

†
EX BIBLIOTHECA CON-
VENTUS MONACENSIS
CARMELITARUM DISCAL-
CEATORUM.

M. VI. 1.

4° asc. 577.

Conu. Bonae Carm. Fiscal.

ALOYSII LOLLINI
Patritij Veneti
BELLVNENSIVM ANTISTITIS
EPISCOPALIVM CVRARV

CHARACTERES

VRBANO. VIII

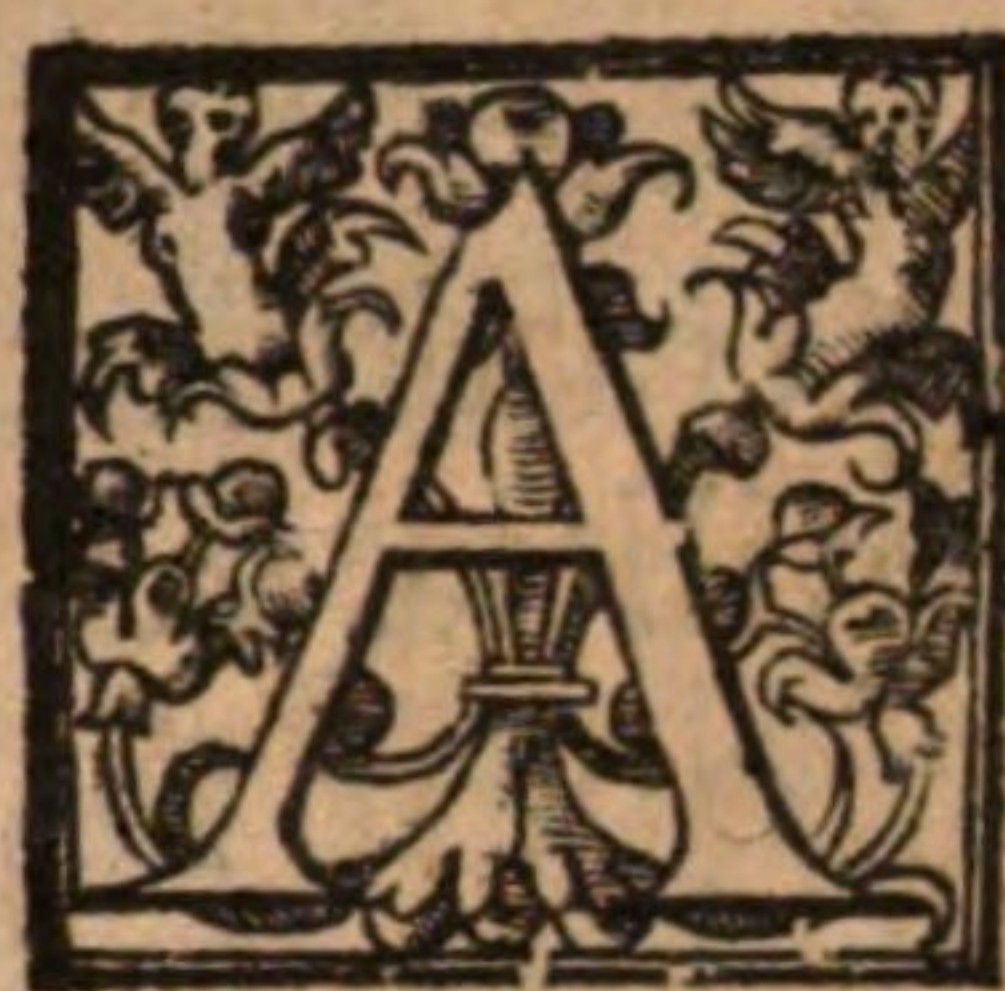
Pontifici Opt. Max. Eruditiss. mo
Dicat Consecrat.

Donatus Bernardius Bellunensis
cuius opera nunc primum
euulgantur.

Belluni typis Castibon.
Anno
MDCXXX.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

BEATISSIME ET SANCTISSIME P A T E R.

Ffulgeat Beatissime Pater præclarissimi
Nominis Tui lux inoccidua libellis, quos
Aloyfius Lollinus decurso vitæ lumine in
tenebris reliquit. Iam diu est, cùm in pu-
blicum euocantur plurimorum votis.

Quod felix, faustumq. sit, nunc prodeunt. De suo ali-
quantùm fortassè lucent: sed Maieſtatis Tuę auspicijs
inaugurati, nō secus ac immenso splendore perfusi in
oculis omnium magnierunt, atq. præſtantes. Id deco-
ris debueram illis comparare, vt me negotium Domi-
ni agerem ſolenter, & ex illius voluntate. Nec ſanè me
deterruit Promethei infortuniū, quo malè multatum
ferunt, quia è luto compactam à ſe hominis effigiem a-
nimauerat ſubducto igne è ſolis rota. Ad ſpem potiùs
adducor perbenignè Te Sanctiſs. Pontifex laturum, ſi
inſcriptę ingentibus Tuis Titulis inclaruerint hæ lucu-
brationes. Eius etenim ſunt, qui deuotiſſimo cultu Bea-
tit. Tuam proſequebatur: ijs alliciebat mentem ad cę-
leſtes cogitationes, conatusve ſuos iuuabat ad reſtituē-
dos mores probitati. Philologiæ ſtudia ſeuerioribus di-
ſciplinis, & negotijs intermiſcebat: atq. vberem laudis
ſementē ſe feciſſe exiſtimauit, cùm per ea beneuolen-
tiam Tuam collegit Beatiff. Paſtor, cuius indole, atq.
ingenio nil ſublimius, nil excellentius ſe nouiſſe proſi-
tebatur. Credimus viciffim conſtanti Famæ testi-
monio Beat. Tuam præclarè de illo ſenſiſſe, cui honoris
deſtinauerat amplificationē, ſi tam, prosperis licuiſſet

rebus superesse. Iacturam rependat obsequentissimo
Viro Gratia^e Tuæ tutela, & posthumam illius prolem
excipiat, ingenuo fatu editam, ac Musæo lepore reni-
dentē. Solebas scitamentis huiusmodi non indelectari:
ab ijs grauiore curæ animū ne omnino abstraxerint
indigum lenitate aliqua, & remissione. Gentilitiæ vo-
lucres, quæ non magis Imperij Prudentiam, quàm fa-
cundiæ præstantiam in Tua Beatit. olim diuinarunt,
nunc testantur: augurij nobis lætam cōtinuant fausti-
tatem, Heliconios adhuc flores Amplissimo Domino
placere, atq. ideo albis non spernent hisce lilijs infide-
re, proculq. araneas, & inhonoratas aues abigere, ne
pastionis delitias vertant in noxas, & ad vim morsus
venenati. Impensus litteris fauor, certatim cum Vir-
tute Famæ Tuæ elaborat celebritatem: seraq. posteri-
tas plaufibus attollet ingenium rebus egregijs scriben-
dis, & agendis præstātissimum. Hinc prospicimus fir-
mandum Orbem miserandis calamitatibus nutantē.
Vota fecundet Deus, & suas deleget Tuæ Sanc. vices
Italiae pacandæ, iungendiq. Principum Christianorū
animis, vt pristina quies redeat, & beata tranquillitas;
decusq. recuperent dulcis otij artes eruditę Te regnā-
te, quem sibi Ductorem diutissimè incolumen vnani-
mi consensione adprecantur omnes veræ fidei culto-
res. Ad Sanct. Tuæ pedes ipse procumbens, eos quā
humillimè exosculor, & Benedictionis gratiam sup-
pliciter oro.

Belluni Non. Augusti. MDCXXX.

Donatus Bernardus Bellunensis.

SANCTISSIMI

D. N.

VRBANI VIII.

SVMMVM PONTIFICATVM

INEVNTIS

AVGVRALE CARMEN.

Aloysij Lollini Bellunensium Episcopi.

*SOLE exoriente extrema ad littora Calpes,
Fortis ubi Alcida metam inuenere labores,
Clara tuum nomen rapidis inuecta quadrigis
Fama vehit, rerum Præsul tutela, decusq;
Maxime, qui latio Saturni sæcula condis,
Vrbem Orbis Dominam instauras, & fœdere iunctis
Regum animis, quos antè malus distraxerat error,*

Bella

Bella Scythas ultra rigidos, Lybiamq; relegas.
 Maturè illucesce dies, quid gaudia differs
 Publica? cū palmas semper florentis Idumes
 Regna dabunt, titulosq; pijs victoribus, Heros
 Quos Urbanus aget præclara in premia Thabor
 Inclyte mons Idam supra, & candentis Olympi
 Dijs habitata iuga exulta. Iordanis amœni
 Vnda faue votis, & festo murmure pontum
 Intra hilaris visura pios victo hoste triumphos
 Hellespontiaco. vatū gens sacra, Camœnas
 Qui colitis studijs felicibus, eia agite, oti
 Promite opes latè varias prædiuitis; ampla
 Argumenta dabunt vobis facta ardua summi
 Pontificis. Phario succrescant ænne papyri
 Vberiore satū: calami non carmina acumen
 Exaret, aſt valido stylus asper cuspide, qualem
 Indomito ex adamante dedit Cytherea Maroni,
 Coniugis egregium munus, dum bella perenni
 Conderet Aeneadum eloquio, Phrygiosq; penates
 Inferret latio circum maria omnia vectos.
 Nam cui vestra magis debentur dona per ævum
 Duratura, caput quàm cui Pæneia laurus
 Cingit adoratum terris, seq; implicat auro,
 Quo radiat triplicis decus immortale Corona?
 Ipse viam Pindi teneris emensus ab annis
 Ex Helicone rosas decerpſit primus odoras,
 Unde nitent lepidi Musarum cura libelli,
 Dircai ad numeros Vatis, quos edidit oras
 Lucis in æthereas, linguæ incrementa futuros
 Intentata alijs latæ: illi contigit uni,

Quod

Quod sperare nefas Flauo visum, indolis alta
 Romulidi, quo nemo lyrae fila aurea eburna
 Percurrens vacuas Augusti Caesaris aures
 Carmine detinuit Phœbeo dulcius. artes
 Nec modò Pieridum diuina mente retractat,
 Sed Sophiae eximijis internitet ornamentis,
 Cuius ab aëtrifero manant primordia cœlo,
 Et quam diues opum ingenij gens Graia per orbem
 Excoluit, docuitq; olim. nam cura Quiritum
 Serius hac animos incessit. Romulus Author
 Arma cruenta magis norat tractare magistri
 Securus ferula, quam diu volumina. multo
 Tempore post generi successit docta latino
 Pallas, & ingenuis accendit pectora curis
 Iura ferens, legumq; minas, morumq; pudorem
 Indolis indicium, cui iam præclara recursent
 Ausa situm extersura animo. nunc deniq; eò res
 Est deducta loci, priscis ut barbara Athenis
 Imperia excutiant Studium Virtutis, & artes
 Dedicisse adigant, quas inuenere. Pelasge
 Quin linguae rudimenta Italis doctoribus ausa
 Cecropis ediscit soboles iam degener, omne
 Usque adeò detonsa decus longinqua reposcit
 Auxilia infœlix, cultus oblita prioris,
 Parte alia Oenotrij ditantur merce coloni
 Doctrinae omnigena, quam non maris obruat unda,
 Non æuum absumat. studijs excultus auitis
 Hinc Urbanus opem labenti detulit Orbi,
 Limina inerranti reserans caelestia Clauis.
 Indeflexa ætate viret cui pectore robur

Respon-

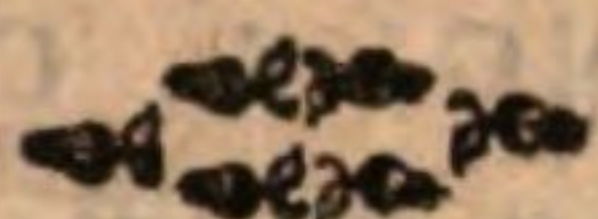
Responsurum olim magnis conatibus: oris
 Maestas veneranda, animi regale beati
 Vestibulum, Roma effusum gratantis amorem
 Conciliat, Patrumq³, ardens quos purpurat ostrum,
 Eximit ac numero è tanto sapientia, recti
 Iudicijq³ acies, superi decreta Tonantis
 Abdita prospiciens, unde hæc tot commoda nobis
 Venere exoptata diu. Maurusins Atlas
 Astra gerat, cælumq³ humeris; tu Maxime Præses
 Consilio, factisq³ reges ingentibus Orbem.

ALOYSII LOLLINI

BELLVNENSIVM EPISCOPI

ELOGIVM.

EVGE CALAME

A VIRTVTIS AVRO, A SAPIENTIAE LVCE:

PRETIVM ET RADIOS EBIBE.

LOLLINI SIDEREVM NOMEN INSCRIBES.

ET ERITHRI LITTORA PAGINAS INVIDEBVNT;

PARETHONIAE RIPAE

MINIME ERITIS DITIORES,

VBI ARENAS GEMMEIS LINEIS VNDAE DESCRIBVNT,

ET CRISPANTIBVS FLVCTIBVS EXPVNT VNIONES.

VENETIAE ILLI VRBS PATRIA

NEMPE

COELI SPECVLVM,

CVI EX ADVERSO VT SALVM ASTRIS PINGITVR,

ITA HEROIBVS SOLVM.

GENS LOLLINA

HOC EST:

CRETENSIS CLARITVDINIS, ET VENETAE LVCEIS INOCVLATIO,

VT INCLYTAE FAMILIAE CESPES

NON FLOREM, SED STELLAM ALOYSIVM INQVAM GEMINATA LVCE

PROGIGNERET.

PERPETVVM TANTI SIDERIS APSIS
BELLVNM
VT CVM EO NOMINE BELLVM IN TENEBRAS. IN VITIA CONCLAMARET
R A D I I

MANVS. LINGVA. CALAMVS.
DEPLVIT CVM IIS APOTELESMATA, QVAE NE DVM HEROAS
SED DIVOS PARERENT.

VOLVMINA SE IPSO COMPLEVIT;
ILLIC VULTVM. ILLIC ANIMVM LEGENTIVM MENTIBVS PROPINAVIT
ILLVXIT LOLLINÆ GENTIS VESPERVGO
ORBIS LVCIFER.

COMPLVIT. DVM NASCERETVR. AVRVM PALLAS

LOLLINVS DVM OBIRET,
OPEM EXPERTVS EST AVRE AM ORDO OMNIS.
IMMADVIT AB EO RORE
AMICITIA. PAVPERTAS. SAPIENTIA,
INQVE AETERNOS HYMNOS PROGEMMAVIT.

DISCE LECTOR.
IN TENEBRAS ABEVNT NON ASTRA, SED FLAMMVLAE.
MANETQVE POST STELLAS DIES.

D. F. M. D. M. C. R.

ALOY.

ALOYSII LOLLINI

BELLVNENSIVM ANTISTITIS

Tumulus.

LOLLINE Gentis occidens Vesper Tuæ,
Lolline nostri temporis summum Jubar,
Lolline seclis maior, sed minor Tibi,
Arx Sophia, cunctarum artium celsum iugum;
Fax Orbis, Adriæ Decus, & morum Pater.
Dum asserit (heu) sacra Purpura dignum caput
Roma, à delata Purpura, à nobis fugis,
Niuem facis plus pectoris forsàn tui.
Niuea at dum Præsul vrna sub breui fides,
Umbrasque nigras incolis pectus sacrum,
Jamque umbræ amentur, mors ametur & cinis.

D. F. M. D. M. C. R.

AL O Y S I O L O L L I N O P A T R I T I O V E N E T O
I N T E R E R V D I T I O N I S P R I N C I P E S , Q V O S A V T N O S T R A M I R A T V R Æ T A S
A V T R E G E R I T A N T I Q V I T A S , A D E O E M I N E N T I
V T E T I A M A N T E E X C E S S V M I N V I D I A M F V E R I T S V P E R G R E S S V S
O P E R O S I I N G E N I I P R Æ S T A N T I A C E L E B E R R I M O
P L A N E D I G N O
Q V I E X I M I O V I R T V T V M O M N I G E N A R V M S P L E N D O R E
R O M A N A M A V G E R E T L V G E M
P V R P V R E A M C O H O N E S T A R E T T R A B E A M
S E D L A V D E E O M A G I S P R Æ C I P V A E X T O L L E N D O
Q V O D P E R R A R A M A N I M I M O D E R A T I O N E M
F O R T V N Æ R E L I C T A C O E C I T A T I S C V L P A
M A L P E R I T D E C V S C L A R I T V D I N E M Q ; A M P L I A R E S E C E S S V I B E L L V N E N S I
V B I P E R E N N E S A G E N S E X C V B I A S I N E P I S C O P A L I S E D E
T R I G I N T A A N N O R V M S T I P E N D I A E M E R V I T
Q V A E I N T E G R A A D S E R V A V I T
E T A S V P R E M O I M P E R A T O R E A D V E R A E T R I V M P H V M G L O R I Æ E V O C A T V S
E A L E G A N D A P I E C E N S V I T
F L O R I S V I R G I N I B V S I L L I B A T I
V T A V G T A D O T A L I S P O N S I O N E P V D O R E I N T E G R O M A R I T A E F I A N T
D I V I N O M I N I S T E R I O D E C V R I A T I S
N E C O M M E A T V S I L L I S D E S I T A D P E R C I P I E N D A S G R A V I O R E S D I S C I P L I N A S
S A C R A M D E C V M A N A M D O M V M P E R F E C I T O R N A V I T
C O N S T I T V T A C H O R I S T A T I O N E S V M M I S P L E N D O R I S D O N A T A S V P E L L E C T I L I
A E R E R E L I C T O A D A V G V S T A M F R O N T E M A T T O L L E N D A M
C I V E S B E L L V N E N S E S
E T A M P L I S S I M I P R Æ S V L I S D E S I D E R I V M B O N I S O M N I B V S L E N I R E N T
M H P C A N N O M D C X X V I I .

IN

IN EDITIONEM SCRIPTORVM.

ALOYSII LOLLINI

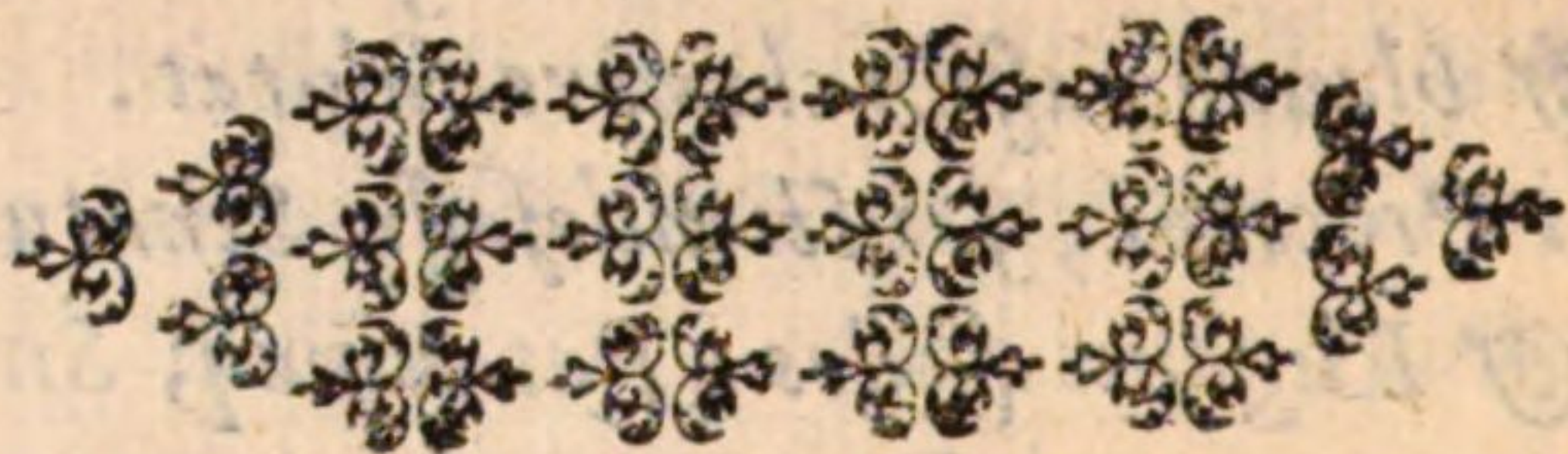
EPISCOPI BELLVNENSIS.

Prodite ò tandem culti sermonis honores,
Prodite ò tacitis non semper credita chartis
LOLLINI dictata mei. Vos inclyta Roma
Euocat, vt Pater **VRBANVS**, quo principe doctis
Surgit honor calamis, iterum vos lumine fausto
Collustret foueatq; sinu, quo magna recondit
Terrarum arbitria, & curas Cælo excipit altas.
Doctrinæ veneranda Parens vos *Itala* tellus
Expetit, & blando passim clamore salutat.
Vos *Venet* i Proceres, sancti indefessa Senatus
Lumina, & *Euganei Colles*, *Patauinaq;* Siren
Medoacusq; pater, doctæq; ex ordine gentes
Sollicitis poscunt votis; vos *Gallia* diues,
Gallia num calamo incertum, vel clarior hasta
Inuitat, celerisq; viæ compendia monstrat;
Accola vos *Rheni*, studijs exercita pubes
Musarum, & sacrae cultrix celeberrima *Lauri*
Excipient plausu, collaudabuntq; perennes,
Quos reseat scriptis sollers Sapiencia fontes.
Quiq; explent auidas rectis sermonibus aures,
Peruaduntq; animos, sancti quos tangit honesti
Cura vigil. non vos Virtutis nomina inanis
Praefertis, tumidis tantum praelustria verbis;
Verum laudatas exculti pectoris artes,

Infrac̃tiq; animi sensus , & munda vitæ ,
Et placidos mores , vester quos induit Auctor ;
Panditis , & nitido Latij sermone docetis .
Ille tenim vera percussus laudis amore ,
Et pridem Cælo exceptus fluxa omnia liquit ,
Impediunt quæ animos , & vinclis vsq; coercent ;
Signauitq; viam gradiens . nos optimus illuc
Aduocat , impatiensq; mora vigilata per omnem
Ingenti studio , & iugi conamine vitam
Sensa animi caris ideo commendat amicis ,
Extimulent segnes docta vt monumenta beatum
Carpere iter , patriaq; Poli regione potiri ,
Ille vbi ter felix , meritisq; triumphat onustus .

Laurentius Pignorius Memoria Antistitis optimi, Doctissimi,
& Amicissimi persoluebat.

ALOYSIO LOLLINO
SACRO BELLVNENSIVM PASTORI
CVIVS VITA
HONESTVS LABOR, ET STVDIVM
M O R E S

IN DEVM PIETAS. IN HOMINES CHARITAS
M O R S

SANCTITATIS EXEMPLVM
M E M O R I A

ASSERTIONE DESTINATÆ PURPURÆ
AB IPSO ROMANO PONTIFICE HONORATA

Q V I

NON VERBO TANTVM SED AVRO
NON AD PRÆSENS, SED IN PERPETVVM
SVO GREGI PABVLVM DEDIT
B O N I O M N E S
NOMINI EIVS DEVOTI.

P. P.

D E

A L O Y S I I L O L L I N I

BELLVNENSIVM EPISCOPI

Scriptis. Iudicium.

Disce , Lector , quantum vera & solida Gloria , suopte fastigio , superet humana omnia . Quod plurimi mortaliū , coaceruandis immensis opibus , infans substructionibus , largitionibus effusis sequuntur , nec tamen assequuntur , vt scilicet hisce artibus comparent sibi Nominis immortalitatem ; id **A L O Y S I V S L O L L I N V S** (Bellunensem Solem dicam , an Antistitem ?) diuini ingenij monumentis feliciter est consecutus . Quis enim dubitet hæc præclarissima Scripta posthuma æternū victura , quæ Vir Ille immortalitate dignissimus exarauit in beato illo ocio , quod sibi Pastorale Officium , & Cura reliquum fecerat : in illo , inquam , Bellunensi secessu , aut in statuiis , vt ipse scribere consueuerat : vnde illum nulla ambitio , nullæ spes , nullæ amicorum importunæ preces , extrahere vnquam potuerunt ? Malebat nimirum Vir magnus , ac re uerâ Sapiens , Virtutis castra , quàm Fortunæ delicias sectari ; summosque Honores , vel summis proximos mereri potius , quàm adipisci . Ac quemadmodum Romanum illum Curium , in agresti scamno ad focum sedentem , respondisse ferunt Samnitium Legatis magnum auri pondus offerentibus , non sibi videri præclarum aurum habere , sed ijs , qui aurum haberent , imperare : ita optimus , ac doctissimus Episcopus , pietatem non fucatam , & pretiosam liberalium disciplinarum supellectilem præferebat muneribus summis , opimisque prouentibus . Merito itaque Clarissimus ille Præsul , ac Præsulū decus , qui totus intus purpureus fuit , merito , inquam , in excolendis animi , ingenijque bonis , omni purpurâ , gemmisque carioribus honestissimum æuum transegit : quippe qui in istis ære perennioribus monumentis , quâ soluta , quâ numeris adstrictâ oratione , reliquit viuam , acspirantem imaginem sui , quam , vt nostra suspexit ætas , ita omnis posteritas admirabitur .

Martini Sandelij Patauini .

D O .

DONATI BERNARDII BELLVNENSIS. AD LECTOREM

Abulam in luce ubi Pictor collocavit, licet ea destinatione, ut prætereuntium oculos, animumq; pascit, & industrio labori præmia sperata laudis acquirat: fallitur persæpe, & quasi de composito exciuerit vilium quoque hominum iudicia, alia atq; alia obloquentes audit, & tandem parùm comperit abesse, quin examen crabronum irritavit. Imagini etenim eleganter etiam efformatæ si incauto penicilli ductu paruula irrepserit menda, eò pleriq; lumina obuertunt, nec tam reliquo corpori quamuis pulchro inhaerent conspiciundo, quàm vitio verbis exaugendo insistant anxie, velut Vultures cadauera circumuolitantes.

*Non Sutor intra crepidam: aut vestem tantum malè reflexam notat Sarcinator. Literatis, & Pictoribus (quoniam haud nuperum est conuenientiam quandam inter eos existere) idem dicemus contingere, quod testudini. Hæc suo chelonio introclusa nullos solet ictus extimescere: si caput exerit, aut pedes, quodcunque nudauit, noxæ, & prædæ habet expositum. Graphio igitur se suo vterque oblectet: coloribus hic; scripto ille exprimens, & effingens, quod magis voluerit: in eo gaudeat, & se veneretur: tantum domi: extra limen si opus extulerit, pro egregio non omnes illud accipient, nec meros spectantium sermone audiet honores. Si quis modò approbationis calculum adiecerit, adimet alius: deniq; aut se lædi patiatur, oportet; aut amphotidas induat ad nugarum neglectum. Si factum tueri destinauerit, exiliat necesse est cohortalis galli instar, qui procul aspiciens vel anguem minas attollentem, vel aliud noxium animal, cristas erigit, iteratis altè cucurritibus aduersarium terrere conatur, & in suscepto certamine perdurans pugnacissimè defendit gregem coniugalem. Constantiorem mihi fidem facient plurima, quæ extant, monumenta literaria digladiationis. Ii verò, quibus non ita libet insanire, sibi canunt, & Musis: libellosq; suos, quamuis gestiant discedere, clauibus cohibent, & sigillis: semel etenim emissi, frustra reuocantur. Nescio an huiusmodi incommoda cogitatione colligens **ALOYSIVS LOLLINVS** Vir ingenij abundantia, & multæ selectæq; lectionis fructu præclarissimus, Commentationes suas occultauerit, dum vixit Solebat quidem eas compellare aut iuuenilis otij, aut senilis insomniae oblectamenta, ut qui studia sumpsisse videretur ad honestam potius vitæ iucunditatem, & quietis fugam desidiose, quàm ad Nominis perennitatem: cuius tamen cupidine generosa pectora tangi, nec insolens, nec improbandum fuerit. Quamuis autem ad optimarum artium apicem maturè contenderit amore illarum magis, quam præmijs illectus: nihilominus ab usque prima adolescentia Famæ innouit ob eruditos congressus, quibus celebrem sibi existimationem peperit, vel apud Principes Viros: aliquas insuper ipsius lucubrationes, ut se tulit occasio, per manus euagaturas elicerunt amicorum preces, quasi stricturas animi ad doctas accensi exercitationes. Hinc ab eius excessu instare multos, ut quæ & meæ custodiæ seruanda, et meo arbitrio edenda legauit, ea communia facerem; nec posteros expectatione exheredarem. Proceßere etiam, qui sua existimauerint interesse me acrius urgere ad euulgationem. Secundas agere constitui, & quæ sibi debita censuerunt, exigentibus cæpi persolvere; illorum vicissim fidem implorans, ut pro Baccare mihi sint, ne qua conatu noceat mala lingua procaci. Anxia, & sollicita res est amor, timoris plena. Equidem me matri penè similem olim agnoui, quæ pueram habeat nupturientem. Multos illi cupit scitulos amatores: impensa filiae obsequia, molliterq; proiectos in eandem verborum blandientium globulos vultu excipit latibundo: rugasq; oblita seniles sibi itidem putat primare-*

mare redire gaudia florentis æui. *Acribus* contra se contumelijs æstimat verberatam, si quis-
 piam tam cara vteri sui pignora neglexerit, & labecula exprobratione optium imminuat
 Formosæ nomen. Idem mihi contigit, cui quacunq; *Mæcenæ* meus sæcundo edidit ingenio,
 par est tam præcipuo complecti amoris affectu, ac si mei propria omnino fuerint partitu-
 do; neq; etiam occultauero parienti opem, & manum me contulisse, & (si fabularem simi-
 litudinem admittitis sine inuidia) vt *Iuppiter* periturum abortu *Semeles* suæ puerperium fe-
 more iunxit, & fouit ad opportuna vsq; nascendi tempora, sic ipse herilis mentis conceptus
 ab ore dictantis pendens papyris excepi, & dies produxi in luminis oras. Quocirca immen-
 so compleri pectus gaudio sentiebam, quoties honestissimi *Viri*, inclytæ in *Republ.* litteraria existi-
 mationis, Domini attollerent ingenium, eiusque dilaudarent scriptiones, venusta eloquij purio-
 ris maiestate conspicuas, & plurimæ eruditionis refertas ornamentis. Ex aduerso confundebant
 hilaritatem degeneri satû prodeuntes *Aristarchi* tam spissa ebullitione, vt è cæno non tot subsi-
 liant per æstatem gyrini: quorum p'ntopeia cû magis lepidum illis insonet, quàm diser-
 tus *Pieridum* cantus, varia iam pridem auditum percellunt murmura: *Lollinum* sua scripta
 legentibus cruces fixisse; pleraq; rerum, & vocum vsucepisse cinctutis nunquam exaudita
Cethegis: enigmatum coniectore, aut vrinato *Delio* opus esse, ni quis velit infelix cerebrum
 in ipsis obruere. Insurgit alter, & suæ spei dicit decoxisse *Virum* grauem, quem crediderat in
 posteritatis commoda magnum aliquid elucubrasse; sed strictim ad eò materias fuisse persecu-
 tum, vt largam ore in afferentibus ad fercula lauta licet, & diuersa, ingentem adhuc relin-
 quat esuritionem. Notat alius libertatis spiritum, & *Italo* perfusas aceto sententias aliquando.
 Et quis tot capitum iudicia aut enarrare, aut poterit anteuertere? *Hercules* *Auerrunce* tu-
 um Numen! Garrulis ne dentifragium minitemur clauæ tuæ ictu, vt hæc tristia depellamus?
 aut mutuum sumamus à *Diogene* bacillum, vt productis in theatrum *Libellis*, homines non
 homines à *Musis* auersos, si propius acceperint, procul abigamus? Fuit olim, cû his co-
 gitationibus animum fatigabam: nunc me ijs exolui, irriti rem voti fore aduertens, si velim
 graculos ad citharæ sonum arrectis stare auribus, aut amaracini olfactorium obesis naribus
 placere. Qui toto pectore arreptas politioris Humanitatis, disciplinas assiduis excoluit curis,
 & vigilijs, *Atticos* lepores, & omnium *Venerum* amœnitates à melioris æui scriptoribus
 hinc inde exquirens diligenter, facere non potest, quin calamo indulgens, plurima chartis infe-
 rat non ijs obuia, qui cruda adhuc earum rerum studia ad sophisticas argutationes, & disce-
 ptatorius palæstras, vel ad prolytas, aut alias quantumuis liberales Scientias detulerunt. Le-
 ctoris iccirco fuerit ingenui id præstare, quod *Vates* ille à suo *Memmio* deprecabatur

Ne mea dona tibi studio disposta fideli
 Intellecta prius quàm sint, contempta relinquant.

Si secus euenerit: iuuabit vacuam à quauis sollicitudine seruare mentem, cû satis superq;
 sit Editioni nostræ fauere, & plaudere *Viros* (etiã si pauci forent) facundiæ non vulgaris,
 & elegantiarum sectatores. *Antimachus* Carmina sua legentem in concione omnes præter
Platonem destituerunt. Legam, inquit ille, nihilominus. *Plato* enim mihi instar est omnium.
 Nec id eò in tanta clarissimorum hominum sumus orbitate, vt illustria non habeamus, & si
 opus sit, acquirere etiã possimus testimonia, quibus splendor, & magnitudo Fame scriptis
 huiusmodi valeat augeri. Quodsi celeri structura susceptas materias ad coronidem perduxit
 Auctor, cû posset latius iacere fundamenta, & magè patentem erigere prospectum, in quo
 integra appareret rei notitia; non id ingenio erit imputandum ad ardua quæq; suffecturo, sed
 virium imbecillitati. Quamuis etenim acri propriæ naturæ impulsu ab ineunte pueritia curam
 omnem, & laborem ad litterarum scientiam contulerit, & vix prima prætervectus rudimen-
 ta sty-

castylum adsciuerit assiduum studiorum comitem : corporis tamen valetudo tenuis , & sepius infensa non permisit , ut scriptiōibus se dederet ampliori contextu , & serie definiendis . Operosa quippe mens illi fuit , otij impatiens , & quæ vix per intervalla , & spiramenta temporis posset meditari : quæ si res ita complecti assueuisset , ut in illis longo ordine explicandis consisteret , diuturna intentione tædium facillimè contraxisset , ac languorem . Voluptatem verò & laborum lenimentum affert varietas : & eundo inualefcit viator , si stationem , ad quam pergit , non eminus aspiciat . Porro fateamur etiam benefici , si res altè repetita origine per omnes suas partes tractetur : caputq; demittamus magistrali huic formulæ inscribendo , qua famelicis animis detritum pabulum exhibetur : an contemnendi fuerint lautitiarum missus , qui vel saturo saluam permouerent ? Quærenda quidem utilitas : sed suauitati suus honos maneat , oportet . Licet enim Atheniensibus magis expedierit firma tecta in domicilijs habere , quàm Mineræ signum ex ebore pulcherrimo : repertus est tamen , qui Phidiam esse mallet , quàm vel optimum fabrum tignarium , cum pauci celare egregiè possint : operarij verò , aut baiuli deesse non possint : ex quo discimus , non quantum quisq; proficit , sed quantus etiam quisq; sit , ponderandum . Sed nunquid culpam ego deprecor , quam iusti rerum aestimatores non agnoscent , in his præcipuè nunc prodeuntibus opusculis ? quæ & delectabunt , & proderunt , nisi oscitanter perlegantur . Earum certè sunt cogitationum , & officiorum testes , quibus vitam exercuit Præsul Gregi intentus , ut Pietatem animis insereret , Virtutis amorem propagaret , & deprauatos corrigeret mores . Quæ non ita confici possunt , ut malè sanis auribus dulcis semper iteretur sonus . Febrienti puero , cui ad tollendam ægritudinis molestiam absinthio sit opus , non mellis poculum exhibent medentes , sed dulci , flauoq; liquore oras tantùm liniunt , ut oblato primitus suauitatis gustu hauriat interea amarum laticem , deceptusq; non decipiatur , & per illatæ sibi fraudis opinionem pristinam recuperet Incolumitatem . Idem agendum Animarum Pharmacotribæ , ut dulcibus immiscens amarities malis inferat remedia , quæ , cum dolorem faciunt , tunc esse salutaria perhibentur . Idcirco boni consulunt omnia , qui mutuas norunt amoris , & reuerentiæ vices rependere , prout cuiusq; postulat Dignitas , & meritorum Amplitudo . Mei erat obsequij , quod , & Domino debebam , & ipse sibi spoponderat , efficere , ut , si æterna nunc iacet quiete compositus , sollicitudinis ab eo euigilatæ prosterent indicia : quibus spero quempiam suos profectus magis iuuaturum ; quippe Virtutis extinctæ vestigia sequi libentiùs solemus . Interim me his proloquijs , & nugis exoluam Amice Lector , ut ad grauiora te dimittam , et , quò me vocant promissa , pergam , ut propediem ad manus habeas Miscellaneas Epistolas , Philologicas disceptationes , cæteraq; præstantissimi huius Ingenij monumenta .

OPVSCVLORVM

ALOYSII LOLLINI

BELLVNENSIVM ANTISTITIS

Quæ in hoc Volumine continentur. Index.

D E Christianâ Perfectione.	Pag. 1
Quomodo Christiano homini Deus sit orandus.	29
Amuletum aduersus Amadifianæ lectionis maleficia.	47
De munere Christiani Pacificatoris.	61
ΠΕΡΙ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑΣ, seu De non properanda manuum impositione	77
De Scrupulis.	95.
De Curiositate.	119.
De Fœnebri Malo.	131.
De non deferendo Grege.	153.
De causis corruptæ Iuuentutis Dialogus.	169.
De origine malorum disputatio ad <i>Donatum Maurocenum</i> .	185.
De elementari pietate Dialogus.	215.
De Iuuentutis cura, & de non procando.	223.
Soliloquium.	237.
Africani, seu Adriani Introductio in Scripturas Sacras è Græco in Latinum translata. ad <i>Franciscum Barbarum</i> <i>Patriarcham Aquileiensem.</i>	257.
De <i>Scopendi</i> verbo in Psalmis posito ad <i>Donatum Maurocenum</i> <i>Virum Clarissimum.</i>	275.
De Stirpium creandi Regis causa conuentu ex Israëlitarum libro.	281.

ALOY.

ALOYSI LOLLINI
BELLVNENSIVM EPISCOPI

DE CHRISTIANA PERFECTIOE.

Experiar, an memoria in numerato habeat, quæ illi quondam ex Græcorum Theologorum thesauris decerpta credidi. Solebat bonæ fidei esse, dum pluribus curis non distinebatur; nunc vereor, ne Sacerdotij munus, & susceptus alienæ salutis labor priora illa studia peruerterit, præsertim publicæ procurationis insueto, & cui peregrinum in Patriâ otium, & Patauini secessus philosophandi causâ petiti meliorem vitæ partem abstulerunt. Experiar tamen: quandoquidem & paucarum pagellarum iactura parui admodum facienda est; & mihi, Musisque hæc quæliacunque scribere professum, obtrectatorum liuor minùs terret. Scriptionis argumentum erit Perfectio Christiana, quàm in hæc usq; tempora distulimus tamquam muneri aptiorem nostro; vtinam spei quoq; propiorem. Vita igitur, quæ ab optimo quoq; sub Christi signis degi consuevit, in hoc quidem sæculo inchoari, ac procûdi debet, in futuro autem absolui. Nam nec huius æui fluxa, ac caduca breuitas rem tantæ dignitatis, ac molis perficere omni ex parte potest; nec ventura, quæ nobis in votis est Beatitudo, eis aliquid contulerit, qui hînc huiusmodi vitæ initia, atque incrementa minimè sumpserunt: perinde profectò ac nihil oculis capto Solis lumen confert, aut olfactorio sensu destitutis Amaracinus ad nares usq; difflatus odor.

A

Rem

Rem haud difficulter assequare, si, posteaquàm cogitatione stadium effinxeris, quod hanc in Christo vitam representet, carceres, vnde cursus effunduntur, ipsumq; adeò stadij spatium hîc constituas, metam apud Beatos. Quod nî ità foret, haud quidem approbatione omnium Christus quæsiuisset cenatoriam vestem à conuiuiis; oleum à Virginibus sponsum deducturis; nec illos, quia huiusmodi caruissent veste à conuiuiis grauitè increpitos; has verò, quòd oleum secum ferre neglexissent, à nuptiali pompâ abegisset. Sanè ita est; textrium, vbi huiusmodi parantur vestes: Eleopolion, quòd oleum emptum ire iussè sunt improuide ille Virgines, non alibi instituuntur, quàm in huius militiæ castris, in quibus stipendia futuræ in cœlis gloriæ meremur. Quæ cum ita sint, hominem amphibij esse generis, terræq; primùm, deinde Cœlo nasci nemo ambiget, nisi cui non dum innotuerint Pauli illa verba Galatas suos iterum parturientis, donec in illis Christus formaretur. Proinde, non quia prior hæc vita alterâ illâ dignitate longè est posterior, ideò nos earum rerum, quæ in alterâ geruntur, dum hîc manemus, omnino ignari, ac expertes sumus. Nam & Sol, qui beatorum sedibus inocciduum illum diem affert, nostras quoq; has tenebras gratiæ suæ radijs illustrat; & suaue-olentis vnguenti tam latè effusus ille liquor profluxit etiam vsq; ad hoc cœnum, vt non solum in præsentia nos cælestem vitam meditari, & ad eam capefendam instrui; sed, quod maius est, nobis ipsis mori; & non tam nostrimet interitum, quàm Christi ipsius vitam viuere possimus. Neq; n. Deus, quasi satis, superq; habuerit semina vitæ potioris animis nostris insecuisse, de nobis vltiorem curam aut abiecit prorsus, aut, quod summum rerum autorem apud Platonem in Timeo fecisse legimus, alijs legauit: sed ipsemet ea excolendo promouet ad frugem, ipse nobis non tam rectè operandi, quàm volendi est auctor. Haud aliò pertinent Euangelicæ ille sponsiones, cum Dominus noster ait affuturum se nobis vsq; ad mundi interitionem; & quasi id parùm foret, in nobis ipsis non aliter, ac in statuiis perman-

surum.

surum. Mirari te puto diuini hospitis benignitatem, tam putres, tamq; ruinosas ædes haud aspernantis. Perge modò, plura mox occurrent, quæ admirationem istam tuam augeant. Caput se, ac vitem, nos artus, & palmites appellat. Quod ne meras hyperbolas illum loqui putes, age, similitudines compara capitis, & vitis cum his, ad quorum explicationem afferuntur. Inuenies Christum cum viris sanctis arctiori compaginis constringi nexu, quàm caput humanum cum membris reliquis coniungitur; iccircoq; beatos Martyres summâ animi gratulatione se morti obiectasse, ne mystici illius capitis diminutionem vllam paterentur; adeò Christus omne illorum studium, omnis cura fuit. Nota sunt vota exoptantis Pauli anathema fieri pro fratribus suis ob Christi gloriam; qui sicuti nobis omnia est solus, ita nos sine illo nihil & sumus, & videri volumus. Si quidem cùm plura sint, quorum vita hæc nostra indiget, nempè aër, lux, vestis, alimentum, ipsi deniq; corporis artus, atq; sensus, horum vnumquodq; ita naturâ comparatum est, vt non in omnes aptetur vsus, sed vni inferuiat tantùm. Hinc, quæ nobis operimentum præbet vestis, eadem inepta est epulis, si fames incidat: lux aspectabiles oculis colores reddit, indui nescia: aures nobis, si quid auscultandum est, operam locant suam: si quid eloquendum, lingua expeditur, naturâ ipsâ, prout res exposcit, alternante vices, & in vnius labore reliqua feriari permittente. Christus contrà nobis instar omnium est, idem cibus, & cibi præbitor: idem oculus, & lumen: idem pes, baculus, dux, via, viæq; ipsius meta, quò vbi peruentum fuerit, excipiet nos labore omni caritura quies. Idem in hâc palestrâ, vbi cum callido illo luctatore certamen cernitur, oleum nobis est: idem aliptes, præmium, ædilis; idem omnes ad se allicit blandâ illâ vi, & vt græco verbo vtar, *πειθαιμάχη*, libertatem arbitrij non adimemente, quâq; Euangelici vocatores iussi sunt pertrahere ad apparatus epulum conuiuas. Hactenùs de huius vitæ præstantiâ, ac nobilitate satis sit

pauca libasse. Nunc, quâ illa ratione adipisci possit, inquiramus. Rem hanc ferè totam voti esse dixeris, adeò maximâ ex parte, Christi munere contingit, nihil penè molientibus nobis, nisi quatenùs sinum pandere largitioni salutari admonemur, nec dilabi gratiam permittere, aut lampada extinguì, accensam iam ad motu diuinæ facis. Nostræ igitur sunt partes obsequi, & secundas agere; Dei verò, initia, ac quasi incunabula facere huius immortalis vitæ, dum primùm omnium per Baptismum auspicatori nos fatu gignit; deinceps per Chrisma incrementum virium; per Eucharistiam alimentum præbet, miro quodam modo, & humanæ mentis captum supergresso; quem, caue, ne audentiùs quesieris: arcanus est; & te non tam quædam scire, quàm nescire decet. Nam sicut amor ille, quo Deus hominem prosequitur, nihili mancipium, & flagitijs suis extrema meritum, omnem excedit admirationem; ita vnio quoque ipsa, quâ rei adamatæ iungitur, & in vnum quasi coalescit, mira, inaudita, inexplicabilis habetur; & illi conueniens tantùm, qui facit mirabilia solus; qui nos instar Euangelicæ ouiculæ vagis erroribus ab ouili longiùs abactos, pastorem haud quàm inquirentes, sed ab ipso inquisitos, inuentosq; , quasi parùm reduxisse fuerit, humeris reuexit. Qui viam hanc, quæ per sacra mysteria aditur, à se primùm sectam, munitamq; humano generi aperuit, vt non tam nos rectâ duceret ad Cælum, quàm Cælum ipsum, seq; , eiusq; Opificem huc ad nos, dum istam vitam degimus, deferret. Qui ostium hoc reclusit multò, quàm olim illud Paradisi fuit, hominì conducibilius, & auspicius. Nam illud quidem admissos semel Propagatores humani generis eiecit, posteaque longis ætatum spatijs mansit occlusissimum: hoc verò & volentibus ex æquo patet, nec vnquam eliminat, quos recepit semel, dummodò in vestigio persistant. Hoc illud est, quod sibi Regius Vates referari rogat, dum ait: *Aperite mihi portas iustitiæ*; caue. n., putes aliunde exoriri, & ad nos vsq; progredi iustitiam, cæterasq; virtutes nobis diuino munere concessas.

cessas. Omnino sic existimare debes, Iustitię Regnum, antequam hoc ostium aperiretur, ingressum fuisse neminem, vocatos autem Iusti nomine nonnullos, quia illud adire cuperent flagrantissimè, & diuinâ ope adiuti possent: videntes pari loquendi licentiâ vocabis, in ergastuli latebris detentos; quamuis nihil omnino videant, visuros tamen, si Sol affulserit: contra quàm plerisq; usu venit, qui radijs (tantus tenebrarum amor) oculos præcludunt, & in merâ meridie cæcutiunt. Hoc igitur ostium ingressos, & salutaribus mysterijs, Baptismo nempè, Chrismate, Eucharistiâq; initiatos, potioris vitæ iura assequi hînc patet. Nunc paucis edisserendum, quâ potissimum ratione fiat, vt nos sic elotos, Vnguento perfusos, Epulisq; refectos Christus ad illa euocet præmia, quæ ipse suo labore, periculis, obitu parauit. Prorsus ita est: Sacramenta ista, de quibus sermo instituitur, ita nos adigunt in amorem Christi, ita in studium suarum partium deducunt, vt tamquàm spectatores effecti pugnæ, quâ olim Diabolum prostravit, pro illo stemus, prout ille aut vicit, aut victor occubuit: lætos, tristisue animi affectus, quos ab illo sumimus, clamore, vel gemitu testemur. Nulli ergo dubium videri debet, si quod Dux ipse noster armis, & belli inuicto robore promeruit, nos summâ in eum pietate, fauoreq; in partes effusissimo consecuti sumus; præsertim cùm iniurijs ille priuatim nullis laceffit, pro nostrâ tantum incolumitate hoc subierit certamen, nobis opima ista spolia, quorum minimè ille quidem indigebat, & quicquid ex inde est gloriæ, quæsierit.

Verum, cùm vita beata nobis in eo constituta sit, vt cum Christo coniungamur quàm arctissimè, ac conglutinemur; reliquum est, vt edisseramus, quot modis hæc coniunctio contingat. Cùm itaq; coniungi Christo nihil aliud sit, quàm eius insequi vestigia, & eandem planè viam, quam ipse est emensus, emetiri, videndum nobis in primis est, quid Saluator ille noster egerit communi generis humani bono. Primum humanam assumpsit carnem

nem, eamq; regifico, ac Sacerdotali Chrismate inunxit, & beavit. Postremum morti se ipsum obtulit pro nobis, & post triduum reuixit: idem nos, si non re ipsa, saltem, quod possumus, per mysteriorum imagines debemus imitari, mortem morientes Christi, & eius desurgentes Resurrectione per Baptismum; regale verò obeuntes Sacerdotium per Chrisma; ac demum per Eucharistiam, hoc est, per comestionem carnis Christi; sanguinisq; haustum, in vnum, idemq; corpus coalescentes. Obijcies ordinem à nobis inuerti, & inde principium sumi, vbi Christus rerum à se peractarum colophonem posuit. Sanè subtiliter, nisi quòd parum vidèris animaduertisse eundem scalæ gradum, qui descendentem est postremus, fieri conscensuro citimum; vt nulli mirum videri debeat, si quod imum, extremumq; fuit Seruatori nostro, de sublimi Regni sui solio ad nos demisso, idem nobis per eandem gradilem scalam cælum, terramq; pertingentem scandere enitentibus, primum omnium occurrat. Accedit ex rebus ipsis petita ratio. Nam, si Baptismus generationis loco est; si pro alimento habetur Eucharistia; ipsum autem Chrisma vires auget; haud inconsultò mysteria inchoantur à Baptismo: quandoquidem non nisi prius genitis nobis inualescere robur, ingeriue alimentum solet. Nasci verò nos Christo per Baptismum adeò receptum, & narratum est ab institutoribus nostræ disciplinæ, vt nullo crebrius nomine vocetur Baptismus, quàm generationis, & natiuitatis. Sic Paulus, Ioannesque loqui consuevit, sic cætera doctorum cohors, quos huc euocare, quid nisi otio abuti esset? Nam sicuti aurum, dum igni admotum excoquitur, atq; colliquescit, materiæ tantum nomine censetur; postquam verò artificis opera accessit, in varios conflatum vsus formam subinde assumit nouam, nomenq; à priore aliud, annuli nempè, aut armillæ: ita nos quoq; caro primum rudis, ac informis sumus, mox accedente virtute, qualiscunq; illa fuerit Baptismi, in membra animamur Christi, qui in nobis, dum lustralis illa aqua cor-

pus

pus abluit, imprimitur. Hinc factum puto, ut dies, quo baptizamus, nominalis nobis fit veteri instituto. Tunc enim nomen nostrum in militari laterculo inscribitur, tunc primum efficimur familiares, & si ita loqui licet, Cæsaris illius celestis candidati. Tunc nosci incipimus ab eo, cuius nosse, & respicere, ipsum approbare est; ignoti antea, ignobiles, & de quibus Propheta Regius dixisset, *non memorabo nomina eorum per labia mea*. Tunc in aquis illis baptismalibus demersi morimur Satanae, ac mundo, ut rediuiui Christo emergamus. Neque enim aliud immersio illa, & emerfio significat, quam nequioris occasum vitæ, melioris ortum, quæ iccirco terna, quia trinus ille, cuius sub auspicijs renascimur, Christianique tunc primum designamur. Trinitatis autem nomina, dum opus peragitur, singillatim, atque ex ordine ciuntur, ut eosdem fidei testes habeamus, quos sponsores habuimus salutis. Vnaqueque enim hypostasis partem aliquam sibi vendicat salutis nostræ. Patri, ut nos hostes, ac perduelles suos perditissimos in veterem gratiam reciperet, Filius exorator, ac interpres fuit; Spiritus sanctus donum est effectus, quo denuò asciti in cohortem amicorum, quasi stipendio quodam remuneraremur. Hæ produci in medium causæ potuissent, cur in Baptismo inuocantur hypostases discretim, simul quia, si ultimâ usque ab origine recenseas, quæcunq; in lucem edita diuino opificio attribuuntur, nullum inuenies opus, quod diuinorum nominum numerum, atque hypostases discreuerit, exceptâ œconomiâ circa humani generis salutem, quæ Incarnatio dici consuevit. Hanc enim licet tota Trinitas & consuluerit, & effecerit solus tamen Filius & carnem assumendo aggressus est, & cumulatissimè absoluit. Aquam autem mysterio admoueri placuit liquentis, & fluidæ naturæ, ideoque ad ablutionem magis aptæ: simul quia inuentu, & paratu facilis, ne anxiam sollicitudine, & labore quærendum esset, quod tam necessario operi adhiberetur.

addi

addi solet à subtilioribus vetusta eius cum spiritu cognatio
 Nam, cum primùm Deus exordia mundi moliretur, cælo ad-
 huc informi, impolito aëre, indigestâ terrâ Spiritus Domini
 aquâ ferebatur. Vnde credibile est fecunditatem quoque
 hausisse; cuius mox non obscurum specimen præbuerit, dum
 Diuino imperio admonita, prima omnium inter elementa
 pisces incolas suos animasse fertur: vt admiraremur minùs,
 si vitam homini per Baptismum renato tribuit: quoniam
 materia subiecta qualitatem eius, quod suprà infidet, ra-
 piat quodammodo, oportet. Percunctabere fortassè cau-
 sam, cur in Baptismo Trinitatis mentio fiat, de Incarnatio-
 ne autem, cuius ille imago est, nullum extet Verbum. Dicam
 equidem, quod sentio: Diuinitatem Verbi, & omnem, quæ
 de Trinitate instituitur, Theologiam, diuinæ vocis oracu-
 lis expressam, auditione, qui sensus discipline est, maiores
 nostri à primordio vsq; mundi hauserunt, At Incarnatio;
 quæ postremis temporibus propter salutem generis conti-
 git, non tam fando inaudita est, quàm oculis, attactu, experi-
 mento denique percepta. Hinc fit, vt Trinitatis hyposta-
 ses vocis adminiculo ad nos delatas recenseamus ore; Incar-
 nationis mysterium non verbis ampliùs, sed rebus ipsis me-
 moremus, quæ peraguntur in Baptismo; trinâ nempe mer-
 sione, & emersione, quæ triduanam Domini mortem, nec
 non ab inferis reuersionem præferunt. Animo recurfant,
 quæ præclarè in hanc sententiam de Christo retulit Euan-
 geliographus Ioannes: ipsa verba adnectam ob natiuam
 eorum maiestatem, & quia rem ob oculos ponunt explica-
 tiùs. *Quod erat ab exordio, quod audimus, subinfert de-
 inde, quod vidimus oculis nostris, & manus nostræ contre-
 xauerunt de verbo vitæ.* Accedit, quod, quæ de Trinitate
 cælitùs edocti sumus, credere oportet solùm: quæ autem
 corde credimus ad iustitiam, ore profiteri debemus ad sa-
 lutem. Ast œconomix diuinæ longè alia est ratio: eam
 nos imitari par est, quantum eniti vires nostræ possunt:
 cum nouisse tantùm, minimè sit satis. Nam & præceptione
 Pauli

Pauli docemur, eius vestigijs insistere, qui pro salute nostrâ obiit, & resurrexit; & res ipsa indicat, nos per Baptismum, quod antea non semel diximus, Christo nasci incipere, peccatis mori. Proinde, cum peccatum nil aliud omnino sit, quàm turpificati animi macula, ac labes, reliquum est, vt edisseramus, quomodò lustrali hòc lauacro eluatur. Duplex à Theologis constituitur peccati genus, quorum alterum in actione consistit, alterum in habitu, atq; animi dispositione; illud præter fœdum vestigium noxæ, & mortem piaculo promeruisse, nihil post se relinquit, aculeo planè persimile, qui vnà cum ferientis vitâ vulneri infigitur; hoc verò diuturno morbo ex corruptâ victûs ratione orto, comparatur; adedò internâ quadam lue animi vires paulatim carpit, tapefacitq; tempore inualescens, & fœcunditate sui etiam nocentius, dum à malis prognatum mox peiora gignit. Coalescit enim actionibus prauis peccandi habitus, actiones subinde prauas editurus. Hoc sanè pessimum hæredium primus ille generis parens callidi hostis astu circumuentus, post turpem à Deo optimo Maximo defectionem, posteris reliquit; quod cum in dies magis infelici incremento exaugeretur, nec spes libertatis esset vlla, (vnde enim animus, virescè præclarum quicquam audenci, homini sub seruitute genito, enutritoq; & cui, ne quid superesset ampliùs, quod ad excutiendum iugum incitaret, libertas ipsa vix nomine satis nota esset?) deplorata sanè res erat, nisi Deus, ipsa nempe salus, nos saluos esse voluisset per Baptismum; cuius aqua tam exiguo, tam penè nullo temporis momento nigrorem iniquitatum nostrarum sic candefacit, vt super alpinam niuem splendeamus. Quid enim nî citò fiat, quod eo iubente fit, cuius voluntati nil planè obsistit, annectitûe moras? aut quid longâ molitione opus in re multo antea expromptâ, atq; omnibus expositâ, adipiscendâ? Fallimur enim, si putamus tum demùm medicinam morbo concinnari, aut

vulneri nostro cataplasma, cum Baptismate abluimur. Iam diu est, cum hæc alexipharmaca gratuito prostant. Ex quo primum Hebræorum rabies Christum patibulo affixit; sanari modò velimus, salus præstò est: exolui vinclis tantum cupiamus, libertas nihil nos moratur: diuinis epulis accumbere cupidò modò animum pertentet, in promptu vocatores sunt, qui quasi parum sit nos ad conuiuium vocasse, trahent. Omnia iam apparata, triclinia disposita, exornatæ mensæ, Christum ipsum audi, *Tauri mei, & altilia mea occisa sunt*: prandium instructum. Nulla in illo mora est: vocabere; tantum ne prorsus asymbolus accedas: velle admitti incipe, & salutem Baptismo crede. Quod tamen, si nescis, non tam tui muneris est, quàm diuinæ opis. Celeberrimos auctores habeo, qui quærunt. Si primordia melioris vitæ Baptismo ferimus accepta, si quod peccato morimur, quod resurrecturi sumus, illius est; quî fit, ut impij quoq;, quibus vel ignotus, vel contemptus Baptismus est, resurgere extremis temporibus creduntur? Equidem ita existimo, Resurrectionem commune esse beneficium in naturam humanam, Christi munificentia collatum: quæ autem huiusmodi sunt, gratuito, & nullo discrimine distribui solent omnibus etiam inuitis. Nam sicut nullius nostrum sententia exposcitur, velintne, ut ille ait, ex contemptibus materiæ exire, ac produci dias in luminis oras: sed natura vltro Dei mandata peragens, id nascenti præstat: ita Resurrectio, quâ non amplius morituri renascemur, nobis quidem planè inconsultis, imò (quæ multorum est peruersitas) etiam nolentibus continget. Rationi igitur consentaneum videtur corporum immortalitatem tantquam commune bonum, Christi Resurrectione partum, ex equo dilargiri cunctis. De Beatitudine, quâ ab improbis boni discernuntur, alia est ratio. Hæc enim, cum delitium summum, ac voluptas voluntatis fit, diuinâ contemplatione perfruentis, quid mirum, si in volentes tantum-

tummodò confertur? præsertim cùm ne cogitatione quidem fingi possit, vt inuiti quidpiam velîmus, aut rem non antea cupitam consecutos nos esse gaudeamus. Quæstione hunc in modum explicatâ, proprietates, quibus Baptismate ablutus ab illoto differt, dicere aggrediar, si priùs lectorem admonuero totam hanc disceptationem eò videri difficiliorem, quòd maximâ ex parte res alterius vitæ, & non huius sæculi contineat. Quod enim initio operis præfati sumus; subinde in mentem venire debet, quæ istîc exorditur spiritualis à nobis vita, alibi absolui. Proinde si vniuscuiusq; membri virtus, ac facultas ita à capite dimanat, vt ne ipsius quidem perfecta cognitio haberi possit, nisi id, quatenus cum capite naturali quâdam compagine coniungitur, consideremus: quis erit tam temerè audax, qui nobis postquàm membra effecti sumus Christi, quæ à Baptismo inditæ sint vires, scrutari altiùs, se posse iactet, in hac rerum omnium ignorance, vbi caput nostrum Christus vix, & quasi per interiectam nebulam dignoscitur? vbi veri perspicientia adeò exigua est, vt Paulus, quem lynceum dixeris, si propria lippitudo tibi nota sit, res sui naturâ conspectissimas aliquâ ex parte modò, & veluti sub ænigmate se videre dicat? Ipsius sunt verba, quæ subteximus. *Mortui estis, & vita vestra in Christo est abscondita, cùm apparuerit vita vestra Christus, tunc & vos manifestabimini in gloria.* Sanè cùm, vt oculi exploretur acies, lumine opus sit, illa nobis expectanda est dies, cùm & manifestâ in luce refulgebit Christus caput illud nostrum, & nos eius membra, quantum eniti vires nostræ contemplando poterunt, experiemur. Illîc Rhodus; illîc saltus erit. Neque verò, si manifestè, liquidòque perspici in hac vitâ nequeunt Baptismi dotes, continuò pro omnino ignotis sunt habendæ. Elucet enim quoquomodò in ablutis eximia quædam indoles ad ardua quæque suffectura, & humanæ mentis captum longè supergressa

virtus, quæ cum neq; ad naturæ procliuitatem referri possit, neq; ad disciplinæ cultum, quibus etiam plerumque aduersatur, Baptismi munus est existimanda: quod fit, vt baptizati animus nonnunquam ea concupiscat, ac aggrediatur, quæ suo ingenio relictus, nec complecti cogitatione, nec propriâ virtute explicare villo pacto posset, vsq; adeò exiles sunt humanarum virium lacerti, & inceptis ingentibus succubitori, nî Deus auctor audendi foret. Nàm exilium, paupertatem, cruciatus, extremum deniq; malorum mortem, inconcussum, ac impaudum perferre, hominis sit fanè, præstantissimâ quidem virtute præditi, hominis tamen, si famæ credimus præclara illa prisca æui nomina, Regulos, Catones, Curios, iactanti: ast neci destinatos, lætos dies agere; ruere in tormenta; osculari virgas tergori admouendas; gemitûs plusquàm Spartanâ generositate animi concoquere, vltro conscendere equuleum, & tantum non laqueum gutturi aptare; carcerem, ergastulum, latomias, lautas res putare; & morti deniq; ipsi delitias facere, sicuti nescio quid arguit humanâ virtute planè maius, augustiusq; ita diuinam adoptionem non obscure prodit, quâ generis humani vires succisæ, ac effœtæ antea, vsq; adeò inualuere, vt pati, ac moliri fortia iam non amplius Romanum, vt iactabat ille, sed Christianum sit. Ex illis enim, si annales veterum excuseris, vnum, aut alterum produces, Senecam nempe aliquem, aut Thraseam, Stoico supercilio verendos; nos domûs, familiasq; vniuersas in exemplum damus, quorum gentile quasi bonum fuit pro Christo mori, pulchrum sibi, ac palmarium existimare. Sed quid ego quasi gloriæ nostrorum subinuidens domos tantum, ac familias commemoro, vbi confertissima martyrum turba, atq; adeò quouis numero maior multitudo, obrutur recensentem, suppetit? Nos inter (ne robur, aut aptos rebus gerendis annos causêris) exactæ ætatis senes numerantur; delitijs affluentes fœminæ; viri quoq; luxu, ac desi-

desidia pudendi; plebs theatro, ac scenæ mancipata; pueri improuidi; infantes deniq; primo in limine vitæ constituti, qui non minùs, quàm assuetus labori miles, fortiorq; virorum ætas, ita animis obduruere, vt tyrannorum minas blandimenti habuerint loco, pœnas verò lucri, amantium more nihil intentatum relinquentium, vt dilectæ rei tandem potiantur. Verùm, cùm Baptismus hunc amoris ardorem animis accendat: amor autem non nisi rei aliquâ ex parte notæ esse possit, idem nobis notitiam Dei afferat, idem spem foueat, oportet, eo perfruendi, postquàm corpore exuti hînc euolauerimus. Quæ cùm ita sint, mirari iam tandem desinamus, cur hanc, quæ à nobis vita nuncupatur, herôes illi nostri, quorum & vmbra salubres, & vestimentorum attrectati limbi, medicamenti instar graui morbo implicitis fuere, tanquàm eorum gaudijs moras afferentem parui penderint. Non alibi igitur admirabilium illarum rerum paulò antè enumeratarum causæ à nobis statuendæ sunt, quàm in mysterijs postremò à Christo sancitæ legis, quæ in hoc quoq; à veteri Mosis lege differt, quòd illa quidem verbis, ac præceptionibus maximè constabat, hæc verò non tam sermone, quàm ipsius legislatoris virtute, ac opere innititur, cuius mysterijs qui initiatur, miro quodam modo, & nobis planè incognito refictus, in nouum prorsùs hominem euadit, nihil ampliùs præcedenti disciplinæ, nihil priscis moribus debentem. Hoc illud est, quod Prophetarum oraculis multò ante Christi aduentum innotuerat, tempus affuturum, cùm tabulis durioris materiæ reiectis, lex noua in humanis cordibus exararetur. Eiusmodi promissione diuini Numinis afflatum Vates innuebant, interiori facie corda collustrantis; nî id fieret, in irritum casuro doctorum labore omni, erudiendis hominibus infumpto. Apostolos aspice alumnos diuinæ disciplinæ, quos summus ille Magister in ludo, ac familiari conuictu tandiù habitos, exemplo, frequentiq;

quentiq; alloquio edocuit, cognosces, ut factis per vniuersum orbem inclarescerent, ut egregia illa, & admirationem cunctis excitura opera patrarent, Baptismate illapsuq; Spiritus indiguisset. Idem de reliquis omnibus iudicium, quorum nunc animæ cælo potiuntur. Nos vnum, aut alterum sententiæ firmandæ causâ ex martyrum albo proferemus. Porphyrium, insignem nostræ Fidei athletam ea tempora tulerunt, quibus Euangelium per aduersa inualescens, ita percrebuerat, ut multa martyrum trophæa erecta ubiq; terrarum cernere, multa passim inaudire potuerit de Christo salutis nostræ auctore, ad quæ tamen illi surdæ aures, caligantes oculi fuere; donec ad Baptismum est peruentum, eumq; (quod mirare magis), planè fictitium, lusoriumq;. Cùm enim illi mimum agere ars esset, cupidò animum incessit Baptismum non secus ac thëatralem aliquam fabulam saltare. Igitur circumfusâ ridentium spectatorum turbâ, lauacrum apponitur, Christianorum ritus simulantur, voce denique in theatro inclamatur Trinitas, cuius ille numine subito correptus, Christianæ Religionis amore adeò exarsit, ut Baptismus non iam ampliùs illi ludus, ac iocus, sed id, quod planè est nouæ vitæ exordium, catastrophe, ac finis antea-ctæ fuerit. Nam vbi primùm ex irrisore Fidei suasor, ac laudator esse cœpit, à Iuliano apostatâ, Romanorum Principum nequissimo (aderat is quoq; fortè inspectator) prorifu indignationem; pro plausu martyrium elicuit. Par exitus beatorum cœtui admiscuit Ardalionem, nisi quòd non Baptismum iste, ut Porphyrius, sed ipsam Domini mortem, acröama haud sanè ludicrum, ludere aggressus, ut erat ingenio histrionali, ac scurrili patibulum expediri, se illi alligari, ac sustolli iussit. Interea, dum Christi cruciatus, dum postremas morientis voces imitatur (remiram) ita occultâ Dei virtute derepentè afficitur, ut, quod iam thëatrali procacitate per ludibrium pati simularat, verè pateretur; simul ac .n. voci consensit animus, Christi q; antè inui-

inuifi, verus ipse, & apertus, cultor euasit, scena in carnificinam; circum-inspectantium fauor in rabiem conuersus est; dum se delusos egrè ferunt, quòd rem per iocum exorsam ferio peregerit. Igitur pilis, ac missilibus confosus, cruentoq; Baptismate ablutus, Domini mortem non imaginibus, ac symbolis, vt pleriq; omnes solent in Baptismo; sed rebus ipsis imitatus est Ardalion, qui prius, vt Christianus fieret, nullis martyrum adigi exemplis, nullis præceptionibus suaderi potuit. Et dubitamus adhuc asserere in lege à Christo latâ rem non verbis tantum agi, sed Dei omnipotentis virtute, Sacramentis inditâ, Spiritûsq; occulto illapsu corda pertingentis? cùm videamus mimos, histrionesq; genus hominum luxu fœdum, ac seruilibus ministerijs pollutum, per plagas, per tormenta, per patibula deniq; ipsa, res eliciendo alioquin amorì parum aptas in Christi riuere amplexûs? Nec dictis obstat, quod Fidei nostræ infensi obiectare solent, martyres tantum quotam partem Christiani generis pro Christo pati potuisse, quibusdam itidem concessum, vt per angustum virtutis callem aduersis obluçtati, ad summum Perfectiõnis culmen peruenirent; reliquos, quæ penè innumeris partibus maior multitudo est, etiam post mysticam Baptismi ablutionem sordes contraxisse. Hæc, inquam, nostræ sententiæ minimè officiunt; eiusmodi si quidem diuersitas non Baptismo, qui vnus & idem habetur passim, imputanda est, sed ad Baptismum accedentibus, prout sua quemq; voluntas trahit, variè ac diuersimodè affectis. alioquin eadem ratione Solem inculpabis, quòd, cùm omnibus ex æquo luceat, non æquè ab omnibus conspiciatur. Desipientis est, cùm ægris oculis diem ferre nequeas, & ad omnem luminis aspectum noctes, innocuum sydus criminari velle. Hactenùs satis sit edisseruisse, quid nobis ad Christianam Perfectiõnem conferat Baptismus, quo miro quodam modo Christo nascimur. Nunc quæ per Baptismum genitis facultas, quæue operatio conueniat, quidue his potissimum vires sufficiat, ac robur,

robur, paucis perstringere est animus, hînc rursûs exordio assumpto. Non aliunde magis, quàm à mysterio, Chrismatis vigor iste animis accedit, quo vires nostras vegetiores reddi constat ad spiritualia munera obeunda, & actiones actuosiores. Idem enim hoc Sacramentum planè posse, quod Apostolicarum manuum impositiones olim potuere, non tam consuetudo Ecclesiæ argumento est, quæ rogat mystico vnguento illinitis Spiritus sancti munera infundi, quàm Sacramenti ipsius ratio demonstrat. Nam cùm Dominus noster Iesus Christus, cui Prophetæ effusi vnguenti nomen indidère, vt eius ad nos vsq; diffilaretur odor, ahèneum illum murum, qui inter se nosq; medius intererat, nascendo, ac moriendo disiecisset, perfecissetq; opere omnem admirationem supergresso, vt vnus hypostasis copulatione Deus homo fieret, homo deificaretur; par erat, vt nos, postquàm Christi effecti essemus membra per Baptismum, Spiritus sancti donis ditaremur, quod diximus præbitione Chrismatis contingere, his quidem clariùs, illis verò obscuriùs, prout aut occasio se dat, aut poscit susipientis preparatio. Si quidem ætate Domini excessum subsecutâ, Religionis intererat nostræ, nondum planè cõalitâ credentium fide, firmare animos illustrioribus rerum admirabilium exemplis. Hînc factum est, vt mysterium hoc quoque, si vnquam aliàs, luculentissimis tunc insigniretur notis, illapsu Spiritûs sancti, secum in animas initiatorum afferentis vaticinia rerum futurarum, linguarum, omne genus notionem, facultatem fugandi morbos, medicorum ope frustrâ obnitente mortem allaturos; quâ complures nascentis Ecclesiæ alumni ità claruere, vt eorum voces hausisse, dextras, fimbriasue tetigisse salus ægris fuerit. Nec viuistantùm egregia hæc decora mansere. Durat adhuc honos, memoriaque inclyta virtutis per exanimes se artus, per tumulorum denique sepulchra exerentis. Procedente deinde tempore huius generis mi-

ris miraculorum infœcundior seges esse cœpit, Christianâ iam fide radicibus altè actis firmitus subnixâ; vel quia ardens ille in Christum amor, studiumque elangüerat. Neq; tamen itâ penitus exarüere eiusmodi semina virtutum, vt non vel nostrâ hâc ætate, quæ veterascentis mundi senium vocari potest, mira opera producant, quotiescunq; tempus illis eget. Testimonio sunt ductæ in ignotum orbem piorum hominum coloniæ; protensi vltra Gades, atq; ipsum adeò Oceanum, extremum olim rerum naturæ habitum, Christianæ Reip. fines; propagata fides extrâ anni, Solisq; vias; ibiq; passim superstitio non alijs sanè machinis, quàm aduersis fortiter ferendis, edendisq; miraculis prostrata. Prætereà cùm multiformia sint dona Spiritûs, eorumq; plurima propriæ vniuscuiusq; salutis opem ferant, quo de genere censetur donum Pietatis, Fidei, Timoris, Continentiæ, similibus; quedam alia commune respiciant bonum, qualia sunt à nobis superius recensita munera curationum, linguarum, prophetiæ: hæc illis (vt sunt publicæ res, quàm priuatæ, famæ rumoribus obnoxiores,) innotescunt magis. Ideòq; plerunq; comitari solent incunabula Fidei Christianæ, quæ postquàm tempore increuit, fouetur quidem illa nihilo seciùs continuâ prioris generis munerum largitione, eò fortasse à nobis minùs intellectâ, quòd assuetum animum segniùs irritant. Ad hæc præter eas virtutes, quæ in more positæ, & assuetudine, & disciplinâ quadam acquiruntur, aliæ quoq; sunt, quæ nobis diuino munere contingunt, quibus olim præditos Poëtæ Heröas, & Dijs genitos vocarent: nos veriùs has præclaras animorum dotes tamquàm humanas vires supereminentes, Spiritui sancto ferimus acceptas. Exemplum præbebit Temperantia, quæ licèt celebres reddiderit externorum etiam nonnullos, itâ tamen emicuit in nostris, vt eorum complures cæci planè (quod dici solet) ad formosas fuerint, nullo ne concessso quidem, ne dum erubescendo

Veneræ voluptatis igne calefcentes. Scitum illud Thomæ Aquinatis, sanctitate, ac doctrinâ inclyti, quem ferunt puellam liberali formâ, pudoris sui vexatricem, se per dolum remotis arbitris aggressam, arrepto de focotitione exturbasse. Prætereo, quos matronæ adeò obnixè efflagitauère, penulam vt scinderent; odiumque inde subsecutum in nolentes, dum iniuria despectæ formæ subdit faces. Nec eum refero, qui faciem innocuam non aliam ob causam, quàm quia plùs nimio procacioribus oculis placebat, vulnere fœdauit, proprio dedecore alienam libidinem vlciscens. Paulus mihi nunc dicendus est, Christiani generis Doctor. Is super alias virtutes diuinitùs sibi inditas, tantâ charitatis laude excelluit, vt cupierit anathema fieri pro suis: Philippenses autem in Christi visceribus dilexerit: sic enim ipse ait, vsus mirifico quodam genere locutionis, vt rem nouam, & inauditam explicaret. Concludamus igitur Charismata esse Sancti Spiritûs nonmodò virtutes illas, quæ Theologicæ vocantur, verùm etiam, quæ in mediocritate positæ, humanos cohibent affectus, cùm vltèrius, quàm imbecillitas patitur humana, processère.

Reliquum est, vt, quid nobis boni afferat Panis ille æthereus, dicamus; posteaquàm lauacro Baptismatis abluti, odoreque mystici vnguenti liquido perfusi sacro Conuiuio excipimur. Haud parum est, quo Mysterium hoc cætera præcellit. Nam illa quidem partem aliquam spiritualium Charismatum elargiuntur, hoc Christum ipsum infert Auctorem, Datoremq; cuiuscunque generis donorum. Constans enim, accomperta fides Christum sub integumentis sumi: Christus autem, quò secunq; contulit, quid non affert boni? quid non aufert mali? Habeat Baptismus summam dignitatem: inter præcipua connumeretur Confirmatio: non inficiabor: dummodò ille huius ope indigeat, hæc rursum Eucharistiâ perficiatur. Nam & baptizatos à Philippo Samaritas,

mox Petrus, & Ioannes Apostolici collegij primores igno-
 tis ad id vsq; temporis donis repleuerunt: & Corinthios
 utroq; Mysterio Baptismi nempe, & Chrismatis initiatos,
 futura diuinitus edoctos, multilingues, tantum abest, vt
 propterea Paulus perfectos vocet, vt ob contentiones,
 & dissidia in apertum Fidei discrimen eruptura potius ob-
 iurget. Ast quem Christus mensa dignatus est, is nullius
 neque labis conscius, neque boni indigus, perfectus, om-
 nibusq; absolutus numeris euadit. Tanti promissi Spon-
 sorem audi. *Qui manducat me, & ipse viuet propter me.*
 Est hoc quidem proprium celestis Panis, vt ipse viuus, &
 illæsus manens, vitam nobis tribuat, & Deiformes reddat
 sibi vniendo: cum reliqua alimenta siue illa exanima,
 siue animata fuerint, non prius nutriant, vitamq; fo-
 ueant nostram; quam ab interno calore victa, ac illique-
 facta in succum, sanguinemque abeant. Non fert hu-
 manæ conditio naturæ, vt inter tot læta, tot aduersa cur-
 sum vbique rectum teneamus. aberrare sæpè, abripi, mer-
 gi etiam plerunque contingit, euasuros nunquam, nisi
 Deus nobis tribuerit posse pœnitere, velle ad vitam re-
 gredi, & denique Christo denuò adherere; quod postre-
 mò egregiè præstat per Eucharistiam, cuius inenarrabili
 virtute vnus sanguis, vna caro, vnus effecti spiritus cum
 Christo, non tam in illo permanemus, quam in nobis ille,
 hospitis pariter, atque hospitij felices, si modò, quod ma-
 ximè optandum esset, acquisita bona tueamur; vel (vt sunt
 res humanæ) si vas istud, quo cælestis illa gaza asserua-
 tur, aut frangi, aut incrustari vitio contigerit, figulum hu-
 ius nostri luti, qui id refingat, adeamus. Iam verò, cum inter
 carnem, & spiritum internecina simultas omni æuo fuerit,
 alterâ in alterum copias parante; inuenta benignitate Dei
 tandè via est, quâ spiritus, ope carnis Christi adiutus, & au-
 ctus proficeret, peccati verò caro interimeretur. Quisquis
 n. sacrosanctâ illam sumit Carnem, Christum ipsum sumit:
 Christus porro ore, atq; animo receptus filios Dei efficit nō

solâ adoptione, quæ est per fictionem iuris in diuinam familiam ascitos: sed vt sanctus Petrus ait, per diuinæ naturæ consortium: vnde fit, vt Dei magis filij possimus compellari, quàm mortalis patris. Ab hoc enim (cùm viuere nostrum nil aliud sit, quàm à genitoribus fecerni) simul ac procreati semel fuerimus, seiungimur: æternus aut ille Pater assiduo nos incubatu animat, fouetq; superstites minimè futuros, si ab illo vel latum quidem vnguem discefferimus. Non omiserim hîc consueuisse à nonnullis quæri, quî fiat, vt cùm Eucharistia in tantum reliqua Sacramenta superet, vt spatium, quod interiacet, nostra mens nequeat metiri; ipsa hominem, si fortè labi contigerit, minimè refingat post lapsum, nisi is quoque in id adnitatur pro virili; Baptismo, qui minùs illâ potest, id propriâ virtute, nullo suscipientis adminiculo, præstante. An baptizandorum imbecillitatem potius, quàm Baptismi præstantiam hoc ipsum arguit? Quid enim ille, quæso, contulerit de suo, qui primum vitæ limen nec dum est ingressus, qui dias luminis oras non dum vidit? Ablutio quidem sacra, generationi; nuper ablutus, infanti modò genito, & adhuc de matre rubenti comparatur; aut Eucharistiæ alimentis aptus, adulto iam potius est similis, & annis ad operandum gestientibus florenti. Cui igitur mirum, si ab illo symbolæ loco aliquid requiritur, antequàm cœlestibus epulis accumbat; ab hoc autem rerum omnium ignaro, egentiq; nihil? Non ne vides Paulum ab hac nostrâ vulgari mensâ, quam penus, & macellum instruunt, ignauos istos fucos, & vt Cæsaris Augusti vtar verbo, * *ἄπραγοι* longiùs arcere? scitum illud ingeminans: *Qui non laborat, non manducet*. His adde, Eucharistiam præmij loco poni ab agonotheatâ; indignum autem esse stertentem, aliauc omnia agentem huiusmodi affici honore, qui labore tantum comparari debet. Et hæc quidem de Perfectione, quæ Dei munere homini contingit, parciùs ab alijs depasta

* *ἄπραγοι* cines

de pasta sufficiat nos delibasse. Nunc ad ea dicenda stylum deflectamus, quibus bona acquisita conservari solent. Neque enim tanti thesauri indeptio aliquid contulerit, si benè parta, malè prodigantur; aut defodiantur humi, vñui quæsitæ. Opus, & actionem res deposcit, eamq; diuinis præceptis consentaneam. Neque enim fas fuerit à Christo capite nostro, cui indiscretâ vnione iungimur per Eucharistiam, sententijs opinionibus uè dissidere. Idem omnino nobis sentiendum est; idem agendum prorsus, quod sanxit ille: præsertim cùm in isthac fœdera venerimus, cum primùm mysterijs initiaremur, vt quicquid ab illo nobis vetitum, iniunctum uè fuerit, citis quadrigis citiùs exequeremur; nec huiusmodi obsequij vacationem impetrare nobis queat excusatio qualiscunq; , vel exceptio. Verùm, cùm principium omnis actionis appetitio sit; appetitionis cogitatio: enitendum nobis primùm est, non tam vt cogitationes à corde prauas euellamus stirpitùs, quàm vt earum loco bonas, & salutare inferamus, qualis est de mysteriorum virtute, atq; dignitate contemplatio; de salute, quæ generi inde promanauit; de bonis, quæ rēposita posthac nos manent; quàmq; illa præclara, quàm multis partibus potiora sint his, quæ quasi in antecessum nobis sunt collata, &, quod caput est, de Præbitore ipso tantorum munerum, quanta in eo maiestas, qualis bonitas, quàm prona, accensaq; in nos propensio, quàmque flagrans amor. Huiusmodi enim meditationibus si immorabimur, non timor, ne aliò mentis, aut desiderij nostri dirigatur acies, summâ illâ pulchritudine ad se miris modis nos alliciente. Nam & beneficia, quibus Deo deuincimur, innumera quidem sunt, & philtum, quo in nos effunditur, multò sanè maius, quàm vt cogitatione fingi possit. Cùm enim duo sint, quæ amoris magnitudinem in amante maximè declarant, dilectæ rei causâ omnia vel aggredi, vel pati; cùmq; horum alterum abundè ostenderit Deus, hominis ornandi

ornandi nullum finem faciens; alterum vero diuinæ dignitas nature, nulli passioni peruia respueret, ne hoc quoque argumento amoris in nos sui careremus, ipsemet inire viam coepit, quâ pro nobis perpeti indigna posset homo factus. Quod ne dū meritum (nullum. n. prorsus erat) verum spem etiā nostram, quāuis audendo improbā, ne fingi quidē potest, quantum vicerit. Porro non illi (qua erat ob amorem, vitæ prodigentiā) caput obiectasse periculis satis fuit; ni cicatrices quoque diræ necis indices, ipsaq; adeo hiantium vulnerum vestigia, quæ in nobis artis, vel nature ope obducuntur, corpori immortalī reddito hererent, & Angelorum obtutibus obuerfarentur; adeo amanti non tam meminisse laborum suaue est, quàm doloris perpeffi monumenta passim circumferre. Quis suos amores tam efflictim deperijt, tam perditè amauit vnquàm? Cuius pectus cupidinis fax tam exussit acriter? Quæ mollissimi affectus mater erga pignora adeo indulgens fuit? Quis pater tam Mitio in natos? Res mira, vix factura fidem. Amator eo ipso quod amat impotenter, ab amoribus suis faucius, conspūsus, patibulo affixus denique, tantum abest, ut amorem ingratum, sibi que exitialem exuat; ut in dies videatur magis, atque magis exardescere, ipsiq; infamiae notis, quasi parū esset eas olim æquo tulisse animo, nunc quoque veluti se iactet. Neque hoc eius studium erga humanum genus, flagrantissimum, in singulos transfusum homines refrixit; contrā est. Neminem reperies fortis tam despectæ, cuius non amicitiam exambiat; quem non alloquio dignetur vltro: mensā non excipiat; beneficijs non laceffat prior; denique quem non alis instruat, quibus iter hinc arripere in Cælum possit. Reticui, quod eximium est, Regni nos non hæredes modò, quod vota quoque nostra superaret, sed consortes fecit se superstitē, & æternis æui spacijs superfuturo. Aliud quoque hæc meditatio complectitur, quod firmat, delectatque animum: humanæ nempe nature dignitatem. Si enim tem-
pla,

pla, aras, vasa sacris apta, veneratione prosequi mos est, quo non honore Christo initiatos homines dignabimur, qui ex Deo nati, Deo aliti, ad Deum denique abituri, vel in hac mortali vitâ nil aliud quàm Cœlum meditantur; beatam illam spem animo fouentes aduenturi Regis; cuius in occursum infueto itinere prodire, astris stellimicantibus fulgentiores, quale decus erit? Colliquefcit voluptate animus futuræ Gloriæ præfensione, dum cogitat in postremo illo humani generis conuentu, quò vndique rediuiui confluent, quotcunque orbe ab vsque condito vixere, vbi non damnari egregium erit, nos Angelorum præconio ad digna supremi iudicis liberalitate præmia accersendos fore, Perennitatem dico, Gloriam, Beatitudinem, & quod vnum omnia hæc complectitur, præfentis Numinis intuitionem. Hæc si versare animo occæperis, non eris tam ferreus, ni fallor, quin te non sentias in lachrymas ire, paulatimq; flecti ad amoris vices. Nihil est, quod nos magis incitet ad mandata Christi procuranda, exequendaq; quàm facer iste in eum amor, vel ipsomet id testante, dum ait. *Qui habet mandata mea, & seruat ea: ille est, qui diligit me*. Amando fanè alacriores ad ea edenda opera efficimur, quibus & benè sacra diuina gratia quàm diutissimè tueri, & discissa (vt fumus procliues ad prolapsionem) refarciri potest. Vidisse te reor aliquando extinctam modò facem, in quâ scintilla aliqua concepti caloris lateat adhuc licèt tepefacti, simul ac lumini admota fuerit, statim reaccendi. Hoc ipsum inter amantes sæpè accidit, adeò vt occasionem dederit veteri prouerbio illorum offensionem amoris redintegrationem appellare. Post quàm enim effuso in reconciliationem animo, memoria veteris necessitudinis occurrit; obsidis in modum, & spem simul facit, & timorem illum degenerem discutit repulsæ; quâ peste nescio an lethaliorem vllam in nos immiserit generis humani hostis. Solet enim vafer ille veterator ruituris in scelus, vt audacter perire audeant, & animos adijcere,

& vi-

& vires, quas postea facinore patrato adimat, timoris circumfuso gelu; ut quos infreni temeritate impulit ad lapsum, eosdem mox humi prouolutos, timoris clauo teneat defixos, ne se rursus erigant: sic contrarijs in idem tamen recasuris technis, eandem exitij nostri incudem semper tundit. Verum hæc planè cauere nobis erit obuium; si, ut demonstratum fuit, ignem illum amoris in Deum frequenti meditatione conceperimus, quem in cogitatione suâ exardescere sentiebat Regius Propheta. Neq; tamen putes qualicunq; cogitatione opus ad id esse: assiduitate, & studio res eget. Vindicet hoc sibi vulgaris iste, & communis nobis cum brutis amor, ut conspectum pulchritudinis statim subsequatur, cui humanos sensus longâ familiaritate eblanditos haud aliter quam infidos mentis ianitores promissione voluptatis corrumpere in promptu fuerit, & ita Capitolio potiri. Diuinus amor, & ad nos ob ætatis imbecillitatem accedit aliquantò seriùs, & non nisi deuictis, fugatisq; sensibus exceptus, acriori curâ, ut in hostili solo erit retinendus. Has curas qui sedulò experiri velit, haud difficulter exerceri posse comprehendet. Nam neq; impenso pretio emuntur; nec labore comparantur vllò; non vacationem requirunt consueti muneris; non otium; non vacuum ab interuentoribus secessum. Licebit tibi domi desidenti; res habenti, agentiq; tuas, ista animo reuoluere; libebit etiam, si quid in te viri est (quandoquidem, velis, nolis, aliquid ut cogites, oportet) in tantâ varietate cogitationum his potissimum animum aduertere, vnde facile occasio arripitur ad ea exequenda opera, quorum effectores à Christo Beatitudinis fonte, Beatorum titulo ornantur. Hæc ego, ut rem ita se habere ostendam, principio altiùs petito, recensebo. Primum agmen ducit Humilitas, & diues illa in spiritu, atque animi moderatione constituta Paupertas, quam tùm demum facile nobis erit adipisci, cùm Christi spontaneam paupertatem considerauerimus: qui, cùm la-
tè om-

tè omnium dominaretur seruilem conditionem haud asper-
 natus, & contumeliam pati voluit Rex gloriæ existens,
 & vincula Liberator ipse generis humani; & iudicio ini-
 quorum subijci, cui Pater orbem iudicandi munus de-
 legarat. Hæc sæpius agitare proderit, quotiescunq; in-
 tumescentem reprimere animum volueris. Cum enim
 quasi umbra corpus, sic vitæ præclarè actæ conscientiam
 sequi consueuerit elatio, omnino hæc desidat, oportet, at-
 que deferuescat, vbi nullum apparet vestigium Virtutis,
 nullum decus proprio labore conquisitum: nisi verò lau-
 di apponis parcius delinquere, aut palmarium ducis diuinæ
 ope destitutum labi. Nobilitatis stemmate forsan tibi pla-
 ces? at limus vilis, & argilla es. Indole ingenij te iactas? fer-
 rem equidem, nisi communis habetudo, vel propriæ inditio,
 mihi nota esset. Fide, & sedulitate in Dominum superbis?
 atqui seruum te esse nequam, fugitiuumq; iniustæ prodi-
 tionis notæ fati arguunt. Non deerunt de genere hoc
 alia, quæ tute colligas. Lata nimium est seges, vnde ca-
 taplasma pares contrà insolescentis animi tumorem. Duo
 nos exempla faciendæ fidei causâ citabimus; Salomonis
 florentis memoriæ Regis Palestinæ; & Petri Apostolorum
 Coryphæi. Ille ore, ac calamo, si quis vnquam alius, di-
 fertus; diuini iuxta, ac humani iuris consultissimus; Deo do-
 ctore ad omnia eruditus, quæcunq; Philosophia, cæteræq;
 abstrusiores artes discipulis pollicentur verius, quàm præ-
 stant: talis demum apud omnes habitus, qualem ipsum ad
 nos vsq; retulit fama, sacræ historiæ fide, & cognomenti
 amplitudine subnixa: nam & eius congressum petiuisse
 ferunt vltioris Æthiopis Reginam, admiratione sapientiæ
 plectam; & simul alios non obscuri nominis complures ad
 eum tanquam ad oraculum olim ventitasse, vt ignota alijs e-
 discerent; ille, inquam, tam inelytæ dignitatis Princeps, dum
 vitam suis auspicijs instituit; dum incautiùs peregrinis amo-
 ribus indulget; libidine primùm, mox superstitione dementa-
 tus, incertum controuersis Theologorum disceptationibus

reliquit, an sub extremum vitæ relipuerit. De Petro res est narratior, quàm vt longiore indigeat sermone. Dicam paucis. Illum non immeritò Apostolorum cætui præfectum, cælestisq; secreti Ianitorem, post promissam tam iactanter fidem: post sedulam per hostes, telaq; impensam Magistro operam; post strictum in ultionem ferum, ancilla hostiariola perterrefecit, eòq; demum angustia redegit, vt eius notitiam eiuraret vltiò, pro quo se morti ante d. uouebat. Sumas hînc illustria, licet, documenta non tam irriti humanæ confidentiæ conâtus, quàm emeritæ delicti confessione veniæ. Nos inchöatum iter prosequentes, Christianæ paupertati tristitiam parituram gaudia iungemus. Hanc te occupaturam maximo tuo bono certò scio, si contractas post lauacrum sordes animo reuolueris, & in totius humani generis excidio præuaricationem diuinæ Legis infecuto aciem defixeris. Est quidem illis in more positum, qui amplificandæ rei causâ hyperbolis Rhetorum vtuntur, vt quotiescunq; se aliquid egisse summo adhibito studio explicare velint, Cælum Terræ miscuisse dicant. Id re verâ in nobis à seruitute vindicandis præstitit Deus, à Cœli fastigio ad ima vsq; tartara descendens, vt Terram ad fydera eueheret, efficeretq; immortalis suo in nos beneficio, vt ingratitude nostra eluceret magis. Quid hâc ignoratione, si nobis ignota mala sunt nostra, miserabilius? peruersitate quid flebilius? si vltiò, consultòq; iniuriâ impetimus vitæ Auctorem, cuius causâ vitam ipsam profudisse parùm esset? Lamentatione prosequi solemus, phrenesi correptos; dum illi carissimos quosq; telis insectantur; nocituris adherent; per prærupta feruntur ruituri, nî retraxeris. At quantò ipsi nos deslendi potiùs, quibus multo his grauiora accidunt, auxilio Dei destitutis? in huiusmodi illisa scopulos frangitur lætitia illa gestiens, quæ plurimos fortunæ aurâ inflatos pessundedit, quos tibi ob oculos ponent assidua exempla omnis æui. Nec aliunde

Man-

Manfuetudo profluit, quàm ex eodem meditationum fonte. Quisq; enim talia verfare animo fuetus, reuocare fibi in mentem poterit, Seruatoris nostri Clementiam, Manfuetudinem; iniuriarum, quas grauiffimas ab ingratif pertulit, obliuionem. Plena funt talibus exemplis edita de eo monumenta. Nos vnum, aut alterum è tam immenfo aceruo afferemus. Vnus erat ex Apoftolorum albo damnati nominis odio nobis reticendus, qui vefaniâ abreptus res nouas in Magiftri caput moliretur, non eo quidem doli inſciente. Quid enim haud notum illi? neque tamen in grauiffimo omnium ſcelere deprehenſum aut corripuit obiurgatione, quod leniffimi ingenij hominis fuiſſet, aut auerſatione declinauit: ſed & poſtremæ menſæ ſacris adhibuit proditorem manifeſtarium, & ſtipatum armatorum manu in ipſo aggreſſionis æſtu non modò amici, rei tam bonæ, nomine appellauit, verùm etiam impurum eius oſculum, teſſeram proditionis, non eſt aſpernatus. Ad extremum verò, ne quid ad ſummam manſuetudinis laudem deeſſet, Malcum, vnum de coluue coniuratorum, cui Petrus in ipſo planè Magiftri discrimine, indignitate rei motus aurem amputarat, non præteriens neglexit: ſed ſacratiffimæ manûs attactu ſtatim perſanauit. Nefarios autem conſpiratores, illi poſt tot tormenta necem inferentes, non ab incepto terruit interminatione ultionis, quod potentiorum eſt; non imprecatione ſecuturæ pænæ, quod fieri à quocunq; poteſt; ſed ignorationis obtentu Patri excuſauit. Quem hæ cogitationes non demitigabunt? quis talia meditatuf vlciſci ampliùs pulchrum reputabit? Non aliunde Juſtitia nobis innafceſtur, cuius ſtudium tam admirabile in Chriſto extitit, vt quòad apud nos vixit, quod vnicuiq; conueniebat, attribuerit: Patri obſequium: hominibus libertatem; Diabolo crudeliſſimi nos diuexandi muneris vacationem. Porro affectum illum pleniffimum humanitatis, quo alienis malis indolemus, diuinæ in nos miſera-

tionis pariet memoria, si in ea potissimum feremur animo, quæ Christus nostræ salutis causâ peregit. Cum .n. in vltimum discrimen redactæ res humanæ essent; nec spes appareret vlla libertatis; ipse non solum fletu ingemuit nostro; nec commiseratione tantum perditum genus profecutus fuit (quod ipsum tantâ maiestate inferius cense-ri posset) sed & æumnas nostras in se transtulit, &, vt nos bearet, miserabilis ipse voluit videri, visusq; est tum maxime omnium, cum extra portam raptaretur ad necem; quo spectaculo, nescio, an luctuosius vltum omnia circunspiciens Sol vnquam viderit. Certè illum & miserata est mulierum subsecuta turba: & confluens vndequaq; multitudo, suo eiulatu, & lamentatione dignum iudicauit. Extat in eum tot angustijs pressum Monodia Isaïæ Vatis flebiliter nimium conscripta, quam si legeris, fat scio te fontes lachrymarum effusurum. Munditiam verò cordis, aut Pacis studium in eo quis desiderabit, cuius omnium cogitationum argumentum est Christus, humani generis Pacificator; quiq; in id toto pectore incumbit, vt se illi probet virtutum imitatione? Longè à breuitate propositâ digrederer, si omnia persequi mens esset, quibus demonstratur mysteriorum Christi meditationem nos ad ea aggredienda ora inducere, per quæ Beatitudo comparatur. Tu his, quæ supra memorauimus, poteris reliqua annectere haud difficulter. Nam per vestigia Christi gradientes, persecutiones non inconcusso solum, sed libenti, & tantum non gestienti animo perferre nemo admirabitur, qui nouerit huiusmodi aduersis moras tolli inter spem, & assecutionem Gloriæ euenturæ interiectas. Sat is id ante demonstrauius, cum de Mysteriorum præstantiâ pertractaremus. Nunc reliquum est frequenti prece illum exorare, cui non magis absolutio, quàm exorsa egregiorum operum debentur, vt nobis vel vtcunque meritis, talibus immorari curis, talibus immori concedat.

F I N I S.

A LOY S I L O L L I N I
B E L L V N E N S I V M E P I S C O P I

Q V O M O D O C H R I S T I A N O H O M I N I
Deus sit orandus.

Vm nihil humanæ imbecillitati sit familiarius, quàm diuinæ opis indigere, cuius largitati omnia debemus: incusari fortassè Natura poterit, quòd illius nobis artis semina minimè inseuit, quàm modum petendi atq; expetendi à Deo beneficia docemur: præsertim cùm eius ignoratione accidat plerunque, quo minùs petita impetremus; scito in id Christi Dei dicto, Zebedæi filios, eosdemq; affeclas suos petitionis ineptæ ergò obiurgantis; præceptaq; istius Oratorix methodi in Euangelio breuibus tradentis: ignotum ne cui nostrum foret, quid Deum orare deberemus, vt exoraremus: qui optimus est præfixus finis Oratori, sicuti scopus, in quem collimet, sagittario. Porro cùm orare aliud non sit, quàm Deo desiderium nostrum, cuius ipse solus compotes nos facit, quàm maximâ possumus intentione mentis, cupidinisq; feruore aperire: priùs nobis quid optandum sit, quàm quid orandum, erit addiscendum: quando hoc ipsum, illius causâ fuit institutum, ne Interpres deesset humanæ voluntati, dum cum Deo veluti in susurrio existens vota sua, alioquin illi non abscondita, liberè expromit. Hoc igitur, quod, quia nulli dubium est, proba-

probari negat, fundamenti loco supponentes, illa tantummodò, quæ bona sunt, in rerum expetendarum genere reponi; illud adiungamus, bonorum summum primum, Deum scilicet, summè naturâ desiderabilem esse, atque appetendum; cætera verò, prout ab illo primo boni fonte profluentia, bonitatis inde ac beneficentiæ non nihil hauriunt, quod nos queat boni admonendo, meliores, ac Deo optimo rerum propiores reddere. Vetus verbum est: Cui iter ad mare ignoratur, is quò vergant flumina, maximè aduertat. Idem ei quoquè dictum puta, qui per boni vestigia, in Dei operibus impressa, bonum primigenium sectatur; nec in eis ita pedem figit, ut inibi tanquàm in diuerticulis hæreat diutissimè, propofiti itineris oblitus: cuius extremus limes, statufq; finis Deus ipse est, sic à nobis in primis præcipuèq; exoptandus, ut omne nostrum desiderium exhauriat, ne quid prætereà appetat, nisi eius causâ: quod in obsecrationibus summopere erit obseruandum. Nam qui ea tantummodo exposcit, quæ hominem non modò Deo non coniungunt, sed ab eo auellunt potius: is, credo, nec quid Perca Scorpio differat, sat nouit; & telum, quo se interimat efflictim deperit, furiosi more. Exemplis res fiet clarior per bracteata ista bona, & quæ nihil se in habent solidi ostiatim ductis. Persarum montes, qui aurei perhibentur, tibi dari petis; nec vides, quanti earum opum indeptio facienda sit, quæ improbos vel inueniunt plerunq; vel certè faciunt: quasq; inuenti sunt, qui ne ab ipsis mergerentur, Mari immersere, non illi quidem Christianæ militiæ ascripti, sed, ut mirere magis, naturali captu conquistam sapientiam professi. Ambitionis studio tenèris, & tibi Vatini j dibapha, curulisq; sella extremum votorum est: casus periculi securus: cui sublimia quæque fors subiecit, perrarò diutiùs stare molis suæ pondere permiffa. Quid Crasso euenerit: quid Casari, non te, reor, fugit: ambos suæ vota perdidere. Multos
ille ti-

ille timeat oportet, quem multi timent. At tibi saluam mouet forma elegans, viuidumue robur, & athletâ digna valetudo; quasi hæc ipsa Miloni Crotoniatæ, illa C. Sillio Romanæ iuuentutis formosissimo, eoq; nomine à Messalinâ in matrimonium, marito superstite, adlecto cladem non attulerit. Fluxa ista, ac caduca sunt, & humo illos citò allifura, qui ipsis tanquàm diu mansuris innituntur: ideòq; à Deo haud quaquàm temerè petenda, nisi sub his conditionis formulis: Si diuinæ Gloriæ declarandæ conferunt: Si nostræ expediunt saluti. Hisce virpius modulis omnia metitur, diuitiarum, neq; dum affluunt, studio affectus; neque dum recedunt, desiderio; sed eas non aliter ac Dei Arcarius, aut sacris eius largitionibus Præfectus, erogans egenis. Audi Apostolici columen Senatûs Paulum, & inde œconomica monita addisce, à nemine Philosophorum veterum præcepta, qui ait, *Qui habent uxores tanquàm non habentes sint: & qui emunt tanquàm non ementes: & qui possident tanquàm non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquàm non vtantur.* Gryphos hæc, & mera ænigmata putabunt, quibus nostra per desipientiam non sapiunt. Diuina edoctis idem planè sonant, quod à nobis modò dictum fuit: ea tantum, quæ per se sunt bona, appetenda petendaq; esse: reliqua omnia, quippe ancipitis naturæ, & quæ nobis ansam dare possunt aliquando à Deo discedendi, prolabendiq; in deuia errorum, aut non nisi sub conditione, aut (quod tutius reor) nullo pacto à Deo expetenda sunt. Scit enim ille Pater cœlestis, quorum indigemus, nec Tribunus intercedit vllus, quò minùs dicta, effecta reddat èuestigiò. Circa res externas cautio hæc esto; si eas nos habere volumus, & non ab his potiùs haberi. Bona animi sequuntur Doctrinæ, Linguae, Prophetia, admiranda patrandi Vis, in morbos, in ipsos dæmonas imperium, & quæcunq; sub gratiarum gratuitarum nomine à Theologis recentioribus censentur. Quæ licet, quàm prima il-

la cor-

la corporis, & fortunæ bona, puriora sint, & à materiæ
fordibus seiuncta; non ita tamen sunt efflagitanda, ac si
facere possessores suos meliores possint. Præclare cum il-
lis sanè agitur, qui huiusmodi dotibus ornantur, si nun-
quàm causâ earum corrumpunt, vanitate atque arrogantia
deiecti, nequissimis humanæ Sapientiæ comitibus. Fol-
les non adeò ærarios aurâ inflari videas; quàm isti so-
lent, qui per fora, per compita incedunt opinione di-
stenti doctrinarum. Salomoni eruditionem omnigenam
edocto cœlitus (quod ad eam diem nemini alij contige-
rat) peritia sua malè vertit. Nec melior fortuna secuta
est Balaamum vatem, aut Pharæonis præstigiatores, Mo-
saicorum miraculorum æmulos. Quid multis te moror?
Christus ipse suorum gratulationem ob dæmonas dicto
profligatos gestientium aspernanter tulit, subinferens
non sat is iustam illos ob id lætandi causam habere, sed
quia in Cœlesti laterculo eorum nomina descripta essent.
Ita planè est. Rem periculosæ aleæ arbitror plenissi-
mam, ea precibus impensis petere, quibus in tuam quan-
doque perniciem abuti possis; qualia bona sunt huma-
na omnia, si excipiantur virtutes, & ille, quo sine ne
Virtutes quidem ipsæ. Virtutes germanæ sunt, vltroneus
Dei fauor, sibi hominem concilians, nihil tale proprijs
actionibus, quanti-uis sint pretij, merentem; nisi quate-
nus præfractè, atque pertinaciter gratiam non respuit;
nec lumini tenebras mentis disiecturo obseratis oculis re-
sistit. Plato urbanioris Philosophiæ Parens Socratem in-
ducit Superos orantem, ut sibi tantum auri obrizi da-
rent, quantum ferre posset; haud quidem auri nomine
intelligens, metallicum istud ex auri fodinis longâ fos-
forum ærumnâ erutum; fabrili camino expurgatum; mal-
leo proculsum; cuius ipse fuerat contemptor maximus;
sed diuinum donum, Sapientiam, auro proportionē re-
spondentem; quod se non sinat infici vitij ærugine: quam
ipse fortassè diu, frustra; expetitam, nec per somnium
quidem

quidem vidit vnquam, nos, quibus diuinâ quâdam forte concessum est foeliciùs, quàm ille, multò audere; & maximè concupiscere debemus, & consequi non difficilimè poterimus, modò vota ipsi nostra ad amissim illius præceptionis dirigamus, quæ à Christo tradita frequenter omnium ore vsurpatur, animo interea alia omnia, est quando etiam illi aduersantia agente. Nam cui non aut insignis stultitia, aut aperta fraus eorum subolet, qui Deum subinde rogantes vocant Patrem, cùm parricidæ sint nequissimi, extremæq; fortis serui, vlimitribæ, carcere, ac pistrino digni? quis extincti pudoris impostores ferat obsecrantes Diuinam expleri voluntatem, cui sit perceptum nihil ipsos cupere flagrantius, quàm quod diuinitùs maximè vetatur? Petunt sanctificari nomen Dei: Regniq; eius tempus aduenire, blasphemi ipsi, Mezentij, Diuûm contemptores; quorum si vires ausis respondeant, denuò Ossæ, ac Pelij substructio, Gigantomachiaq; erit pertimenda. Neque finem hîc faciunt fallendi. Rogant diemsum quotidiani panis dari sibi, tanquàm diuina stipendia merentibus: neque interea furtis, rapinis, dolis parcunt vllis: quò illis non in diem, sed in æuum annona affluat: in agris, in nominibus, in nummis tantum fit, quantum multorum inopiæ leuandæ satîs fuerit. Pergunt porrò, & se, suaq; capita diris imprecationibus deuouent, dum sibi eodem modulo rependi debita exoptant, quo ipsi debitoribus suis metiuntur, perinde ac si pro nouis tabulis neruum sibi, tortorem, cruciatum petant. Sic isti orare solent, qui dicis causâ arreptis precarijs globulis, quæ à pueris malè didicerunt, rapido raptim ore deuoluunt veriùs, quàm proferunt. Nam mente precari eis ignotum est non minùs, quàm fides citharæ pedibus percurrere. Miseri: quorum scelere, & dedecore euenit, vt nomen Christianum malè audiat apud ritus externos colentes. Bonis non ea mens animo, nec is rei præstantissimæ contemptus, quâ cùm Deo familiariter

E collo-

colloquimur, ac fermocinamur, cordisq; arcana nostri in eius aures effundimus: & quod ob tanta beneficia nos facere par est, pro virili gratias habemus, agimusq; ad ipsiusmet Domini præscriptum; tanto animorum ac corporum compendio, salutisq; spe, imò indubiâ fiduciâ, ut non mors nobis cum Deo ita coniunctis timenda sit, Ezechiae exemplo, quem è faucibus Orci eripuit oratio; non incēdij flammæ, in roscidæ auræ flabra illius merito cōverti solite: non Maris pericula; non Cetus, qui Ionæ naufrago navis loco fuit: non bellici terrores, in trophæa victoriæ cessuri, si (quod olim accidit errantibus Israëlitis) Angeli suppetitias impetrauerimus, 185. millia Afsyriorum, vnius noctis spatio interimentis: non sexcenta alia mala, quorum ferax Natura est peccato primigenio infecta. Sed operæ pretium fuerit considerare verborum sensum, quibus nostra Petitio constare debet, breuiter, & quasi amentatis sententijs contorta; ne, quod Christus vetat, battologi simus, sicuti Gentiles. Vbi primùm occurrit dictionis huius explicatio; quam cur Gregorius Nyssenus eundem locum tractans, qui nobis nunc in manibus est, nouam, peregrinamq; vocauerit, non satis assequor, cum & Græca natione sit, & ætate æqualis Batto Cyrenarum Regi antiquissimo, cuius siue garrulitas, seu oris titubantia, & blæsitia, seu (quod magis creditur) vtrunque, originis illi causa fuit. Battologus certè apud Græcos non aliud significat, quàm inania verba tumultuariè, ac veluti plaustris profundens. Qualem Oratorem Christus, *Abbreviatum Verbum*, in scholas suas non admittit supplicis Orationis huius nobis Author; quâ, si rerum pondera examinas, nullam Laconiozem dices. Iubet nos Deum compellare, non rerum Dominum atque Conditorem, Monarchamue supremum; sed cœlestem Patrem; ut in ipso statim proëmij vestibulo orantes spe bonâ compleat, quasi nobis cum Patre mollissimi affectûs agendum sit, & qui nihil filijs negatum velit.

lit, modò sit eiusmodi, quod ipsos nullo vnquam impe-
trasse tempore pœniteat; & se deceat dedisse Patrem
quidem nostrum, sed Cœlestem. Quod verbum Patri
adiunctum miram habet emphasim ad demonstrandum
Cœlum esse nobis Patriam, vbi Pater noster sibi domi-
cilium æternum fixit: Cœleste nos hæredium sperare
de paternis bonis, & non steriles, scruposasque huius
mundi glebas, vbi nunc peregrinamur, natale solum
suspirantes; & quod solertes aduenas facere æquum est,
patrios, quòcunque eos fortuna tulerit, mores exco-
lentes, donec eò demum euolemus, vnde hûc deueni-
mus. Talia mente reuoluenti idem planè obsistet pudor
terrena, & fragilia petendi à Cœlesti Genitore, qui
nos non leuiter morderet, si potestate rogandi à maxi-
mo Rege factâ, ab eo non Purpuram, non vrbium Præ-
fecturas, ingentiaq; auri talenta, sed æramenti quid-
piam minuti, aut vile aliquod vasculum ex cretâ opta-
remus obliti, quid obolum à se petenti Alexander Ma-
cedo responderit. Additur deinceps, quod opere ma-
ximo, præcipuèque ante omnia erat expetendum homi-
ni Christiano, nominis Dei Sanctificatio: Regni pro-
pagatio: Executioque voluntatis. Hæc tria postulata
Diuinam Gloriam respiciunt, simul quâ in se considera-
tur, simul quâ in alia omnia diffunditur per Iustitiam,
& Miserationem; quarum hæc bonos efficit, ditatque di-
uinarum gratiarum donis; illa spontè in deterius dela-
pso, prout quisque demeruit peccando, pœnis agit.
Hic triplex aperitur campus in planitiem ille latissimam
porrectus, à nobis tamen non pede pressim, sed quadrigis,
quod aiunt, citis percurrentus: de Dei laudibus; cui quic-
quid rerum vbique est, Hymnum concordi concentu ca-
nit Eucharisticum, quod eius munere de nihilo in oras lu-
minis prodierit, Bonitatis suæ vsurâ fruiturum; de Regni
iure extra cœli, Solisque vias etiam quæ sunt, cuncta per-
tingente, eâque Æquitate moderante, cuius, quæ apud

mortales maxima habetur, umbra veriùs, quàm simulachrum velleue fuerit: de uoluntate effectu nunquam cariturâ; cui, cum trahere etiam inuitos queat, ducendos nos tradere debemus, in hæc verba præ gaudio effusi. Age: duc me Domine, inualidis licet gressibus, tua procul vestigia legentem. Quò tu cunque volueris, me voca, sequar ultro libens, nullaq; incommoda viæ caufabor, modò præeas, vitæq; meæ cursum Helice tua regat. Vellem ita mandata tua sedulò expleffe, vt spem conscientia benè actæ vitæ faceret, in ea me demùm loca peruenturum, vbi tu amicorum cohortem collocas, tecum, imò te ipso perenni, ac summo Bono fruituram. Verùm si malo abreptus errore corruui, iramq; promeritus sum tuam, Patris omnium lenissimi, nullam causam dico; nulla in me mora futura est, quin pœnam subeam, quam ipse iusseris, victimaq; cadem si non Pietati, at vindictæ tuæ. Quo potero tandem pacto diuinæ Gloriæ inferuiam, quæ parcendo maximè & puniendo declaratur Clemens persæpè, Acris aliquando; Æqua semper. Mâlo, si alterutrius horum mihi detur optio, seueræ in me censuræ stigmata relinquo; modò per ea Iustitia tua illis inclarescat magis, qui formidine pœnæ à scelere patrando absterrentur; quàm si proluxa indulgentia, ac longa nimium impunitas diutiùs me hædere sinat in peccati luto; alijs verò occasionem præbeat in tuæ Prouidentiae arcana inquirendi audentiùs, dum pacata iniquis esse omnia videntes, res humanas cœcâ forte agi falsò arbitrantur. Sic dicere nos oportet, ac nihilò segniùs factis experiri, verâ ne dicamus, quoties tranquillitate rerum humanarum ex insperato nubibus obductâ, aduersi quidpiam increpuit ab eo, vnde tot bona nobis euenire; & cuius tam omnibus est absoluta numeris Benignitas, vt nec, dum supplicium infligit, beneficium præstare desinat. Hæc in nobis opinio de optimâ Dei voluntate in omnes, vtcunque meritos, virium eius Omnipotentiae

potentiæ coniuncta ; quâ fit , vt irritus omninò conatus sit contra-obnitentium , eò animum perducet , vt ea illi valdè tantùm libeant , quæ à Deo fiunt , nec mutari queunt , licèt rebus aduersari nostris videantur . Voluntas eius vltima lex esto : promptum in nobis obsequendi studium saltem eius laudis non exortes reddat , quæ coelestium accolarum propria censetur . Efferunt illi Numen hymnis nunquàm intermissis , seu Dæmonas perduelles ex alto discijcit , mortalesue eorum æmulos ite perditum , siue probos ad congiarium triumphi vocat , secum sine fine regnatos . Idem nos quoque vt agamus , quantum niti vires possunt , adcurabimus , nullâ spe vanâ deliniti fore aliquando , vt paria cum Angelis facere possimus . Nam vt demus illa verba *Sicut in Cælo , & in terra* , similitudinem quandam continere , non ea tamen est eiusmodi , vt non plurimùm de dissimili habeat permistum , idiotismo quodam diuinæ paginæ , qui in eo loco clariùs elucet , vbi iubemur perfecti esse , sicuti Pater noster celestis perfectus est ; non eâdem (caue id putes) vel parili Perfectione ; sed , vt in Scholis loquimur , analogicâ : & quæ diuinam illam non magis exprimat , quàm Solare iubar cerei scintilla . De tribus itaque postulatis dixisse hæc pauca sufficiat ad Gloriam diuinam pertinentibus . Totidem sequuntur de humano bono , quo nobis in hac statione persistentibus est opus ad animæ salutem , corporisq; victum , ac ornatum . Neque enim corporis cura omnis est abijcienda , comitis , hospitisq; animæ prorsus non inepti , & cuius ipsa vtitur seruitio in his , quæ pietatem in Deum , charitatem erga homines respiciunt . Panis igitur nomine , ab Imperatore nostro , castrensi modo , dimensum diarium corpori oramus , vt labores militiæ nobiscum perferat alacrius , dum in procinctu stamus aduersus antiqui inimici castra , Punico astu nos agredientis . Nec me fugit Rogationem istam viros doctissimos sic interpretari , vt non panis hic cibarius , & clibanarius,

narius, non nisi prius calore stomachi confectus, alituram præbens, qui etiam minimè quæsitus loco superpondij adijcitur Regnum Dei consecutis, quod est in primis, & tantummodò nobis exoptandum; sed Angelicus ille, & cælestis appetatur, Christus scilicet animarum alitor, Viteque dator non interitura: Panis quotidianus ob id dictus per tropologiam, seu, vt in græco legitur significantius, supersubstantialis: quod verbum latinis fortassè auribus insolens futurum, pani materiali nullo pacto conuenit, competit Cælesti. Hæc, inquam, subtiliter, & piè à nonnullis dici non me præterit, quibus non annuit Augustinus, sed panem quotidianum interpretatus est Dei voluntatem ex ipsius Christi dictis apud Iohannem. *Meus cibus est, vt faciam voluntatem Patris mei.* Neque huiusmodi sententiam constanter adeò comprehendit, vt pluribus in locis eam potiore non existimauerit, quam nos supra protulimus, & libentiùs amplexamur, quamuis Christum dici aliquando Panem nobis regeratur ex Euangelio; quod profectò & scimus, & fatemur: verùm censemus id voti, quo Christum nobis dari postulamus, & ad illius imitamenta virtutum vires, ac ingenium efflagitamus, præcipuè vt diuinæ per omnia stemus voluntati, in prioribus illis operatis contineri, in eoque præsertim, vbi sanctificari in nobis Nomen Dei petimus, quod impetrari nequit, nisi auspice, & authore Christo, vnico Sanctificatore, & Deum inter & homines Interprete, per quem Pater ipse innotescit nobis, & maximum illud de Trinitate arcanum, aliàs humano intellectui imperuium. Nec satis rationis in eo est, quod afferunt, rem indignam esse à Deo tanquàm à pistore panem peti, cuius ab se petendi ius nobis adimit, dum, spondet cælorum Regni petitoribus, alia omnia veluti reliquamenta, & ipsi Regno accessoria ultro adijecurum. Nam & cæleste Regnum in primis
quidem

quidem rogari, sed non solum, vult: & rerum externarum curam in nobis circuncidit, non euellit stirpitùs, postulari permittens vitæ necessaria in diem, sollicitudinem autem eorum anxiam, quæ diuinæ Prouidentiae diffusa, nos ad rem efficit attentiores, maximè coërcens, vt præcipuum locum salus animæ obtineat, corporis nonnullum. alioquin quò Salomonis illud? *Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: sed tantùm victui meo tribue necessaria.* Quò illa Pauli præscriptio, quâ veluti frugalitatis fibulâ tam multiplex humani luxûs instrumentum ad victum, & cultum corporis, eumque facile parabilem restringit? Nihilo magis ad eorum sententiam astruendam facit græca dictio, quâ Panis quotidianus in Dominicâ prece explicatur. Nam ibi non *ὑπερβολικός* legitur (hoc est) superessentialis, vt isti ex ingenio finxere, sed *ἀπὸς ἐπιμέλειας*; si proprietatem sermonis spectes aliud non sonans, quàm Panem crastinum nobis hodie quasi in antecessum ab æterno Patre familiars petitum. Hunc Gregorius Nyssenus patriæ linguæ multò, quàm Ioannes Picus, qui priorem opinionem sequitur, peritior, hodiernum, atque ephemerum appellat, crastini mentione penitus abiectâ ob id potissimum, quòd nobis ignotum planè sit, quid postera dies secum vehat; vetitumque prorsùs, ne spes nostras extra præsentis temporis fines iaciamus. Vides, credo, quam parùm competat celesti illi Pani siustillatim, & in diem appeti, & non toto canistro potius, aut horreo in totam, quàm longa futura est, vitam ad pabulum mentis suffecturo. Sequitur hinc de commissorum scelerum remissione deprecatio, quæ præire procul dubio debuerat, si typicus ille Panis petebatur, os vel qualicumque pollutum maculâ dedignans. Nisi verò in simplici, & omnium captui obuiâ Precatione tropos Rhetorum, ac *πρωτόσημα* Homericâ requirimus, inuer-

sa sanè curiositate: quam tamen sententiam tuentur aliqui.

* *πρωτόσημα*,
narrationes.

« Turba abso-
lutio

qui, dum inquirunt Christum non tam ordinem digni-
tatis rerum, quàm nobis ingenitæ imbecillitatis sequi
voluisse, cùm ad viuendum priùs, deinde ab benè vi-
uendum naturali propensiores simus inclinatione. Pec-
catorum proinde condonationem forsitan expeti putabis
sub his verbis * λαὸν ἄφεσις, quæ in conuentibus religiosis
olim fuisse vsurpata à prophanis Dæmonum cultoribus
notat antiquus author Arnobius. Adeò receptum est ple-
raque diuina imitari simiam Dei, Satanam solere, ad mor-
taliū mentes pietatis obtentu peruertendas. Enimue-
rò delicta vocari debita consueuere ratione pænæ, quam
scelere obstricti, quasi æs alienum, pēdere tenentur
Deo iudici æquissimo; vnde ortum duxit philosophi-
cum illud apophtegma à Cicerone vsurpatum: hominem
luendis pēnis tantum nasci. Porro huiusmodi debitorum
abolitio diuinæ præcipuum est munus Largitatis, quæ li-
cèt in nos effusissime exundet, simili tamen affectu ita im-
petratur, vt munificis erga suos debitores, benigna ipsa
sit atque liberalis; contrà inexorabiles istos, qui obarratos,
cùm soluendo non sunt, in neruum præferratos adigunt,
tortoribusque cruciandos tradunt, indignos largitioni-
bus suis arbitretur. Quibus à nobis accuratiùs perpen-
sis, impensè erit adnitendum (nisi preces littori surdo
fundere est animus, ventis ludibrium futuras) vt demus,
petamusque simul veniam vicissim, nec nisi priùs pacati
ipsi Pacem à Deo exposcamus. Quod euenturum putas-
semus nunquam, vt Deus, cuius ad exemplar viuere,
quatenus homini datur, extrema linea est Beatitatis, eò
se demitteret, vt hominem figmentum suum imitari
vellet, id euenit tandem. Nostræ ille mansuetudinis exem-
pla sequitur, erga mites mitissimus sperandus: immitibus,
& quos Tertullianus duricordios vocaret, pro pane quæ-
sito lapidem, pro Percâ (quod dici solet) Scorpionem daturus.
Hinc nobis dubium suboritur, paucis soluendum. Finga-
mus animo pacatę naturæ aliquem, Mitionē alterum, om-
nia

nia boni consulentem, offensas beneficijs pensare solitum, sed qui amore legibus vetito, aut palati illecebris capiatur crebrius: huic taliter affecto an ne Deus qualiacunque debita remittet, quia laceffitus, iniurias minimè vlciscitur? Nihil sanè minùs, nisi poenituerit priùs admissorum, cupiditatibusq; suis finales aggeres posuerit, ne in deuia Torrentis in modum concitæ ferantur. Nam vt in his multùm possit humana Lenitas seu Mansuetudo; omnia certè haud potest, nisi latus eius cingat reliquarum Virtutum chorus, quarum non fine honestissimâ societate, ac comitatu in publicum prodire illi esse conspiciamus perfamiliare. Neque aliter mihi Euangelij locum intellexeris, vbi mites, & misericordes homines beantur. Et verò quidni Virtutes agglomeratæ incedant aduersùs tam confertum vitiorum agmen à vaferriimo Imperatore in nos actum? cui Annibal ille Pænus, belli fulmen, idemq; ferinæ immanitatis portentum, comparatus, segnis tyro sit. Acriter, & arctè nimis obfidemur vndiq;. Nullus ne prospectus quidem patet in hostilia castra periculo immunis. Oculos simul ac fenestræ admouemus, spiculis ferimur. Hoc illud est, quod sub ænigmatis integumento Hieremias retulit, mortem ingressam fuisse per fenestras, sensus nempè nostros, quibus animus videns formosarum nitorem, ac lasciuiam; contumeliosorum hominum fastum; improborum prosperos successus, cupidine, odio, indignatione inflammatur: audiens delatorum commenta, in vindictam; doctas Hæreticorum fabulas, in errorem abripi se finit: Apitiana obsonia degustans, ventris se ingluuiei mancipat: corpora contrectans, obbrutescit, libidinum fordibus defixus. Nec insidijs modò premimur externi hostis, intestinis quoque malis, & domi nostræ natis laboratur, cogitationibus improbis ex corde profectis, consilijs vel ipsi consultori cladem allaturis, dolis, perfidiâ, fallacijs, habendi siti, dominationis appetitu, cuius gratiâ nefas

omne aggredi fas esse improbis videtur In hac frequenti nominis occasione delinquendi, quam densâ delictorum segete si quis se diuinæ Misericordiæ negat indigere, huic credo, vel propriâ sui obliuio miserè imponit: vel origo aliunde quam ex Adamo quærenda sit, in quo omnes ad vnum peccauerunt: notâ in id Iobi sententiâ à crimine nullum eximentis, ne se ipsum quidem; licet permisso Dei toties, veluti in igne aurum, ad conscientia nitorem usque fuerit excoctus. His extrema Orationis precatoriae Coronis de tentationis amolitione commodè imponitur à cæleste eius Architecto. Rationi enim erat consentaneum post piaculorum expiationem, opem expiatis implorare, ne rursus idem illis malorum orbis esset repetendus. Sic morbum difficilem perpessi, postea quam ope artis Pœoniæ conualuere, regulas sibi à Medico præscribi iubent dietarias, quibus in reliquum vitæ valetudini nocitura caueant. Sic naufragium experti semel, terras colunt, nec pelagicos se haberi cum Catone Censorino multum curant. Verum quæsiueris fortasse, cur tantopere tentatio hîc abominetur, cui se Dauid ille, Spiritus diuini organum suâ sponte offert inquit, *Proba me Domine, & tenta me*. Dicam equidem, nec apparens contradictio eò me adduxerit, vt credam veritatem sibi minus consentire. Tentari nos à Domino, tantundem in Psalmo est, quantum facto de nobis periculo probari. Idcirco tentationi probatio commodè adiungitur, quæ quidnigrauo, fidei quæ seruo in optatis sit? At in tentationem non induci, cum idem penè valeat, ac illud, quod statim petimus, liberari nos scilicet à malo, credibile est tentationis ac mali nomine, hostem humani generis significari, tentationis nequioris (neque enim vniuersalis est, ac mali qualiscunque repertorem; non secus ac nobis more receptum est insigni improbitate perditum aliquem, pro scelesto, scelus appellare: Sacre verò paginae perfamiliare *Scandali* plerumque dictione vti, cum eius author nominan-

minandus est, vt in illo Euangelij *Scandalum es mihi*. Sic non difficulter eximi scrupulus videtur, vnicuique Biblia Sacra versanti succursurus, vbi multa sunt, quæ multiplicem huius vocis sensum facile declarant. Nam & regius ephebus Daniel in captiuitatem Persicam abductus tentari se à pædonomo rogat, num facie inuentustior euaderet leguminibus depastus; & tentare Dominum Deum homines vetamur. Vnde nobis via aperitur aliter quoque hunc Precationis locum exponendi, vt non omnis tentationis expertes fieri velimus, sed eius tantum, quæ in nostrâ consistens actione, diuinam potestatem quodammodò in certamen euocat. Quo tentationis genere Satanas Iesum adoriebatur, eiusque emissarij, soboles viperina, Pharisei. Nam tentatio illa perperissitia, quâ obfirmatæ ne simus in Deum Fidei examinamur, nec iuueniliter nimis nobis exoptanda, vt Ascanius olim equo & annis fidens, in uenatu Aprum sibi dari, aut Leonem aliquem petebat; & oblata semel, præsentis animo ferenda est, à nostræ militiæ Duce persuasis ultra vires suas, diuino supplemento etiam adiutas, neminem tentari. Peroratio satís ex arte Rhetorum rem magnæ molis ac momenti continet, mali nempè fugam, seu potius, quod græcæ locutioni magis consonat, vindicias aduersus malorum omnium Satoris, messorisque pessimi quæsitum in nos ius, atque dominationem. Cuius cum impar nobis congressus futurus sit robore, consilio, vetusto in nos odio pollentis; facimus quidem, quod nostræ imbelliæ non magis, quàm confidentiæ in Deum conuenit, cum ab eo suppetias oramus Vindice, atque Assertore nostro inuictissimo. Pullos vides, cum Miluium ad se præpetibus pennis ferri prospexere, se in maternum præsidium recipere. Puerorum est, qui nondum ere lauantur, vt ad terrores subitos confugiant in parentum sinus, naturæ tacito admonitu, quæ nos docet ingruente periculo validiores copias, maioraq; auxilia conquirere, cum nostræ vires longè

hosti impares futurae sunt. Et tu tam stolidè animo insurgis, ut tuo te Marte iactes sustinere posse veteratoris illius impetum, cui mille fallendi artes, totidemq; aperta vi grassandi viae notae sunt? Non hoc consilium, sed furor est, phrenesi perfimilis in medium discrimen ruere inermem, cum audias, ne Pelidem quidem, quo non alter praestantior obsedit vetustum Ilium, nec cui confidentia maior vires adderet, ante incertamen adversus Hectora prodire velle multò se minorem, quam arma Vulcani arte memorabili fabricata induat; quae licet graui ex aere constarent, auroque aere grauiore, armati tamen corpus non aliter ac alae solent, volucre reddebant: miraculo poetarum quidem ingenijs confecto, sed quod nobis documento sit à quouis profutura discere paratis, caelitùs impetrata munera, quamuis graua vulgò reputentur, animis nostris alas addere ad iter illud celeritate summâ persequendum, quod per mundi huius scrupos, & salebras ducit ad Beatos, ubi Christus Lumen nostrum regnat. Illius tota vita Crux fuit; actio omnis piorum hominum instructio; quorum salus in eiusdem imitatione, quantum imbecillitas humana patitur, consistit. Et verò si in more, oreq; omnium est positum, ad exemplum Regis subditos componi. Si Praeceptor exprimendus Discipulorum profectui proponitur: quis erit ille tam anormis; tam officij immemor, qui Christum Regem, & Magistrum non modò, sed corporis Fictorem, Creatorem mentis, salutis Authorem suae imitari aut nolit, aut remissè velit? Huius cum peculiare fuerit, malè non minùs audire, quam benè facere; æquiore nobis animo ferenda messis mala est, post sementem non malam; gratiaeque maximae illi persoluendae, quòd sua nobis per uestigia progredi concedat, nec permittat nos Regni Coelestis Candidatos in petitione tam diuini muneris minori contentione animorum versari, quam profani pleriq; faciunt, in Regum non multò se meliorum cultu senescentes. Quo-
rum

rum de grege non postremus quidam, cùm ab eo peteretur, quâ arte fretus rem raram, ac ostento similem afsecutus fuerit, aulicam senectam, respondisse fertur: iniurias patiendo, gratias agendo. Fælix profectò studij, ac curarum, si vt tot æumnas, quibus vita illa premitur, Spartanâ stomachi generositate concoquebat, ita sanctioris cupidinis facibus arsisset. Sic ex Christi formulâ erari vult Deus, sic eum nos adire præcipit Ecclesia, piorum Parens; licet ab vsque primâ origine nascentis Fidei complures huic adijecerit preces, prout tempus postulabat, aliam subinde, atque aliam occasionem afferens Diuinæ opis implorandæ. Cuiusmodi illæ sunt de Pace: de Aëris salubritate, ne morbi grauatus pondere vigor mentis concidat: de Prouentu vberi agrorum, vt frugali victui suppetat annona; de Salute Regum, quorum prosperis, aduersisq; rebus subiectos quoque affici necesse est. Et, vt Apostolos ætate ponè sequens Tertullianus refert in Apologetico, de morâ Finis, (hoc est) de comperendinatione Iudicij extremi. Quod cùm præituum Antechristum neminem latêret, Veteres illi, quibus appetere aduentûs eius tempus credebatur, differri tanti mali præsentiam rogabant, ne eorum ætas in medium certaminis discrimen cum hoste acerrimo incideret, cuius non modò sæuities, sed astus, quo esset omnes aggressurus, vel Sanctos ipsos perterrere posset. Nota sunt, quæ in hanc sententiam, scribit Paulus ad Galatas, ita à plerisque tunc accepta, vt crederent, iam aduentare Iudicem, cui ille adhuc viuens in aëra sublatus obuiam esset proditurus. Irenæus certè Lugduni Præful, inter authores antiquos habitus Pietatis nostræ, & qui Ioannis Apostoli auditores, præcipuèq; Polycarpum audierit, Christianos ætatis suæ memorat quotannis Paschale peruigilium egisse in Ecclesijs insomnes, dum promissum sibi Sponsum præstolantur, noctisq; tenebras luminibus; silentia pijs in Deum cantibus exsuperant: quod in tam

dissi-

diffidenti sententiarum variatione de Iudicij extremi die minùs miror. Illud difficultatem facit, quod apud vnum Tertullianum, vt dixi, legitur vllam omnino finis moram orare potuisse veteres illos Ecclesiæ alumnos, quæ spes illorum vltèriùs proferret Cœlestis Regni perfruendi, quod ipsis flagrantissimè cupitum sæculi consumationi erat successurum. Quid aliud hoc esset, quàm propria ipsos vota, quibus aduenire Dei Regnum mirè exoptabant, votis contrarijs damnare? Nec brevis Antichristi tyrannistanti apud eos fuerit, qui proscriptiones fortunarum, ac charorum cædes, vitamq; ipsam cum sanguine profundere pro Christo in postremis ducerent, vt timore illius vel punctum temporis detractum vellet Beatitudini speratæ. Verùm non est is author Tertullianus, quamuis doctrinâ, facundiâq; memorabilis, vt religio fit, si dicere, aliquid in eo reperiri censurâ dignum: præsertim cùm ita ille fuerit locutus ex communi, quam agebat, causâ. Multa tunc Christianis crimini dabantur, sed id præcipuè quòd Imperij Romani Maiestatem restrictè admodum, ac malignè colerent eiusmodi rerum contemptores habiti, & quibus Dei veri cultus fati vnus esset. Hanc ille inuidiam vt à se, suisq; hominibus amoliretur, consueffe illos ait, quotiescunq; ad orandum conuenirent postulare, vt sæculi clausula retardaretur: quod dum agerent, Romani adprecabantur diuturnitatem Imperij, cui certò scirent interitum imminere ab exoriente initio dominationis Antichristi. Et de Oratione à Christo institutâ pauca hæc sufficiat dixisse. Qui plura volet, Gregorium is Nyssenum adeat, eundem locum, vt moris est sui, mirâ dicendi copiâ tractantem. Tamen si interpretis incuriâ ne dicam euenisse, an infantiâ? vt lector nitorem illum, et natiue facundie munditias desideret in operibus eius authoris, latinè non ità pridem editis, Parisijs. Nam exemplaria Græca, qualia sunt, quæ apud nos asseruantur calamo descripta per paucorum manibus teruntur, ob lingue omnium locupletis ignorationem. Hinc paucioribus Ecclesia antiquorū Patrum monumentis hodie ornatur.

F I N I S.

ALOYSI LOLLINI
BELLVNENSIVM EPISCOPI.

AMVLETVM ADVERSVS AMADISIANAE
Lectiois maleficia.

Nter varia otij inertis oblectamen-
ta, quæ ingenijs interdici liberali-
bus, & extra pomæria Musarum,
& vrbauitatis eijci merentur, non
postremum illud esse reor, quod in
eorum librorum consistit lectione,
qui fabulares historias complexi, A-
madisij, sumpto ex argumento nomine, vocantur, in-
certo quidem Authore, sed externe stirpis, & longè
à terrâ Italiâ, (nî me coniectura fallit) oriundo. Nam
& serò admodum hominibus nostris, nec sine inter-
pretum operâ eiusmodi acroamata innotuerunt; & Ibe-
ricum sapiunt inuentum, procedente dein tempore Gal-
lorum limâ expolitum: apud quos credibile est, trans-
missis Apœnini iugis, postremo hoc Mundi senescentis
seculo plurimùm hæsisse, sitientibus auribus Gentis hu-
iusmodi fabularum impensè cupidæ exceptum, tanto
omnium ordinum fauore, vt breui præ illo similis farinae
commentaria sorduerint, quæ de Lancilloto Palmeri-
no, Perceforesto, Tristeno, alijs pertractant: quorum vix
pauca fragmenta nullo in honore habita nunc extant.

Eæ

Eæ sunt rerum vices, vetusta recentibus mutantes; & vicurorum librorum Genij, vbi acres sui sunt nacti amatores: quales olim complures fuisse memorantur, Henrico secundo Gallia Rege rerum potiente. Illâ siquidem ætate nulla feracior fuit ludorum cuiusmodicunque, conuentuumque amatoriorum, Rege ipso, (ad cuius exemplum omnes componuntur) Cupidinis artes armis admiscente; suoque præiudicio illorum causæ maximè fauente, qui Martis ad Venerem naturalem esse amicitiam contendunt; quia hæc summopere capiatur bellicâ virtute: ille ad Amoris cotem robur acuens, nulli non discrimini se dedat, modò suæ amasiæ se Virum probet strenuum; cuius vix vnâ vi expressâ lachrymulâ permotus olim, si Homero credis, vel aduersus supremum Iouis imperium, fulmen in minimè parentem intentantis, pugnam amens inijt; nec ante in confertum Græcorum agmen sæuire destitit, quàm ventrem traiectus Diomedis telo, eiulatu miserabili ploraret. Vnde egregia exempla petiuisse arbitror confictos ex ingenio Heröas, quibus sua volumina referat quicumque ille Amadisianus fuit scriptor: qui tametsi, tanquàm Dianæ Ephesiæ templum exussisset, nominari noluit, suo tamen indicio se prodit insignem Magum aliquem, aulicum, ex Mauritanâ colluie fuisse sub falsi Christiani titulo, (vt gentis mos est omnium vaferrimæ) latentem. Neque enim aliunde emanare potuit tam præclarum, frequenterque repetitum vanitatis magicæ præconium, quàm ex Magi veteratoris astu, fallacias veluti merces suas promercales, vulgò expromentis: easque, ne carò emi putarentur, alienis laudibus ornantis, bellandi nempè, amandi que artium. Id enim obtentui est sumptum, vt currenti ad decus militare iuuentuti calcar subderet, præclarissimis exemplis Regum, atque palatinæ illius sæculi cohortis, nihil non audentis aggredi in spem gratiæ adamarum, quod nominis extenderet famam: sublimem

mosque animos, & dextere viribus fidentes, ad Virtutem sudore parandam inflammaret. Quod ab eo tamen minimè omnium præstatur, sed tantum fucus fit manifestarius: dum pro legitimo amore, vulgaris plerunq; Venus, nonnunquam etiam illicita: pro bellicâ laude, commentitij Thraconismi, nec fidem ulli facturi obtruduntur lectori ob promissorum magnitudinem hianti, vorantique hamum superstitionis, atque libidinosæ voluptatis. Quod nè posthac accadat per imprudentiam hominibus nostræ sollicitudini concreditis: nè ve ignota impunè noceat Authoris improbißimi nequitia: pauca de multis adnotabo penitus cauenda, à superstitionis erroribus exorsus. Non aliter ille Argiphi, Vrgandeq; ac ceterorum magicæ factionis meminit, quàm si loquendum foret de Thalete aliquo, aut de Pythagorâ Philosophiæ Italiciæ Parente. Sapientes illos vocat, rerum quæ mox venturæ trahuntur, conscios, interpretes fati arcanorum; &, quod stropham detegit, Apollionis Vatum maximæ alumnos (hoc est, vt ratio etymi demonstrat) perdendis hominibus nati, stygij Alastoris. Is enim Apollion est verus, ab Ioanne nominatus in Apocalypsi. Huius disciplinæ æmulus non temerè, aut leuem ob causam è suis latibulis extractos profert in apricum: sed quando incipiti res est, nec exitum humana reperit solertia; vel cum magnum, & memorabile quod sit, aliquid paratur, & per vaticinium euentus quæritur; aut cum solenni pompâ armis fatalibus, balteoque cingitur de Regio stemmate aliquis indolis præclaræ, & magnum Virtutum specimen daturus; aut cum dirimitur monomachia inter sese non ob aliud infestis signis concurrentium, quàm vt earum oculis dent epulum, quæ sunt illis in amoribus, nec aliter quàm sanguine charorum capiuntur. Tum enim in scenam Magum aliquem inductum videas, omnium in se ora, auresque obuertentem, de incertis certos, de trepidis fidentes reddere, non alloquijs magis, quàm

prestigijs, quæ longo spatio anteeant Thyanæi Apollonij portenta, & quæcunque olim per æera sagittâ vetus Abaris patrauit. Equidem vellem hæc à cunctis pro deridiculis haberi, pro eo ac merentur. Verum, ne id sperem, inconsulta simplicitas illorum facit, qui huiusmodi studijs ducuntur; quorum maxima pars ex sequiori sexu, Ephebisque constat, ab Anemone Rosam vix internoscentibus. Quis enim eruditioribus libris, & vnde solida doctrina petitur, reiectis, ad ista animum aduertat, nisi cui cor admodum non falliat? quò adnitendum censeo impensius, vt ingenia huic pesti ob ætatem, atque imperitiam deuota, à periculo procul arceantur: ne illis idem fortè accidat, quod circulatorum vsu venit spectatoribus; qui ad anguis conspectum aliàs exhorrire soliti, vbi vident ab ipsis anguem contrectari nimium licenter, colloque applicari tortilem, monilis loco; paulatim animos resumunt, digitumque præbere appetenti ad extremum audent: tantum securitatis affert periculose rei frequens, atque ad tempus innoxium commercium: quale Cacodemonis est humano generi implacabiliter infesti, postquam fidem longis obsequijs mentitus, demum ex inproviso familiarium suorum colla laqueis insertat. Et anxij causas scrutamur, cur nam solito vberior succreuit seges superstitionum magicarum, ex quo primùm tam damnosa lectio vacuas otiosorum mentes occupauit? Non aliunde hercule exortam iuratus dixerim. Nam Christianæ quidem factionis sagas, quæsitissimis laudibus ornatas, in Iouis gremio locare, vnde tanquàm demissum cœlitus Palladium, aduersis in rebus hûc remigrent opem allature; contrà verò extere religioni deditas diris, ac conuicijs incescere; Medee, maleficijs infamis foemine sobolem vocare, quid aliud est, quàm latebram quærere perfidiæ? quasi inter * ἀδύπορα recenseri debeat Magia, artium teterrima; nusquam non vetita; nunquam non inui-

* Indifferen-
tia,

inuitissimis legibus retenta ; exitialis , etiam dum prodest , & cuius expertem esse non vltimæ laudis loco ponitur , velà profano Vate Balaamo , ob id maximè Isræelis gentem commendante , quòd inde longè exularet excantator , fortilegus , Augur , Genethliacus , quem vsus obtinuit olim apud Græcos , Mathematicum laxo nimis nomine vocari , tantâ Matheſeos , infontis alioquin Artis & inter liberales præcipue , inuidiâ , vt Auguſtinus noſtrum Lumen , dum ad populum concionaretur , Mathematicum poenitentem publicè produxerit , qui professionem damnatam , non aliter ac ſi Ethnicus fuiſſet , aut Iudæus , eiurarat . Verùm de magicis impoſturis , quibus mirum in modum libri illi ſcantent , delibaffe pauca ſufficiat ; ne earum accurata nimis explicatio vitij quidpiam lectori adfricet . Nunc Symplegadam altera , vbi blandiſſima Siren voluptas cubile poſuit , cantu delinitos præternauigantes fluctibus ſubmergens , è terrâ eminùs monſtranda erit . Et ſi vereor , (quæ cantûs illius dulcedo eſt ,) nè non aliter iuuentus , quàm ceratis auribus , Ithaceniſis Vlyſſis remigum in morem , tot naufragijs infamem ſcopulum euadere impunè queat . Expertus ſibi quiſque credit , quàm mortalium animi , poſt primi Parentis lapſum , à labore procliues ferantur ad libidinem . Quam inclinationem in deuexa noſtram , non modò non cohibuit noxiuſ ille ſcriptor amatoriuſ , verùm etiam effuſis retinaculis , ſubmotiſque ſtimulis impulit in præceps ; exemplis , rationibus ; authoritatibus perſuadere id aggreſſus , ad quod nos Natura adeò dociles , imò inſtructos potiùs effinxit , vt ſuperflua ſit omnis præceptorum diſciplina : niſi quantum pudorem noſtrum magis vrgent maxima exempla è regiâ , ſuperbisque potentiorum ædibus petita . Nam quæ (te per fortunas oro) de virginum , aut nuptarum numero tam verecunda futura eſt , cuius non tacitum pectus gaudiâ

perterrent, dum liminis legit regiam aliquam puellam ad primum conspectum ignoti bellatoris, certamen procur-su in equestri ineuntis, Cupidinis face ita exarsisse, ut, longum desiderio suo iter rata, si per ostium ad cupitos il-lius complexûs auolaret, viarum compendia sectetur, se se de fenestrâ in publicum proijciat. Vnde mox in hor-tuli alicuius angulo, quò tanquàm ex condicto armipo-tens ille amans, amoris vadimonio vadatus conuenisset, fructus sperati connubij præcerpat. Hoc enim culpam prætexere nomine consueuere Virgines Amadisianæ, Ve-stali illi apud Senecam in controuersijs persimiles, quæ cùm vittarum pertœsa, flammeolum enixè cuperet, ani-mique sententiam sui admodum petulanter versu expli-casset, inquiens

Felices nuptæ, peream, ni nubere dulce est,
 tam improbi voti à Pontificum collegio damnata, non nupta, ut volebat, sed in scrobem viuens defossa obijt. Nisi quòd ipsæ, cùm talia committunt, quæ vel apud famosas, propudiosas nuptias efficerent, tantum abest, ut notâ cenforiâ, aut supplicio aliquo plectantur, ut per-beatæ quoque audiant ab Authore damnosissimo, qui si vnquam aliàs, tum maximè, quasi Musæo furore perci-tus, stylum in dithyrambos vertit, & egregium aman-tium par, quæsitis hinc inde ex Helicone floribus exor-nat, fortunatos vocans ter, & ampliùs, ad extremum-que felicitatis humanæ fastigium euectos, si quid dicen-di facultate possit, nullâ die memori vnquam æuo exi-mendos. Quid aliud diceret pater Epicurus: si in id ar-gumentum fortè incidisset, in hortis sub fagi alicuius teg-mine meridians? Putâsne artificiosius voluptatis causam acturum illum, aut efficacius? Immotum mihi, fixumq; manet, quòd & ante innui, historiæ huius Fescenninæ Conditorem, Maometis de grege porcum aliquem fuis-se sæpe numero in istiusmodi diuerticula digredientem, ut Alcorani sui Elysios, nullo non spurcitię genere resper-sos,

fos, graphicè exprimeret quasi in tabellâ; vbi Christiani homines oculis defixi, securos latices, & longa obliuia potarent Pietatis: sensimque humanos exuti mores, in Circeâ pecora se verterent. Nam illa, quâ se maxime tuentur, ratio, amorum suorum catastrophën (vt fieri solet in comedijs) Hymenëo claudi, facilè admodum refellitur: neque enim inuerecunda esse debent honestarum rerum, quales Christianæ sunt nuptiæ, exordia; sed fini, ad quem sunt directæ, optimo, & à Deo ipso instituto consentanea. Alioquin nihil omnino differret inter connubialis thori Sanctitatem, & vulgiuagam Veneris lasciuiam. Non aliter ista Sacra fiunt apud pios, & dicto Pauli audientes, quàm sub auspicijs Christi, ex concordî nexu animorum, auspice Pudore; Fide, atque Castitate pronubis; Sacerdotum choro epithalamium hymnum, ex formulâ Ecclesiæ, canente: quorum in locum vide, quæ in innuptis istis, ac profanis nuptijs succedant. Pharmaceutria quæpiam, de Cælo Lunam deducere fuenta, aut Necromanticus fatis fandis celebrer, potiundæ primùm spem facit prædæ captatoribus; dein non instrenuam nauant operam Darioletæ, quo nomine diobolares lenas, puellarum illices indigitant. Dij illas ita perdant, vt ipsæ iuuentutem solent, perditis consilijs, consâtis dolis, verbis poscinummijs; quibus ad redamandum lapidem silicem subigerent, ne dum puellas delicijs diffluentes vndique, & in molli eductas otio; quod si Veneris puluinar dixeris, haud multum à vero aberrabis. Equidem nullam artem calluisse meliùs Authorem huius operis, quàm lenoniam crediderim, adeò placidè miseros amantes vesano igni medullas cinefactos respicit, affatur; ope, operâ, consilio ex re capto adiuuat; nusquam cœptis abest, donec effecta dicta omnia reddiderit. Hinc infandi lectorum suorum ausûs, spem quantumuis improbam fouentes: dùm secum cogitant degeneris esse despondere animum in eâ re aggrediendâ, quæ nunquam non

ex voto cadit quàm citissimè. Inaudisse aliquid te reor de Paulo Ariminensi Regulo, qui (nota est historia) quòd fratris sui vxorem incestasset, ab eo flagranti in culpâ deprehensus, confossusque apud inferos eo loco puniri inducitur à Dante florentis ingenij Poetâ, vbi cæsi ob adulterium dant pœnas. Is à Vate agnitus, supplicijque tam diri causas rogatus, ità refert; se, fratremque suam fœminam lectissimam, dùm maritus peregrè abesset, ab interuentoribus procul in conclauì, (vt fit per otium,) lectioni amatoriae de Tristeno, Amadisiane non absimili intenti cùm essent, nihil adhuc mali mente cogitantes; postquàm eò loci legendo peruenerunt, vbi Tristenus cupidinis telo faucius, Veneris suæ osculum delibat, tam acri inter se se amore repentè exarsisse, vt vecordes, & quasi illiquefacti exitiali voluptate, imitari, quàm execrari Tristeni facinus voluerint. Tantas vires habuit Galeoti (hoc erat nomen Authoris fabulæ) flexanimis, atque delinifica oratio, miris verborum lenocinijs nefarium factum ob oculos iuuenum ponentis. Eant nunc, & stylo tantùm prosequi amores iure, moreq; licitos se iactent facerrimi isti vtriusque sexûs corruptores, quorum præcipuum est munus concessa illicitis inuoluere, & veluti ex tribunitiâ potestate constituendas passim accurare Platonice Reipublicæ colonias, vbi connubia vulgantur belluârû ritu. Equidem de Lycanthropiâ, quid sentiam, non habeo compertum, qui Mœrin lupum fieri, & se condere syluis nullus viderim. Rem totam illorum iudicio remitto, qui Septentrionis loca Oceano terrarum vltimo finita pererrarunt. Eò magis animo inclino, vt credam potius, hominem in tragelaphum mutari posse horum scriptorum maleficio; quod multorum experimentis comprobatur. Miseri; quibus intentata nitent ludicra id genus, in dedecus heu nimis ferium, & non eluibilem labem eruptura: nîdamnosæ paginæ ignes amatorij, vlticibus Vulcani

cani flammis extinguantur ab his, quorum interest ca-
 stos mores coli: & non fœcundo adulterij femine mæ-
 chilia complura per vrbes inferi. Quorum nobis speciem
 præseferunt Adonidis horti illi commentitij, vbi Graiu-
 gena ipse Amadifius, spectandæ fortitudinis, & decô-
 ris Heros, cùm suâ adulterâ Zaharâ, non aliter ac in cæ-
 no suës, volutatur. Cuius conscientia nè quid violata
 maritalis fides scrupuli iniiceret, magica vafrities præte-
 ritarum rerum, coniugijque imprimis omnem omnino
 memoriam animo ademit, amatoriam ecstasim inducens,
 vt tantisper statûs sui oblitus, Amasiæ amplexu fruc-
 retur, donec ex eâ geminos liberos susciperet Anaxar-
 tem, & Alastraxeream, Intemperantiæ paternæ mo-
 numenta; exinde tanquàm è graui veterno excitus,
 auriculis demissis redditurus ad vxorium fundum ex-
 colendum. Pudet me tam multa de nequissimis nu-
 gis attulisse, sed, nisi in medium allata, cauere ne-
 queunt. Quibus operæ pretium fuerit pauca adne-
 ctere de vltionis appetitione: quam adeo huiusmodi
 librorum lectio exacuit, vt mortalium iras, indeque
 subsecutas simultates, immortales faciat, omnemque
 stirpitûs excindat Magnanimitatem, Clementiam,
 Mansuetudinem virtutes, & ab antiquis permagni
 habitas, & Christianis Heroibus familiares. Nam
 vbi mos ille barbarus admittitur leui de causâ, &
 plerumque solius spectaculi præbendi ergò, certami-
 ne singulari dimicandi, & quidem non umbratili
 pugnâ, sed quâ ferro infesto cernitur, quis interi-
 tum, aut vitam ferat; ibi animi atrocitas euident
 apparet, ne charorum sanguini (eò enim furoris quo-
 que deuenitur apud Amadifianos) parens aliquan-
 do. Ludum illi lanistæ putant, cum filio pa-
 rentem, fratres in arenâ germanos inter se com-
 ponere gladiatorum in morem: nisi quòd non
 viles animæ hi sunt, & noxâ capitali dediti,
 sed

sed columnina nobilitatis, & propago Regum: non alienum munus populo promissum editur, sed spontè atrocissimum certamen inter se ineunt ob vecordiam. Istius generis spectacula etiamsi nonnihil differat oculisne in theatro, an in papyro descripta legas, ambigi non potest, quin vtrouis modo in animum demissa homini officiant, ad cœtus, ac societatem ciuilem nato; & quem non magis truculenti isti mores decent, quàm bestiam feram. Crocodilum lachrymę, humanę lenitatis indices. Equidem vt minùsmirer monomachiam, rem non tantùm diris Pontificum deuotam, verùm etiam Regum edictis vetitam, non potuisse omnino aboleri, in causâ sunt deliria ista fabularia, quorum præstigijs ætas incauta decepta, magis pulchrum putat leges contrâ niti, quàm se non immanissimam, atque inimicis implacabilem præstare. En quò dementiæ homines perduxit error, iuuenilibus annis per dolum Authoris impurissimi suauem ebibitus: cui vt quisque animosior, & ad iram promptior, ita magis obnoxius videtur. Gallos respice, qui (quasi inconsiderantiæ suę poenas luant, quòd primi pessimam mercem ex Iberiâ trasuectam fouerint, superpon-dioque auctam Italis transmiserint) pruritu incredibili feruntur ad prouocationes singulares: vbi per risum ac iocum se se inuicem interimunt, vt ipsis factis probent, se non poenitendam his studijs operam nauasse, quę sum-mopere alijs commendant, securi censurarum Tridentinæ Synodi, quę cruentum facinus sub falsâ eximie virtutis specie corporibus, animisque æternam perniciem allaturum acriter prohibuit. Accedunt (quæ nemo sanus in postremis ducit) impietatis & perfidiæ exempla indidem desumpta: dùm vident illos memorabili virtute Duces, ante suos quàm amores deferant, longum iter ad remotissimas oras meditantes, Principum, ac Parentum potiùs iussa, qui difficillimo tempore aliò eos suo iure auocant, exuere, vt amatoriam compleant promissionem, cui non
stetis-

stetisse (vide fidem) turpissimum, & cum summo dedecore coniunctum putant, numeris omnibus scelesti desertores; & quorum vestigijs insistere militarem virum, idem planè fuerit, quàm se vel calculis ipsis irridendum propinare. Quis enim erit tam proiecte credulitatis lucumo, qui cùm inaudierit vetus illud verbum, *Ne Herculem quidem contra duos*, credat Palatinæ cohortis aliquem, non de Geryonis stemmate, aut Bryarei, vno in prælio ducentos & eo ampliùs contrucidasse; eosque haud quidem volaticos, vt Plautinâ fundâ esset opus, sed humi gressiles, agmineque ex aduerso ictibus ictus opposcentes. *It hasta Tago per tempus vtrumque* Maro dixit poeticâ audendi licentiâ inductus. Id quasi parum foret, isti factionis Lucianæ historici, portentosis incrementis auctant, finguntque vnico traiectu complurium sibi inuicem ordine succenturiatorum capita (mirabile dictu) inuicti mucronis lanceam perterebrasse. Nam hostem, singulari vulnere in caput altè impacto, per medium pube tenus findere, non hominis opus reor, sed Vulcani androgynos Iouis imperio in geminas æquas partes securiculâ suâ dispescentis. Idem de cataphractorum equitum mutilatione sentio. Ferri etiam si Vulcani caminis excocti acies, fortitudoque adeò humanâ longè inferiora sunt, quàm vt abscindere in conflictu valeant alienius viri brachium calybe contectum. Bombardas (nuperum inuentum) istos humeris ferre in prælium oportuit, non dextris pila, aut hastas, aut acinaces, quantumuis magico murmuri admotos, vt vero similia forent sua egregia facinora. Quæ cùm neque imitari possimus ob difficultatem, nec credere ob hyperbolarum amplitudinem; cui rei demum inferuire ea dicamus, nisi risui mouendo? qui tanti esse non debet in tam fœcundâ copiâ ridiculorum, quæ nobis vrbauitatis annona in dies non restrictè fundit, vt tot nocitura moribus venena indidem hauriamus, voluptatis exiguæ, atque mendacissimæ prætextu. Quorum

præcipua quæque cursim attigisse (nam omnia quæ pos-
sum occupatus, & stomachi ad eiusmodi dapes nauscan-
tis?) vobis mea cura, Ciues, non inutile fortasse fue-
rit, si rescitis dolis posthac ab istorum librorum pestilen-
tium lecturâ prorsus abstinerebitis. Quod à vobis & quan-
tùm possum, peto enixissimè, & meo iure etiam efflagi-
to. Nam quòd aliquid spei collocetis, quicumque mili-
tari studio ducimini, in Magorum promissis, nihil cau-
sæ est. Vana omnia, irrita, inopina, contrà votum ca-
dunt, quæ illi tanquàm ex trypode effantur. Memini-
stis, credo, de Æacide Romanis bellum inferente anceps il-
lud Apollinis oraculum. Legistis, quid Cræso Halyn trans-
missuro Pythia responderit, auro corrupta. Haud mul-
tò his veriora sunt, quæ Amadisiani Vates canunt, quorum
fallaciæ multò, si nescitis, constitère iuventuti improuide,
& tyrocinium suum plerunq; in superstitiosis artibus po-
nenti; dum inde aut impenetrabiles ferro se euasuros, aut
hosti inuisibiles, veluti multo nebulæ amictu circumseptos
sperant. Narrat annalium Flandriæ luculentus Author
Meyerus, Gulielmum Principem Iuliacensem magni ani-
mi iuuenem, magicæ rei deditum, in amicorum cohorte
habuisse Necromanticum impostorem callidum, cuius
non tam fraude, quàm suâmet credulitate, aut temerita-
te effectum est, vt miserè perierit in pugnâ Doacensi, dum
in medios hostes iam fugam circumspectantes inconsultè ru-
it, periculum (vt creditur) facturus, an à quoquam conspici,
lediue posset, magicâ incantatione, veluti Ditis galeâ con-
fusus. Huius exanime corpus (nè fallax omnino vates esset)
quamuis summâ diligentia quæsitum à Flandris nusquam in-
ueniri potuit. Vnde orta fabula, sospitem nescio vbi terrarum
asseruari, diutiùs simpliciorum mentes tenuisset; nisi
Brabantinus Princeps Iuliacensis affinis, Necromantem
in vincula conijci iussisset; quæstioneque mox habitâ,
crura, & brachia fractum rotæ implicari. Exemplum post
homines natos nullum memoratur, quod non vanas Di-
uinorum

minorum pollicitationes falsi damnet, quarum nusquam
 alibi fecundior est messis, quàm in commentarijs Ama-
 dianis, superstitionis, noxiæ voluptatis, degeneris vin-
 dictæ, perfidiæ, nugamentorumque anilium plenissimis;
 quæ & eò erunt ableganda, vnde malum pedem hûc tu-
 lère, & otium liberaliori fouendum lectione, ne tempus,
 cuius iactura grauis, & irreparabilis habetur, per sum-
 mam desidiâ dispereat. Hanc ego vobis si iucundam sa-
 tis, ac multiplicem suggesserò, ecquid erit pretij? Expe-
 ctationem vestram non in longum ducam. Inde reme-
 dium vos petere oportet, vnde malum principiò grassari
 cœpit, nempè ab historiâ. Hæc vobis scorpius erit; hæc
 Scorpiacum; prout falsa, aut vera referet. Si modò Hi-
 storia vocanda, quæ non verax est, atque ex fide loquens,
 & non potiùs historiæ inane simulachrum. Flauij Iose-
 phi libros Hebraicarum antiquitatum manu assiduâ ver-
 sate; trilingues extant, ne quis ignorationem idioma-
 rum exoticorum causetur. His addite Ecclesiasticos an-
 nales veterum, recentiorum, nostrorum temporum æqua-
 lium; vitas Sanctorum omnis æui, quibus, & res Chri-
 stiana stat potissimùm, & contrà aduersa animus fir-
 matur. Næc inutile fuerit eloquentium virorum sacras
 orationes intermiscere, affectus ad pietatem mollientium,
 quæ latinâ, & Etruscâ linguâ editæ circunferuntur.
 Nam quòd ad externas res spectat, periculum non
 est, ne vobis desit, in quod subcessiuas horas im-
 pendatis non infructuosè. Hînc vos Romani Impe-
 rij vocant cunabula, incrementa, fastigium, inclinatio,
 exitium; cæterarumque nationum descriptio, res gestæ,
 politiæ, prudentiæ parandæ necessariæ. Hînc finum natura
 pandit dedalum, varietateq; admirabili distinctum; vbi celi
 circunlabentis astra stellimicantia, terrarum, marisq; tra-
 ctus continentur. Vbi metallorum, stirpium, animantium no-
 mina, viresq; ac discrimina leguntur improbo labore perqui-
 sita, inuentaque: quibus omnibus posthabitis, vnde vtilitas

summa, delectatioque singularis hauriri potest, ad nugæ nocituras ferri effusissimè, nil aliud fuerit, quàm irati numinis indicium, desertores suos mentis præuersione vlciscentis. Vellem meliora ominari. Sed Pauli sententiâ deterreor, quam, quia proposito nostro mirè quadrat, facere non possum, quin in medium producam. *Affore, ait, tempus, cum homines prurientes auribus, à veritate animos auertent, ad fabulas autem conuertentur.* Hæc Paulus tanquam ex speculâ prospectans euentura nunciat; quæ nos mundi in finem ruentis incolæ euenisse iamdudum experimur. Et tamen ità oscitanter agimus, vt malum, cui non difficillimè ire obuiam possemus, serpere in dies latius sinamus. Equidem cum audio egregium Vatem Æneida suam æternitate planè dignam extremis verbis flammis deuouisse: cum Platonem lego aureos Musarum suarum foetus, ne quid suum non omni ex parte philosophicum extaret, nimium tetricè, ne iniquè dicam, tanquàm acerbum funus pyræ imposuisse: indignor, quòd non aliquis rogi instruat tandem aliquandò, qui in cineres soluat eiusmodi ingeniorum infelicium deliria: quibus & otium perit, cuius non minus quàm negotij reddendam rationem Cato monet: & miserè mores corrumpuntur non solum vrbane iuuentutis, verùm etiam castrensis: ne putes Surenam modò obiurgare Romanas legiones iure potuisse, quòd scrinia inter sarcinas militares circumferrent Milesijs, atque Philenidis artibus oppleta. Atque vtinàm non sacros quoque irrepant Parthenonas; & Cenobitarum sodalitia; quorum ego nonnullos noui, qui bibliothecarum suarum forulos voluminibus id genusexornabant pro narrationibus Lausaicis, & Aegyptiorum monachorum parallellis. Sed hæc corrigenda potius, quàm deflenda forent. Et ego me meo munere iam defunctum reor, postquàm vos periculi seriò admonui.

F I N I S.

ALOYSI LOLLINI
BELLVNENSIVM EPISCOPI.

DE MVNERE CHRISTIANI
Pacificatoris.

Hæc quoque cùm Episcoporum animos sollicitet cura, vt pro sacrosanctæ dignitatis autoritate suorum similitudines, graues ob causas subortas dirimant; atque inimicitias componant, ne Pax, quam nobis Christus salutis nostræ author, legati loco quasi in imis testamenti sui ceris, postremam omnium reliquit, neglecta iaceat; agedum nonnulla de Pacificatoris officio dicamus. Nam omnia iam protrita, ac vulgata prosequi quid iuuat, præsertim sibi, & Musis hæc scribentem? Irenarcha peculiaris Magistratûs nomen fuit apud Græcos, quem Irenophylaca quoque Athenis appellatum Aeschines est author, dum eo functum munere, populi suffragio Demosthenem, suum æmulum testatur: vt vel inde pateat dicendi peritos maximè esse oportere, qui dissidentes inter se conciliant. Quod & historia nos docet fabularis, non cui libet Deorum id officij temerè concedens, sed Mercurio Rhetorum magistro. Cui tamen, ne linguæ tantum facundiam satis esse falsò crederemus, caduceum addit geminorum serpentum (qui Prudentiæ symbolum habentur) inter se complicatorum Herculano vinculo insigne. Virum igitur prudentem ista ars requirit, grauem, disertum, &
qui

qui ingenio planè sit placido, & ad omnem lenitatem, & mansuetudinem exulto; ne, quod verbis suadet, moribus, & exemplo dissuadeat suo. Cuiusmodi ego noui hominem tam furentis iracundiæ, naturæque adeò paliuracæ, vt ex eo ignem faciliùs, quàm pacem excussisses. Huic fortè (vt sæpè in comitijs fieri videmus) fortitò contigit, publicum Paciferum agere inter suos Magistratu annuo. Eo tempore nullum iurgium fuit, quod ille, dum extinguere studet, non aluerit magis. Nullæ simultates, quibus se non vltro implicuerit, ambabus ex æquo partibus nonnunquàm infestus, inuisusque, quòd se non è vestigio, & adhuc animis calentes, minis ab eo exorari fuerint. Quo nihil fingi potest proposito nostro aduersantius. Sunt qui præter ea, quæ à nobis sunt dicta, in Pacificatore requirant, vt de dissidentibus inter se optimè sit meritus, quo non tam precibus, quàm iure ipse suo possit agere, reconciliationem ab his loco gratiæ reposcens: quod non improbamus, præsertim cùm summum Vatem Authorem habeat, pietate grauem, & meritis Virum inducentem, qui dictis effusos in seditionem animos cohibeat. Et de Irenarchæ conditionibus dixisse totidem sufficiat; quarum postremam, si defuerit, anxie non sumus efflagitaturi, periculo edocti, pro merito cuique esse, quàm plurimos posse officio demereri. Huiusmodi enim benefica opinio non paulò plus valet, quàm commemoratio beneficiorum, quæ plerunque ab exprobratione parùm abest. Nunc nobis eorum differentiæ sunt peruestigandæ, à quibus Pax peti solet, ne vnico collyrio multorum ophthalmijs mederi velle videamur. Placabiliores esse irasci celeres compertum est, modò paulum moræ interponas, dum subito calore correptus sanguis, non aliter ac ignis arundineus deflagret. Inexorabiles contrà experimur reconditæ naturæ homines, cunctatores, & quibus ira non minùs grauis, quàm fera est. Horum enim crebrâ læsione in furorem acta patientia morbum animi

parit,

parit, si non omninò insanabilem, certè diuturnum, à græcis * μῆνιν appellatum, apud nos (quibus non licet esse tam disertis) planè anonymon. Cui non fecùs ac corporum morbis, priusquàm planè concocti humores maturuerint, medicinam facere, quid fuerit aliud, quàm dogmata Hippocratis conuellere, qui ægritudinibus crudis manus prohibet admoueri? Renouatur siquidem dolor, cùm eius rei mentio fit, quæ magnopere nos vrit. Ideò leuiter primùm, & non nisi per alios huiusmodi vlcera Episcopum tangere censuerim: cui omnes Prome-theuticæ artes notæ sint, oportet; nisi maledictis interesse velit, quæ exasperatus animus in contumeliæ authorem plaustris profundit, linguâ, cùm aliter non licet, suas iniurias vlciscens. Exemplum sumamus ex Homero perennî omnium doctrinarum fonte, apud quem stomachi adeò difficilis effingitur Achilles, vt eius ira Iliadi, quàm longa est, argumentum præbuerit. Huic procedente tempore Græcorum Concilium Legatos censuit mittendos oratum, vt se in lenitatem daret, afflictisq̃ue rebus (neq̃; ideò gratuitò) succurreret, sed Briseide receptâ cum ingentis pretij muneribus, quæ Agamemnon illi offerebat indignationis lenimenta. Selecti de multis tanto muneri suffecturi Phœnix Achil-lis nutritius, Telamonius Ajax, & qui legationis caput esset, Graiorum vaferimus Vlysses. Huius oratio mirâ verborum, rerumq̃ue copiâ referta, & quæ vel Ditem quantumuis inexorabilem flexisset, tantum abest, vt Achillis iram de gradu mouerit, vt non aliter accenderit, quàm frigida solet calci infusa. Principiò tanquàm œstro doloris percitus, contumeliarum omne genus in Atridem iactat, quarum tamen pars tangeret oratores quoque ipsos, reliquosq̃ue Argiuorum procères, quasi eiusdem criminis affines, quòd taciti se indignis modis lædi pertulissent à cane impudenti, ebrioso, belli caupone, ceruo galeato; (his enim titulis ornabat Agamemnona tot Regum Regem) dein munera ampla spernit nimium impoten-

* Ex Cic. circumscribitur ira inueterata, vindicta opportunitatem obseruans.

impotenti contumaciâ, regiâque puellæ nuptias inprimis, etiamfi illa Cyprim formâ vincat, Palladem ingenio; spem verò suppetias castris afferendi adeò præcîdit penitus, vt se postridie benè manè vela ventis daturum minitetur. Vides, quàm non multùm præstet primos cum iratis congredi? Idem ipse Pelides inuictæ iracundiæ ad Vlyssis blanditias tantùm non obringens, Phœnicem effœtum senem, non longo post interuallo temporis, eadem non æquis eloquentiæ viribus tractantem, veluti excusso primo illo furoris impetu, pectus aliquantisper tumidum quiescet, non adeò rigidè excepit, sed breuiter, & sine vllius probro, iniurijs Atridæ repetitis, redire se in gratiam cum illo negat vlllo pacto, de profectioe nihil prorsùs addens, nisi maturè se de eo consulturum. Aiaci verò extemporalis, & planè castrensis facundiæ, qui Orator tertius accesserat, eandem incudem, quàm priùs legationis socij, tumidenti, multò etiam molliùs respondet. Nullâ enim mentione factâ abitionis, tùm demum, & non ante Danais spondet auxilium laturum, cùm Hector incensis castris, Myrmidonum nauibus faces intentaerit. Vsqueadeò verum est Achilleos animos, tanquàm validas arces non subitò aggressu, sed sensim, & crebris precum machinis priùs oppugnatas, demum expugnari? Nam cùm tria Achillis effata sint, tresque responsionum quasi formulæ. Cras procul dubio, Pthiam proficiscar. Profecturus sim nec ne, deliberabo. Non abibo, sed castris opitulari eousque differam, quoad ideuenerit. Has ita inter oratores diuidit, vt primus asperiores ferat, leniorem vltimus. Quod à Nestore animaduersum, senum sui æui consultissimo in causâ ei fuit viam ineundi, quâ quicquid erat reliquum ferociæ emolliretur Patrocli operâ, quem omnium postremum veluti domesticum oratorem subornauit. Huius præemiales lachrymæ (nam hæc verba ordine præcefferant) lamentabilisque sermo, occasione etiam adiutus, pluris apud iratum fuit, quàm Vlyssis

sis grandiloquentia, Phœnicis merita, Aiakis affinitate
 fulta authoritas, regium connubium, præclaraque illa mu-
 nera, quorum Briseis ipsa, tanti causa mali, minima pars
 erat. Discat hinc Episcopus, nec eum poeniteat externi
 authoris sapientiâ proficere (quod & Basilius ille magnus
 monet; & Iethri historia declarat) non aliter diu serua-
 tam iram, quàm lentè vinci: multis ad id aggressoribus
 opus esse: quorum cohortem si anteierit Episcopus, nequa-
 quam faciet ex dignitate, quæ frustratione hebetatur, veluti
 teli alicuius acies, vti norunt, qui frequenter iaciunt ad sco-
 pum, nec collimant. Neque ideò hæc à me dicuntur,
 quòd velim Præsulem, dum tempus auxilium poscit, post
 principia sedere Terentiani militis in morem manibus
 confertis. Instet ille, vt Dei Caduceatorem decet, & iti-
 neris cœlestis Ducem (quem Isidorus Pelusiota ὅλον ὀφθαλμὸν
 quasi omni ex parte oculeum, vt cuncta prospiciat, appel-
 lat) omnem mouens lapidem. Opus ex Apostoli præscri-
 pto, opportunus, importunus vrgeat aliorum operâ, quo-
 rum fidem atque diligentiam habeat perspectam: ad ex-
 tremum tanquam Deus aliquis ex machinâ, vltimus ac-
 cedat, nodus vbi se dignus vindice videbitur. Nesto-
 rem imitetur, cuius consilio pleraque, aliorum ministe-
 rio fiebant. Verùm proteruos istos, & Adriâ iracundio-
 res, qui nos tandiu tenuerunt, omittamus. Cum ma-
 gnanimis non adeò difficilis erit lucta. Spernere illorum
 est, aut benignè interpretari potiùs iniurias, quàm pro-
 sequi, ad clementiam multò proniores, quàm vt quem-
 quam vleisci vacet. Eiusmodi si mihi homines dederis,
 efficiam, ne Sol super ipsorum irâ occidat vel brumali
 die. Tale non ità pridem, nescio, an vlli antiquorum
 comparabile exemplum, si Iulium Cæsarem excepero, no-
 stra vidit ætas, Henricum Galliarum Regem. Is, quasi
 parum esset ignouisse, demereri inimicos consueuerat vel
 coniurationis in se nefariæ conuictos. Hostibus verò suâ
 virtute profligatis tam nullo negotio parcebat, quàm illi

nullo iure in regnum, caputque suum arma tulerant. Id illi peculiare sanè fuit, quod commune esse nobis omnibus deberet, qui Christiani nominis titulo ornatur: cui nihil fingi potest capitalius irâ, auersatione, odio, cupidine vindictæ, ineficaciâ, nomine tenus latinis auribus ignotâ, re ipsâ (vt omnes experîmur) cognitissimâ. Est enim tenax iniuriarum recordatio ad vlciscendum animos accendens; ab Atheniensibus olim nunquam non legibus proscripta, moribus recepta; cui ex aduerso virtus clarissima locatur amnestia; Cæsari dictatori adeò familiaris, vt nullius rei facilius quàm iniuriarum obliuisceretur. Cohibere me non possum, quin indigner egregiam hanc laudem homini profano, patriæque libertatis oppressori propriam fuisse; quæ non tam illius memoriam posteris commendat, quàm ob oculos ponit nostrorum hominum duritiàmne dicam, an stultitiàm? duritiam, quòd iussi à Christo inimicos diligere (nam non odisse, parùm visum est) ipsi contemptâ iussione, spretâque capitali poenâ, præuaricatorum animis á supremo Legislatore nostro intentatâ, non secus inter se alter alterum impetentes sæuiunt, quàm si illis pro dilectione mutuâ, internecio imperata esset; stultitiàm, quòd, cum quotidie ex Christi formulâ Cælestem Patrem obsecrare soleant, vt placatus illis noxam, proprijs delictis debitam remittat; sicuti ipsi quoque in se peccantibus ignoscunt; non animaduertunt diras meras in caput quisque suum imprecari, qui taliter ex animo precatur. Nam si quo modulo ipse alios metitur, eo sibi vicem rependi non recusat, se ipsum deuouet, & pro exitio suo supplex intercedit, neque in mentem reuocat, quàm inexplebili odio feratur in æquales, leuem plerunque ob causam, nec planè compertam; imò non rarò effectam, ne gratuitò odisse videatur, quàmque nimium vellet Catoblepæ feralis ferè oculos habere, vt vno intuitu obuium inimicum interimeret; nec sibi in pugnam prodeundum foret, vbi commu-

ni Mar-

ni Marte certamen cernitur. Quamuis, (vt nunc sunt tempora) Thraſonibus iſtis iam non opus eſt Catoblepę oculis, vt impunè noceant. Inuenère viam, quā ipſi in tuto poſiti rem gerant ſtrenuè. Circunferunt ferè ſemper cubitales ferreas machinulas, nè videri poſſint, veſte teſtas. Has, cū ſe dat occaſio, eminùs explodunt in nihil tale timentes, merentēsue, ſecuri virtutēne conficiant hoſtem, an fallacijs. Tam ſæua, tam non vnā cruce digna auſos videbis non multo poſtea precarios de more globulos cruentis adhuc manibus reſumere, eadem polluto, ac nefario ore immurmurantes, quæ vix probos, & nullius criminis compertos decent. Et dubitamus adhuc ſceleſtos iſtos, à piorum cœtu in vltimas oras ablegare, ne purioribus animis contagione ſuā vīrus afflent, non Scythiſ modò, & omni barbarie, ſed & feris quoque beſtijs peiores? Leonis iram proſtratis parcere accepimus. Indis Pori Regis canibus venaticis mos fuit, luporum, & vulpecularum congreſſum aſpernari; animoſas feras, & irā ſuā dignas tantū aggredi. Chriſtiani adeò à veteri diſciplinā degenerauerunt, vt nec ſubmiſſis parcant, veniamque extenſis manibus orantibus; & inermes imbellesque in ſectentur, ſummo Viſtoris dedecore ſuccubituros. Miror, ſi levis noſtræ Pietatis authoritas eſt? ipſi noſ eam eleuamus, dum multitudinem profanam, atque inconfultam imitantes, illorum exemplo peccamus potiùs, quàm ipſi noſtro ſapere addiſcant. Neque enim aliunde euenit, vt irati nullius aſpectum feramus ægriùs, quàm eius, quem nobis Cæleſtis ille Imperator ineundæ Pacis cauſā ſæcialem mittit. Contrà verò illos obuijs vlnis amplectamur, qui flagrantibus irā animis oleum ſuffundunt. Quid hoc aliud eſt, quàm præceptionum Chriſti Domini obliuio? Iubet ille, à ſe lenitatem vt addiſcas, tolerantiam, remiſſionem offenſarum; nec aliter cæleſtis Regni hæreditatem adire poſſe homines inſclamat: & tu, quaſi alia omnia iuſſiſſet, immortale odium in ſinu foues, quod inde opportuno ad vltionem tempore ſubitò expromas? Sic Imperatoris man-

* Malignos
mali auctores.
* Quaestores
belli.

data exples, cuius in militarem laterculum cùm lustrali lauacro initiareris, nomen intulisti? quâ aliâ tesserâ magis vterêre, si Ditis stygij fatelles esses hûc immissus, vt aduersus Christi signa copias parares? Hînc stas, inde pugnas miser: nec pacta fides te mouet, nec vltrices flammæ, quibus miris modis ibi cruciaberis, vnde negant redire quemquam. Hæc dici opportunè poterunt in sanguinarios, & iurgiorum concitores, quos * ἀρχεκάκους meritò appellaueris, & qualis Hectoris auriga fuit, * ἀρχιπόλεμος. Illud iniuriâ affectis erit suadendum rationibus non minùs, quàm exemplis, vlcisci inimicos sibi minimè licere nec diuino, nec humano iure; quorum vtrunque vindictam legibus reseruat, alterum etiam monet, vt rem integram Deo relinquamus, iudicium æquissimo, cuius sententiæ non acquiescere hominem Christianum, insanix furentis fuerit. Aut Deus ergo extra iudiciale ordinem, aut conscripti Iudices ex legum formulâ videbunt, quâ penâ sit noxius plectendus; lêsio iurisdictionem aliquam competere in causâ propriâ quis ferat, nisi barbarus, exlex, & qui iura sibi nata neget admodum cyclopicè? Seruorum grex omnes sumus, non ære & librâ, sed impenso herili sanguine coëmpti. Nemo nostrâ minus in se ipsum habet, ne dum in alienum seruum, quantumuis iniurium, & licitoris flagris coërcendum. Tu quises, qui Dictatore dicto, cui nulla non potestas submittit fasces, Præturam à nemine delatam gerere præsumas? An nescis vniuersa diuinâ Prouidentia regente, quicquid tibi accidit, bono tuo accidere, si boni consulas, & in bonum vertas? Ignominia te miserum non reddet: alienum est malum, & quod facienti potiùs, quàm affecto nocet. Audi Platonem: mauult ille iniuriam pati, quàm alteri infligere. Quid ni? Illud cum innocentia coniunctum est, hoc agentis arguit nequitiam: quam, ne ignauus videaris, imitari velle vlciscendo, quid aliud est, quàm secundâ famâ rem nequam gerere? Quandoquidem vltio ipsa ordine tantùm differt ab iniuriâ. Nihil æquè reconciliationi animorum

morum officit, ac vulgaris rumor, aduersus quem nisi iniuriâ affectus aures obstruxerit, timor est, ne in eo suadendo omnem operam ludat Irenarcha. Monendus igitur erit, vt pessimos istos consultores, qui se duelli peritos vocant, cum sint humani generis perduelles veriùs, cane peiùs & angue fugiat, ni se, suos, fortunasque omnes perditas cupit. Iactant hi iniurias gladiatorio iure propulsandas, ita tamen vt laceffito non liceat (quæ Hesiodi præceptio est) par pari reddere; sed necesse habeat modulo in referencâ iniuriâ vti ampliori, ponderique auctarium adijcere. Pergunt præclari Magistri, ac tanquam ex trypode effantur, nouam iniuriam prouocari veteris patientiâ. Et, vt verbo dicam, quasi Euangelij legibus abolendis geniti, nullum diuinorum mandatorum ad lenitatem pertinentium relinquunt, quod, quantum in ipsis est, perniciosis antithetis, non secus ac suffossis cuniculis non subruant. Ait lumen nostrum Christus: maxillam cædenti, alteram præbeto: ante togam quàm tibi surreptam iurgio repossas, tunicâ quoque exui te sine. Pernegant isti, & centuplex, grauidum, magnum malum reddi volunt, pro leui admodum iniuriâ. Quodque nescio prosequendumne sit admiratione magis, an indignatione, Christianæ Pietatis æmulos inueniunt, qui credulitate suâ alant insana horum diliria; erga diuini Præceptoris decreta salutaria indociles. Nec satis excusationis in eo est, quod inimicus te prior læserit. Nam in idem planè crimen labi, & quod in alio damnas, tibi indulgere, illius apologia fuerit, tui accusatio, & quidem haud paulo grauior, si (quod mihi persuasi) insanabiliùs peccat, quem alienæ iracundiæ deformitas nulli non detestabilis, à simili dedecore non terret. Vides quantâ nocte circumfusa sint tenebrionum istorum rumigerulorum argumenta. Ex his reliquas fallacias poteris cognoscere, quibus iniuriâ impetitos circumueniunt. Animaduerti te te arbitror ocularios conspicias telescopios, nouiter inuentos

inuentos, quorum adminiculo (quæ opticae artis subtilitas est) species obiecta sexcentecuplo maior cernitur, quàm est. His ego perfimiles delatores aio, Diaboli institutoris sui, ne ignoti fallant, nomen referentes: nisi quòd specilli rerum haud dubiè præexistentium augent magnitudinem; hi nusquam dicta, nusquam audita fingunt ex ingenio, quæ mox miris hyperbolis exornent. Sermonum satis præbet otium urbanum, cui se sociam addere curiositatem, atque inuidentiam, malam otij sobolem, quid mirum, ignauorum præsertim, & quibus nihil rei domi est, quâ se oblectent? cuiusmodi delatores sunt, qui miseros homines recenti adhuc iurgio feruentes, suis consilijs dementant, periculi, cui eos implicare student, spectatores per otium futuri. Caue enim, putes quicquam esse hoc genere bipedum inertius. In omnibus tabernis tonforum sedent Martij hi sodales Bombalobombiges, qui resides animos veluti classico in arma cieant; & ubi ponendæ sint insidiæ, quando cum inimico manus conferendæ, quæ iniuriæ pugnis, quæ ferro, quæ falsi incusatione vindicandæ, sciant. Nec, quid facto opus sit, statuunt modò, sed si quid aliter, quàm ipsi præscripsere, factum est, extemplò clamant honorem de mundo tolli, famæ fieri dispendium, generosæ indolis semina arefcere. Hæc maxima impedimenta sunt rumores salutis præferentibus. Nam à constantis propositi Viris nauci fiunt. Proinde si quis est usu rerum doctus, pacisque cupidus, qui se alijs suasurum conducibilia confidat, operam ne deneget. Delatores istos, discordiarum faces cum disciplinâ suâ nundinalitiâ, & nulli non promercali minimè moramur. E terrâ nauigium ne gubernauerint. Interea contenti simus Heroum nostrorum maximis exemplis Dauidis, Moyfis, Stephani, Andreæ; vt innumerabiles alios prætereamus; quorum ille sceptro, & virtute bellicâ insignis, idcircoque iniuriæ ferendæ insolens, Semeij contumelias, quibus homo nullius pretij regio stipatum satellitio resperferat, æquanimiùs concocxit, quàm si puer Spartanus esset,

flagris

flagris assuetus. Summę illi curę fuit, ne quis suorum (nam ipse id sibi sedulò interdixerat) vlcisceretur læsam Maiestatem. Deo itaque, cuius iurisdictioni ne Reges quidem eximuntur, retulit acceptum, quòd Semeij linguâ moneretur admissorum, vt saluti in posterum consuleret. Sic vir ille famâ suâ maior, indignationem in virtutem vertit, pœnas Semeio debitas à se ipso exigens, ob id planè dignus, qui de suâ Mansuetudine sentiret in Psalmis tam præclarè, vt eam nunquam obliuiscendam Deo reputaret. Alter Aegypti terror, inuicti exercitùs, annonâque æthereâ depasti per auia locorum ductor, probra in se, vxoremque suam Aethiopissam dum placatè tolerat, diuinam iram iniuriarum suarum vindicem meretur; quam ipse, nè vltteriùs sæuaret, etiam precibus compressit. Stephani moderatio equè omnibus nota, celebrisque est, ac Iudeorum rabies, in benèdese meritum ruentium, omnis æui conuicijs proscissa. In ipso lapidationis actu, atrocisque parricidij articulo, cum vel exorari quenquam, vt ignoscat, difficillimum habetur, veniam pro parricidis orat, quos nec pœnæ formido mouet, nec facti pœnitet. Eadem Andreæ mens, idem in efferatam inimicorum truculentiam affectus, nisi quòd lento genere mortis cruciato, diutiùs muneri immorari licuit; perpetuum enim biduum triuissse legitur è Cruce, tanquam è suggestu sublimi, circumfusam turbam obsecrando, docendo, salutis æternæ admonendo. Hæc vix factura fidem nostræ Pietatis expertibus putarem, ni ipsi quoque aliquos haberent, quorum patientia Christianorum impotentiam incusat. Hos inter eminet Pericles Orator, Anaxagoræ Philosophi memorabilis discipulus, tantę in contumelijs perferendis tolerantia, vt conuiciatori suo, illuni nocte, quæ maledicta in se vix diremerat, domum redeunti, funale à puero præferri iusserit: eloquentiæ verò adeò præstantis, vt fulmine linguæ, quâ Graciam miscere dicebatur, conficere inimicum facilè potuerit, si illum tanti æstimasset. Quid Socratem referam Philosophicæ Græ-

Græcanicę Parentem ? qui iniurias suas, ne succensere videretur, iocis diluebat ? Verum hæc nulli non dicta . Imitatores potius requirunt, quàm enarratores . Sermonum itaque, quibus iratorum animis delinitis odium, & vindictę appetitio restinguitur, hæc fuerit summa: turpe esse hominem humanitate à feris vinci ; indignius ab Ethnico Christianum ; minimè verò omnium ferendum vnius Domini familiam, imò vnius progeniem Parentis, eodem Charitatis, vinculo inter se deuinctam, eidem assuetam Pietati, in eiusdemque occursum Spei obuiam euntem, Andabatarum more inuicem pugnare, omisso communi Generis hoste, aduersus quem vt bella geramus, inducias nullas habitura præter militare iuramentum, quo sumus obstricti, deberet nos non magis præteritarum cladum memoria, quàm sensus presentium permouere. Vel hæc inter nos dissidia, de quibus agitur, vnde nam putas emanasse, nisi ab Epæo illo omnium malorum architecto ? Is, ex quo tempore primos Generis Parentes falsis bonorum imaginibus delusit, eorum sobolem nullâ non nocendi arte aggredi defecit improbus, & quem non odisse odio plusquàm Vatiniano capitale est; non vlcisci, quâ licet, scelus omnium grauissimum . Nam si in hominem, animal minimè ferum, nobis etiam religione, & genere coniunctum, infestis armis amentes ferimur, ob leuem plerunque iniurię suspicionem; quid nos vaferriamo illi veteratori Orcino facere decebit, cui non tam priuatas inter nos discordias, quàm quicquid malorum nobis vnuquam contigit, debemus ; ex quo primùm de exciscundo Cœli imperio certare cum Deo ipso cepit ? Quis morem hunc barbarum inuexit, nisi ipse ille Alastor ? Posthabetur æternus hostis, noxę author, imò plerunque in fœdera recipitur: ipsius auxiliares operæ, in sua castra fraude, dolo, mendacio (neq; .n. alijs vtitur stipendijs) illectæ persecutione vrgentur implacabili? Satiùs quidem fuerit eorum misereri vicem, quàm summâ adniti ope, vt perditis nostris rebus maximè lætetur exitialis anguis . Nihil magis ciuiles excus-

excussit turbas, ac seditiones, quàm hoc argumenti genus, veluti telum à facundo aliquo Viro in diffidentes fortiter intortum, * *ἦνεν γυνήδαι Πριάμος*. Hinc Poëta omnium clarissimus desumpsit. Hinc concordia coäluit Romanæ plebis, & Senatûs, quoties externi hostis incubuit timor. Nam, quæ (malum) dementia est, Æquis, & Volscis mœnia obsidentibus, ciuium partem armis aptiorem non modò secedere in Auentinum, aut Sacrum Montem occupare, verùm etiam se mutuis vulneribus conficere, velut in arenâ, vt spectaculum quàm iucundissimum fiat perduellibus? Verùm nobis Menenio Agrippâ non est opus, qui ad concordiam hortetur. Idem haud dubiè Deus, idem homo Christus, exemplo nos suo docet, verbo iubet, vt benefici simus erga inimicos: ne, si officio certare cum amicis tantummodo velimus, non tam præceptioni videamur obsequi, quàm aut proprijs commodis consulere, aut amoris nostro indulgere. Concurrerant inter se se telis amentatis bellator acer Diomedes, & Glaucus Lyciorum ductor; nec certandi finiserat Apium, aut Oleaster, sed alterius manu vter caderet; cum agnitâ fortè hospitali tesserâ, positis, imò inuicem permutatis armis, dexterâs iunxerunt. Et nos nec ad optionis iura, quibus Liberi vnus Parentis sumus; nec Sacra communia reueriti, quæ Agape olim inde dicebantur, quòd eisdem mysterijs initiatos arctissimo amoris nexu vinciebant, auidius consanguineorum sanguinem sitimus, quàm aurum vllus vnquam Crassus? Apagè hanc dolosi ingenij fallaciam; Christianum simulare, Scythæ mores colere non licet. Totum te, quantus quisque es, Christo deuouisti: totum te illi obsequentem præsta. Non fueris ancipitis factionis cliens. Deus non irridetur; non arte fallitur. Mirifica hîc prosopopœia poterit induci Christi, beneficia in nos sua, promissaque nostra ex aduerso irrita nobis exprobrantis; pœnasque minitantis, ni præceptis suis paruërimus, nullo nunquam tempore interituras. Eiusmodi catapultis aheneum murum dirui posse animo-

K

rum,

* scilicet hoc
Priamus gaudet.

rum, plùs nimio vltionem appetentium, res me ipsa docuit non ita pridem. Cædes hîc iuuenis non obscuro loco nati, perpetrata fuit, cui patruus erat nihil æquè enixè cupiens, quàm ne impune scelus homicida ferret. Hunc multi multoties aggressi Decuriones, affines, Sacerdotes, vbi in eo leniendo perdere se operam sensêre, integram rem deferunt ad fodalem Franciscanum ex eorum genere, qui nudipedes in cucullo, & tunicâ hispidâ incedunt. Virum summâ opinione sanctitatis. Narrant, ni ipse prouinciam placandi hominis suscipiat, de pace actum esse: nullum aditum apud eum monitis; nullum obsecrationibus patêre: porrò illis comitem se adderet, periculum virium facturus. Paruit ille (vt erat mirâ facilitate morum) & occisi patruum domi à se conuentum sic affari cœpit. Dolere te nepotis casum equidem non miror, neque tuis lachrymis Naturæ debitis succenseo. Auiculas contubernio nostro assuetas mortuas deflemus. Illud (in quo mihi à te ignosci æquum est) cordato viro, atque Christiano hominæ indignum arbitror, quòd quem iniuriâ casum quiritaris, eius vlcisci mortem nullo iure pergis: nisi tu ius (nouus Prætor) vocas, sæuitiæ alienæ tuam loco auctarij adijcere: & quod verbis in homicidâ vehementer damnas, rebus æmulari: quasi in hæc fœdera cum Christo veneris, vt inferre iniuriam non liceat tibi, liceat referre; aut tanquam ingens mysterium nostræ Pietatis, quâ iniuria omnis prohibetur, mutatione vnus syllabæ conuelli queat. Contrà est, quid affectibus nostris adulamur? Aut aliena tibi iniuria, aut propria salus est obliuiscenda. Cogita, vtrum horum malis: alterutrum quin eligas, ne vix quidem potest: nec ita à rectâ ratione abripi te sine, vt tibi in mentem veniat à nobis terricula ista comminisci, animis à cupidine vindictæ auertendis. Christus ipse, cui non habere fidem piaculum est æterno supplicio luendum, aurem vellens monet, amore nedum redamantem, verùm etiam inimicum prosequi, iniurias beneficijs vlcisci. Id à te tanquam militare symbolum sedulò requi-

requirit. Adeffe illum finge animo, qualis erat, cum Terras tuæ salutis causâ inuifit; quid ei Pacem de more domui tuæ nuncianti responderes? Abominarerisne tam lætum omnibus omen, an acciperes, si id à te ille non exposceret modò, sed iure veluti suo flagitaret, Crucem, tormentaque memorans, propter te perpeffa; pectus vulnere hians, caputque cruentum sentibus ostendens? Dic age, per fortunas rogo; quid ageres domi à tanto Hospite conuentus? parêresne, an Christo ipsi, Paci que suæ nuncium remitteres, Hircanâ Tigri multò sæuior, iratoque mari (quod olim ipsius edicto paruiffe legitur) implacabilior? Hic ille, verbis, & aspectu hominis commotus (nam se in mæstitudinem mirè composuerat) non ita se insanire dixit, vt non in Christi, cui se, suaque omnia deberet, potestate foret, si adesset. Tunc in lachrymas ruens Franciscanus, pedibusque eius se aduoluens, an expectas, inquit, fili, vt Imperatoris mei syngrapham expromam, quâ mihi hanc ad te legationem mandat? aut tibi conditio mea tanto muneri impar, despecta est? neque animum subit mittentis dignitas, cuiuis de triuio pondus additura? Hinc testificatò agere aggressus, multa proposito firmando attulit ex Euangelio, vbi Christus ait se in seruis suis sperni gregarijs licet, & postremæ notæ: quorum qui dicto fuerint audientes, Deo obsequi; qui monita detrectarint, pro refractarijs haberi. Plura his addere parantem, immitis ille, & nulli vnquam ciuium lenior sperandus, gemitu primùm interpellat; mox (vbi via laxata querelis est) serò tandem agnoscere testatur pessimi Dæmonis vafritiem, cuius consilio sub specie Pietatis efferatus, vlteriùs odijs perrexerit, quàm Christi discipulum deceret. Proinde ageret, duceret volentem pro arbitrio: non æquiori animo daturum se inimico veniam, quàm ab ipso vicissim petiturum. Quid multis moror? Tropica hæc sæpè Deus facit Cultorum suorum ministerio, quibus verba, atque animos ministrat ad persuadendum. Horum si quis se surdum precibus præbuerit obse-

ratas itidem experietur aures diuini Numinis, cū irrogatis impietati suæ poenis exolui postulauerit. Pauca hæc in præsens succurrebant ad propositam disquisitionem facientia: plura, suppetente copiam facundiâ, eruditiores Præsules adijcient, cū illis se obtulerit occasio Conciliatoris munere fungendi.

FINIS

A LOY S I L L I N I

BELLVNENSIVM EPISCOPI.

ΠΕΡΙ ΞΕΙΡΟΤΟΝΙΑΣ

Seu

De non properanda manu impositione.

Vdio, quid de me non magis, quàm in me tacito conuitio plurimi loquantur : & responsum meditor, non quo obiecta diluam, quibus mehercule etiam oblector, &, vt in dies magis ac magis oblecter, Deum precor : verùm vt paucis declarem potiùs, quid in causâ sit, cur alijs minùs placens, mihi ipse minimè displiceam. Carpunt in me mei, quòd difficulter admodum me exorari finam ad Volones istos Clero ascribendos, qui nomen sacræ Militiæ dare siue sponte volunt, seu non nolle videntur ob ætatem, Parentum imperio maximè obnoxiam. Nec tantùm carpere contenti, rem hînc inde petitis argumentis aggerant, ne affectu magis, quàm ratione ad criminandum duci videantur. Aiunt primùm interesse Ecclesiæ decòri, copias ad munera conscribi multiplicia, & quæ numerum maximè requirunt, nisi velîmus vno eodemque veluti gladio Delphico, in multis vti, vel abuti : Nec minùs ad Præsulis attinere dignitatem, plurimos habere, quibus præsint, quiq; illi latus Sacra facienti claudant, ministrent, dicto pareant : ne (quod olim iactatum fuit in Syrios Reges)
idem

idem imperitetque, & iussa obeat, sacrosanctæ Dignitatis dedecore haud sanè ferendo. Cui vel Hebraicis temporibus, cum non dum planè adulta, ad tantum Maiestatis culmen euasisset, constat integram Tribum famulari solitam. Postremò non eius esse, qui villici hîc personam gerat, Dei-que negotiorum actoris non indiligentis, familiam Domini, quàm summopere auctam cupere debuerat, reiecto adscripti-
tiorum supplemento, imminutam velle; seque pari cum illis discrimini obijcere, qui talentum creditum non ita accurate excolunt, vt sortem fœnus sit exæquaturum aliquando. Sanè iam desertas aras, atque adyta oportuit, si qui ante nos Sacris præfuere, restrictè adeò cum suis popularibus egissent: nec spem meliori fore loco apud eos, nisi me vel vitæ diuturnitas, vel mentis constantia destituat. Quod vt dubitem ne optare magis, quàm sperare illis sit facilius, eæ rationes faciunt potissimùm, quæ non ab exedris desumptæ Dialecticorum, sed ab oraculis diuinis haustæ, ita altè infedere animo, vt timor non sit, ne mihi temerè vllò vnquam tempore auelli possint, quoad viuam. Has ante in medium quàm proferam, institutæq; defensionis locem fundamenta, operæ pretium me facturum puto, si aream priùs repurgauero ruderibus aduersariorum opinionationis suâmet sponte ante arietis ictum collabentis. Primùm igitur propositiones illis suas quàm libentissimè concedimus, nihil conclusioni (nisi nos opinio fallit) profuturas: Ecclesiæ nempè varia, ac diuersa munera multorum ope indigere, qui in eis se exerceant: perhonorificum item esse Antistitibus magnâ Clericorum cateruâ stipatos conspici: nec minùs eisdem indecòrum, non in id plurimùm incumbere, vt in Agricolaë Cœlestis latifundijs, messorum cohors segeti ne desit. Omnia ista, & dici verè, & proponi acutè fati non inficiamur. In assumptione tantùm vitium latere deprehendimus, ita tamen, vt nulli non sit perspicuum. Hoc illud est, eiusmodi, quæ vltrò sedat, colluuiem initiandorum obuijs esse vlnis amplexandam; imbuendamque statim Sacro tyrocinio nul-
lo

lo discrimine generis, indolisue, aut educationis: ac si eò res prolapsa esset loci, vt internecione deletis legionibus, floreque iuuentutis penitus extincto, nobis seruitia armanda forent, aut collectitius miles tumultuario delectu conscribendus. Non ita profectò est. Multùm differt nostrorum temporum fœlicitas à Cannensi clade. Neque adeò mœnijs imminet infestus Annibal, vt talibus auxilijs sit opus. Nam quòd addunt, Tyrones istos autamentum ab ærario Ecclesiæ perfolui solitum minimè morari, fati illos subsidij reponere in paternis opibus ad castrenses sumptus tolerandos, stipendijsque suis militandum, tanquam eant Sutrium, sanè id non inuiti crederemus, nisi tesseram apud nos istorum fides perfregisset, promissis quantumuis præclaris obfirmata. Me ne mentitis patrimoniorum tabulis ampliùs confidere, qui toties credulitatis meæ pœnas dederim illusor ab his, qui tantisper dum clericalem Ordinem exambiunt, locupletes: Egestani postmodùm, atque ære diruti non aliter apparent, quàm si vnà cum capillitio fortunis quoque fuerint attonsi? Verùm de hoc doligenere commodior dabitur tractandi locus procedente opere. Simul etiam de Hebraici populi numerosâ Tribu Sacris mancipatâ. Nunc arcein quadrato lapide exædificemus, sententiæ nostræ munimentum tela omnia contrà obtrestantium. Paulus à Deo edoctus Doctor generis humani, Timotheum, Titumque, quem Cretæ spei crescentis Ecclesiæ præfecerat, per Epistolam erudiens munus Pastorale, inter ea, quæ longâ cunctatione debent Episcopi moliri *ζεῖροτονίαν* reponit, quam nostri *impositionem manuum* verterunt, nec immeritò, si rei magnitudinem respicimus, quæ tanta sanè est, vt diuinam propè præstantiam deposcat, ab omni humanæ contagionis labe, quoad eius potest fieri, seiunctam. Et verò si Nabucodonosoris Regis aulicos futuros, ex omni epheborum numero anxie delectos ea cura excipit Pedonomorum, vt mirari subeat ad ministerium hominis quan-

quantumuis potentis tot victis, ac disciplinæ mangonia requiri, quot in sacrâ Historiâ narrantur; quid erit tyronibus Prætorix cohortis, hominum, Diuorumque Principis; quid summi Dei satellitio, perennes excubias non modò ante Tabernaculi limina agenti, verùm etiam eò demùm temporis processu deuenturo, vbi dimoto interioris admissionis velo, præsens oculis ipsis Numen obiectatur. Adeò ne vlla mora tam longa futura est, quæ non festinè præcipitare videatur tantæ molis opus? At exemplum Tribus Leuiticæ obijciunt, quam non Pontificis examen, sed nascendi fors Sacris admouebat. Nec vident, quàm parùm nostris ritibus admissim quadrent eiusmodi Hebraica exempla, quàmque dissimilitudo plurima illud, qualecunque est, simile inficiat, atque decoloret, quod inter Leuitas, & Ordines Christiani Cleri intercedit. Primum (vt omittam Luminis & Vimbæ differentiam, apertumque adeò discrimen inter ænigma, & Veri fulgorem manifestâ in luce apparentem) illis officia non multæ dignationis inter se partitis, ministrare in Templo permissum erat sedulò per vices, quoad viuerent: pedem in adyta inferre non licebat; vix Pontifici summo, idque admodum rarò, adenda. Nostris ex aduersum vel imi subsellij munia, ad vltiora gradus fiunt, donec ad culmen Sacerdotij conscendant; vbi constituti, quasi parùm foret non Cælum (vt est in prouerbio) sed Cæli Authorem digito contingere, eum ipsum Consecratione mysticâ conficiunt, tantò Regibus ipsis (nam de reliquâ nobilium turbâ dicere quid attinet?) eminentiores, quantò humanis res Diuinæ præstant. Coronam ob id dixere rituales libri (vt est illis haud insolens mysterijs symbola obtendere, quibus excellentia Ordinis noscatur propiore Deo perfruente) figuram attonsi in orbem capillamenti clericalis. Græcis *ἱερατικὸν στέφανον* appellatur, Troianis pueris à Virgilio tributa sub his verbis:

* Capi'lorum
circus.

Omni bus in morem tinsa coma pressa corona.

Nec

Nec aliò spectant verba illa Præfulis, dum Cleri candidatos alloquens, ignominiam vocat sæcularem habitum, Regale munus Deo famulari; Imperiumque spirituale Demones abigere. Hos igitur tam præclaros titulos quis ferat cuilibet de triuio delatos: aut quem non indignatio subeat videntem huiusmodi Imperatores illuie squallentes, pannisque obfitos instar mendicabuli sordere, vel (quod est deterius) manifesti criminis compertos, in ius rapi, meritisue conuitijs proscindi auaritiæ, luxûs, ignorantis, aliorumque turpificati animi dedecorum? Id ne eueniret aliquando, Legislatoribus omnis æui summæ curæ fuit, vt Sacerdotium à suspitione qualiscunque criminis non abesset modò, verùm etiam à quantumuis minimâ corporis labeculâ, quâ oris decus, ac dignitas minui aliquo pacto posset. Ambrosius quidem tanti nominis Præsul à Sacris arcuisse pertinaci repulsâ memoratur iuuenem ob naturalem incessûs diffluentiam, cæteroquin nulli flagitio affinem. Nonnullis gesticulatio indecôra obfuit, alijs vox absôna; nec turpi præditos naso Hebræi ministrare altari permittebant, dum honos Templi apud illos mansit, quorum in huiusmodi rebus testata litteris religio, præscriptæque leges admodum seueræ Sacerdotibus, Deo Authore, adhuc in Leuitico leguntur tantùm. Nam, ijs quidem Nostri non alligantur. Vtinam implenda sibi studiosè proponerent Apostolica iussa, Synodorumq; ac Pontificum decreta inuicem ad hanc rem dictata: quibus summo opere cauetur, ne Clericorum delectus per ambitum, fraudemue fiat; neue sub apum specie fucorum lateat ignauia, non sua mella depascentium. Horum tum prouentum vberem portendi maximè, cum plùs æquo indulgentior Episcopus ad clauum sedet, tam quotidianâ experientiâ compertum est, quàm humente per Austri flabra Autumno, examina muscarum efferuescere. Et quidni sic accidat, vbi palma destinatur stadij non Currenti, (vt Maiorum mos fuit), sed Optanti tantùm, importunisq;

ne improbis dicam, precibus prensanti? At non ista facilitas in illo est, qui nos suis parabolis erudiens, Conuiuiam, vel iam triclinio receptum reijcit nuptiali tunicâ carentem. Cui pertexendæ ne fati futurum subtegmen, ac stamina putantes, frustra sitis, mecum vacuis animis cognoscite tunicam Iucunditatis, & indumentum Lætitiæ requiri Clerico ornando. Porro, quæ sit huius Iucunditatis, ac Lætitiæ significatio, non à Glossarij externi ritûs Authorum est hau-rienda, sed ab eo fonte, vnde salutari lymphâ animus rigatur. Daud, cui hæc non ignota, iucundum hominem definit, *qui miseretur, & commodat*, orationemq; suam ita in iudicio disponit, vt ad Fortunæ assultus, cubi instar sit, idem Deum Lætitiæ datorem agnoscit iuuentutis suæ. Hînc nobis clericalis tunicæ pretium apparet: hînc dignatio multò hercle maior, quàm Argiæ Helenæ ornatus fuit, ruinis Iliacis ereptus. His Clericus induuijs, veterem hominem exutus, nouum induit, qui secundum Deum creatus est in Iustitiâ, & sanctitate. Quæ verba si quis ab Antistite dicis causâ proferri putat, is alium inueniat, aut, (si ei integrum non est) votis saltem optet; mihi certè nullus hanc insaniam suaserit, vt ad Cleri supplementum concurrentium comam non secus ac pecudum vellumen tondeam. Nam quod aiunt posse eos faciliè exautorari, si promissa fallant, aut spei decoquant; audio fanè, sed non ita tamen, vt vel transuersum quidem vnguem à priori sententiâ abscedam; quæ suadet multò esse facilius eos non admitte-re, quàm semel admissos, furcillis præcipites eijcere de castris inhonestâ missione, & notam iniusturâ, nullis vnquam Fullonum herbis eluibilem. Equidem non is sum, vt ipse mihi assentari soleam, aut me diligam efflictiùs: neque ideò facere possum, quin aliquid gratiæ mihi deberi ab his credam, qui meâ seueritate offenduntur, quòd eorum liberos Sacræ militiæ aut vix transcribam, aut ne vix quidem. Nam id efficit, ne posthac irritas spes foueant in sinu; & quò tacitâ inductione animi feruntur, eò studia conuertant sua; illud,

illud, vt pueri ingenij viribus connixi vehementiùs, repul-
sâ pro cote in posterum vtantur, vt se muneri reddant ap-
tiores. Non diu est, cùm iuuenis promoueri ad Ordinem
sacrum cupientis ratio hîc non fuit habita, quòd factò in
musicis periculo, rudis eius artis fuerit inuentus, alioquin
in litteris non ineruditus; qui tantùm cantando postea pro-
fecit, vt nunc Chorum regat, Asinus ad lyram vsque per-
mansurus, si leniùs cum eo actum esset. Aliusâ Musis auer-
sus, & planè aggrammatus, adeò Anthei in morem à repulsâ
casu vires sumpsit, vt breui Clericus non malus, nec littera-
rum insciens euaserit. Huic quid hostis potuisset impreca-
ri dirius, quàm vt in aliquem Mitionem incideret ex istis,
qui rubori adolescentium parcentes, eorum inscitiam alunt,
ac socordiam, fauore hac nostrâ tempestate haud sanè di-
gnam, vbi passim abundè vel repressa prouenit? Nemo se
patiatur decipi, vt iniuriam repulsam putet: præsertim
cùm iudicium liuor non peruertat; nec causa vlla sit, cur
à rectâ ratione calculus aberret: sed secum potiùs cogitet
sibi aut profectu solo perfringendum esse Iudicis rigorem,
precibus nullis penetrabilem: aut à Sacris prorsùs abstinèn-
dum, quod illis conducibilius fore nemo dubitabit, qui no-
rit profanos à Sacris longiùs arceri, vel profanorum homi-
num præceptionibus; nec Amaracinum Sui conuenire,
non alio quàm volutabri odore oblectari solito. Neronem,
monstrum illud hominis, quid sacra Eleusina iauerint, ex
historiâ Cæsarum accepimus, licet & sacra ipsa præstigijs
Dæmonum nefasta, & ille omnis diuini, ac humani Iuris
contemptor fuerit facerrimus. Nec minùs vulgatum est
germanæ Religionis desertoris Iuliani Cæsaris periculum,
dum mysterijs in Græciâ initiatur, quantumuis irrisis. Et
nos istis benè cessuram seu simulationem credimus, siue au-
dentiam, qui ignis examini ad defœcandum aurum inuen-
to, ipsi in vitium flecti cerei se credunt? Nec illis occur-
rit fastigij Sacerdotalis celsitudo, quo humanæ imbecilli-
tatis gressu scandere conari, perinde fuerit, ac testudinem

segnem, domiportam, munus armigeræ Iouis Aquilæ appetere. Alæ vobis à Deo, cuius est bombyces de reptilibus. volucres reddere, erunt exoptandæ, ante pennis quàm aëra tractetis. Quanquàm, si amica monita faciles admittitis, multò vobis tutius futurum sit, totum hoc illi negotium relinquere, cuius cura estis. Mecum erit iste labor peruidere, quorum vestrū fors ducta exeat, cuius contrà subsideat imo urnæ fundo: quando non hîc quidem locum habent leges tabulariæ, aut suffragatorum fauor nunc prece, nunc pretio venalis; sed tota in vocationem, petitionis ratio mutatur. Hoc Cleri vox sonat; hoc idem exemplum Aaronis innuit, in huiusmodi rebus ominis, credo, causâ vsurpari solitum. Nam hunc à Deo euocatum legimus, alia omnia agentem, quàm prensantem. Nec aliter cooptatus fertur nascentis Ecclesiæ Senatus. Christus ipse, sapientia Patris, à telonio, à nuptijs, à scalmo, Apostolos futuros arcessiuit, nihil illis de suo præter voluntatem iussa capeffendi, domo afferentibus. Eâdem planè viâ alij iuère melioribus sæculis progeniti, cum Sacris initiatos, martyrij purpura manebat: donec pax Ecclesiæ reddita secum securitatem, & opes intulit, cum reliquo comitatu secundarum rerum. Quæ enixius appetitæ (vt sunt nunc hominum ingenia) efficiunt, vt aliquis Clerici titulo retento, ad morem illum veterem non se omnino componat, nec vocatorem amplius moretur, sed vltroneus petitor coram adsit. Quid facias?

Posunt, quia posse videntur

Exemploque se tueri pergunt Isaïæ, qui itineri se accingit, inuocatus licèt, & mitti flagitat: nisi quòd in ipsa discrimina isti non ituriunt, vt ille; sed quòd solent forte suâ minimè contenti, vbi spes subitò affulsit pinguioris mazæ. Quandoquidem pauperiem nunc adimunt, quæ olim faciebant, Sacerdotia. Nec nos, quo minùs id fiat, intercedimus, qui sciamus graciles ab initio res nostras, in id magni-

gnitudinis adoleuisse, ut earum incrementa ad Deum, suæ causæ fauentem referamus: summoque enitamur studio, ne tanto beneficio indecores dignitati nostræ ipsi obfistamus: quæ tanta fanè est, ut si sacra per nos, tectaque manserit, periculum non sit, ne per contemptum hominum vilescat. Solent enim plerique omnes, quorum fortunis inuident, eorum labantes mores accurate nimis sibi obseruatos carpere, atque insectari libentissimè. Hinc tot in sacrum ordinem dicteria sale nigro sparsa, & amaris iocis; quodque miserum est magis, multarum nationum à patrijs ritibus defectio, quæ licentiores vitam Religiosorum, si prima repetatur origo, sceleri prætexit, immani figmentorum cumulo à nouatoribus perditissimo hominum genere adauctam. Cui malo, ne latius serpat, occurrendum est potiùs salutaribus præceptis, arctiori que Cleri disciplinâ, quàm camino oleum addendum intempestiuâ indulgentiâ. Non grauior hîc paucis referre, quid in re non absimili præstiterit Clementis Octauæ Pontificis Maximi non ita pridem recepta Cælo Vigilantia: non quòd credam tam citò facti intercidisse recordationem memorabilis non minùs, quàm recentis; sed quia ad rem nostram mirè facit. Animaduertat ille; (quâ erat animi solertiâ,) familiæ Franciscanæ idem euenisse, quod viti solet, vinitoris negligentia in alias ex alijs propagines fofolescenti, maiori farmentorum, quàm vindemiæ prouentu. Igitur, & nouellandi licentiâ eorum Præfectis interdixit prorsus, quoad apud nos mansit, hoc est, per bissenos annos, & eò ampliùs; & eius Sodalitatis copias innumeras, penè ad triarios redegit. Quotidianis profectò firmatur experimentis ratio illa, quam ab ipsâ naturâ rerum ad mores affingendos, indicandosque Philosophi deduxerunt, facilius esse vnum, aut alterum inueniri optimum, vel effici, quàm plurimos, præsertim vbi rari admodum boni, & vix totidem numero fortasse forent, quot

The-

Thebarum portæ, aut Nili ostia. Huius me Viri singularis subsequi vestigia, passibus licet non æquis, quæ invidia est præsertim apud iudices pios, & harum rerum haud imperitos? Scio quidem pauperis esse Clericorum suorum gregem numerare; neque ideò permolestè fero, dum cogito huiusmodi paupertatem magis animum incendere studio pascendi, quàm exuberantem copiam, curæ nocituram. Quotus quisq; enim est, qui (quod in Agamemnone Homerus laudat) singulos quosq; milites, sub signis suis merentes, nomine compellare possit, ubi eorum numerus adeò excrevit, ut non vno nomenclatore opus sit ad omnes vel de facie noscendos? Quæ à me non ideò dicuntur, ut aliquid de eorum numero detractum velim, qui Ecclesiæ stipendijs aluntur, ad sacras excubias seruandas; curamque habendam populorum, ne pabulum illis, neque exemplum desit frugis melioris. Non ea mens animo, ut vitij fugâ vitium in contrarium abripi me sinam. Studium hoc immoderatum fuerit omnia in partem oppositam trahendi, quod *ἀντολῆς ἀμετρίαν*, Episcopis maximè vitandam, Basilius ille ingens sanctitate, & doctrinâ vocat peculiari dictione, cuique Romani sermonis egestas parem non inuenit. Exortes ego istos, & in nullas Tribus transcriptos arbitror cohibendos esse, qui Patrimoniales se indignant haud hercule potiori iure, quàm quo bellum, minimè omnium bellum, sic vocatur. Neminem nanque his patrimonij exilioris, aut Egerium magis facilè inueneris. Sed præstat breuiter repetere, unde genus ducant, & quàm (quæ sunt rerum humanarum vices) à sui illâ primâ origine degenerauerint haud sanè dignâ, quæ nobis procedente tempore pro rosas anemonas daret. Nam cum & sacrorum canonum decretis, & Imperatorum Nouellis, quas vocant, Legibus sancitum foret, ne Cleri numerus Ecclesiæ censum, & in hos vsus quæsitos redditus excederet, cumque nemini patêret aditus ad Sacra, nisi qui in locum alterius suffectus, numerum exple-ret, expectandum erat Clerico futuro, ut vel conscriptorum aliquis

aliquis decederet, vel noua ecclesiasticis opibus fieret accessio, in id potissimum à pijs hominibus tributa, vt inde vitam Clerus toleraret. Quod adhuc retineri mordicùs videmus in Monachorum cœnobijs non minùs, quàm in Presbyterum Collegijs: ad quæ si Præbenda pro aliturâ defuit, seu mauis dicere, canon annonarius, nemo cooptatur, nisi si quis non sine Superiorum permisso, sibi viam munire velit suo ære, Collegio certis prouentibus donato ad sumptus sibi pro dignitate suffecturis: antiquo quidem instituto, nec Ecclesiæ prorsùs infrugifero, cuius commodo ista parabantur. Donec tantæ munificentiae pertœsum est, inuentusque modus, quo simul & promouendorum ad sacros Ordines satisfaceret appetitioni, & Ecclesiastici ærarij haberetur ratio: quod exhauriri nisi in statuta stipendia lege erat cautum. Is fuit huiusmodi, vt Episcopo liberum esset eum, quem eximium virtute, ac meritis Ecclesiæ fore vtilem speraret, excipere, in Clericumq; ritè adoptare modò non egenum; sed qui posset non indecenter personam susceptam sustinere, partis, vel sibi relictis opibus: aut si sub patriâ potestate foret, muneri bonâ fide attributis, quoad ipse viueret, hæredi postmodum cessuris. Hæc rei veteribus ignotæ institutio, hic finis fuit minimè damnandus, si res humanæ stare loco scirent, nec prono decursu in peius ruerent. Nam quòd originem eius ad canonem VI. Concilij Calcedonensis referamus, causa non est: tantùm illuc cauetur, ne Clericorum ordinatio absolutè fiat, verùm sub peculiari titulo vnusquisque Ecclesiæ inseruiat suæ, vbicunque illa fuerit in vrbe, pago, martyrio, aut monasterio. Hæc græcè, & quidem assertis verbis canon habet sextus. Sed latinus interpres dum *κώμην*, idest pagum, possessionem vertit satis imperitè, effecit errorem suo, à Gratiano olim inter canones distinctionis septuagesimæ recepto, vt plerique omnes crederent in Ecclesiasticorum ordinatione, si non Ecclesiæ particularis, at saltem possessionis, seu mauis fundi alicuius titulum requiri: falsò quidem, (vt videre est apud

Theo-

Theodorum Balsamonem, expositorem canonum longè eruditissimum; & Gentianum Heruetum, qui primus animaduerso interpretis veteris errato, canonem ipsum latinum bonâ fide reddidit è græco. Nunc vide, quò res reciderint. Primum quod profectûs, vel indolis præstantiæ dabatur olim, egregium specimen daturæ, id nunc plerumque extorquent obstinata Parentum preces, prolem non tam Deo dicare, quàm ab se abdicare, quo modo possunt, satagentium, ne impensas grauet alendæ numerosæ familiæ inhabiles. Quid multis moror? Nec fraudi vllum ampliùs repagulum obsistit, nec frontis firmitas ambitioni, ac inuerecundiæ. Eò res deducta, vt tota ratio emancipationis in nugas penitùs abierit, figmenta-que inania pragmaticorum, qui vel in tabulas eos fundos referunt, quos nec aratrum proscidit vnquam, nec Sol vidit: vel aliena bona sic præstationi fideiussoriæ opponunt, vt facile sit, iamque vsu receptum, fidem pacto fallere, quod inter contrahentes clam iniri solet. Igitur vndique tanquàm ad asylum Spei bonæ, veluti facto agmine concurritur, nullaque domus est tam postremæ sortis, in cuius vestibulo paruulus non ludat aliquis, Nazareorum in morem Sacris dedicatus: aut, si ætas plenior non suppetit, dicandus. Atq; vtinam natalium tenebras fax saltem aliqua dispelleret Eruditionis, ac Virtutis, nec horrea Domini infelix plerumque lolium, auenæque steriles, cum reliquis areæ purgamentis occuparent: non laboraremus. Quandoquidem diuinæ sortes stemmatum discrimina minimè respiciunt, sed Virtuti fauent, germanæ Nobilitatis optimæ Parenti. Nunc & opes profectos premit paupertas; & spes, socordiæ deditos destituit vltèrius in eiusmodi studijs progrediendi: quæ, quia necessaria admodum Clericis videntur, iure merito anxie requirimus in his, qui initiandi nobis offeruntur. Ea sunt Pietatis Christianæ rudimenta; Grammaticesque, & Cantûs Ecclesiastici, ætati conueniens peritia, ne in Choro, quod musicæ artis est vocabulum, vel filere cogantur, vel,
vt An-

vt Anseres inter Olores alijs obstrepere. Nam exactiora illa, & maximè formidata rudibus examina prouectos manent, cùm in eo sunt, vt albo Consecratorum adscribantur. Tunc enim explosâ profectûs ancipitis expectatione, quam de se quisque discentum excitat, profectus tantùm in discrimen venit, certamenque cernitur, quis palmam, vel repulsam ferat; à quâ ne Cato quidem Vticensis pilâ in Comitio lusisset: cùm non hîc locum habeat Fortuna, aut campi fauor, plerunque Viris præclari nominis infestus, verùm suis nixa viribus, ac lacertis Virtus: in quâ vinci mirum est, quàm non degeneres animos excruciet, atque calcar subdat ad studia eadem cupidine acriori excolenda. Nam, quòd in falsis patrimonijs spei aliquid ponamus, nihil est. Faciliùs incandescet Æthiops, quàm isti dediscant artes suas, quibus vel Argum, qui totus fuit oculus, fefellerint. Quare aut turba inopum omnis à Clericatûs petitione procul est arcenda, in quâ ingenia plerunque magna delitescunt; aut delectus eorum habendus quàm accuratissimè; ne ad angustias familiares malæ mercis cumulus accedat indoles obtusa, atque indocilitas. Non debeo reticere, quid hac in re ceperint consilij Ignatiani Sodales, Virorum nostri æui solertissimi, quorum Clerici cùm nec sibi priuatim quidpiam acquirant, nec spem certam foueant nunquam communes Sodalitij opes sibi defuturas, quippe qui exautorari possint ad arbitrium Præfecti, aliquis illis erat titulus comminiscendus, præter eos qui à Patrimonio, vel à Beneficio Ecclesiastico, cuius sunt penitùs exortes; desumuntur. Hunc sufficientis litteraturæ haud sanè immeritò vocarunt: quando Clericum quidem non ineruditum, quasi Aristippum alterum, omnis status, ac color addecet: nec (etiam si rerum omnium egentem aduersæ Fortune vis naufragio eijciat in ignotum littus) vlla tam inhospita regio futura est, quæ non benignè excipiat commendatum epistolâ Musarum. Ad hunc ego capefsendum titulum, quantum viri-

bus eniti possum, meos hortor, subinde eorum insusurrans auribus, quod Nero olim Imperator nequam, nec fidicen adeò multò melior vsurpabat, artem qualemcunque omne solum alere; ne dum artium, quot sunt, omnium clarissimam, humanoq; generi percommodam, quæ bonas litteras, moribus optimis ornatas, profitetur: quamque in Sacerdote potissimum requiri, tantum abest, ut aliquis addubitet, ut omnes potius mirentur frustrà in quàm plurimis requiri per Episcoporum conniuentiam. Quod de Oratore dici solet, debere illum dicendo cæteris hominibus prestare non multò minùs, quàm homines ipsi, brutis: id nos de Sacerdote æquiùs dixerimus, cui populus comparatus loco habetur gregis, habitusque omni ævo fuit apud omnes, quibus Numinis cultus, Religionisque non ignotus mansit. Cuius quidni multum intersit Sacra eorum manibus tractari, qui digni Deorum necessitudine, colloquioque sint, & habeantur? Narrat Author Græcus Polianus extitisse Ephesi Dianæ Sacerdotem, tantæ authoritatis apud suos, ut, cum scalas ingentis altitudinis construi iussisset, solitus fuerit ipsis comminari, quoties dicto forent minùs audientes, se Cœlo per scalas conscenso, Ioui relaturum, si quid deliquissent. Putásne, Ephesios istius linigeri hierophantæ minas curaturos, si rerum diuinarum planè rudis, vitijisque lutulentis infectus sorduisset? Equidem non adeò illos pecudes crediderim, ut cuiquam per tam insuetum iter patère ad Iouem aditum putarent, qui non ad Deos proximè accederet innocentiam morum, atque sanctitate. Neque animi sum dubius, quin eadem sit nostræ ætatis hominum sententia, quæ illorum fuit, quamuis nunc scalarum ascensu non sit opus, ubi Numinis præsentia superfluum hunc laborem reddit. Experto credite, Sacerdotes castos, & tanto fastigio dignos nemo non suspicit, atque reueretur tanquàm interpretes Dei immortalis, eiusque muneribus potentes; impuros contrà, & nomine tenùs tales, cætera degeneres, omnes auersantur; nec, licet

Sacra

Sacra ferentes, aliter excipiunt, quàm veteres quondam Isidis mancipia. Nec vobis saluam moueant Sacerdotiorum vberes prouentus, Pactolusque quàmplurimos Clericos inaurans. Non adeò apud nos cœcutit, vt in Aristophanis scænâ olim, Plutus: aut fortitò prorsus Ecclesiasticarum opum tesserè obtingunt, vt istorum ignauiam ditare illis vacet. Quòd si id fortè accidat arcanis Prouidentiae consilijs: diuitiæ eos peiùs ibunt perditum, quàm nunc omnibus contempti, & egeni pereunt. Diuini oraculi sunt verba, *Qui sordet, sordescat adhuc*. Nisi purgatio concretas animi maculas mundauerit, morumque internus habitus concolor euaserit Clericalis tunicæ candori; parùm vos detondi, amiciri que ab Episcopo, solennibus ceremonijs iuuabit. Ijdem ipsi (quantumuis exteriùs albat) eritis, qui fuistis antea, mali Corui pulli nigredine tantò manifestiore, quantò contraria sibi inuicem apposita acriùs, vel aliud agentium oculos laceffunt, ac in se conuertunt. Non me latet, quas se hînc in latebras proripiant nonnulli; eam esse maiestatem Sacrosancti Ordinis dicentes, vt defectus humanos inumbret penitùs, nec magis videre finat, quid quisque ante consecrationem fuerit, quàm ars faciat sculptoria, quæ ex marmore pedibus teri plerunque solito, ductos Diuorum vultus altaribus imponit nobis venerandos. Quasi verò marmorei isti Sacerdotes, quorum defensionì huiusmodi comparationes perquiruntur, contenti sub Numinis imagine aliquâ latêre, personæ, quam gerunt, seruiant immemores ante actæ vitæ; & non potiùs conculcandos se præbeant, vt olim ab aris ad cœnum prouoluti. Quod ne summo Sacrorum dedecore eueniat, diligenter Episcopis erit accurrandum, vt initiandorum indolem perspectam habeant, quantum illis per anfractus humani ingenij licebit, quibus mores interni sepè reconduntur; ab incepto non magis secus sentientium precibus, querelis, expostulationibus deterriti, quàm Fabius ille Maximus, *vnus qui nobis cunctando restituit rem*,

ad rumores vulgi penitus immotus; quibus antepondere publicam salutem nec grauis Imperatoris fuerit, nec Antistitis infomnis; & cui quâuis populari aurâ suorum sit potior profectus. Famam, qualem Poëte describunt, (si Famæ ipsi credimus) adeò veteres illi contempsere Præsules, vt eorum quidam cum ab amicis accepisset nomen celebrari suum publico præconio. Heu me, inquit, ecquod committere facinus potui imprudens, dignum tam concordî commendatione? Sanè cordatè ille, & Pauli verbis consentaneè, qui se indignum fore Christi seruitio affirmat, si hominibus placuerit, longè diuersa sequentibus, sentientibusq; quàm ex Apostolatûs munere ipsis conabatur persuadere. Idem porro admonet sua per vestigia ingredi volentes, vt per famam, atque infamiam sedulò insistant operi, cursumque corripiant ad brauium. Me ne tantum tribuere huic monstro Famæ, quam

Terra parens, ira irritata Deorum

Extremam (vt perhibent) Cæo, Enceladoque sororem

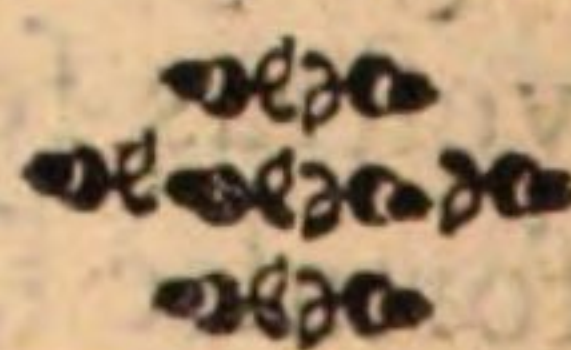
Progeniit,

vt eius rumores veritus, semitâ deflectam, ad quam mihi non Hermes aliquis vialis digitum intendit, verum Synodorum, atque Canonum omnium concordia? Non (ita me Deus amet) fecero, etiam si absens ab istis vapulem. Nec verebor, ne gestæ rei sequatur vnquam pœnitentia: si Mercurium, (vt est in prouerbio) non ex omni ligni materiâ effinxero: aut tantæ molis opus oscitanter aggredi voluero, qualis est Sacerdotis futuri designatio: qui, cum ex earum rerum habeatur numero, quæ ad aliquid nata sunt referri, primum aras sibi creditas habeat oportet, ad quas Sacris operetur iugiter: populum deinde, cuius supplices libellos patronus ipse, ac Interpres, deferat ad Deum, exorator inde relaturus, quæ & Deum tribuere par est, & homines acceptare conducibile; ne illi necesse sit, longis erroribus acto hûc, illûc diuertere, in triuijsque, ac plateis quere-

quærere, cui operas in diem locet, vel dupondio. Quod
utinam ne facile foret demonstrare nulli planè non obuijs
exemplis. Vel in hæc in alpina loca, vbi aliquos etiam
indigenas morari vix sine querelâ experîmur, quot pere-
grinorum Sacerdotum aduolant examina è beatis oris I-
talix profecta, Campaniâ, Latio, Piceno, Brutijs, Insu-
briâ? Si causam perscrutêris profectiois tam longinquæ,
ob lucelli spem plerunque irritam. Quis enim, nisi ius-
serit necessitas, quam negant quenquam contraire posse,
errones istos adytis excipiat, quos ne Romulus ipse in
Asylo suo locum habere voluisset, quod incolendæ Vr-
bis causâ, omni facinorosorum hominum colluuiæ aper-
uerat? Idem, credo, per me filijs vestris non licere permo-
lestè fertis. Nec voti vos pudet, execrationi multò pro-
pioris. Extorrem ego Patriâ, Vlyssæo fato, ac miseran-
do errore oppida Iustrare Sacerdotem, malorum penè
extremum potiùs putauerim. Accedit, quod, dum vtile
circumspicitis tantummodo, vestra ipsi vineta cæditis
plerunque, Liberos à Sacris penitus auersos ad Tonsuram
tantùm non obtorto collo pertrahentes, qui rebus geren-
dis, seu militiæ ascripti, egregiam operam nauassent, do-
mosque locupletassent vestras foelici vsque ad inuidiam
prouentu. Sed longum fortassè facio, qui vos verbis de-
mitigare pergam, quos nec factis possem, etiam si vestra
vota cursibus præuerterem, eo astro genitus, vt, nedum
alijs, ipse mihi placeam non fatîs. Piget enim me, non
acriori curâ perfecisse, vt exiliori, quàm nunc est, Cle-
ricorum copiâ abundaretis, sed numeris omnibus præ-
stantiore; nec mihi veniam impetrare à me ipso huius
facti possum, nisi mihi iuratus spondeam posthac me re-
strictiùs acturum in re, quæ à multitudine quantò
magis distat, eò ad perfectionem illam accedit propiùs,
quæ vix in paucis licèt anxie perquæsitâ, inueniri sol-
et: præstiturumq; pro virili, ne Clericis aut malefua-
da paupertas sit vnquam extimescenda, aut nota crassæ
igno-

ignorationis. Quâ fiebat haud ita pridem, vt barbaries eorum in legendo, auditorum subsannationibus exciperetur, indicisque esset loco ruditatis rerum, quæ verbis illis, ab ipsis indoctè adeò prolatis, explicantur. Nam qui rationem accentuum non callet, estque in linguâ latinâ planè hospes, is necesse habet cespitare sæpiùs, atque in salebras incurrere, Sardoum acroasi ridente, lectoremque ipsum non magis, quàm Episcopum, qui illiterato iniunxerit munus litteratum, diris deuouente. Quot capita, tot sententiæ. Huic Hydra portentorum maxima videtur: illi Cerberus; alij Chimæra: mihi Clericus Cyclopeio aspectu, moribus, ac vitâ incompositus, & cui rationis lumen, si non ademptum penitùs, at ignorance tenebris fuerit immersum. Qualis tametsi fortassè nullus futurus sit, nobis tamen talis per licentiam Poëtis, ac Pictoribus communem ex ingenio effictus, admonitoris instar erit, ne quem, qui ad hanc imaginem proximè accedat, Clero adscribamus.

F I N I S.

ALOY-

A L O Y S I L O L L I N I
 B E L L V N E N S I V M E P I S C O P I .
 D E S C R V P V L I S .

E Scrupulis scribere instituenti, primus nominis explicatio, quæ definitionis instar esse solet, mihi labor erit; præsertim cum multiplex sit, pluraque ambitu suo comprehendat, rei nempe nummaria, mensurarum, atq; ponderum minutias, calculos item lusorios, quibus P. Mutius Iurisconsultus Ciceronis testimonio optimè ludebat: & (quod ad rem facit) lapillos, quibus in calceos iniectis, atque pede pressis incessus aliquâ ex parte impeditur. Vnde scitum illud vetus verbum ortum esse volunt, *Scrupulum iniicere*, quod procedente tempore, vt fieri amat in prouerbijs latiùs progressum, de animo quoque vsurpari cæpit, cum difficultas quæpiam nos torquens inoffensum non finit esse nostræ cogitationis cursum; sed in varias distrahit sententias,

Atque animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc.

Continents hominis exemplo res fiet clarior, qui licet rectum iter teneat Virtutis, cupiditatum tamen occursum sæpè retardatur? est quando etiam in breuia abripitur, agrè à potiori ratione inde extrahendus. Quòd si nouam interpretationem facilis admittis, referam quæ de Polypi astu huic proposito inferuentia apud eos legi, quibus non vltima cura fuit hæc noscendi. Tradunt Polypum prædatorem esse maximum conchyliorum, quæ, cum aperto Marte lædere
 non

non possit, putamine tam duro cataphracta, per dolos, ac insidias aggreditur, tempora obseruans, quibus illa oscitatione quadam sese pandunt. Tunc enim imposito prius lapillo, ne conchas contrahant, brachijse porrectis carnes extrahit hiantium. Ita menti humanæ vsu venit, dum obiectæ dubietates eam remorantur, quò minùs ad conclusionem rationis liberè deueniat. Verùm de nomine plus fati. Nunc, in quo sensu sumantur à Theologis Scrupuli conscientiæ, dicamus. Est igitur conscientiæ Scrupulus non timor, aut suspitio poenæ, leuibus innixa coniecturis; non vermis continuò cor edens; non deiectione hærentis animi, si inualuerit, in desperationem eruptura, vt quibusdam præclari nominis scriptoribus videtur; sed (ni ego potius fallor,) *ratio apparens, seu paralogismus in eo rerum genere, quæ minus ad præscriptum Legis percepta, peracta, & penam peccato lethali debitam merentur, actionem hominis nondum virtutis habitum adepti, ne inoffensè procedat, aliquantulum præpediens.* Quid enim ni ratio, sit Scrupulus, qui partem nostri affici rationalem, quæ non nisi à rectâ, vel apparente ratione permouetur? Conscientiæ porrò Scrupulus quî fuerit, si quicquid in omni re verti in dubium potest, comprehendat? Animus verò, quem difficultates huiusmodi perturbant, procul dubio parùm sibi fidat adhuc, & infra Virtutis culmen sit oportet, quò fallaciæ istæ minimè emergunt. Neque ideò negamus timorem, & animi deiectionem, defectumque conscientiæ, licèt ex nullo horum Scrupulus consistat, Scrupulum tamen ipsum circumstare, vt procedente opere clariùs patebit illius causas consideranti. Quæ cum duæ sint, intrinseca vna, eaque duplex; altera extrinseca: à priorè facilioris methodi causâ exordiemur. Verùm hûc prius Martini Nauarri definitionem afferamus, quæ est huiusmodi, *Scrupulus est habere apparentiam, seu argumentum contra id, quod aliquis scit, credit, opinatur, aut dubitat.* Hanc alij per otium accuratiùs discutiant: mihi non omninò improbatur, nisi quòd & non idem planè videtur Scrupulus.

pulus, & habere Scrupulum; non hercule magis, quàm vxor, & habere vxorem. Quæ si confundimus, Socrates iam non ampliùs Socrates, sed Xantippe erit: & illa verba *apparentia*, & *argumentum* ita sunt distincta, vt nullus verus sensus elici inde possit, nisi schema sit, Rhetorum pueris notissimum ἐν διὰ δύοιν, cùm res duæ tanquàm vna efferruntur, cuiusmodi Virgilianum illud,

Pateris libamus, & auro,
propateris aureis. Sed leuia prætermittamus. Illa non multò grauiora tam Nauarrum ipsum pugnaciter contendere, vt nobis persuadeat dubietatem immensis spatijs à Scrupulo distare, qui aut dubietas ipsa est, aut quædam species dubietatis; vtrunque enim horum, quod ille Scrupulo tribuit tantummodò, mentem sollicitat, eamque de sententiâ deijcere conatur. Neque ob id ipsi tantopere fuerat pertimescendum, nescientiæ certitudo, aut fidei candor dubij admixtione infuscaretur. Leuis hoc nebulae in modum subteruolitat, Veritatis mox radijs cessurum. Illud verò quale est, Scrupulo tam latè patentem campum aperire, vt per amplissima scientiæ, fidei, opinionis, dubietatis spatia grassetur? Dubietati verò interdicare, ne vel in finitimas sibi opinionis oras immigret? Quis fando vnquam audiuit Geometræ Scrupulum iniectum de parallelarum concursu, aut de æquali interuallo centri à peripheriâ? Noua hæc, & ignota Philosophis elegantioribus, priscisque adeò Theologis fuere; quos inter qui principem locum occupat Gregorius Nazianzenus complura numerat in Scripturis sacris, de quibus impunè, & saluo Religionis sacramento dubitare possumus. Quod & Ambrosio, & Ioanni Scoto disputatori subtilissimo videtur: quorum ipse argumenta, & restrictim profert, & dissoluit frigidè, nisi ego minùs assequor vim, & momenta rationum, quibus nunc à Fide dubiorum omne genus arcet; nunc mutato consilio ea admittit tantùm, quæ non de re creditâ, sed de modo rerum credibilium oboriuntur. Nam

N

quòd

quòd ait *Scrupulum* neque incertitudinem tollere, nec addere; in eo & acumen eius admiramur rem nos datâ operâ docentis, quam ignorat nemo (quis enim nescit *Scrupulum* incertitudinem non tollere?) & securitatem; quâ fit, ut eorum rationem non habuerit, qui à *Scrupulis* oppugnantur acriùs in dies; ob idque se in summâ cruce incertitudinis, ac perplexitatis pendere conqueruntur. Et de definitione *Nauarri* hæc sufficiant. Nunc ad causas *Scrupulorum* reuertamur. Prima igitur *Scrupulorum* causa est intrinseca melancholia. Qui enim eiusmodi vitio laborant, terrorum secum causas, ut *Aristoteles* docet in *problematis*, circumferunt; suamque ipsi phantasiâ spectris tristibus, atque horrificis laceſſunt, quibus mens ipsa expugnata aut insanit prorsus; aut (si citra insanix limites consistat) superstitioni se dat protinus, & friuolas rationes comminiscitur, vnde Diuinam in se iram asperasse coniecturam facit. Parùm sanè refert, vtrum ex temperamento, an propter ætatem, aut valetudinem id mali accidat. Eadem enim ferè pati solent Senes de pontani; exactæ ætatis Anus; ægrî corpore; & qui difficili ex morbo conualescunt, quæ naturâ melancholici perpetiuntur. Quibus ego ad clinicos reiectis, quorum operâ *Helleboro* curentur: Sacerdotes oratos velim, ut priusquam affectis conscientijs medicinam faciant, sedulò disquirant, morbus ne animi sit, an corporis, ieiunijs, atque peruigilijs contabefacti, ne illis pœnitentiales canones adhibeant, qui *Anticyrâ*, aut aliquâ potius refectione opus habent. Non mihi hînc longè abeundum est, ut exempla colligam huic rei astruendæ. Fuit non ita pridem in *Taruisinâ* Diœcesi non procul à *Quintiano* nostro mulier extincti floris, colore exalbido, capillo hirto, venis per summam maciem extantibus, nullo, aut rarissimo etiam cum proximis sermone, ut vel ex aspectu atrî humoris copiam agnosceres. Huic nescio quis malus error persuasit, se non aliter *Virgini Dei* paræ, cui se deuouerat, placere posse, quàm si cibo prorsus

sus abstinere; precum, ac meditationum epulis contenta esset. Cui vitæ rationi postquam se obstrinxit; non modo non cœnavit unquam; sed ne pauxillum quidem miserabilis alimenti sumpsit, nisi coacta à suis: quod illa postea crimen omnia Diuorum puluina circumiens anxie admodum, & flebilibus modis expiabat ita palam, ut eam multi audirent vim, atque astum familiarium, piaculo suo prætexentem: donec à medicis bono dolo circumuenta exorari cœpit, ut sibi caput curari Pœoniâ arte pateretur. Iobus certe ille, Patientiæ exemplar, accuratâ quâvis imitatione maius tantum abest, ut sibi aliquid consciret, quod timorem animo incuteret, ut non modo peccata sua examinari summo iure, verum etiam (tantum in eo confidentiæ) appendi in staterâ postularit cum pœnis, quas patiebatur. Et tamen formidine Diuinâ se terreri ait. Quod ad ægritudinem, quâ difficillimâ conflictabatur, referri solet à quibusdam. Siue enim illa lepra: aut Elephantiasis: seu lues fuit, quâ non ita pridem repertæ ignoti olim orbis regiones victores suos ulciscuntur; non sine excessu atræ bilis fuit, quæ præcipua genitrix ulcerum habetur. Nec minùs, quàm nigra bilis, damni affert amor nimius, quo nobis adeò perditè placeamus. Ex istâ enim philautiâ, quæ rarò sine elatione mentis inuenitur, vehementissimus emanat timor gehennalis; dum nobiscum, (ut est amor res plena solliciti timoris) reputamus, quàm facilis sit prolapsus in peccatum, multiplex malum, & vix nobis plerunque cognitum (peccata enim quis intelligit?) quàm certa, & perennis, quæ ob id incurritur, perditio; quàmque turpe sit in re tanti momenti, & quæ exprimi non potest, quàm nostra interest, alienum alacriter consilium amplexari. Hinc voces illæ exulceratæ conscientiæ periturorum. Mihi nec Salus ipsa, etiamsi maximè vellet, opem ferre posset. *Maiores est iniquitas mea, quàm ut veniam merar:* quæ plerunque ad restim, & clauum nonnullos redigunt, dum nec proprio Marte temptationibus pares esse possunt, nec aliunde subsidiales copias

requirunt ob superbiam Deo permittente, vt miserè dispe-
reant, qui suis viribus plus æquo fidunt. Remanet nobis ex-
plicanda causa Scrupulorum potior, & crebriore assultu con-
scientiam infestans. Hanc Deum non esse, sed Diabolum hu-
mani generis hostem, vel ex eo patet, quòd nos violento qua-
tit motu, Naturæq; nostræ summè aduersanti: qualis quidem
mollis ille appulsus Dei esse nequit humanæ animæ Opificis,
intimiq; inspectoris. Neq; n. (si Isaiam audimus, ad Dei con-
spectum, quasi interioris admissionis amicum olim dimoto
velo introductum) aut in commotione est Dominus, aut in
exardescente igne, sed in sibilo auræ leuis; qui etiam cùm ad-
missorum peccatores admonet, & donum lachrymarum im-
pertitur oculis, vt culpam diluant, fletum iucundiores risu
ipso reddit. Non ignota refero talia diuinitus perpeffis. Ha-
ud aliter istâ lubentiâ plorandi, dulciq; lachrymarum ama-
ritie animus illis hilarescit, quàm Cœlum post nubes in plu-
uiam solutas. Author igitur Scrupulorum Alastor ille nefa-
rius, veteratorq; Orcinus est, qui conscientie pacem huius-
modi terricula mentis Panicis perturbat: progressus ipsius in
diuinis impedit; deuotionem, quæ promptitudo est quædam
munia Pietatis obeundi, non secus ac nauium cursum Eche-
neis, remoratur, eò animæ periculosior, quòd magis lucis An-
gelum se fingit, ea suggerendo, quæ nobis sub Virtutis specie
imponant. Cùm enim vetus sententia extet Salomonis; Bea-
tum esse virum, qui semper est pavidus, illis Dauidis ver-
bis consentanea, quibus nos hortatur, vt Deo seruiamus
cum timore, & salutem nostram cum tremore procuremus:
in loco adeò lubrico prolapsionem vix vitare possumus, nisi
veteris Anguis astum agnoscamus, timorem Domini post-
quàm extinguere penitus non potest, peruertere in nobis
saltem molientis. Quid enim aliud est Scrupulis conscien-
tiam vrgeri, quàm animi intentionem nostrâ veris, & iure
merito timendis periculis ad vanas terrorum vmbras euoca-
re? Aut vnde vberior prouentus, quàm ex istâ segete illi
proueniret, nisi Agricola cælestis cura obstitisset, qui (vt sui
moris

moris est) ex malâ quoque semente bona metit? Sic ars deluditur vafri impostoris, & quod ille venenum miscuit, exitium nobis allaturum, in alexipharmacum mutatur Dei beneficio aduersus nimiam insolescentis profectu animi exultationem. Neque enim fieri potest, vt quem Deus permittit in tam durâ palæstrâ exerceri, is non summâ ope adnitatur, ne in offensionem, quantumuis leuem, Numinis incurrat. Alonsus Cabrera Hispanus inter Concionatores Dominicani instituti non incelebris in libello de Scrupulis locum istum tractans, Paulum inducit in secundâ Epistolâ sic ad Corinthios scribentem: *Ne altitudo reuelationum extolleret me, datus est mihi stimulus carnis, Angelus Sathanæ, qui me colaphizet*: verbaq; ista ita enarrat, vt nullum videatur ponere discrimen inter Scrupulum, & tentationem, de quâ hîc Paulo est sermo institutus; quod ego censeo non constantissimè ab eo fieri. Si enim Scrupuli pusillanimitatem arguunt in homine, qui eis distinctur, vt ipsemet non semel repetit; signaque non obscura sunt in veritate dignoscendâ hærentis iudicii, atq; vacillantis: quo pacto Paulo conuenient fortissimo Apostolorum, cuius fidem singulari Deus beneficio ita obfirmarat, vt nullis communis aduersarij insidijs, nullâ vi aperta de gradu, ne latum quidem vnguem dimoueri posset? Leuis est ista velitatio, & non iusta pugna, quam nobiscum Diabolus comittit, Scrupulos funditoris in modum iaciendo; egregios militię nostræ Duces cominus aggreditur, maioribusq; tentationum machinis oppugnat irritò licet conatu, & in dedecus aggressoris erupturo. Non igitur Scrupulus est, de quo loquitur Apostolus; sed concupiscibilis animę partis appetitus, quo hominem natum (quantecunq; sanctitatis fuerit) non commoueri, leuiter saltem, fieri non potest. Nisi mauis eorum opinioni assentiri, qui Hieronymo referente Sathanæ Angelum hîc interpretantur genus morbi acutissimum, Cephalalgiam, mirè admodum Paulo infestum. Verùm de hoc alij disquirant diligentius. Nobis satîs erit Scrupulorum definitionem, causasq; indicasse, effectusq; adiecisse.

adiecisse eorundem, timorem nempe, animi sollicitudinem, mæstitiam, anxietatem, quibus contrariæ bonorum affectiones oppugnantur; conscientia scilicet pax, securitas, gaudium, quo Natura quasi condimento utitur, ne nos tædium, fatietasque capiat laboris in Dei cultum, Pietatisque exercitium impensi, impendendi; Equidem sic sentio, inter alia incommoda hoc vnum habere Scrupulos præcipuum, quod delectationem, quæ actiones perficit humanas, tollit prorsus, nosque eò reducit, ut non nisi tristes, & humiles curas agitemus. Magno, & effuso in hilaritatem animo opus est, ut emenso istius vitæ stadio, brauium accipiamus à Cælesti Agonothetâ; non mæstitiæ pleno, & angusto, qualis eorum esse solet, qui difficillimo laborant morbo Scrupulorum. Nouit, & admonuit hoc Dauid illis verbis. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*; ideoque in Dei offensionem postea prolapsus, lætitiâ salutarem reddi sibi poscit, & spiritu principali obfirmari aduersus terrificas phantasiæ larvas. Solent enim hæ non aliter quam domesticæ Furia noctes, diesque eos agitare,

quos diri conscia facti

Mens habet attonitos, & surdo verberare cedit.

His hunc in modum explicatis facile nobis fuerit pauca de multis, quæ dici poterant de Scrupulorum remedijs subtexere: quorum primum in precibus consistit, non claudis illis quidem, ac debilibus, quales apud Homerum describuntur (quem non omnia vidisse vel hinc arguas; quamuis omnis doctrinæ Parens habeatur) sed summâ mobilitate, & vigore præditis; quibus obnixissimè Deus erit exorandus, ut in nos immittat Spiritum Sapientiæ, & Intellectus; Spiritum Consilij, & Fortitudinis, qui nos edoceat, quid facto opus sit; quid tempori conueniat; quid deposcat Salus, cui omnis nostra cura, ac studium debetur. Quod ut impetremus, & preces ieiunijs alendæ sunt, eleemosynisque adiuuandæ; & animus ipse inducendus, ut firmiter speret, imò

con-

constantem habeat fiduciam, præsidium opportunè affuturum, etiamsi morari aliquantùm nobis videatur nondum planè edoctis, nec orandi modum, nec virtutem precum; quæ tanta esse solet, vt cursum ipsum Solis sistat citatissimum, Cælumque vi suâ subigat, ne pluat: & sexcenta alia efficiat, quæ maximâ Naturæ stupentis accidunt admiratione, nedum vt auxilium à Deo obtineamus in aduersis: quod euenire miratur nemo, cum & Deo id maximè omnium conueniat, & nobis, quorum posse ipsum succurri à Deo est. Ne igitur dubita; dabitur, quod petis, si expediet; sin autem, non tua vota ferant aures, sed maius aliquid, & præclarius accipies, quàm illud est, quod impensè admodum cupieras. Nescia enim cum hominum mens sit, planè quæ ignara futurorum, plerunque sibi damnosa expetit, atque nocitura. Deus autem, qui optimè noscit, quorum indigemus, preces nostras in melius nonnunquam vertit, & (vt in prouerbio est) pro æreis aurea reponit: pro leui nempè beneficio, & malè nobis cessuro, Patientiam, Nepenthes, non illud quidem Argiux Helenæ, sed cælestis Patris dexterâ admixtum, ærumnarum, quibus hæc vita referta est, alexipharmacum; quo nihil potest accidere homini vtilius, nihil conducibilius. Neque id iniuriâ: cum enim cæterarum virtutum operâ vtamur rariùs, Patientiæ bonum omnium horarum est: ætati omni, conditioni, temporis inferuit, auxiliatur. Sed tùm maximè eximia eius vis elucet, cum hostis aut tentationum machinis, aut Scrupulorum iactu nos aggreditur. Neque verò in postremis habendum est Pœnitentiæ, aut Humilitatis donum, aliud petentibus nobis aliquando diuinitùs concessum. Quin potiùs in eo agnoscendus Dei in nos amor singularis, non aliter nobiscum agens, quàm peritus medicamentorum simplicium soleat Pharmacopæus, qui quæsitæ ab ægrotis cum aut repertu facilia non sunt, aut minùs faciunt ad morbum, conuertit animum ad succedanea, & prout se dat occasio, aut pro Opio innocuum olus exhibet lactucam; aut Carpo-

bal-

balsami loco, quia is minimè in promptu, Hederæ corymbos. Nisi quòd hoc in Deo est præcipuum, quod rogatus vel eadem omninò tribuit, quæ poscimus, vel potiora: deteriora nunquam. Quòd si, dum orationi, aut meditationi vacas, Dæmon te (quod Crabrones solent) aculeo infixò inde auocat; ne tempus absume inutiliter in eo euellendo scrupulosius; sed aut incepto operi insiste, aut (si in te tanta animi securitas non est) aduersùs Principem Superbiæ, & qui de herciscundo Cæli imperio cum Deo egit, obuerte clypeum Humilitatis, tecum ipse reputans humanarum virium infirmitatem; innumeras nocendi artes Inimici, quibus, ni sub tutelâ Diuinâ sis, ne contraniti quidem poteris. Proinde considera nullum esse crimen Scrupulis, & tentationibus appeti, si assensum cohibeas; sed potiùs materiam merendi, si resistas Dei præsidio fretus. Taliareuoluentem si Diabolus offenderit, aut parciùs posthac aggredietur, aut nunquam, ratus fore, vt te sua tela fortiorrem reddant, certè cautiorem. Idem planè efficies, si habueris aliquid in mente, quod te in Dei amorem acriùs accendat. Animus enim diuinâ illiquefactus voluptate, vel in ipsâ tribulatione, quod de se ait Paulus, vehementiori gaudio effertur. Quale illud est psalmi Daudici exordium, *Diligam te Domine fortitudo mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus*. Nec minorem vim habet ad Scrupulos eximendos cogitatio, quæ subinde in mentem nobis venire debet de Dei bonitate, indulgentiâ, effusissimoque studio in humanum genus, quod esse, & fuisse ei in amoribus præclaris sanè signis declarauit, quæ ab ipsâ statim hominis origine, ac infectione per peccatum repetitâ ad nostra vsque tempora perpetuâ serie deduci poterunt Diuinæ Clementiæ testandæ; simul vt error illorum reuincatur, qui non aliter cum Deo agunt, quàm cum difficili, & moroso Hero solent serui emanfores; quos non tam flagitiorum conscientia excruciat, quàm tergo multoties experta Domini sæuities non nisi neruum, flagra, cruces

minitantis. Contra serēs habet: ne fallaris. Mitionis mitissimum ingenium cum Dei benignitate comparatum duritia est, & asperitas mera. Gallinam, & Pellicanum se vocari gaudet ob mollissimum in pullos animi affectum, quos longo incubitu exclusos alis suis fouet, sanguineque animat. Credis? an Moyses ille accersendus, qui nobis Deum familiariter sibi cognitum describat? Allecto illi in Dei clientelam nihil fuit antiquius, quàm ab eo petere, qui mores eius, quale vitæ institutum esset. Non parùm etenim referre censuit, si cuius gratiam obsequio demereri velis, eius priùs intimos sensus pernouisse. Ait igitur: *Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, vt sciam te; & inueniam gratiam ante oculos tuos.* Cuius cùm se voti compotem factum cognouisset, ad Dei familiare colloquium admissus in illâ intellectuali visione, quæ in Exodo habetur, his verbis conditiones Dei, & quasi ingenij characterisum nobis manifestat. *Dominator Domine Deus misericors, & clemens, patiens, & multæ misericordiæ, & verax.* Vides, quàm diuersus ab eo sit, quem Diabolus coloribus de suâ arcu- lâ desumptis, nobis representat? Rigor vbi hîc? vbi implacabilitas: vbi peccata hominum dira vestigandi acriùs cupido, vt eos puniat? Omnia in contrarium mentita sibi iniquitas effinxit, vt huic Scrupulorum pesti deuota natio, vbi spes bona erat resumenda, ibi despondêret animum, & (vt verbo dicam) naufragium faceret medio in portu. Vetus est istud nostri hostis stratagema à veniæ desperatione ductum. Sic Adamum authorem generis, sic Cainum ab eo prognatum perculit. Nec alio dolo Iudæ Christi Domini nostri proditoris laqueum inseru it ceruici. In Hebræorum litteris pro longamini longus naribus habetur, metaphorâ nisi fallor, haud inconcinnâ. Quandoquidem, vt ait Dionysius Areopagita, non aliter homini licet, quàm humano more de Deo loqui, irasci nanque faciles sunt fimi, in quibus isthmus brevis nares, & cerebrum interiacet, vnde fumus attrahi in irâ dicitur. Contra verò mitiores perhi-

bentur, qui repando sunt naso, aut grippo. Nusquam latior aperitur diuagandi campus nostræ Pietatis authoribus Bernardo in primis, quàm cum hoc argumentum tractat de Dei Misericordiâ, & Bonitate. Inde tu plura mutuari poteris, si ægræ conscientiæ consultum cupis: cui multum quoque prodest auocatio animi ab eius anxietate nimis discussione (examen conscientiæ vocant) hoc enim esset morbo indulgere, & Camarinam nunquam impunè agitatam commouere: præsertim si ex eo hominum sis genere, qui Scrupulis admissorum tantummodo vexantur, futurorum incauti prorsus, ac securi. Quos ego Epimethei sobolem, & serò sapientes Phrygas appellare soleo, viros improuidos, & præposteræ curiositatis, qui dubietatibus animum fatigant nihil profuturis, de rectâ in posterum vitæ institutione susque deque habent. His itaque non parùm proderit, si vlcus, quod suis ipsi manibus fecerunt, parcius meditando refricuerint, nec nisi diebus, aut horis statim ex illius præscripto, qui conscientias eorum regit: alioquin idem ipsis, quod nimium acutis disceptatoribus, eueniet; dum impensiori expolitione, tantum abest, ut veritatem illustrent, ut atterant potiùs. Vnde scitum illud præclari Artificis increbuit, tollendam esse de tabulâ manum aliquando, ne nimia diligentia operi officiat. Finge animo humanæ conscientiæ recessum, stagnum esse aliquod; si immotum finas, pellucidum, placidum, tranquillum, in quo scrupuli iactus primum orbem efficiat exiguum, unde alij, atque alij proinde excitentur multò, quàm prior erat, ampliores, qui totum procedente tempore perturbent. Vidi ego, dum Patavij Theologiæ ediscendæ causâ morarer iuuenis, non aliâ ope sanitati redditum senem quendam, quàm frequentioris conscientiæ examinis, ac quotidianæ penè (ita enim assueuerat) admissorum Confessionis interdictione. Conualescere infelix cepit, postquam, quod erat nusquam, miro admodum labore scrutari desijt. Eâdem operâ & se teterrimo morbi genere, & Sacerdotem, qui lustrales eius Confessiones

fiones aufcultabat, molestissimo munere exoluit. Qui igitur huiusmodi naturæ sunt, hos censeo, vt rariùs discrimen subeant examinis accuratioris, nec nisi ad sacram Mensam accessuri, de quâ illud Daudicum concinitur: *Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulant me*. Ibi enim Panis ille editur Cæleſtis, qui vires in nobis reficit ad profligandum aduerſantium Dæmoniorum agmen, iterque tutò peragendum huius vitæ, quod in Cælum ducit, quos diuertacula nequitia non detinent. Quandoquidem multis partibus maiora, diuinioraque de Pane vitæ nobis sunt concipienda, quàm quæ de ſubcineritio narrantur, cuius esu Elias recreatus, quadraginta dierum viam poſtquàm eſt emenſus, incolumem ſe ſiſtit in monte Dei Horebo; præſertim cùm iſte ſit illius typus, atque ſimulachrum, modò à nobis appetatur cupidè, amorisquæ flagrantiffimo affectu. Cui cùm nihil magis aduerſetur, quàm inanis de minimis timor, amoremquæ ipſum conſumptura tandem de Dei bonitate diffidentia, ſummo opere erit nobis enitendum, vt, Diuiniffimis dum accumbimus Epulis, Scrupulorum ſolicitudinem, & aculeum, quàm multò poſſumus, procul arceamus, Abrahamum Patriarcham imitati, qui non minorem adhibebat curam, vt ritè Domino litaret, quàm vt ab aris abigeret importunas aues, quæ veluti Harpyæ conuolabant ad Holocauſti nidorem. Remedij quoque loco id eſſe poteſt non parui (ſi credimus expertis) faciendum, vt Scrupulis ipſis frontem obuertamus, contràq; id, quod nobis perſuadere ipſorum fallaciæ nituntur, operemur: fit enim, neſcio quo pacto, vt tunc terroris neſtri vanitas à nobis introſpiciatur magis, cùm impunè conculcamus, quod ſtultè admodum antea timuimus. Paudi id, ac ſternacis equi exemplo demonſtratur, quem, ſi vmbraè obiectu abſterritum ſeſſor retrò referre gradum, formidiniquæ ſuæ obſequi ſemel patiatur, omnem in eo perdomando operam ludere ſe ſentiet. Quòd ſi, quando maximè ille reſilit, tum maximè rectum tenere iter, verbere actum cogat, paruo ne-

* Leo formica-
cius.

* Indifferen-
tias

gotio efficiet, vt refractarij vitio abiecto posthac docilior audiat habenas. Principijs est malorum obsistendum, neque committendum, vt per diuturnam moram conualescant. Quod præcipuè locum habet in eâ dimicatione, quæ nobis cum Diabolo frequens esse solet luctatore vafro, qui à Septuaginta interpretibus, vt Gregorius Romanus Pontifex primus obseruauit, ideo * *Μυρμηκολέων* vocatur, quòd Leonis, & formicæ præferebat ingenium, prout degeneres animos, & nihil præclari aufuros, aut Viros spectatæ fortitudinis aggreditur tenebrio in Angelum conuersus lucis, nunc vanis imaginibus actionem innocuam, aut prorsus * *ἀδιάφορον* peccati insimulans, & suspectam reddens; nunc rectam, & Virtuti consentaneam veluti incrustans, & pro damnabili obtrudens, vt iudicij nostri extorqueat assensum, quod sine præuersione intellectûs fieri non potest. Neque enim contra conscientiam vnquam agit quifquam, nisi ab errore aliquo abreptus. Quod accidisse legimus nonnullis, qui cum liberis creandis dare operam, aut vesci carnibus piaculi haberent loco, ad extremum vtrunque concupiscentiâ victi commisere non minori sanè noxâ, quàm si re verâ damnabilia essent, quæ talia ab ipsis falsò credebantur. Sed de his vberius loqui non est institutæ disputationis, vbi causæ, & remedia quæruntur Scrupulorum: quæ vt concutere conscientiam possint, deturbare tamen eam de statu nequeunt. Non ea vis, neque tanta potentia tam minutis, tamque penè nullis aggressoribus, quos non secus ac folia farfari diffusabit Sampson aliquis, aut alius Pietatis nostræ Veteranus. Tyrones idem audebunt, etsi non ita promptè, si castrensi Christianorum disciplinæ paulisper assueuerint. Perpetuâ certè oppugnatione neminem vexabunt, nisi prorsus ignauum, & imbellem; aut huic morbo per valetudinem, aut corporis complexionem, vti supra diximus, obnoxium. Cui hominum generi consilium donec Confessionem instaurent, quotiescunque dubitant,

rité-

ritene , atque integrè commissis piaculis fuerint soluti . Ecquis enim erit finis laboris istius Sisyphei , si omnem lapidem mouere velis , quem Dæmon obijcit quieti , & profectui nostro infestissimus ? Vita te deficiet priùs , quàm causæ de singulis quibusque rebus dubitandi . Quin potius ista te oblectet cogitatio tam salutaris , quàm vera ; Confessionem solamen esse conscientiae , non laqueum . Daud ille Idumæ Rex Deo familiaris , si quis vnquam , mediâ nocte ad confitendum Domino surgebat , & præterea expectatus secum ipse meditabatur , & spiritum suum (sic enim scribit) verrebatur accuratè ; neque ideo effecit , vt peccata sua sibi nota essent . Petit enim à Deo supplicibus verbis , vt se mundet ab inquinamentis ignotis , & occultis sibi . Et nos spem adeò immodicam fouebimus illud assequendi , quod Deo dilectum Vatem præterire potuit ? Nemo nos decipiat , Fratres , plus æquo diligentiae nostræ in Scrupulis eximendis tribuens . Serui nihili sumus , & inutiles , etiamsi omnia , quæ nobis præcipiuntur in Legge , opere expleuerimus . Non est nostræ opis , aut peculij saluari ; sed Diuinæ miserationis , cui innocentiam , puritatem , bona denique omnia maximè debemus . Quod Moysen in Exodo non latuit , vbi postquam Domini Clementiam quæsitissimis laudibus ornauit , hæc adiunxit . *Non est aliquis per se innocens apud Deum* . Quæ verba exponens Thomas Cardinalis Caietanus negat quenquam (si summo iure eius acta examinentur) à Deo expertem omnis omninò culpæ reperiri ; non cælestem Angelum ; non hominem , etiam si pristino statui restitatur , vnde ob Adami peccatum est deiectus . Vt enim in reliquis Pietatem colat : quis vnquam paria cum Deo faciet , condignas ei vices pro eo , ac debet referendo pro innumerabilibus beneficijs in se collatis ? Vnde celebre illud dictum , credo , emanauit Christianæ ingenuitatis non minùs , quàm modestiæ plenissimum :
probæ

probræ mentis esse ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est, specialis nempè, & quæ obuerfetur animo. Verùm hæc non ignota, non indicta alijs. Nos admonuisse non pigebit Scrupulis inquietari assuetos, vt in arenam minimè descendant, cùm eos Diabolus vocat in certamen, dubium aliquod obijciens absonum, blasphemum, aut ex eorum genere, quæ ad Pietatis nostræ pertinent arcana. Subtilis est nimium, & dolosus disputator, aduersus quem sophisticas callere redargutiones parùm prodest. Harpocratis eum arte vinci posse aiunt; quam Dauidi familiarem fuisse argumento sunt illa: *Qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur; ego autem tanquàm surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.* Silentiarij igitur munus nobis obeundum est; factumque optimi Regis Ezechiaë imitandum, qui in obsidione sacrae Urbis à Rapsace infandis blasphemijs in Deum Israhel lacessitus, nihil aliud populo edixit, quàm, vt aduersus hostem linguas cohiberent; manibus rem gererent. Quod illi cessit admodum feliciter. Deus enim iniurias ulturus suas exercitum hostilem interneccione penitus deleuit. Quod si tibi solum silentium non sufficit, subsidiariam deposce operam ab Humilitate, quo telo aduersus huiusmodi pugnas nihil habent armamentaria nostræ Pietatis efficacius. Disceptionibus, responsisque omninò erit abstinendum. Alit se ipsam contentio, nisi si quæ imperatiua fuerint, & breuia à Scholis Laconum desumpta. Qualia sunt illa. *Incipet te Dominus: Vade retrò Satanas: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius:* quibus non aliter, ac amentatis hastis Diabolum transfigi tradunt; qui talia sunt passi, eoque redire cogi, vnde primùm malum pedem extulit. Neque verò aut fortem misereri nostram, angique animo debemus, quod nos Diabolus huiusmodi machinis oppugnet immerentes, cùm sciamus illud idem ausum in Christum esse, rerum omnium Opificem, ac Moderatorem: aut villo pacto dubitare, ne vincamur, dummodò sub tutelâ, ac præfidio

fidio Diuino , obfirmato proposito , ac constanter simus . Neque nos eò redigi sinamus , vt cum hoste alloqui , aut aliquid transigere velimus . Munera etiam afferentes Danaï timendi sunt . Non aliter Deo obsequentem animam per blasphemiam , & impietatis Scrupulos Dæmon adoritur , quàm alienam vxorem solent amatores per linum , & ceram , litterasque interpretes flebilibus modis exaratas ; quas illa si læta , & subridens accipit , si in sinu semel , atque iterum perlectas fouet , si responsum parat , dicas rem in eo esse , vt det manus , amoreque capta pudorem violet . Quòd si arreptas , ita vt sunt obsignatæ , protinùs discerpit , simulque irâ , & indignatione fremens expellit à se male suadam anum tabellariam pessimè multatam , haud timor est , ne pactam marito fidem minùs colat . Postremum morbi remanet remedium , Medici electio , cuius te tradas curæ , & sedulitati . Is integri , rectique iudicij sit oportet , lenis , tranquillus , placidus , & eius vitij in primis expers , quo tenèris ; ne de se dictum putet senariolum illud à Græcis usurpari solitum :

Alijs mederis ager ipse , & debilis .

Sumuntur ab familiaribus mores ; & , vt quidam ad contactum transfiliunt morbi , ita animus in proximos mala sua transfert . Indicto bello cùm itur ad saga , iubet Dominus exercituum Isrâelitas , antequàm infesto ferro acies concurrant , edicere præconis voce , vt procul à castris quàm longissimè absistat , si quis ibi pauidus adest , aut (vt ille ait) lepus galeatus , ne imbelliâ suâ , tanquam scabie inficiat commilitones . Quod si in milite caligato , ac gregario cauetur affectûs eiusmodi contagium , quid erit in Tribuno ? quid in Imperatore cuius sub auspicijs bellatur ? Sanè censeo , vt virum aliquem fortem , strenuumque eligas , qui te (siquidem militia est vita hominis in terris) militaribus instruens præceptis , omnem tibi expectoret timorem : animumque obfirmet maiorum fortissimis exemplis , cuius tui iussa exequaris non secùs , ac si supremus Dictator Christus præ-

præfens esset. Quid enim ad te refert, ipsine obtemperes, an ei, qui vices tam præclari muneris excepit? Quod de Episcopis quoque dictum velim, qui stationem non deferunt, sed pro salute excubant gregis. Ijs tu igitur prompto, lubentique animo pareto, quantæcunque integritatis, ac doctrinæ fueris, illud subinde animo reuoluens, quod Monacho cuidam accidit ad Claram vallem in Burgundiâ. Is erat conscientiaæ scruposæ, & præterea tam infelix otij, ac curarum, vt non sacrificium offerre, non precari Deum, non de eo meditari aliquid, nisi Scrupulis diuexatus posset, tum maximè in crudecente aduersantis Diaboli assultu, cùm horum aliquid aggrediebatur. Res eò deducta est, vt parùm abesset ab omnis humanæ opis desperatione; cùm ad Bernardi Abbatis aures peruénit (erat enim in contubernio magni illius Viri, qui nunc Cælum colit). Placuit igitur ad se accersiri hominem, quem vt conspexit humo oculos defixum, ærumnis, ac macie enectum, Tytij Vulturium corde depascentis spirans simulachrum, sibi non ignota esse dixit eius incommoda, proinde iubere se Domini mandata referentem, vt (ni diabolo ludibrium deberet) ad munia professioni suæ debita rediret, fore, vt breui obsidione solutâ, hostis eum securitatis in gremio relinqueret. Quod & non multò post euenisse memorant, qui ista litterarum monumentis consignarunt. Obijci hîc solet non defuturos, qui imperata faciant, si dentur Bernardo similes, qui regant consiliorum diuinorum conscij; hosti formidabiles; erga suos mansueti; & quorum sententiam propriæ opinioni prætulisse vnusquisque salutare sibi putet. Nunc autem quid non absimile? Agnosco sub prudentiæ integumento latitantem Diaboli emissariam, animi elationem, quæ sicuti in causâ plerunque esse solet, vt recti specie labamur, nosque ei deridendos propinemus, quem Deus, vt nobis esset ludibrio, formauit; ita præcipuè illis aduersatur, quos Scrupulorum ægritudo malè habet. Illius enim est, quòd huiusmodi deliramentis dementamur; quòd fructus vberimos

rimos amittimus Patientiæ, & Humilitatis. Nam, quòd ad rem pertinet; quid tua refert, qui sit, cui (qualiscunque fuerit) parendum est tibi? Tu verbis Apostoli pareto, quibus ille præcipit, vt nostris Præpositis obediamus. Non distinctione opusest, Præfectis obsequium debetur, quousque eos Ecclesia patitur præesse. Priuatim aliquem conscientiæ tuæ curatorem inuenire ex his, qui Episcopo subcenturiantur, probanturque, tuo iudicio relinquitur. De eius conditionibus pauca hîc habes de multis, ne (quod dici solet) ficulnum tibi pares auxilium. In extremâ operis parte, quam de Scrupulis pertexui, addam limbi loco quædam de Conscientiâ, affinitate materiæ inductus, vt habeat Lector, vnde mutuetur præcipuas eius notiones, quæ disputationi de Scrupulis siue adaptari, seu præponi solent; cuiusmodi illa est, quæ sumitur pro iudicio, seu cognitione electiuâ rerum agendarum, rationi in mente existenti consentaneâ; & ab eâ, prout recta, aut aberrans fuerit, cognomentum deducente. Huius tantam esse vim atque auctoritatem in vtranque partem omnes experîmur, vt meritò Canon humanarum actionum habeatur, non modò dum rectitudinem seruat, & naturali rationi congruit; verùm etiam cùm instar Lesbiæ regulæ peruertitur. Ne tunc enim quidem homini concessum est aduersùs eius dictata sine peccato quicquam operari. Vsq̃ adeò huic vni etiam erranti non obtemperare piaculum; obtemperare nefas reputatur. Quæ à nobis ideò dicuntur, vt quisque, quantum eniti vires possunt, sibi caueat; ne qua labes Conscientiam inficiat: quòd si (vt sunt res humanæ) contra acciderit, vt quàm citissimè, quicquid illud est, prudentiorum consilio, diuinâque in primis ope diluatur; alioquin inter geminas Symplegadas errorum erit illi nauigandum in hoc vitæ freto, vbi, quin in alterutrum incurrat malum, fieri vix potest. Aliter quoque nomen Conscientiæ vsurpari solet ab his, qui latine loqui didicerunt, vt significet notitiam potissimùm quandam practicam, seu potius iudicium pro-

P

pria-

priarum actionum, prout bonæ videntur, aut malæ. Nam & poenam ante oculos dicimus his versari semper, qui peccarunt, ac rubore afficiuntur, interno animorum vindice malefactorum: & nihil nobis conscire, cum subductâ diligenti ratione nihil commissum inuenimus, quod terrorem incutiat pro merita punishmentis: præterea Conscientiam benè actæ vitæ plus reo præsidij afferre, si quando ei calumnia periculum intentat, quàm mille propitios testes, aut omnium sermonem. Nam negare, quod nonnulli faciunt, Conscientiam ad partem animæ cognitricem pertinere, quid aliud est, quàm vim inferre vocabulis manifestariam, quibus sensus animi exprimimus? Cognitio planè illa est: sed quæ dirigitur ad opus ab electione voluntatis iuxta rationis normam. Enimuerò sicuti Viro forti non inconuenit his rebus absterreri, quæ naturâ timenda sunt, nec Gigantum more aduersus Iouis fulmina copias parare: ita rectè Conscientiæ, & rationi consentaneæ est proprium, si quod fortè crimen vel occultissimum contraxit, non tam ultri-
cem Dei iram, quàm eius administram humanarum legum Iustitiam timere, modò ne in extrema, quæ interiacent, declinet ἀφοβίαν nempè, *hoc est*, carentiam timoris, & meticulositatem: quarum vtrique in prærupta maximorum malorum ducit, Superstitionis, & Impietatis. Si qui enim vitijs ita assuescunt (quod mihi omnium difficillimum videtur) vt abiecto timore omni Diuinæ ultionis, sine ullâ conscientiæ contradictione, aut renixu, eorum primùm vsu non indelectantur; deinde procedente opere palmarium quoque putent ea commisisse, quæ summum dedecus, & æternum afferunt exitium patrantibus; ij procul dubio in eo sunt, vt Dei execrationibus subiiciantur, quibus eos impetit, qui malo boni nomen indunt, bono mali. Contrà se res habet in meticulosis Conscientijs, & scrupulis, quibus lapide sub omni later Scorpius; & quicquid manu attrectarint, vlcus fit, adeò bona, mala, ἀδίᾳφορα, nullo discrimine exhorrent. Horum ex genere aut erant, aut videri volebant

* Indifferen-
cia.

lebant olim Iſiaci Sacerdotes, qui tristes vulgò ſanctimonias vendebant, ſubinde aliquid animo comminſcentes, quo graues Deorum iras nunciarent, & mera gentium excidia prædicerent leuia ob commiſſa, ob violatum nempè ſecuri lucum, aut ſacri anſeris caput fuſte diminutum. Nunc parciùs in iſto genere peccatur orbe Pietati Catholicæ parente. Peccatur tamen, licèt non ita inſanabiliter, vt ab illis fit, qui in contrarium callidæ improbitatis vitium longo progreſſu temporis delapſi, ſecuro animo, & nil magis verentes, quàm ne vereri videantur, funditùs intereunt. Signa Conſcientiæ nos docet idem Rhetor accuratus Cicero, & Orator præſtantiffimus: qualia ſunt filere, animo concidere, pallore, ſeu rubore affici, & his ſimilia. Quæ ſi vera ſunt, corruat planè ſuâ ſponte neceſſe eſt, quod idem ipſe Author alibi aſſeuerat, nihil eſſe negotij Conſcientiam comprimere; hoc tum fieri ſolere, cùm is, qui quicquid facit, callidè refert ad vtilitatem; facinus aliquod occultè ſine teſte, ſine vlllo conſcio aggreditur; nec ob eam rem poſtea anxio eſt animo, aut ſollicito, ſed læto, qualis eorum eſſe ſolet, qui honeſtum emolumentis omnibus poſtponunt. Id enim mihi adeò non facile videtur, vt vix credam (etiã ſi ad veteratoriam improbitatem ea potentia accedat, quâ freti homines omnia impunè audent) inueniri ſanè mentis aliquem, apud quem plus conſuetudo praua; læuaque mens valeat, quàm officium, quàm recta ratio Naturæ ipſi conſentanea: quæ vel Epicurum illum patronum Voluptatis, compulit, vt poſt Religionem pedibus ſubiectam, timoremque omnem Numinis longè ab humano cætui ablegatum diceret non poſſe iucundè viui, niſi honeſtè. Nam quòd ad exempla attinet, quæ Cicero profert, nonnullorum lectiſſimæ fraudis, ac improbitatis, quos ad ſummas opes per dolum, aut ſcelus emerſiſſe conſtat aliquando; his probat multa flagitiòſè fieri ſine noxâ, infamiâue vllâ, ſine occulto animi cruciatu, aut timore, quem Conſcientia incutit, non probat. Præſertim cùm verſuti ſit hominis, etiam dum in-

terno afficitur animi dolore, lætitiā vultu fingere, quò securiùs incautis imponat. Officia verò totidem penè enumerantur Conscientiæ, quot sunt iudiciorum, in quibus causæ centumviraies cognoscuntur. Nam & testificatò agit Conscientia, & reum, si culpæ affinis fuerit, obiurgat, increpat, incusat, internis fidiculis torquet, subinde illud Pythagoræ ingeminans.

Cur isti facto decus absuit, aut ratio illi?

& demum mortiferum theta sententiæ affigit, quamvis eum ære recepto Iudices absoluerint, vt de Gabinio narratur. Sin autem infontem inuenerit, & sceleris purum; non aliter eum, quàm patronus sedulus tuetur, protegit, & etiam si damnari, peruincente omnia calumniā, contigerit, damnationis tabulas conscindit. Quod non rarò accidere in hac morum peruersitate ne miremur, faciunt illa exempla iam vsque à priscis temporibus petita; Aristides ab eisdem ciuibus tam malè habitus, qui ei cognomen Iusti indiderunt, & qui conuicium nullo interiturum tempore Vrbi humanitatis Parenti, & disciplinarum Magistræ facit; Socrates Sophronisci filius commemorabili integritate Vir, atque animi constantiā Athenis Atticis mortem ebibere coactus, ne iuuentutem, quam perditam ipse imbuebat præceptis Philosophiæ salutaribus, corrumpere; hunc enim titulum prætexebat sceleri æmulorum liuor, infensus Virtutis, atque Sapientiæ omni æuo hostis. Sanè ita est, Magistratus minores de vulgo iudicant; Principes de Magistratibus; Principum delicta sibi Deus excipit. Quamvis autem suprema illa Dei animaduersio tarda, ac occulta sit, licet inenitabilis; nihilominus Iudicem vnum à se delegat rigidum, seuerum, Lycurgeum, qui rebus humanis interfit; quem nocentium nemo effugit, Conscientiam cuique suam. Hæc tribunalia illis patent, quibus alia præclusa sunt: ad hæc infimi prouocant: in his vincuntur, qui vincunt viribus: quorum facinora necesse est, & consentienti Bonorum iudicio damnari, & sui ipsorum animi sententiā minime

mè absolui. Coram hoc interno Iudice si, antequàm nos sopori demus, acta nostra omnia diurna, cæpta, cogitationes discusserimus, eiusque obiurgationes, verbera, inflictasque pro criminibus pænas & perferre patienter, & cauere, ne sæpe in eundem impingamus lapidem, assueuerimus, ab alieno iudicio immunes breui euademus securi humanarum legum, quarum formido plerunque Legislatores quoque ipsos terret. Pauli Apostoli sententia est id ipsum per Epistolam Corinthios docentis, *Si nos metipsos iudicaremus, non vtique diiudicaremur*. Nunc vsque adeò rerum series inuerfa est, argentum quo sit loco, quantum apud menfarios, quantum in nominibus crebrò, & solerter querimus: Caledaria quotidie versamus, singulareque studium impendimus, vt nos non lateat datorum summam, quàm multis partibus recepta superent: omissi verò, & commissi à nobis omnis ratio negligitur obstrepente licèt, officijque frustra admonente Conscientiâ. De cuius nos Scrupulis, eorumque remedijs hæc pauca ferijs Natalitijs euigilata dictauimus, quæ & iudicio subiicimus peritiorum, & inerranti Sanctæ Romanæ Ecclesiæ censuræ.

F I N I S.

ALOY.

me absolute. Coram hoc interno iudice, antequam nos
 fopori deus, ad nos omnia divina, scripta, cogitatio-
 nes discursus, cunctas oblationes, verba, insti-
 tuta pro criminibus parvas & peritote pariter, & ca-
 uere, ne sepe in eundem impingamus lapidem alluere-
 mus, ab alio iudicio immunes remaneamus secuti in-
 iuratum legum, quantum formido plerumque legistis.
 res quodque ipsos terret. Pauli Apostoli tenet, in est id ip-
 sum per Epistolam Corinthios docetis, si quis videri
 curat, non tripe & ludibrium. Nunc videri adeo rerum
 tenet inuicta est, arguentem quo sit loco, quantum apud
 mentis, quantum in nominibus crebro, & soliter que-
 rimus. Celeritate quotidie vestimus, singulariter studium
 impendimus, ut nos non lateat datorum summa, quam
 multis partibus recepta superent: omni vero, & commu-
 ni nobis omnis res negligitur obsequens licet, offici-
 que fuisse admonente conscientia. De cuius nos crebro
 is, eorumque tenetis hanc parva scriptis Natalis singula
 distantes, que & iudicio iudicis is petitionum, & in-
 tenei sancte Romanus Ecclesie, conuenit.

Amicus
 manu

A LOY S I L O L L I N I
B E L L V N E N S I V M E P I S C O P I,

De Curiositate.

DE Curiositate, quâ variè animus afficitur, aliquid mandare litteris parantem parè ab incepto me absterruit Plutarchi Cheronaï authoritas, eundem locum doctè, (vt solet omnia) atque eleganter pertractantis: dum venit in mentem fore, vt delicati in litteris palati homines haud aliter laborem hunc meum aspernantes, quàm recoctam crambem, acta me statim agere nullum operæ ob pretium conclament. Cœterum cum hînc argumenti vbertatem mecum ipse reputo, inde Plutarchi Commentarium reuoluo, videor mihi Musis in vota vocatis posse spicilegij aliquid colligere, post illius messem. Quod dum exequor, Curiositas mihi primum erit distinguenda; ne de re multiplici simpliciter me loqui Dialecticorum cauilletur natio. Est igitur Curiositas quædam rerum sub disciplinarum generibus cadentium, Naturalium videlicet Mathematicarum, aliarumque id genus, quarum vestigatio sedula nos ducit ad inuentionem causarum, metam nimirum ipsam à Deo humani ingenij cursui præfixam, postquam se à carceribus effudit in amplissimo isto cogitationum circo. Neque enim, vnde tremor terris accidat, Sapiens percipiet, nisi actis per ima cuniculis animo cauernas adeat, intestinosque ibi halitus rimetur tremorem illum, dum ad superas oras iter moliuntur, afferentes:

tes: aut Lunæ ante defectus nouerit, quàm quos ipsa cursus, recursusque peragat, eius veluti Endymion alter amator factus, quibusue à Sole, cuius luce lucet, distet intervallis, ancipiti curâ speculetur. Huiusmodi Curiositatem si à rebus Naturæ nosci sine labore recusantis prorsum tollis, Philosophiam omnem tollis funditus; admirationem verò ipsam, (quæ illi stat pro foribus, ianitricis loco) inertem omnino reddis, & ad dimouendum velum interiora petentibus penitus ineptam. Etenim quid iuuat admiratio solerti destituta curâ causas noscendi, quarum nos ignoratio defixos tenet, animique; anxios? Iridem, quâ nihil habet Superum lacunar picturatus, Thaumantes pater nunquam edidisset, nisi Curiositas illi adfuisset obstetricis instar. Absque eadem foret, neque planetarum censum auxisset nostri æui Conon Galilæus telescopio tubo adiuvento: neque Tychone viam demonstrante nuperos Cometas oculorum acies profecuta esset ultra Ætheris fines, inuitissimo Peripati Magistro Cælum subeuntes. Hanc ego, cum vniuersa Curiositas passim causâ indictâ incusatur, extra conuitiorum iactum seposuerim nullius affinem culpæ, laudem quinimò etiam promeritam, quòd nos cotis in modum acuat, ad subtilissimarum rerum perquisitionem. Nisi fortè fabulæ nos mouent, quæ Prometheo vulturem affingunt iecur ad Ianienam subcrescens arrodentem ob Cælum ingenij alis aditum, ignemque de Solis rotâ furreptum furto. Quasi verò vultur ille pæna sit à Superis inflicta, & non potius sollicitudo animi vltro accersita; dum ardui quidpiam scrutamur, & cursum mentis humanæ penè supergressum. Sic est profectò. Non aliæ hæ merces pretio, quàm impenso studio stetere omni æuo, atque ideò curiosum esse Artium bonarum, vitio minimè apud eos vertitur, qui propriè loqui didicerunt. Ita Plinius Medicinæ, Cicero Auguralis scientiæ curiosos laudat non semel. Addubitabit aliquis de Theologiâ, vbi tanquàm in loco lubrico prolapsio vel leuis etiam timenda est, vtrum in eâ laxare adeò debeamus immodici studij habenas, vt, quæ fert-

fert animus, vagetur per pressa aliorum vestigijs, per auia; præsertim cum in sacrâ Paginâ oraculare extet dictum, ardorem hunc audiendi inhibens exitij poenâ intentatâ. Neque nos hanc cautionem spernimus securitatis, ac consilij plenissimam, quo monemur inter cæteras artes, quæ demonstrationibus parantur, & Theologiam Fide potissimum constantem multum interesse. In illis censura liberior discipulis relinquitur in magistros ipsos: hîc quicquid à viâ regiâ exorbitat, non callis est, aut dumis obsepta femita, sed præruptum in ruinam trahens. Lepidum sanè responsum memoratur vnius de Christianæ rei Columnibus, qui rogatus à sciolo, ecquidnam Deus solus sibi relictus in sui otij secessu actitaret ante Vniuersitatis opificium. Poenas, inquit, meditabatur, quibus plecteret deliras Curioforum cogitationes. Id erat, quod Quinctilianus Rhetor adnotauit, idem fermè discrimen esse inter diligentem, atque curiosum, quod inter Religionem, & Superstitionem, quæ non contenta Maiorum de Numine traditionibus, quæ Diuinis Oraculis nituntur, tendit porrò vltèriùs veris falsa, & legitimis absurda affuens, ne vllò vnquam desit tempore, quòd se excruciet miserum in modum. Dispar omninò ratio videtur de Diuinatione ex astris; aut victimarum iecinoribus; aut tripudijs pullorum; reliquisque id genus nugamentis, quibus vel quantulamcunque, nedum nimiam curam impendisse, insanire est ob materiæ nequitiam, notâ Censoriâ iniustam. Ac de Curiositate quidem Disciplinarum indeptioni adhiberi solitâ, vt à latinæ linguę scriptoribus probatis vsurpatur, hæc pro re natâ satis sit dixisse: Nunc eò loci sermo dirigendus, vbi ea tanquàm in propriâ sede commoratur plurimùm, in priuatarum nempe actionum scenam, in quâ vnusquisque nostrum veluti artem histrionicam exercet, quoad vitæ nostræ chorago placuerit. Nam publica quidem curare, quibus est id muneris iniunctum, eaque, cum occasio exigit, priuatis etiam præferre, semper laudi datur, conuenitque maximè Rem-

Q

publicam

* *Auscul-
tator*
res.

publicam administrantibus, qui nihil eorum ignorare debent, quæ in communem salutem non modò pertinent, verùm etiam in vniuscuiusque ciuium bonum, quatenus Vniuersitatis aliqua pars est. Cui quidem cognitioni cum se fore impares perspectum habeant, tot negotiorum mole pressi vndique, neque ita naturâ comparati, vt, quod Soli Homerus tribuit, cuncta per se audire queant, cuncta cernere, in id * *ὠτακουσᾶς* adhibent, inuisoresque, quorum ipsi operâ de nescijs scientes fiant. Illud sanè miror, quoties rerum sensa cum verbis comparo, homines repertos rectè loquendi normæ adeò securos, vt Curiosos appellauerint cursui publico Præfectos, vnde argumentum desumpsit Codicis Iustinianæi Titulus, *De Curiosis, & Stationarijs*. Eadem voce exploratorem notari, rarum quidem est apud veteres Scriptores, neque ideò rationi dissentaneum. Augustus certè Cæsar (referente Suetonio Authore latinitatis non omninò malo) Pinarium Equitem Romanum à militibus confodi iussit, curiosum ratus. Enimverò, Curiositas, quæ Græcis *πολυπραγμοσύνη*, videtur esse studium, sedulum illud quidem, atque anxium occulta alterius perno- scendi mala, traducendi causâ. Neque enim ij, quos eiusmodi morbus occupauit, nota, & vulgata omnibus perquirunt, nec magnopere lætis oblectantur, sed ea, veluti muscæ læuia præteruolant: nec vlcus erubescendum ferendæ opis animo retractant medicorum ritu. Huic sanè vitio (ne stemma eius gentilitium te lateat) pater Liur fuit; Improb- itas mater; consanguineæ verò Obtrectatio, Garrulitas, Maleuolentia, Delatio, & quo te nomine dicam *Ἐπιχαίρεσις*, quæ rebus aliorum tristibus letaris? latinis nomenclatori- bus nondum benè cognitam. Effigiem si quæris, & panè iconicam, ad Inuidentiam oculos reflecte. Lac non qui- dem lacti adeò est simile, aut ouum ouo, quàm hac illi. Pallet tantùm, macetque paulò intentiùs. Quod Plauto ansam dedit agnum curiosum appellandi macie eneatum, & quo pro Punicâ laternâ vti posses iter noctu agens. Et verò

verò quidni palleat, maceatque curiosus maximè, qui non Ambrosiâ, aut Rosâ pascitur, sed, (vt diu, arctiusque obsessi solent) miserabilibus prorsus alimentis, & à quibus vel ieiuni vultures abstineant? opprobrijs nempè, infortunijs, maculis, non vnius generis criminibus in immensum mendacij hyperbole exauctis. Quòd si fortè in pabula lætiora incidat, ea ita inficit prauitate stomachi, vt insalubris inde succus exprimatur. Ictericum melle pastum dixeris, quod statim in bilis amarorem vertat. Perquàm insigne, palmariumq; facinus vt audiit à Mario aliquo editum, aut Agathocle, cuius Maiores vel Orci galea occuluit, vel fama insperfit sordibus natalium, confestim præclara quæque, & digna rememoratu, suspensio (quod aiunt) vomere transfiliens, tantum diætaria iacit in figulinam artem, & Samio sæpè luto oneratum abacum. Se nimirum minimè mirari, si argillari rotæ assuetus pro arbitrio suam conditionem fati amplam finxerit, & rerum ingentium capacem. Idem (iuuat enim in re seriâ exemplis ludere) tot lemniscatis floribus præteritis, quibus sertum intextum est Horatij Flacci capiti inhærens summâ cum posteritatis admiratione, illum libertino identidem patre natum memoraret, addito lippi cognomento. Scilicet hoc ipsi arridet magis, quàm Romanæ Fidicinis lyræ, aut Pindaricæ venustatis Æmuli. Verum hæc leuia fortasse fuerint, & per speciem scurrilis cuiusdam libertatis placitura saturis conuiuiis. Illa atrociora, quæ vel gynecæi arcana opertanea retegunt plerunque. Helectra aliqua iam plenis nubilis annis, sed innupta asseruatur alicui domi, vt olim Danæ Acryfio æneâ in turri. Huc quoque Curiosi transuolat sedulitas; ancillas percontatur; rogat focias; comatrices obtundit, causas flamineoli dilati scire auens. Quas vbi ille vel rescivit, veleffinxit causas, rectâ Ianum in medium se proripit, præ gaudio gestiens non minùs, ac Terentianus Dauus, qui ne Dijs quidem bonis clam esse patitur, quid apportet boni. Ibi amicorum obuio seorsim à turbâ euocato probum (nec

tamen nisi ad aurem) aperit recens non dum Famæ cogni-
tum, virgineo pudori si non contestatam labem, at saltem
suspicionem labis aspersurum. Nam, & integra vasa istis
incrustare insolens non est. Dein à gynecæo andronem re-
petit, actisq; ad interiores cubiculi angulos cuniculis,
viam sibi struit ad secreta vsque thori coniugalis, ac ibi
scitatur diligentius: cur maritus ab vxore secubet, quâ
fiat, vt rarò se inuisant inuicem, conuictuq; capiantur mi-
nùs? numquid friguscule animas tetigerit amore mutuo
antea flagrantibus? Pergit porrò sibi ipse instans cuncta
cum curâ perscrutari acrius, donec aliquid expiscetur tan-
quàm de cæno lacu flagitioli. Nec contentus profana
modò pollueret labijs illotis, à Sacris abstinet, aut citra
aras gradum sistit, sed in adyta ipsa perrumpens Pie-
tatis, inuenit, quod solerti indagine venetur. Vt quis-
que iactis illis vitæ anchoris portum occupauit, ærumna-
rum sæculi pertœsus, ipsius acuit disquirendi studium.
Rogat num bonæ mentis candidatus; vel repulsam in-
comitio passus; vel facultatibus lapsus; vel quid aduen-
si expertus (qualia non pauca fert ætas, alternæque For-
tunæ vices) nuncium humanis rebus remiserit; quasi ve-
rò statio tuta naufragis tantum expetatur, negligatur ce-
teris. Ioiosa Ducem, primæ Nobilitatis Virum, apud
Regem suum gratiâ florentem, non multis abhinc annis
ipsi vidimus in hispido cucullo fastum, & quæ summa
hominibus habentur, seminudis pedibus calcantem. Hunc
quantam putas materiam obloquendi dedisse Curiosis,
omnem lapidem mouentibus, si quis fortè Scorpius sub-
ter latitaret? donec ei idem usu venit, quod auro solet
ignium examine probato. Et sanè sic accidit. Liuor, ve-
luti Bellerophon alter, ipse sibi nocet maximopere; con-
trà, cui inuidet, nihil fermè officit: imò prodest pluri-
mum, si in hominem inciderit, qui norit inimico vti pro
admonitore, ne comittat, vt similia verò videantur, quæ
falsò in ipsum congerunt maleuoli. Equidem Gulgulo

cui Curiosum comparo. Is defixo obtutu in arquatos ab
 eorum oculis iterum abstergit, quem in suos trahat. Cu-
 riosum esse maximum oportet, qui omnes artes recensere
 curet tali pesti deuotæ nationis. Hanc quamuis suimet
 vlciscantur mores, operæ tamen foret pretium ita ludifica-
 tionibus frustrari, vt Papirius adhuc prætextatus puer mo-
 lestam percuntatricem matrem lusit: & quis fuit alter, qui
 vxore importuno studio de rebus ab se publicis quærentē,
 fabulam confixit de Cassitâ, quæ cum galeâ, & hastâ
 volare nunciata Patribus, eò illos adegerit sollicitudinis,
 vt consulendos Augures decreuerint: num mali quid-
 piam ea res portenderet? Nota est Romana legentibus
 historia ad sufflaminandam loquacitatem non minùs,
 quàm Curiositatem fæminarum mirè faciens. Amicè
 enim in eis gemina hæc vitia coniurant, quamuis con-
 traria esse videantur inuicem, quia garrulis (vt mea fert
 opinio) futuris, nisi Curiositas loquendi copiam suppedi-
 tet, timore est, ne tandem aliquando desit, quod assiduè,
 & totis, quod aiunt, horreis profundant. Indidem puto eue-
 nit, vt fœdum non rarò fœdus inter se ineant Luxuria, &
 Auaritia: hæc opes corradens, vnde non oportet; illa cor-
 rasas in ea, quæ non decet, prodigens. Nec aliter, nisi, fallor,
 sententiam Horatij tueri possumus dicentis eundem pla-
 nè esse garrulum cum percuntatore; quorum tamen alter
 responsa auribus capet auidissimè, alter, vt eadem euitet,
 furdus esse malit. Hæc, quæ sibi aduersari inuicem videntur,
 haud ita multo negotio conciliabimus, si in eisdem succe-
 dere Garrulitatem dixerimus Curiositati non minùs, quàm
 vel in aëre sudum pluuia insequitur, vel in heluone aliquo
 reiectio edacitatem; quam ne mireris Curiositati comparari,
 meminisse debes, quod Cicero alicubi scribit in epistolis, se
 esse in Curiositate **ὄξυπενον*, quod verbi apud Græcos autho-
 res orexin edendi denotat, brevis quantumuis moræ impa-
 tientem, qualem **βουλιμίαν* medici indigitant. Hactenus pro-
 cesseramus stylo obsequuti, cùm in manus incidit Martinus

* Famelicum.

* Magnam famem.

Na-

Nauarrus Doctor istiusmodi rerum non incuriosus, & authoritatis apud eos habens perquam plurimum, qui Tribunalia sacra infidentes expiantibus se à culpis aures admovent. In eo cum nonnulla animaduertissemus, quæ cum nostris non sicut linum lino glomerantur, existimauimus non malè nos curam locaturos, si ea discuteremus diligentius, ne tanti Viri sententiam vel parùm percepisse dicemur, vel indictâ causâ damnasse. Tradit ille in Enchiridio, vbi stemmata genealogica pertexit vitiorum. Vanagloriæ natarum esse maximam Iactantiam; huic paruo nascendi interuallo subire proximam Curiositatem intellectum iuxtà, ac sensus impellentem ad nimiam rerum illicitarum scientiam. Nec contentus sic definiuisse, Thomæ factionis primores sententiæ firmandæ euocat, Sanctum ipsum familiæ ductorem, signiferum eius Caietanum, Adrianum, alios, adhibitis etiam exemplis, vt res fiat clarior, Virginis dicatæ Deo castimoniæ, propositique à seruandâ promissi fide indeflexi, quæ tamen vitio gentis humanæ scire aueat, quò flammeum à vittis differat, quidue illud sit, quod viro primum congressa noua Nupta cupit, exhorretque. Eorum præterea, qui vel fœdus ineunt cum Dæmone, Minerua ei debitori, si damnatas artes perdidicerint sub eius ferulâ: vel Elephantidos libellos, fabulasque legunt auidè Milesias, cuiusmodi plurimas in expeditione Parthicâ secum detulisse ferunt Crassi legiones etiam in procinctu, castrisque ipsis luxu perditas. Hæc sanè exempla si modò non libidinem respiciunt, ad id genus Curiositatis pertinent, quæ studio discendi, quamuis illegitimo nititur potissimum, fuitque à nobis superiori loco memorata. At quos in eundem acerum conijcit vitiorum alienorum quæsitores infectandi ergo, non video, quo pacto ad Superbiæ prolem Vanagloriam nisi obtorto collo trahere possimus. Nam quæ (malum) ista foret adsurgentis in altum animi elatio, in cœnum, & sordes istiusmodi deuolui, vbi se collutulet contagione turpitudinis? Superbos contemptus harum rerum
deceat

decet magis, quàm curatio. Liuioris, atque inuidentiæ fuerit id munus abiectissimi omnium affectûs vel ipso Nauarro, ne longè accersamus alios, suffragatore, cuius hæc sunt verba in eodem capite. *Superbia parit, (sic ille suo more loquitur) susurrationem, detractionem, in aliorum aduersis latitiam, in prosperis autem mæstitiam.* Quæ proculdubio partitudo naturam parientis arguit, propius ad Inuidentiam accedere eiusmodi colentem mores, peculiare qui habentur curiosis. Sed non ego ideò homini insulto de Pietate nostra, & studijs sanctioribus benemerentissimo: miror magis, quòd & Satyro illi vsuuenit, cùm Agricola ex eodem ore calidum, & frigidum halitum efflantem animaduertisset. Sed acta ne agamus, & cursum orationis ne moremur progredi vltra festinantis. Neque enim causas, & affectiones morbi vestigasse satis fuerit, nisi eo correptis opem afferamus à vitiorum Therapeuticâ petitam. Primum igitur omnium otium, Curiositatis puluinar tollendum est, laborique animus assuescendus, ne nobis præclarissimarum rerum, & scitu dignarum studio occupatis vacare liceat nugis cognoscendis. Aduersus Scorpionis ictum nihil æquè confert, ac Scorpij ipsius torrefacti puluis vulnere inspersus; idem Curiositati accidet, si illam Curiositate aliâ trudas, velut clauum clauo. Quid putas Archimedi cæterarum rerum omnium curam adeò ademisse, vt monitore indigeret ad curandum corpus, nisi vna insomnia, continensque cura adinventionum Mathematicarum? Oleo delibutus, nec dum etiam abstersus balneo exilit lymphati instar: hostem Syracusis potitum, ruentemque alto de culmine Patriam non sentit, dum abaco defixus lineas describit. Plato datus ad Dionysium Syracusanorum Tyrannum litteris non ita se, suosque malè feriatos scribit, vt sibi iniuriarum meminisse vacet illos audire, quas ab eo pertulisset, antequàm aulâ excederet. Felicius in Academiâ horas occupari, nec ibi nequitia narrandæ locum esse, vbi tempus vix sufficeret diuinarum rerum disquisitioni. Summo

mo igitur enitendum opere, ut otium à nobis bene collocetur, in corpore nempe ad artis gymnasticæ præscriptum; in animo verò iuxta Philosophiæ præcepta exercendo, excolendoque studiis cuiusmodicunque litterarum, meditatione, fcriptione, actionibus, officio viri boni, & optimi civis consentaneis. Quòd si tam dira libido animum incesferit priuatos noscendi, carpendique mores, cur non mantricæ partem, quæ unicuique nostrum à tergo est, antrorsum vertimus, ibique periculum facimus acutumne cernat acies nostræ Curiositatis?

Quisque suos patimur Manes,

nec communis sortis expers reperitur quispiam, cui non satis negotij futurum sit, si alienis omissis ipse suos lapsus ad calculum reuocare velit. Sic profectò fiet, ut nos (quod Pythagoricos fecisse legimus) admissorum recens, ac animaduersio meliores reddat. Noui hominem tam sui amantem, quàm infestum alijs, qui dum popularium vitia non minùs anquirat anxie, quàm cupidè effingit ex ingenio, quæ deinceps præconis promulgaret ritu, in quendam incidit feroculum, & qui posset probra fuste redhostire, à quo pessimè acceptus semel, à Censoris porrò destitit usurpando munere, quod ei non populi suffragium detulerat, sed naturæ liuor facta, atque infecta iuxta insectantis. Videres illum non secùs intra dentium vallum vocem continere, quàm ranæ soleant Seryphiæ post indictum illis ab Hercule silentium; usque adeo non impunè delinquere, licentiam peccandi cohibet. Ergò illi quod castigatio opportuna præstitit, & formido fustis, id à nobis non impetrabit ratio suadens, haud ideò nobis Naturam cupidinem sciendi in seuisse, ut in hos usus eà abuteremur? Non ita nos præposterè sapere crediderim, ut memoriæ thesauris scientiarum gazæ asseruandæ destinatis vltimam, ac despicatissimam omnium mercem inferamus, purgamenta actionum humanarum, errores, crimina, nequitias, quibus non nisi quæ de fæce hauriunt, oblectantur aures. Do-

ricis

ricis gaudere modis , pacatæ mentis habebatur ; emotæ , & furentis Phrygijs : ego pravi , & parvi animi esse statuo indicium , duci rumusculis Curioforum ; proindeque ab ijs iuuenum indolem præclara exempla daturam procul arceo . Securius aures præbuerint Sirenarum cantibus , quas aiunt , quos mulcent , ad se allectos malè perdere : nisi curiosos ita spectent , audiantque , vt prætextati Laconum liberi Ilotarum colluuiem ebriam solebant , nempè vt vitium execrantur magis , odio omnium dignissimum : de quo curiosius agere iam pudor sit , seu timor potius , ne eos æmulari videamur , quos in vltimas oras deportandos tanquàm piacularia portenta ducimus , ne vulgò noceant .

F I N I S .

A LOYSI LOLLINI

BELLVNENSIVM EPISCOPI,

De Fœnebrî malo.

Pud Homerum litterarum Parentem nuper obseruavi, medicæ artis peritis laudi tributum, quod gramina omne genus norint, noxia non minùs, quàm salubria. Neq; id hercule iniuriâ; quandoquidem pro Lauro Rhododaphnen, Cicutamque pro Oreoselino non impunè decerptam fuisse aliquando constat per errorem; quem ignoratio sæpiùs afferre solet: ars, atque methodus discutere: cuius nos ope non modò in herbis, quas tellus inarata fundit, sed in vitijs quoque dignoscendis animi, neglectâ disciplinâ maximè squalentis, indigere arbitramur, ne specie, aut nomine decepti, nocitura pro bonis eligamus. Nec ad cautelam fati esse putandum est, memoriæ omnis Sapientes de vitijs accuratè disceptasse, Theophrastum verò oris disertissimi philosophum in libro, quem Characteres senex admodum inscripsit, quàm plurima illorum, coloribus proprijs depicta ob oculos nobis, veluti in tabellâ posuisse, nisi succrescentem in dies malorum segetem nouâ subinde falce succidamus. Præsertim cùm & nonnulla veteribus ignota (vt sunt prauè fœcunda eorum semina) quotidie emergant: & quædam nobis vitij sint loco, Euangelij obseruantia addictis, quæ priscis illis pro indifferentibus sunt habita. Huiusmodi est Usura à Græcis æquè ac Ro-

manis culta ; nominis verò adeò non improbi , vt latère eius virus possit imprudentes , vtilitate publicâ prætextum . Quis enim quæso tam erit Lycurgeus , qui rem consuetudine receptam , vsuique , vnde nomen sumit , apprimè commodam , atque conducibilem , audeat proscribere ? Cùm ne Lycurgus ipse , aut Solon , aut Legifer alius præclari nominis id tentarit vnquam ? Fœnebrium Legum quantavis fuerit apud Romanos hominum mitissimos , nexorum conditio optimè declarat ; qui , cùm soluendo lapsi facultatibus non erant , seruilibus primùm operis , ac tergo , nouissimè mutilatione quoque artuum luebant . Atticis verò ciuibz morum , atque disciplinarum omnium magistris quid in hoc genere licuerit , vel inde demonstratur , quòd pro drachmâ exigî obolos binos in dies singulos permittebant vsurarum loco ; quæ quàm multis partibus Romanorum centesimas excederent , norunt , qui putandis rationibus insueuere . Vt de anatocismo nihil dicam , quo fiebat , vt Vsura exacto anno tocullionibus minimè soluta , deinde cum sorte coniuncta fœnus pareret . Solonis quidem hæc lex fuit (si Lysia credimus) vt ius fœneratori esset pecuniam suam quantâcunque vsurâ vellet collocare . Oppidò per quàm sapienter scita , ac politicè . Nemò enim , cui cor sapiat , sanguinem alterum pecuniam , prægnacem sui naturâ , & si aliquando decoctorum vitio abortiat ; propter quam homines arant , nauigant , belligerant , è loculis , ubi tanquàm in conceptaculis venarum summâ curâ asseruatur , in apricum proferet , nisi spe illectus fore , vt quod ipse libenter facit alieni boni ergò , imò publici , id sibi non damnosè facere , & diu liceat . Certè hîc , si vsquam alibi , commodè aptatur vetus illud verbum , *Grauidam esse oportere , quæ sit bonis , gratiam* , semper aliquid boni parientem , ac parturientem , superfoetantium animalium in morem ; vel (quod rem magis explicat ,) murium Perficarum ritu ; quas ferunt , qui talia nouere , vsque adeò fœcundas fieri , vt non nisi prægnantem vtero foeturam gerant , tantum

tum non emissâ voce fidem facientes, posse artem, Naturæ æmulam, ipsius exempla secutam, fœnus de usurâ licitè, ac iure expectare, licet adhuc illa in fortis, quæ loco illi matris est, alio includatur: Τόκος ob id dicta à priscis illis Græciæ Nomenclatoribus, quod fœtum subinde alium, atque alium sibi similem progignat. Cuius cum tam ingentia in societatem hominum promerita, totque liberalitatis extent monumenta, quot vix enumerari recensendo possint, Solem de mundo tollere videntur, qui verba de eâ abolendâ faciunt, ob politicarum rerum imperitiam non eò usq; aciem mentis dirigentes, quò illius multiplicia commoda pertinent; quæ non aliâ magis methodo dignosci poterunt, quàm eorum, quæ illis opponuntur, contemplatione. Nam sic Mundi quoque huius ornatus clariùs elucet, cum velut ex machinâ inducitur rudis illa, indigestaque moles, quam dixere chaos. Fingamus igitur, quod factum est facillimum, cogitatione, Trapezitas istos, ac Danistas viros apprimè probos, vt olim latinos Rhetoras Marco Pomponio Prætore, Vrbe Senatûs consulto aliquò exactos, longissimè hînc gentium vltra Sauromatas exulatum ire: quæ facies erit Ciuitatis: quanta rerum priuatarum, publicarumque omnium confusio? Mercatura in primis, cuius munere omnis iam fert omnia tellus, sponte (quæ eius fides in eos est) illorum exilium sequetur, professa officiosissimæ gentis desiderium ferre se non posse: quâ sine & foro Mercuriali continens iustitium; & negotijs feriæ perennes indicuntur. Res verò naualis absque nautico Fœnore prorsus exarescet: gubernacula non ampliùs fumo appensa, præstitutum ab Hesiodo nauigationi, tempus præstolari volent, sed securibus cæsa focum instruent. Reliquæ artes eodem frigore perculsæ, concidant, oportet. Regina rerum Pecunia, quam, si multifor- mem eius vtilitatem seriò perpendas, æquiore iure organorum organum vocabis, quàm Dialecticam summus author Aristoteles, aut Galenus Manum appellauit, rubiginem, ac situm contrahet omnibus inculta. Itinera, quæ nunc nobis

nobis non modò remotissimos mortalium , quà commercijs , quà officijs hînc inde præstitis , veluti quibusdam necessitudinum vinculis coniungunt ; verumetiam aditum aperiunt ad cultum animi , virtutesque adeò ipsas , quarum maxima pars Prudentia habetur , capeffendas , si viatoriam versuram adimas , cessabunt prorsus , maxima rei familiaris , honestæque voluptatis , atque historiæ iacturâ ; quâ fiet , vt Orbis ipse sibi ignotus penitus remaneat ; & vrbes ad solitudines vastas redigantur , ad hunc præcipuè finem institutæ , vt ciues charitate Patriæ inter se deuincti , dum alter alterius indigentia succurrit , ipsi sibi in commune consulant , ex multisque in vnum veluti corpus coalescant mutuis beneficentiæ , atque gratitudinis officijs , quarum illa maximè decet copiosos , hæc tenuiores : ne vel illi quæsitis , aut repertis opibus soli incubantes , ciuili societati sint inutiles ; vel isti beneficij immemores , fucorum more alienâ largitate abutantur : quam exhauriri paulatim , postremòque etiam arefcere , cum in ingratos , atque decoctores , quasi in pertusa dolia inciderit , tam notum est , quàm crebrò passim auditæ hominum profusorum voces , serâ admodum , ac nihilominò profuturâ pœnientiâ , se , suamque prodigalitate inculantium . Id igitur ne ingenti Reipublicæ malo sæpenumero accideret , essetque , quod creditorum propensam ad opitulandum voluntatem iuxta ac debitorum acueret industriam , præsidium est à fœnore quæsitum , quod Natura ipsa primùm docuisse creditur , posito in agriculturâ rudimento , quæ non aliâ conditionis syngraphâ terræ femen credit , quàm vt creditum ad præstitutum tempus reddat mensurâ cumulatiore , & quali nos accepta beneficia remetiri præcipit Hesiodus . Fruges centeno fœnore refundit nouale accuratâ operâ excultum ; nec vitis agricolæ spei decoquit optimè putata , ac repastinata . Idem in oliuatione , in re hortensi , in pecore successus . Quæ omnia vinci se officio recusant , suoque exemplo mortales admonent , ne habere gratias contenti , ab eisdem referendis per summam

summam inertiam cunctando cessent, sibi graues, creditoribus molesti. Quorum si quis atrocius aliquid committit in decoctores, ac ingratos, quàm vel Christiana pietas, vel humana fert mansuetudo; sit apud authorem criminis inuidia, qui legitimos ultionis, aut exactionis limites excedit: totum foeneratorum collegium non magis infamiâ notetur, aut malè audiat, quàm sub Imperatore stipendia merentes legiones, si quis in his lixa, aut caligatus miles aliquid deliquerit. Exceptione se tueri probis aduersus sui dissimiles ius esto; alioquin, si quod quisque audet piaculum in insonites, modò eiusdem sint ordinis, vulgatur, nã nobis vnico ictu, humani generis iugulum erit fodiendum. Huiusmodi ferè sunt, quæ vrbaniore fœnoris patroni, & qui minùs suis affectibus indulgent, allegare solent. Nam eos, qui eò usque loci sunt prouecti, vt vsuram sibi Numinis ritu cultam, Cœlo collocarent; de quæ aris ei sacrandis cogitarent, licet blasphema verba ab eis in Christi mysteria iactata, iocandi diluant licentiâ, ne legendos quidem esse arbitramur, ne dum rationibus vllis reuincendos. Igitur ante pugnam quàm cum prioribus illis ineamus, illud est primò statnendum, de Vsurâ me disceptaturum, quatenus eâ nobis interdictum est à Diuinâ lege, cui non parère capitale est, perniciemque extremam allaturum: non quòd rear naturali, vel iurè Cæsareo iubente, fœnus exerceri: neque enim obtusi adeò sum pectoris, vt nesciam inuitissimâ Naturâ fieri, vt æs, argentum, aurum, & id genus reliqua metalla, quæ ad sterilitatem perpetuam ipsa damnauit, vitio humano sobolescant; tantò sanè infauitiorè portento, maioribusque hostijs auerruncando, quàm si mula pariat, quantò hæc quidem animâ sensitivâ viget, cuius generatrix facultas affecta est; illa sensûs, vitæque omninò omnis expertia habentur noto in id Magni Basilij non verè magis, quàm argutè dicto, qui, cum dira fames Cappadociæ, cui ille sacrâ potestate præerat, incubuisset, se minimè mirari dixit, si postquàm apud suos ciues pecunia per fœnebre scelus, li-

cet

cet partitadini inepta, páreret, Terra ipsa, omnium Pa-
rens, Altrixque optima, ac liberalissima sterileceret Nu-
minis irâ anormem fœcunditatem rei planè brutæ, ac tor-
pentis, suppressione solitæ annonæ vindicante. Nam, quòd
ad populorum morem attinet communi consuetudine fir-
matum, vbi non toculliones isti diris impetiti, execrati-
que humanæ societatis pestes vocitantur? Barbariæ penè
totius finibus hos arceri videas. In Græciâ, Athenisquæ in
primis Atticis horum infectatione perstrepuit orchestra,
cui vrbanoꝝ morum censura commissa omni æuo fuit ta-
cito populi suffragio. Quod apud Plautum legis in Epidico.

Id adeò argentum ab Danista apud Thebas sumpsit fœnore,

In dies minasque argenti singulas, in nummis.

ab Apollodoro, aut Menandro græcis Authoribus defum-
ptum est. Quorum ipse facundum interpretem egit apud su-
os: quibus nescio magisne fœneratorum lucrum cordi, an no-
men diuidiæ, odioque fuerit. Certè Cato ille Cenforinus in
re ciuili, militari, rusticâ ter maximus, sic censet, fœne-
rari idem esse prorsus, quod hominem occidere; ac proin-
de fœneratores furibus peiores ciues à Romanis veteribus
existimatos, à Peripati verò columine aduersarios Naturæ.
Sic enim interpretor, quod ille græcè ait. ὅσα φέρει αὐτοῦς
ἐργάζεσθαι. Nec subsecuta Romanorum ætas honorificen-
tiùs de illis sensit. Iustinianus nanque Imperator in Co-
dice, lege XX. vbi de his agit causis, ex quibus infamia ir-
rogari solet, *Improbum*, inquit, *fœnus exercentibus, & Usuras*
Usurarum (παλιντομία græcis) *illicitè exigentibus, infamia macu-*
la irroganda est. Vides in vniuersum Vsuram reprehensam, ne
fortè illam à doctis inter ea poni arbitreris, quæ cùm naturæ
planè sint ancipitis, boni, vel mali nomen sortiuntur con-
cursu circumstantiarum. Quod nonnullos in errorem tra-
xit, dum audiunt ciuili iure centesimas in traiectioniâ pecu-
niâ; illis verò minores, nullis non concedi; quasi nimietate
tantum in hoc genere peccetur; nec Legislatores aliò re-
pexerint, quàm vt edictis suis veluti hostorio, Vsurarum

cumu-

cumulus dirueretur. Nec animaduertunt legum permissu tolerari plurima malorum, nè longè deteriora accidant. Esse verò magis tolerabile ciues auaritiæ percitos æstro inhibere, si non ne omninò in alienas grassentur opes, at saltem vt moderatiùs noceant, quis neget? nisi qui urbanâ libidine publicè furente, si illam penitùs frænare nequeat, nihil omninò differre putet, vtrum circa Ambubaiarum fornices, & vilia impudicitiam professarum capita efferuescat, an matronas petat, & claustra Vestalium perrumpat etiam. Hebræa quidem Deo dilecta natio, quàm diu huiusmodi prænominē vocari meruit, qualiter in Vsuram fuerit affecta, Deuteronomium, Ezechiel, Daudique ipse præcipuum lumen non illius modò gentis, sed nostri quoque dogmatis demonstrat. Is mirus rerum, verborumque proprietatis obseruator, non temerè alios Vsuræ comites attribuit, quàm dolum, impietatem, postremamque iudiciariarum sordium * *δωποδοσίαν*, quæ de innocentis corio, ac fortunis pretio cum aduersario paciscitur: vt inde facilè liquere possit, qualis illa sit, quæ talium pestium necessitudine, ac sodalitiololetatur; quando pares cum paribus consuescere tacito admonitu naturæ solent. Quod in causa fuisse dixerim, vt populus ille nulli non postea culpæ, ac sceleri affinis, à foenerando inuicem abstiterit quàm pertinacissimè, non liberalitate, aut animi magnitudine inductus; cui parùm insueuerat, cæteròquin deparcus, & ad rem intentior, sed operis ipsius foeditate à Deo sibi interdictâ maximè absteritus. Si igitur illis vetitam Vsuram legimus tam à Deo indulgenter habitis ob naturalem proteruiam, & (vt Tertuliani verbo utar) duricordiam; quâ fiebat, vt pleraque ipsis tunc permitterentur ex eorum genere, quæ naturâ suâ minimè probantur; quid nobis erit, quibus non illorum vel quantamcunque probitatem partibus multis antecellere, criminis est loco? Fornicatio sanè, quâ illos impune vfos esse nouimus, Christiano homini ne nomine quidem tenùs vsurpanda est; qui vel ob ocularem concupiscentiam

* *Corruptio-
nem muneris.
bus factam.*

seuerè plectitur, nec vxore superstite aliam potest superducere, repudij iure, quod apud illos viguit prorsus antiquato. A iureiurando illi minùs abstinebant: cùm nobis, ne peierare assuesceremus, ne iurare quidem spontè concessum sit. Dilectionis quinetiam præceptio non eò se vsque porrigebat, vt inimicos etiam pertingeret; licebat eos pro palam odisse, vlcisci quæ, ne dum non beneficijs afficere. Nobis contrà est, qui iniurijs magnis laceffiti, non modò non odio, ac vindictâ persequi iniurios, verùm etiam diligere iubemur, eis quæ benè non minùs cuperè, quàm facere, si res poposcerit. Ni id fecerimus, extremum malorum gehenna intentatur: Lex quæ horrendi carminis præscribitur, quæ ab infectatione inimicorum nos cõhibeat. Tantæ erat molis dilectionem pectoribus humanis indere, nullâ odij, aut malevolentia ærugine infectam, vt huius vnus præcepti præuaricatores, nihil admodum iuuat reliquorum executio. Imò ne commune quidem pharmacum peccatorum, Poenitudo, licet quantumvis vberrimis lachrymis, voluntarijs quæ ærumnis comitata, nisi priùs discissa cum inimico gratia fuerit refarta; illa quæ officia impensa, quæ amicis, ac beneuolentibus debentur, nil omninò prodest. Quo igitur loco fœnus reponemus, quo Hebræis, quibus fornicari, inimicum quæ vlcisci, ac odisse licuit, fuit interdictum? Non ne multo grauius illud sit, oportet, quod in tantâ Legislatoris indulgentiâ negatur, quàm quæ veluti leuiora permittuntur? Quippeni. Quod itaque illis minùs licet, quibus tot nobis inconcessa licuerunt, id fas erit nobis exercere? Et quis, cui hoc non absurdissimum videtur, credat ampliùs Christum salutis nostræ Authorem Mosaicæ Legi non omni ex parte absolutæ vltimum colophonem posuisse; ea quæ in primis perfecisse, quæ ad Charitatem pertinebant, leui veluti manu ante adumbrata? Qui inimicum, quasi parùm foret non odisse, vt amemus, fauore quæ; prosequamur, imò vltro prouocemus benefactis, nobis præcipit, is sus quæ; de quæ; habebit, si ciuium nostrorum, quibus

bûs cum nobis non vna necessitudo intercedit, viscera crucientiscentesimis dilaniauerimus? Non adeò obscuris ambagibus sensus animi inuoluit sui, dum nobiscum hîc diuersaretur, vt in ambiguo reliquerit, quid vellet. Assertis ipse verbis de suorum deletos Albo flammis damnat sine carituris, non qui alienæ opis indigentibus quicquam per Fœnus, ac versurę scelus ademere, sed qui non de suâ copiâ, inopiam illorum gratuitò, ac animo libenti subleuauerint. Eat nunc, & se venditet mentitis ornata titulis Vsuræ diritas: opes suas iactet, quasi communi beneficio prostantes, vadimonia differat; clementiamque vocet seram, & ipsâ morâ inualecentem in debitores truculentiam. Efficiet nunquam; vt sub tam specioso largitatis tegumento, vngulæ saltem Miluinæ non appareant, rapto illam viue re testantes, tantò humano cætui nocentior, quàm atrocioribus vitijs infecti esse solent, quantò illa securiùs in aliena patrimonia defæuit; ij super legum vltrices minas, periculis quoque absterrentur sæpiùs, quæ illos subire necesse est, qui vel sepulchra nocturno latrocinio effringunt; vel insidias alterius vitæ, pudoriue struunt, aut quid aliud tale Gyaris, ac carcere dignum moliuntur, Fœneratore interea plateas erectâ ceruice per summum otium perambulante; nominaq; parariorum ad se concursu faciente; & ne quid inuidiæ desit, obæeratorum gregi exprobrante, quòd per se æthereâ aurâ vescatur, nec adhuc crudelibus occubet vmbriis. Egregium verò humanitatis specimen, & Cyclopico illi Polyphemi admodum persimile, qui summo beneficio Vlyssî apponebat, quod postquàm comites eius immanem in modum malis manserit, eum postremo loco, veluti bellaria funestissimę cœnæ seposuerit. Eâdem operâ Terrę, publicę nutritici ingratus Agricola exprobret, feminio suo illam sustentari, fame defecturam, nisi ipse aret, ferat, lætamenque ingerat impensius. Porro illam nihil ampliùs in messe facere; quàm pro aliturâ Cultori suo gratiam referre Nugæ Aedepol, nugæ sunt ista omnia, quæ Deo homi-

nibusq; inuisa natio foeneratorum comminiscitur, Iuriconsultorum nostri temporis formulis adiuta. Quarum tantas esse vires, vt (quod de arte Gorgia olim dicebatur) rem æquam de iniquâ faciant, equidem mirarer, nisi nossem omni ætate derisas, contemptasque à viris doctis istorum ineptas argutias fuisse; quibus efficere se posse profitentur, vt, quod legibus saluis fieri nullo pacto potest, id suo more actum, scriptum, interpunctum, trinaque stipulationis, ac syngraphæ solennibus munitum, iure fiat, ecquæ iurium omnium summo atque optimo. Audiunt homines acuti Vsuram puram putam esse; pecuniam cum lucro mutare; nec id, quantumvis ore sint pugilico, negare queunt. Quid tum igitur? Ne nihil omnino de sue contulisse foeneratorum votis videantur, viam sibi non ita pridem sectam, munitamque adeunt, quâ fit, vt Vsurâ, vt erat antea, re ipsâ maneat, nomen tantum mutet, venditionis titulo fucata. Quasi verò sit futurus aliquis, nisi illorum * Συμμενο, adeò effusè impudens, qui venditionem illam legitimam indigitet, vbi neque iustum pretium pro re receptitiâ depensum est; neque more Maiorum pede capta prædij possessio: quod ne extare quidem scire se emptor liquidò iurauerit, nec obligatione liberatus venditor, venditorisue bona possessa, adita, sperata cuiusmodicunque illa fuerint; non euictioni præstandæ, sed pensioni pecuniariæ luendæ ad præstitutum vsque tempus quotannis ex compacto, deinde pretio integrè soluto redimendæ; sed omnia acta, transactaque ingenio fictis, commentitijsque emptionibus, ac redemptionibus. Et dubitamus, dolus malus, nec ne hic sit, pronuntiare, cum aliud simulatum, agitatum aliud, & id quidem meridianâ luce clarius, animaduertamus? Inclamat tanquàm è speculâ Nauarrus, nec silent eiusdem factionis alij plerique cauendos huiusmodi contractus Vsuræ fanè per quàm simillimos; in freto hoc scopulos latèrè, plurimorum naufragio infames: non nisi conditionibus impletis, quas Pontifices Maximi longo ordine in suis Edictionibus

* Similis sibi
cultor religio
nis.

nibus

nibus recenſet, rei periculoſæ aleæ pleniffimæ vacandum.
Aliâ ex parte Innocentius IV. monitus ingeminat, Chriſtiani-
nos homines, etiam ſi non inconceſſa ſint, à talibus com-
mercijs arcendos. Fruſtrâ illi quidem, & non aliter, ac qui
furdo fabulam. Adeò aduerſus præceptiones ſanas obſur-
duimus. Eadem eſt in fœnore, quod nunc exercetur, nauti-
co deceptio, vbi ſecuri, nihilq; planè discriminis timentes,
periculi, vt leges loquuntur, pretium percipiunt. Nec diſſi-
milis techna in verſurâ, vbi ne fraus ſtatim in cambiendâ pe-
cuniâ ſuboleat, latibula ipſi ab eiſdem Vfuræ fauitoribus
quærantur carmine, quod paſſim nunc decantant, ad in-
uento lucri ſubinde ceſſantis, &, ne rithmus deſit modula-
tioni commodus, damni emergentis. His iſti Vſuram ar-
tibus conueſtiunt, & modò palliatam reddunt, nunc to-
gatam, atque vtinam non plerunq; laticlauiam: non
ſecùs in rebus ferijs ludentes, ac Romani quondam in
Orcheſtræ fabulis, à veſtium genere ciendis: vt iu-
ſta vetus querela illa ſit à Ciceronis uſque temporibus
iaſtata, pleraque præclarè, ac ſapienter maiorum legi-
bus ſancita, corrumpi atque deprauari ingenio Iuriſcon-
ſultorum. Sacra illi interire noluerunt: hi viam ad co-
ëmptiones faciendas ſacrorum interimendorum cauſâ ſo-
lertiâ ſuâ inuenerunt. Quæ tu mihi damna, quæ lucra no-
mine tenùs, imò ne nomine quidem mercator memoras, ſa-
cramenti Chriſtianæ militiæ non minùs, quàm penæ, quæ
deſertores comitatur, immemor? Tu uſte iubet Impera-
tor, vt ne beneficium cauponeris, nèue lucro aliud appo-
nas, quàm te officio perfunctum, quod ex ſuſcepto munere
homini eiſdem initiato myſterijs debebas; alioquin, ſi indi-
genti ideò ſuccurris, vt inde lucelli aliquid corradas, vt tuo
commodo, imò morbo potiùs indulgeas; cur tibi imputas,
ſi quid ille miſer ære quidem tuo, ſed ſuâ indiſtriâ, ſe-
cundoque Mercurij fauore, aut compendij fecit, aut di-
ſpendij euitauit ſedulus? Cur vitio omnium teterrimo perſo-
nam Munificentie Virtutum quot ſunt, clariffimè obtendis?
peſſi-

pestimo exemplo, & quod si faciles admittimus, non video, cur non iniectâ vi rerum notionibus à Naturâ humanis mentibus ingentis, quibus ipsa vocabula respondent, homicidas, salutificatores : depeculatores verò, Mœcenates nostros appellemus. Apage has tricas. Quæsitore ille Cœlestis, apud quem repetundarum accusaris, pœnas pro scelere daturus, huiusmodi ludificationibus minimè deluditur. Usuram detracto tam laxi pallij symmate, veluti Æsopi Corniculam, Stygio Inuentori suo concolorem, omnium oculis obijciat, rem suo quamque nomine compellaturus. Hieronymum Mercurialem Medicorum festiuissimum, & eruditissimum Patauij dicentem audiui, cùm ab eo quæreretur apparandorum fungorum ratio, ne propter virus naturâ eis insitum stomacho officerent, primùm illos ter, & amplius feruenti, mutandâque subinde aquâ probè colluendos, macerandosque deinde in sartagine instillato prolixè oleo cum pyris syluestribus coquendos summâ curâ ; sale, absynthio, pipere, citrij succo, allioque coctis superaddito theriacæ loco ; postremò, ne quid ad cautelam deesset aduersùs tam periculosè noxium edulium, impositos tanci diligenter, fœnestræ admouendos, indeque in præceps ipsâ cum lance deturbandos ; sic, & non aliter dicebat, innocuos illos, periculo quidem suo, euasuros. Idem Iuris Diuini consultis respondendum foret, quorum munus est clientium conscientia caueri, quoties super huiusmodi contractibus rogantur, quos mala lædit suspicio, neque mehercule iniuriâ, aliquid monstri secreto alere, quod exitio contrahentium succrescat. Nunc fit, nescio quo pacto, vt partim ignoratione, partim indulgentiâ miserum in modum seque illosque eant perditum, qui ab ipsis minùs redarguti, escam ore hianti cum hamo hauriunt periculi, quod grauissimum imminet, securi non magis, quàm animis, rerumque successu prospero elati. Quasi non vna Ciuica illis debeatur, ob ciues in extremo discrimine seruatos ; exceptosque sinu, ne eos Fortuna suis decumanis fluctibus merfaret.

Caue enim, putes, in illis subdolo astu dementandis Veteratorem inferum, aut cessare vnquam aut oleum, operam-ue perdere; obuium illi negotium oppidò euadit, hînc lucrispe, inde falsæ gloriæ imagine obiectâ; cuius quàm fragile sit choragium vel eo cognoscitur, quod qui se illorum opibus subleuatos esse aliquando dicunt, iidem eorum in dies exhauriri fœnore ita conqueruntur, vt querelæ quidem clam illos sint; gratiæ in oculis, ne asperius compellati, opem posthac negent dispendio quantocunque miseris redemptam. Quid faciant? Non aliunde haurire licet, quàm ex illorum fontibus, multâ auaritiæ sordelutulentis. Nam, quòd mutuum absque damno sperent, nihil est: facilius clauam è manu Herculis extorserint. Fixum, immotumque eis aut illud, quicquid est beneficij (si modò vllum vnquam futurum est) Vfurâ maritare, aut ipsum cælibe mutuum penitus deferere. Sic fit, vt non aliter Vfuræ medeantur vitio, quàm remedio sœuitiæ, nulli non mutuum, si gratuitum sit, planè pernegantes; mutuando, ac non mutuando iuxtà noxij. Risum mihi persèpè mouet eorum obcæcata prauitas, fletum ipsis aliquando, dentiumque stridorem in Erebi Tulliano allatura, dum eos audio Legi vfuras vetanti imputantes, quòd Reipublicæ summopere vtilis Danistæ manibus confertis in foro sedeant, ab opereque suo ferientur in nihil agendo occupati. Itâne verò? Legem non è Solonis axibus, aut è duodecim Quiritium tabulis desumptam, sed Dei conscriptam digitis impunè tam iniquo glosfemate corrumpitis? Atqui si id Romæ ausi, aut Athenis fuissetis, capite procul dubio scelus luissetis extra portam Charoniam educi. Illa, ne fœneremus, iubet; vos tanquàm violenti Tribuni interceditis, Legemque falsò criminamini, quasi aut mutuum de medio sustulerit vnà cum fœnore, aut in id homines adegerit, vt occultas exerceant Vfuras, easque alijs subinde, atque alijs prætextis obtegant. Et quid aliud (si conamen tam impudens succedit; malumque malo defendi placet; si datur venia nocentibus; Leges im-

meritiæ

merita plectuntur) latro inquiet nocturnus, quàm se Legum fraude inductum cum larvis nocte illumi, atque concubiâ luctari, templorum ianuas reuellere, donaria Diuis appensa, mortuorumq; , qui se contra vim tueri nequeunt, spolia furripere? nihil planè horum ausurum, si per illas liceret palàm, atque interdiu grassari, aut saltem furem balnearium bonâ fide agere. Similis fuerit defensio adulteri, si scelere ius dare pergimus: Legibus idem acceptum referet, quòd omnem lapidem mouet, vt familiam, virumque fallat clandestinus; publicasque non modò pœnas, verùm etiam priuatas domesticorum vltiones per tenebras, & amica noctis silentia effugiat. Potuisset is quidem pericula ista nullo negotio vitare, si è Platonis politiâ peterentur leges maritales. Hæc & his similia absurda vt sequantur, necesse est, si Vfuræ asylum aperimus: cuius tanto est iniquior conditio, quàm illorum criminum, propter quæ supremo Dei iudicio homines supplicijs sempiternis addicentur, quantò multò est tolerabilius nec boni, nec mali aliquid patrasse, quàm ciues vfuris, lento tormenti genere excarnificatos vsque ad incitas redigere extremi malorum egestatis. Dij meliora: hîc conclamant clementes isti lanistæ. Non adeò cornea nobis fibra est, vt petentium preces tam superbè, tamque inhumanè aspernemur; & pecuniam damus perlibenter; & quicquid inter ea numeratur, quibus vsus indiget; tantùm leui chartæ exiguæ iacturâ, syngraphâ cauemus, ne aut nos dedisse aliquid pœniteat ingratis; aut præsens gratia illorum auctet ignauiam. Dij vos, Deæque omnes peiùs, quàm peritis, perdant, quibus vnis bonos esse gratuitò non licet. Non ego vnquam dare vos negauerim: datis quidem, sed non aliter, quàm ille soleat, cui hamus altâ ex arundine dependet, dum scopulo inherens, famem Neptunij pecoris misertus, munificum se erga illud præbet nunc caseoli frustis, nunc vermibus, aut gammari carunculis per summam pietatem in epulum proiectis. Eadem humanitas vos tenet: eadem reddit dap-
les

les intentio. Quòd si quis abrosâ lineâ vestras infidias euitat, aut hamo relicto escam vorat cautus, inuitissimis id vobis accidit, quibus præda huiusmodi illecebris, & pro morâ merces; non beneficentiæ laus est quæsitâ. Post hæc, si sapitis, nefarijs vestris mercimonijs contenti, alij, quàm fitis, videri velle desinetis. Omnia iam vestra illa mysteria detecta, vulgataque patent. Non amplius vulpem pellis ouiculæ decebit. Cauda (mihi credite) vos prodit, ne, vt ante, incautos fallatis. Quantò commendabilior, Christianoque homine dignior mos fuit veterum Græcorum, qui cùm aduersam fortunam passus aliquis bonis suis esset euolutus, amicorum facultatibus subleuabatur, pecuniâ ab ijs acceptâ eâ lege, vt tum denique, cùm Dij meliora darent, quantum illi erogatum esset, tantundem de reparatis opibus ipse restitueret. Quam quidem illi pecuniam ἐπαινον vocarunt. Latini rem ignorantes, nec vocem habentes, quâ commodè eam explicarent, græcam dictionem retinere maluerunt, quàm *collationem* vertere, quod ex Traiani, & Plinij iunioris litteris apparet super libello ad Eranos pertinente, sibi ab Amisenis Asiæ populis porrecto; quibus illi ad sustinendam inopiam tenuiorum utebantur. Nam & in plerisque ciuitatibus sodalitates institutas ijs planè similes, quæ apud nos Pios (sic vulgò loquuntur) Montes curant, ex Polluce, Harpocratio neque satis constat. Fuit autem Eranus medium quoddam genus inter id, quod propriè Creditum, aut Mutuum vocamus, pactione certâ repetendi conferri solitum, & stipem, seu eleemosynam, quæ æruscatoribus sine spe recuperandi erogatur. Huiusmodi collationibus admodum sanè pijs, & beneficentiæ plenissimis gloriatum Antiphontem olim, Demosthenemque, Suadæ Græcanicæ medullam minùs miror, qui videam nostri temporis toculliones tam miserè sibi eò nomine placere, vt laurum non in mustaceo quærere (vt ille ait) sed in dedecore summo videantur. Desederat nobis adolescentibus Venetijs, vt Cacus quondam apud

T Auen-

Auentinum istiusmodi ordinis hominum facerrimus; quem nominari vel ob id potissimum pijs nefas sit, quòd claritatem famæ ex adeò infami genere commercij sperauerit. Is (credo) pietatis causâ, ne à necessitudinibus quidem abstinens, consanguineos, & affines, quorum illi multa erat cohors, leuiter tangebatur aliquando: præter vsuras insuetas defuetaq; semper aliquid, quasi aliud agens, à suis debitoribus expiscabatur, Vsurarum parergon, & veluti suprapondium futurum. Id erat, non (vt est apud Ambrosium eundem locum, quem nos modò, pertractantem) Absynthiaci cuppella, aut hilla, negotium Canonum Interpretibus factura; sed anthosmiæ cadi numero persæpè non minores, quàm illi fuerint, quos Aeneæ Siciliâ soluente bonus onerarat Acestes; perpetua terga non vnus bouis: insitiorum corbes: casei formagines, molares maximos lapides mole exæquantes; & quicquid penori instruendo satis superque esset. Præterea agricolis pro cuiusque censu (nulli enim conditioni hominum parcebat) vnâ cum pecuniâ nunc foeminam Bouem, nunc Capram, nunc Gallinam dabat conditione inpersâ, vt quot mensibus pro foeturâ penderent tot oua, pullos, hædos, vitulos, quot vix quotannis animantia illa credita enixura forent. Quæ ærea fuisse, vt buculam Myronis, credibile est: alioquin quî perdurare sexagenos, & eo ampliùs annos potuissent, quot ille foenerando, imò latrocinando veriùs contriuit? Porro oua non temerè ante rationibus accepta inferebat, quàm facto iustæ magnitudinis periculo per foramen in hos vsus existens in tabellâ; cætera ad Critolai libram expendebat nimium morosè: in faciendis verò nominibus contrâ ac Melitides ille in Comædijs traductus, qui numerando vltra quinarium progredi non poterat, ipse citra vigesimum numerare nunquam fuit visus, quod faciens Philosophos redarguere dicebat, qui nihil ex nihilo fieri putarunt: sibi nanque non minùs ex viginti illis nummis non locatis, quàm ex reliquâ summâ Vsuram crescere. Hæc cum ille, hisque multò

multò atrociora faceret; haberi se munificum volebat, domum suam, Pritaneum vocans: arcam commune egenorum ærarium; horreum plebeculæ Venetæ solamen. Nec ruborem illi suffundebat conscientia, quoties per irrisorum argutias Amalthææ cornu, aut inopum nutricius audiebat nullo ipse non Lestrygone, aut Canibale immanior; & quem non magis istiusmodi tituli decebant, quàm Pontum marium omnium, quot terras alluunt, asperrimum Euxini cognomen: aut Furias Eumenidarum. Idem in ciuium coronâ sæpiùs iactabat, se æramenta nescio quotenna in mendicos quotidie de Vsurarum summâ erogare solitum. Quod mihi aurem vellit, vt fœneratorum collegium feriò admoneam, ne in hunc errorem abripi se finant, vt credant eleemosynas suas sibi profuturas. Nam præter quàm quòd de alienis opibus donare, è rapinâ nata munificentia videtur per omnia parentem referens; cum virtute autem, quæ homines liberales facit, nihil omninò commune habens: quænam (malum) præpostera hæc erit diuinæ legis obseruatio, quæ ab eiusdem præuaricatione statim exorditur? Decernit illa, vt amemus inuicem, & nos adeò indociles ad hanc disciplinam sumus, vt non ante diligere discamus, quàm amoris mutui tyrocinium ponamus in nostrorum odio? quos, (quantum in nobis est) euersos, ac perditos vellemus, modò ex eorum naufragio quæstûs noui aliquid ad nos accederet, vnde obolum dare mendicabulo possemus. Et cur non eâdem operâ spoliare hospites aggredimur, vt per nos præceptioni Christi satisfiat, quâ præstare indigentibus vesticontubernium iubemur? Ne mihi, ne meorum cuiquam tam dira veniat cupido, vt eleemon hoc pacto esse velit; aut alijs suadere, vt hanc viam ineant, in præcepte eos procul dubio ducturam non minùs, quàm quos audio fœnebre malum eo excusantes, quod non reliquatoribus æs suum credant, sed benè peculiatis, prædiatisque quorum vectigalia alere quantivis pretij Vsuras haud agrè queant. Quasi verò fœnus, quod in pretio mutuata pecu-

niæ consistit, fœnus esse desinat continuò, cum Vfurâ diuite exigitur, & non potius eò execrabilius euadat; quò certius; nullique ex his periculo obnoxium, quæ plurima vexationem pauperum circumstant, quos, quàm vtres ipsos, multò difficiliùs deghubas. Piaculum planè par, imò idem est Diuinę Legi derogasse, cuiuscunq; conditionis ille fuerit, siue pumex aridus, seu fons largus, vnde hauris. Quòd si rei per se prauæ, atque inconcessæ veluti mensuræ cumulus adiicitur, miserabilis, egenique hominis, cui succurrere debebas, iniuria, atq; expilatio, quam immites exactiones plerunque subsequi videmus, iam id non amplius Vfurâ est, sed crimen multis illâ partibus atrocius: præsertim si copiosus ipse sis, nulliusque rei indigus, qui id committis: si in notum, nec malè de te omnino meritum. Quibus conditionibus vt demus immane quantum, scelus augeri, non ob id veniam Fœnebri Malo in genere tribuimus, & si auctaria hæc deerint. Quis enim iure id possemus? quos non fugit non ideò non plecti homicidam à Questore, quia non & parricida fuerit; nec furem de Spartanorum disciplinâ, quòd manus abstinuerit à sacris. Vterq; sanè eorum vel capite, vel tergo luet: licet nec ille culleo insutus cum Angue, & Simiâ luctabitur; neque hic de Cruce pendens coruos pascet. Sic est profectò,

Quisque suos patimur manes.

Insomnis ille oculus diuinę Themidis nullum non quantumvis abstrusum, pectoris introspicit secretum: nullum non citius, seu ferius crimen penâ afficit promeritâ, in leuia se vsq; quęcunq; illa fuerint, grauioribus non interim præteritis, demittens. Culicem hîc nos dicent Elephantum facere hyperbolis tragicum cothurnum supergressis, dum Panicos terrores mentibus ob rem nemini non innocuam incutimus. Quandoquidem iniuria non fit scienti, volentiq; non modò, sed & beneficij loco mutuum enixè flagitanti primùm, deinde pro recepto grates etiam cum pretio summas persoluenti. Audîo, nec iccirco minùs propositum vrgeba

gebo afferens, Deo præcipuè fieri iniuriam, cum Diuinæ Legis veneranda potestas læditur, cuius ipse Lator nobis fuit: tum Reipublicæ, quando in ciuium commoda peccatur, ex quorum illa multitudine temperatâ Legibus concreuit: debitoribus demum ipsis, in quorum capita hæc faba cuditur. Quibus quæ mens sit animi, non verba, quæ ficta esse possunt: non solum fœnus, quod mutuò obfirmata pactio extorqueat: sed ipsa ratio manifestè admodum declarat, cuius est axioma euidentis duobus propositis malis, quod minùs tale fuerit, eligi debere, cum optionem necessitas proponit, nec vtrunq; euitare licet. Vnde nemo sanus profectò collegerit liberè, ac libenter fieri, quæ boni non nisi respectu peioris rationem habent. Vsuras ego oberos soluere volentes dico, sed nolenti animo, in id quæ à * Pithanance inductos, Deâ potenti, inuictâ, maximâ, cuius vires & Rhetorum omnium Suadas superant, & Geometrarum demonstrationes: & quâ Manliani Imperijs iubente non mercator modò rationis compos, naufragij latum vnguem diffiti terrore percitus, in mare magno sibi labore quæsita iactat; sed fera bestia Castoreus corporis partem, propter quam quæritur, à se mordicùs auulsam proijcit, vt saluti aduersùs insidias venatorum consulat: quorum arti per quàm simillimam istorum artem esse arbitror, quæ tamen ijs erit aliquando tandem dediscenda, postquàm cognouerint deridiculo se defensionis genere tueri, cum in hæc verba morbum excusant suum. Nos quidem Mercaturæ, militiæ, agrisue colendis, aut, præter hanc vnâ, artium omnino vlli haud affluuimus, vnde vitæ subsidia petuntur: quâ si nobis modò in hanc ætatem prouectis interdicitur, quid aliud, quàm perennes esuriales feriæ nobis, familiæque indicuntur, ad alia omnia ineptis atque indocilibus? Oppidò sanè ad suadendum per quàm appositè; nisi quòd vobis hæc apologia cum mæchis, & latronibus communis est, parùm à seueris Iudicibus admiffa; nec vobis quidem ipsis fati (credo) placitura, si cuius vestrûm rem, aut sponsam tangere ex arte, in quâ isti ab ineunte

* Suada necesse
sitare.

ætate

* De mutua
depositione.

etate se exerceant, fuerint aggressi. Quid igitur? Non tam
considerare oportet, quorum indigetis, quam iurè ne ea
comparetis, an iniuriâ. Alioquin si legitimus possidendi
titulus habetur eguisse: satisque rationis in eo est, ad ius in
re indeptâ cuiquam acquirendum, cur non summotis ab
vrbe tribunalibus, legibusque longum valere iussis, pro iu-
re vis: iustitium, pro iustitiâ inducitur? aut si legum vos
libido tenet, cur non (vt Romani olim in Græciam) legatos
mittitis ad Neptuni regna, vnde iura piscium* *ἐπὶ ἀλλήλο
καύλας* vobis transcribantur, quibus in vestrâ Republicâ
vtamini. Nemo vnquam nascens aliquid hûc secum at-
tulit ad vitam commodiùs degendam: pecus, familia, fu-
pellex, prædium, genitis accedunt. Hoc tantum iustus
possessor ab iniquo differt, quòd hic malâ, ille bonâ fide
partis non minùs, quàm relictis fruitur. Iura igitur ista Cy-
clopea missa faciamus: quibus receptis (si non omina fal-
lunt) ne vos quidem (vt dixi) qui ea conditis, diu gauisu-
ros sanè auguror. Quippe alij quoque sunt id genus artes
lucri plenas, scituque faciles apprimè callentes, quibus ne
(vt sæpè ars arte luditur) Myforum instar præda sitis, ca-
uendum vobis erit accuratè. Industriâ humanum subinde
acuitur ingenium. Noui aliquid inuentis additur in dies;
qui olim artem Lacedæmoniorum pueris permissam in Mer-
curij ludo perdidicerat; is eiusdem Idoli crumenam, quam
manu gerebat, furto abstulit non multò postea, scito in id
ioco Atticæ argutiæ, huic senariolo incluso;

Multi magistris præminent discipulum.

Restaret nunc arcis angulus de Principum permissu nobis
expugnandus, quò Fœneratores de suis propugnaculis deie-
cti Veritatis telis, trepidè se proripuère, nisi & ille non vno
ariete percussus iam rimas ageret; & Regibus pijs satis esset
in alijs vehementer rebus occupatis, Ecclesiæ, cui anima-
rum regimen incumbit, prouinciam hanc inquirendi de
Usuris exquisitiùs relinquere. Quod igitur illis verti vitio
non debet, si grauiorum malorum vitandorum causâ, ciui-
tatis

tatis sentinam, lupanaria; contractusque emptionis tolerant, vbi læsio citra dimidium pretij apparet; id meretricularum quadrantarias, emptorumque perfidiam minimè absoluit, quò minùs vel hîc pœnas luant apud eos, qui Diuinâ vice iura reddunt: vel prolatis vadimonijs à Summo omnium Iudice eò puniantur grauiùs, quò rjs diutiùs prauis esse libuit. Idem de Vfuris exercentibus dictum à me puta, qui repetundarum damnati, infamiâque cenforiâ notati, deuotique diris, Pontificum iure à conuentu Piorum, Mysterijsque arcanis meritò arcentur. Nam quorum corda eiusmodi maculis post viuificum Lauacrum etiam dum fordent, hos necesse est in lege Christi nihil profecisse: quem ideò Dauidis Oraculum venturum retulit, vt animas suorum ab Vfuris, & iniquitatibus assereret: vt mirum non sit, si in tantum nefas Ecclesia, alioquin pia, & mollissimi in filios affectûs, seuerè adeò animaduertit: Fœneratori non aquâ & igni, sed (quod longè est grauiissimum) eo genere alimenti interdicens, quo sine Christiani hominis vita, ne momentum quidem temporis consistit: ne corpus Dominicum, quod humanæ redemptionis merces fuit, profano ore, sceleratoque ausu degustet, qui ciuem, fratremque Cœlestis cognationis iure sibi consanguineum adamantino nexu constrictum opprimit æris alieni: neu Liberatoris nostri beneficio fruatur pecuniæ, tam vilis heræ, mancipium; homines liberos, & à Christo ad pileum vocatos in seruitutem teterrimam detrudens; vbi eos Calendarum timor non secus miserè excruciet, ac hydrophobia à cane rabido demorsos. Nam id potissimum in causâ fuisse reor, vt fœta mysterijs Hebræorum lingua fœnebre latrocinium, non Vfuram (vt Romani honesto nomine, & vitæ necessario) non fœtum (vt Græci nimium anti-phrasticè, ne dolosè dicam) sed morsum diuinè, vt omnia vocarit. Quid enim, ni morsus sit? rabientis canis sanie infectus, qui sensim debitorum viscera contabefacit, somnum, quientemque omnem eripit, eoque defigit cogitationes

nes, vt in comminiscendis mendacijs toti occupentur; dum non alio emplastro vulnere suo se mederi posse falsò putant. Non inscitè quidam tradidère falsiloquij crimen sobolem esse æris alieni, improbam quidem illam, & tali parente planè dignam, sed quæ non magis calamitosissimo generi obæeratorum, quàm tocullionum violentiæ imputari debet. Quos cùm vocari audis faces, pestesque humani generis, annonæ flagellatores maximos, & Soli, Cœlique infœcunditatis authores, ex quo sterilia metalla pärere præstigijs suis coëgerunt, veriora Sibyllæ folijs puta, quæ dicuntur, non maledicendi libidine, verùm, vt aliquando acriùs reprehensi, si non corrigi, quod optandum nobis magis, quàm sperandum est; at saltem à suis dissimilibus vitari possint, ne exemplo lædant.

F I N I S.

ALOYSI LOLLINI
BELLVNENSIVM EPISCOPI

De non deferendo Grege.

Icam equidem; nec te longis suspensum
ambagibus morabor, mi Laurenti. Gre-
gem non relinquam; neque patiar deser-
tor ouium pro Pastore dici. Hæc mea
mens, quam etsi vnicâ litterâ significa-
re Laconas imitatus, sanè possem; quia
tamen non Philippo Macedonum Regi, Græcorum liber-
tatis aggressori, sed tibi amicorum lenissimo rescribo, ex-
plicare paucis conabor, vt si non ex animi tui sententiâ,
ar saltem te non omnino inuitissimo abesse videar; inde re-
sponsum ordiens, vbi tu arcem suasionis extruxisti. Tur-
pe esse, inquis, Patriciae gentis hominem, affinium, ami-
corumque cohorte circumseptum, cui Frater vnanimis su-
perfit; res verò etiam vltra vota suppetat, deuexâ iam æta-
te, affectâ valetudine, tam obstinato animo Patriâ post-
habitâ omnium, quas Sol circumspicit, pulcherrimâ, pa-
rùm amœnâ in regione, duratas vbi niues vix meminit æsti-
uus Auster emollire; Urbis, urbanitatisque fermè omnis
oblitum inter eos consenescere, quos vt iunctos habeat li-
beriori illâ, & dulciori amicitia, à naturæ, & morum simi-
litudine conglutinatâ, Officij non patitur dissimilitudo.
Hæc vt magnâ ex parte vera esse dem, non ideò tamen mi-
hi turpe duco, sed laboriosum potiùs ibi vitæ tabernacu-
lum fixisse, vbi concredita cura est euigilanda: quam ne

fortè putes vel ab absente impendi, vel alteri committi iure posse, pauca mihi quædam sunt præfanda.

Haud de nihilo est, quod summus Poëta dicit pastorem pascere oves oportere. Hoc illius opus, hic labor est sedulus, præcipuus, perennis, nec feriis ullis interfectus; quo sine nec nominis ratio ultra ipsi constat, neque Gregis salus. Quod in causâ maximè fuisse arbitror, ut legitimum populorum regimen nuncupatione pastoritiâ vocari post homines natos obtinuerit. Nam & in Sacris Paginis nihil frequentius occurrit, quàm Deum, Ducesque à Deo designatos Hebræorum gentem deduxisset quàm oves. Et apud profanos ab usque Homeri ætate, Pastoris nomen Regibus, & nationum Præfectis attribuitur. Nullius tamen officio aptari convenientius videtur, quàm ijs, qui subiectorum saluti præceptis ad Cælestem vitam pertinentibus prospiciunt, sacrisque præfunt fandis, faciundis: à quibus in veteri Instrumento Deus acriter simul, ac seuerè admodum rationem exigit malè administratæ pastionis; increpitans eos Prophetarum verbis, minasque obiurgationibus admiscens; quòd infirmum pecus non curarint: ab eo lupos longè non arcuerint: faucium non obligarint; in armumque minimè sustulerint. Vnde liquet pascendi curam ista comitari; prætereaque periculis caput obiectare, dum fera aliqua bestia timetur, aut abigæus. Tunc enim pectore forti opus est. Tunc certamen Angelorum theatro dignum cernitur; pulchrumque mori succurrit in armis pro Gregis incolumitate: quam Christus salutis nostræ Author quasi parùm olim Antistibus, & Prophetis à Deo commendata esset, Petro mox Pontificum maximo futuro adeò inculcat, ut summæ illi esse curæ, ac solitudini appareat. Aduerte, amabò, præfationem mollissimi indicem affectûs. A Petro impensè, quærit, an se amet? idquè iterum iterumque repetit non frustrà, sed ut triplicata rogatio, & ponderis plurimùm haberet, & mysterij. Respondet is nulli quàm illi, qui cuncta nosceret, exploratum magis effusissimè.

fusiſſimum eius ſtudium, amoremque in illum ſingularem: cuius demum ſibi dari pignus non aliud repoſcit. Chriſtus quo indubia fides Petri dictis fiat, quàm vt oues ſuas paſcat diligenter. Ab hâc obteſtatione tam obnixâ, tam amanter expreſſâ ſi quis ambigat, an Paſtori (ad omnes enim pertinet, quod Petro omnium Principi mandatur) aliquid eſſe debeat antiquius paſcendi curâ; is credo aut ſui officiij parùm memor eſt, aut Diuinarum præceptionum planè rudis: quæ à nobis cuſtodiri nimis quidni debeant, cùm earum intermiſſio dilectionis in Deum arguat defectum? Execratur Paulus, & diris, quantum poteſt, impetit non amantes Chriſtum, adiunctâ horrendi carminis imprecatione illâ maranatha. Et nos ſalutis noſtræ tam ſecuri ſumus, vt grauiffimi omnium criminis affines fieri velîmus Gregem deferendo? qui alieno cuſtodi traditus quid aliud euadit, quàm infelix illud Ægonis pecus, cui & ſuccus ipſe, & lac ſubducitur? In hæc Paſtores omnes fœdera conuenimus, vt aut oues nobis creditas ſedulò paſcamus, aut expungi de Chriſti amicorum Albo patiamur, ſic tamen, vt litura appareat ad dedecus, pœnasque deſertoribus debitas luendas. Medium non datur, etiam ſi ſint, qui GREGI vicariam operam impendant. Nam vbi Viri virtus, conditio, induſtria ſeligitur ad aliquid agendum, peragendumque: & ipſe ſummâ curâ ſe id recipit facturum, non vno iuramenti genere ſe obſtringens; ibi nullus fit locus reliquus procuratori; præſertim cùm in nuncupandis conditionibus excipitur diſertis verbis, cauſâ etiam appoſitâ, quia mercede conductum multò remiſſior cura ouium ſolicitat, quàm Paſtorem ipſum, cuius periculo perit, quicquid de Grege alienâ ſocordiâ, aut dolo perit. Deglubere plerunque Gregem, ouileque quæſtui habere illius eſt munus: huius, pro ouibus ſe nulli non labori, nulli non discrimini exponere. Refert Annæus Seneca Caluiſium Sabinum ætate ſuâ fuiſſe amplo patrimonio, memoriâ verò tam malâ, vt illi nomen nonnunquam proprium excideret; nihilominus eruditus

volebat videri. Hanc igitur viam compendiarium iniuit. Magnâ summâ emit seruos; vnum, qui Homerum memoriter teneret; alterum, qui Hesiodum; nouem præterea Lyricis totidem seruos assignauit. Postquàm hæc familia illi comparata est, in eâ opinione esse cœpit, vt putaret se scire, quod quisquam in domo suâ sciret. Idem etiam licet æger, & macie enectus, credo eâdem operâ luctator egregius futurus, quia domi seruos valentissimos alebat. Huic ego persimiles existimo Præfules nonnullos (nullos mallem) quos tanta sui obliuio cepit, tanta alienæ industriæ fiducia, vt vtrûm ipsi præsentibus suo munere fungantur, an alijs vicem suam legent, nihil differre prorsus arbitrentur; etiam si delegationem res non recipiat, quam probè curatam, & effectam volunt. Aliorum oculis vident; auribus audiunt; ore colloquuntur; palato sapiunt. Nimiùm vilis annona istiusmodi vicariarum operarum est. Si per earum vigilantiam Pastori in vtramuis aurem dormire licet, etiam si ab ouili procul absit: Cræsi talentis æquilibres eos esse oportuit. Neque à me hæc ideò dicuntur, vt Episcopis eorum ministerio vti interdicam, qui fide, sedulitate, rerum Ecclesiasticarum peritiâ (haud promptis repertu rebus) laborem ipsorum leuiorem reddant. Non ita à rectâ ratione longè feror, vt Iethri Moyſis foceri prudentissimum consilium non probem. Vix credo sine Theseo (quod dici solet) quenquam aggredi posse aliquid præclarum. Deligat igitur Episcopus paucos de multis, quos non aliter quàm se ipsum diligat, obseruet, eorum ope, atque operâ in Gregis sui commoda vtatur: modò se non ab illis prorsus onere leuatum, sed adiutum putet, ne succumbat: modò prouerbij veteris meminerit, *cum Pallade, & manum commoue*. Instet ipse; vrgeat; sedulò rem gerat; officij cæteros admoneat: Pastorem se solertem, ac insomnem preſtet: aliorum somnos ipsius defendat vigilantia: clarissima fundat prudentiæ, & doctrinæ lumina; vt inde cæteris illucescat recta rerum gerendarum ratio, & veluti beneficum sibi fidus omnes

nes agnoscant. Illi tanquam auxiliares copiae suppetitias laboranti ferant, non stertenti, absentiue: quem si iudicatum fuerit adumbrata per huiusmodi adminicula presentia Officio Pastoris satisfacere; non video, cur in re simili, omnium approbatione Aristotelis illud celebretur, gubernatore praesente, manumque ad clauum admovente nauem rectum cursum saluam, atque incolumem tenere: absente eodem in Syrtes, breuiaque abripi, ventis ludibrio futuram. Vnde æquissimo iure ciuilibus legibus sancitum est, vt si nauis aliqua gubernatoris ignauia naufragium faciat, omnis ab illo mercium, vectorumque iactura exigatur. Sensit Tros Anchisiades per vada fluitantem puppim suam ferri; indeque magistro spoliata animo coniectans, Palinurum in vndas proiectum cum gubernaculo cognouit. Idem nullo negotio animaduertet quisque Pastoritæ curæ non ignarus circumspecto Grege, cuius Dux aut non germanus, aut nullus fuerit. Hic oues mala gramina pastas errare licentiùs aspiciet; illuc egras, ieiunas, scabieque confectas ossibus herere; ordinem nullibi seruari; nullas excubias, lustrationes nullas peragi; omnia demum susque deque haberi, & quidem nauclero in mare non excusso, aut mortis infortunijue grauis causâ amoto, sed otianti ergò amœna locorum, vrbesque Italiæ ocellos excolente, erroresque suos (si Deo placeat) præscriptione iam tuente, exemplo sibi, posterisque nocituro, quos expediret (hereticis hominum vaferrimis cuncta perturbantibus) seueriori disciplinâ erudiri: quam vel apud profanos viguisse olim testimonio sunt illa ex libro de Tranquillitate vite Annæi Senecæ desumpta, *quosdam vno loco exilia tenere, quosdam sacerdotia*. Relegatis in exilium comparari vides Sacerdotes ab homine experte nostræ Pietatis. Nam illum Apostolo Paulo per alternas epistolas innotuisse desitum iam credi. Veluti igitur deportatis capitale est pedem è finibus insule efferre, ni Princeps iusserit; ita piaculum Sacerdoti fuit, orbe tum Romanis legibus parente, Diocæsin egredi adytis, arisque relictis; quarum seruitio, tanquam

colo.

colonus glebæ adscriptitius, mancipabatur. Adeò omni ævo habitus est Sacerdos, non vagus mundi incola; & qui Arabum more tabernaculum vitæ, quòcunque sedat occasio, circumferat; sed planè statarius. Statarium dixi? Sedentarium dicere debueram, Residentiam, præcipuum eius munus, & Cathedræ prærogatiua animo reuoluens. Vnde vsus loquendi tenuit, vt tot annos sedisse Pontifices dicamus; quasi viuere illorum federe sit. Sedendo enim (vt de Romanis quondam dictum) hostes Christi vincunt, populorumque saluti consulunt, non circuncursando. Oracularis est versus Dauidis in Psalmis, *quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid*: quem interpretari nonnulli solent de Episcopis non ineruditè; quasi non aliter aptius, quàm sedentis sedis, ac veluti duplicati cubi schemate exprimi potuerit eorum obfirmata mansio, & (vt cum eodem Psalte dicam) in domo Domini defixis altè radicibus plantatio. Scio quosdam sacro conuentui Tridenti habito interfuisse ex eorum numero, qui & sententiam deberent, & rogari possent, quorum opinio fuit diuino iure Episcoporum residentiam sancitam, partim his rationum argumentis confirmata, quæ nos supra breuiter attigimus; partim alijs à sacris litteris pariter deductis. Quorum præcipuum illud Pauli est Ephesios Pastores ad studium & diligentiam hortantis hisce verbis: *Attendite gregi, in quo vos posuit Spiritus Sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Necessarium enim duxite eos admonere, à quo esset illis munus id iniunctum; ne, si præceptum esse hominis suspicarentur, remissius agerent. Quod ne magno detrimento Ecclesiæ accideret, Apostoli, vt in eorum canonibus videre est, Episcopos in Diœcesi suâ haud commorantes à piorum cœtu submouerunt, alienos à communione Christianâ promulgantes. Extat sanctissimi ac sapientissimi Pontificis Damasi Epistola ad Præsules Africanos, vbi Episcopos euagationis & absentiae conuictos, tanquam Ecclesiasticarum constitutionum contemptores, de gradu sacrosanctæ potestatis

statis deijcit, acrem obiurgationem loco superpondij adijciens, dum eos matribus propudiosæ nequitiae, verecundiaeque penitus extinctae confert. Perinde enim ac ille fœtus adhuc de vtero rubentes protinùs ad nutrices ablégant, ne quod sibi tempus vacet à libidine; ita isti infantes sibi spiritali fœturâ genitos spernunt, abijciunt, alienaeque Charitatis affectibus exponunt; vt commodiùs ambitioni, voluptatibusque inferuire possint. Verba sanè si non hæc Damasi, at sententia non alia est. Neque enim nobis in alienis vitijs notandis, aut cernere tam acutùm, aut tam rotundè loqui licuisset. Quæ tamen (si quid votis proficetur) admodum optarem, Præsulibus nostris ne ignota essent. Vides quandiu est, vt hic grassatur morbus mali moris aduersùs Diuina, Ecclesiasticaque sancita contumax, & multis synodalibus alexipharmacis, Patrumque venerabilium remedijs frustra impetitus? Non vna effluxit ætas, cùm iste oppugnatur Samnis, necdum planè vincitur. Sed nobis potior esse debet Legis authoritas omni etiam pœnâ exarmata, quàm glomeratum ex aduerso agmen præuaricatorum contra fasque, piumque obnitentium. Obdurabimus igitur in statione, donec nostræ militiæ Imperatori, cuius sub signis stipendia meremus, si non honorificam, at saltem causariam missionem dare adlibuerit, laborem interea solantes maximis exemplis hominum non externorum, sed nostrorum. Petri Barocij eruditio, ac sanctitas illustriora monumenta posteris reliquit, quàm vt nostro, aut cuiusquam quantumuis disertis præconio indigeat. Is auorum memoriâ Ecclesiam hanc rexit, quam nos modò Diuinâ conuiuentem misericordiâ administramus. Frugalitate, abstinentiâ, pietate, animi candore, in Grege pascendo assiduitate tantâ fuit, vt vix fidem factura sint, quæ de illo perhibentur apud eos, qui quo minùs à maiorum virtute degenerasse videantur, incredulitate aduersùm veterum decora propriam ignauiam prætexunt. Viginti, & eo ampliùs annos has alpes incolens in statiuis mansit, modicis vectigalibus

libus contentus, conclauì verò adeò non laxo, vt non tam animi eius moderationem nunc id arguat, quàm quorundam nostri ordinis intemperantiam obiurget in Prætorijs regifico luxu extruendis, exornandisque. Mihine vt in mentem veniat vnquam pœnitere, quòd in eâ regione ætatem carpam, vbi tantum lumen claruit quàm diutissimè ab omni maioris Dignitatis ambitu semotu? vnde postremo summâ animi obluetatione vix diuelli potuit ad infulas Pontificatûs Patauini capeffendas? subinde in digressu subsistens, montesque sibi longo hospitio carissimos suspirans. Ex sermone nostrorum hominum, & eiusdem litteris didicimus ad Antonium Caluum Senatorem Venetum conscriptis, quàm inuitus, nolentique hînc animo discesserit; quàm tristis Gregem exiguum reliquerit discessu Pastoris optimi collachrymantem. Non is ego sum, qui mea valde admirari soleam, iudicio meo etiam minora, quàm opinione aliorum. Neque me idcirco cohibere possum, quin fortunas meas ipse iactem, quòd tanto Viro non multo interiecto tempore successerim in easdem curas, quæ dein Gasparem Contarenum Cardinalem tenuère. A quo quartum in hâc administratione sacrâ numerari, non postrema mihi laudum videtur, dum mecum cogito, quantæ dignationis & decoris sit, ibi pedem figere, vbi integerrimi Herois vestigia apparent, easdemque cum illo, cui ordo omnis Antistitum assurgit, sollicitudines mente agitare. Digressum à contemplatione domesticorum exemplorum, (ne mea te oblectamenta fugiant) cogitatio festiua excipit, secessus commoda complectens, quæ tanta, taliaque sunt, vt complures omni æuo adegerint florentibus suis rebus, prosperisque ex voto confluentibus (tantus secreti amor) è medio se quàm longissimè proripere, inclytis vrbibus, magnorumque Imperiorum sedibus relictis, quorum ipsi maxima pars essent. Marcus Agrippa Augusti gener amplissimis honoribus gestis, hostibusque Terrâ, & Mari profligatis, Mytilensem secessum Romæ prætulit gentium Vi-

ctrici

Arici; ubi ipse summo pæne proximum locum occupabat. Tiberium Neronem in spem Imperij sepositum, non multo post tempore humani generis Principem futurum, tanta frequentia urbana, publicorumque munerum satietas incessit, ut Rhodum tantum non aduersis tempestatibus petiuerit, requiem laborum, nec Liuiæ matris lachrymas reueritus, nec Augusti preces se ab illo deferi querentis, Idem (neque ideo huius absentia causas probamus) postquam ad summum in terris fastigium euectus, Cæsar esse coepit, æternâ Vrbe, Imperij tanti domicilio, posthabitâ Capreas elegit insulam præruptam, scrupream, Vlyssæâ quoque Ithacâ minorem, ubi magnum ætatis spatium consumeret exuli, quam Imperatori propior. Prætereo Salonas Dioclitiani, hortensesque illas areolas excultas triumphali manu. Nam externa me minùs mouent, ubi copia exemplorum abundè suppetit nostrorum Procerum; quorum vnum, aut alterum numero exemptum, huc accersam ad fidem dictis astruendam. Gregorius, cui cognomen Theologia operibus eius admirandis illustrata dedit, Episcopus Sassinorum fuit. Hic teridere, aut stomachari videre videor ad tam ignotæ urbis mentionem, quam Geographorum nemo suâ recensione magis dignam censuit, quam aut Vtopiam, aut Nepheleococcygiam, sciscitarique, vbinam hæc terrarum, suæ ignobilitatis conscia caput oculuerit. Oppidulum in Cappadociâ fuisse aiunt, Antistitis sui famâ tantum cognitum, cetera obscurius, quam loca, ubi Cerui cornua amittunt. Vercellæ propter vnum Eusebium Præsulem quondam visebantur. Hippon, littorale Afrorum vix benè notum municipium, tantundem Augustino debet, quantum Episcoporum nostri temporis nonnulli ciuitatibus suis, quarum celebritati referunt acceptum, quod prætereuntium digito monstrantur. Scilicet præstantissimis illis viris, honesta loca omnia ducentibus, in quibus Christianæ Reipublicæ consulitur, ampliora theatra defuissent, famæque ipsorum totum orbem peruagatæ.

magis responsura, si maximarum urbium plausus cupidè captassent; Metropolitæque potius, quàm micropolitæ esse maluissent. Ad præclara ista, & vulgò admiranda pronum iter erat, nî voluntas, religioque obstitisset deferendi Gregis, cuius ipsi regimen susceperant. Hæc cura in animum altius descensa, cæteras omnes procul agit, peculiari amoris philtro comitata, & cui vix Patriæ charitas, pietas in parentes, affectus in filios par fuerit. Sit (neque enim nobis cornea fibra est) Patria genitricis loco: solum, in quo primùm auram vitalem hausimus, beatum habeatur, modò quod à summis Philosophis sancitur, nemo nobis neget amoris affectum sui naturâ non retrocedere, recurrere, sed descendere, & in pronum agi. Id flagrantius in natos, quàm in parentes ipsos hominum studium declarat, effusiorque adhuc multò in nepotes indulgentia, quàm illa est, quâ filios prosequi solemus. Unde nobis ratio concludi potest Episcopos, si Urbes maximè depereunt, quatum ipsi parentes esse, & haberi volunt, nihil naturæ dissentaneum, à suæ pietate alienum facere. Nam & natos natorum læti, sobolescente populo, videmus; & paternæ dilectioni in prole summâ curâ educandâ maternam affectum molliem etiam adiungimus Liberos à naturalibus parentibus editos, Christo de integro parturientes, atque parientes. Et dubitamus adhuc, an gaudium isto maius, vehementiusve humana pectora pertentare possit? Iucundissimo conspectu caruisse amicorum graue esse fateor; nec nisi per insomnium carorum perfrui sermone. Sed munus pastorium professis, & superanda omnis fortuna ferendo est, & conditioni suæ sic consuescendum, ut quæ primò molesta videbantur, procedente tempore etiam delectent. Quirites olim castra, alteram Patriam ducebant, vallum pro mœnibus, tentorium pro penatibus cuique militum fuere. Et nos adeò delicati erimus, ut non nisi in beatissimæ Europæ urbibus tabernaculum vitæ figere velimus? degeneres à maiorum virtute animos gerentes, quibus Patria, quàm latè se

tè se Terra porrigit, omne solum fuit. Septimus decimus annus agitur, cùm ego hîc federe cœpi. Inamabilis primùm hæc visa regio, & quam posthabitis Venetijs, Patauio, Româ coluisse, hominis esset à se ipso Menedemi Terentiani instar pœnas exigentis. Nunc quicquid illud erat, quod minimè ferendum videbatur, animo excessit, successitque amor ingentem, locorumque genium tam acer, ut nullus in orbe angulus mihi arrideat magis; nusquam sim libentiùs. Huius rei (ne non experto credas) periculum non semel feci, Venetias ex negotio digressus, simul ut necessitudines reuiferem. Exprimi vix potest, quàm egrè à me extorserim, ut ibi integrum mensem perdurarem, vnde abesse vel diem, miserrimum antea ducebam. Mensis ille non Lunæ vertentis cursus mihi visus est, sed Metonis annus, qui me ab Ecclesiæ meæ amplexibus arceret. Hunc animi affectum mei, ne clam Musis esset, quibuscum mihi vetus consuetudo intercedit, carmine exprimebam hunc in modum in itinere, cùm Bellunum aliquando sæuiente hyeme redirem.

Vicit iter durum Pietas, nimiusque videnda

Gentis amor, nostræ credita quæ fidei.

Hos inter mihi dulce mori, mihi viuere dulce est;

Hoc magis arridet nullus in orbe locus.

Aspera quin rigidi vernant mihi frigora cæli.

Nixque refert violas, cana pruina rosas:

Hybernium increpuit Boreas si fortè, Notusue

Lapsu præcipiti per nemora alta ruit,

Aequè ingrata mihi sunt horum flabra, Caystri

Mollibus in pratis ac Zephyri aura leuis.

Reliqua non persequar, ne longum faciam. Animaduvertere te in nobis arbitror amantium ingenium, quos delectarum quoque vitia delectant. Aquilonia frigedo mihi Fauonij lenitas videtur: niues violæ, ac pruina rosæ, sed nullo Veneris sanguine infectæ. Nec hyperbolas loquimur Poëtarum more: rebus ipsis verba minora sunt. Nisi fortè putas plus licere amoris isti vulgari viros dementanti, quàm

Cœlesti; cuius suaser verbera, proscriptiones, cruces propter Christum lautitiarum delicijs adnumerantur. Quid quæris? Spiritûs almi afflatus tropica hæc facit, pertinax-que animi propositum duci se à Numine volentis potius, quàm trahi. Si quis, quod nobis volupe est (vt sunt varia hominum ingenia) fastidit; huic per nos licet in alia ire omnia. Limina obsideat Regum, Aristippi more; palmarium etiam se excludi ducat à secretioris admissionis ianitoribus: intercessuri non sumus, quo minùs voluptas quenque sua trahat. Tantùm id agimus, vt nobis vicissim placito frui exilio permittant; neque ex his quisquam, qui nimio se plus sapere existimant, quàm Thalem, nobis tam lètum propositum inuideat. Non desituros enim diuinamus, qui nos in hac rerum solitudine naturæ nostræ obsequi obijciant ad cætus non vsque adeò propensæ. Obijciant his quoque grauiora, & Opicos nos, longâque defuetudine vrbانيتatis, planè barbaros belli isti elegantiarum arbitri appellent, dum ratio officij nostri nobis constet, neque nos negligentia supinæ arguat magnus ille Pastor, cui pastores etiam ipsi oues sumus. Cùm Episcopus iam non suus sit, vt Athanasius Alexandrinus scribit ad Dracontium, sed Ecclesiæ, suæ, cui præest; non sibi iam, commodisve suis, non gratiæ hominum erit viuendum, seruiendûmve, sed gregi, à quo non perpetuò, vel diu aberit (neque enim fas est) verùm quantum requirere Ecclesiæ rationes videbuntur; quod haud longum, & diuturnum esse potest. Sic Timotheum Præsulem Ephesinum non multos adeò menses peregrinatum fuisse Corinthi, Mileti, Romæ, in Iudæâ, atque Macedoniâ accepimus tantâ in magistrum Paulum martyrij iam candidatum pietate, tanto suæ Ecclesiæ compendio, quæ exemplo sui Præsulis proficiebat in omni genere virtutis, vt nihil commune Episcoporum discursatio cum istius absentia habere possit: quam, si omnium singulatim rationem ineas, præsentiam veriùs vocabis. In hos vsus profectiones suas reseruauit Athanasius

narius ille hæreticorum domitor ; Gregorius Nyssen-
 nus, cuius iter Hierosolymitanum à felitteris mandatum
 adhuc extat ; Hosius exercitæ laboribus ecclesiasticis se-
 nectæ, Præsul Cordubensis : qui perrarè aliàs, & non nisi in
 propinqua oppida, & cum longissimè, finibus ditionis te-
 nus excurrerant. Hos si non exprimere ad viuum, (quis
 enim de se tam præclarè sentiat ?) at saltem adumbrare
 aliquâ ex parte nobis proposuimus. Neque desperamus
 Diuinum fauorem præstò adfuturum, quo dura molli, &
 graua minùs premere videmus. Necessitas nos solitudi-
 nis tœdium ferre fortiter edocuit, consuetudo difficultatum
 humanarum lenimentum, (quod mirere magis) etiam sua-
 uiter. Mirificè me afficit in primis Diœcesis lustratio, quæ
 in tres partes non æquas est diuisa. Vna arduos mon-
 tes, depressoque conualles continet, pascuis, syluis cœ-
 duis, metallis diues, aquis ex altis rupibus magno cum
 fragore decidentibus irrigua ; pecore & populis pastioni
 deditis abundans, quos inter pastores quoque sunt, quos
 loco ouium habemus. Hic hyems alienis etiam mensibus
 tanquam in suâ Prouinciâ versatur ; tam acri cæli, folique
 frigore, vt quando alibi mortales æstu, sudoreque diffuunt,
 istis in regionibus omnia rigescant. Incolas tamen inter
 tot niues ardens amor tenet sincerioris Pietatis, quamuis
 Germaniæ finitimos. Vnde non aliquam dogmatis depræ-
 uati luem in adeò proxima loca commigrasse non tam no-
 bis est lætandum, quàm curandum, vt præsentis bono diu
 frui liceat. Spectaculum rarum olim fuit, (ne ignotum di-
 cam) Episcopus iuga ista confragosa lustrans, vbi iter non
 equis, vel quadrigis aptum, viatorem altè cinctum poscit :
 nunc admirationem assiduitas discussit. Noti inuicem
 iam sumus, nec iam vt alieni videmur, sed planè familiares.
 Altera ditionis portio, qualem esse decet montibus subie-
 ctam, inæqualis est ; hinc agrorum planicie restrictè pa-
 tens ; hinc crebris collium tumulis cliuosa, iucunda tamen,
 nec munerum Bacchi, ac Pomone expers ; nam fruges
 vberius

vberius etiam fundit aduersus æstiuos calores algore aëris defensa. Vltima in amœnissima locorum, & beata agri Patauini, Taruifiniquæ rura exporrigitur, oliuatione, & felicitum arborum prouentu nobilis. Hoc veluti diuerticulo labor nobis omnis delinitur ex Diœcesis pererratione difficili admodum contractus. Hinc lassitudo soluitur gratâ vice remissionis animi, ac oblectamenti; quod prospectus affert omnium pulcherrimus, auræque liberioris perfructio. Hinc domum redeo relictis viribus alacrior: vbi manens, tempus in hæc munia partiri soleo. Mane Deum ex formulâ ab Ecclesiâ receptâ oro; pacem ac veniam exposco; fauentem propitiumque precor mihi, Gregi, Reipublicę piorum: mox aut rem sacram facio, aut facientibus intersum. Dein me in bibliothecam abdens, præclarorum ingeniorum monumentis animum erudio ad pietatem, & scientiam rerum humanarum, diuinarumque. Est quando stylo etiam, si se dederit occasio, indulgeo, donec modicâ inambulatione, breuique prandio corpore curato pomeridianas horas iuri dicundo, consulendo, eos admittendo, quibus me conuento opus est, nocturnas verò (vbi Bruma dies meridiationibus detractis breuiores reddidit) lucubrationibus impendo. Matutinum tempus, (quando Laconicam cœnam Asiaticus somnus subsequi non amat) sacræ meditationi reseruatur, memoriæque exercendæ. Non aliàs eâ fideliorē vti soleo. Quicquid à me olim auditione, aut lectione perceptum, in thesauris suis asseruat, tunc mihi in numerato repræsentat ad opus aliquod elaboratius edendum reposcenti. Hæc me exercet palæstra domi ferè quotidie, quâ vsque adeò delector, vt non homo Gephyræus magis, de quo versus ille iactatur apud Græcos

* Viro Gephy-
reo domus am-
ica, domus opti-
ma.

* Ἀνδρὶ Γεφυραίῳ οἶκος φίλος, οἶκος ἀριστός.

Rari mihi per hyemem præsertim in publicum egressus, nec nisi quando festâ die solennis agitur conuentus, aut supplicationis ad Diuorum edes indicuntur, concionēsue; vbi populus sit palàm alloquendus. Nam etsi consuetudo pridem inole-

leuit, decreto Lateranensis Synodi permiffa, vt huiusmodi munere lectiffimi quique Religioforum cætuum fungantur; non ita tamen mente mihi excidit præcipuum Episcopi officium, quin licet vocis, laterumque firmitate destitutus, de superiore loco verba publicè nonnunquam faciam; probrumque, quantum viribus eniti possum, effugiam præconis muti. Habes vitæ meæ rationem fortassè iactantiùs descriptam, quàm moris est mei; ne me omnino frigere putes in hybernīs. Posthàc si perrexeris discessionem hînc mihi suadere, non impunè feres; longioribus, quàm hæ sunt, occupationes tuas litteris vlciscar.

F I N I S.

ALOYS I LOLLINI

BELLVNENSIVM EPISCOPI,

De causis corruptæ Juuentutis.

DIALOGVS.

Aloysius Lollinus . Bonaventura Maresius.

Acitis quidem vos, vt homines gratos decet, Ciues, qui Bonaventuræ Maresij funus summâ cum pietate prosequuti, omni officij genere, quod in defunctorum laudem vsurpari solet, memoriæ eius parentatis. Præcipuum Urbis vestræ, ornamentum fuit post Pierium Valerianum, & Urbanum, quos ille patris sui auunculos ciebat. Idem Bellunensis Cœnobij alumnus, Parenſque optimus, Sacellum Diuarum maximæ Virgini Deiparæ splendidè exedificauit; nosocomium, bibliothecam, chorostasin instruxit, beneficentiæ suæ monumenta; Sodalitij sui per Antonianam Prouinciam Præfectum; in Sarmatiæ regno correctorem; in Patria hæreseos Quæsitorem egit solertissimum, complures sui memores merendo faciens. Vixit vltra Platonis ætatem, animi, corporisque viribus, si excipitur podagra, integer: obiit bonis omnibus collachrumantibus; me verò animi merorem mei ob Viri amiciſſimi excessum, sibi non omnino immaturum, bonis luctuosum crebris suspirijs testante, dum mentem recordatio subit veteris necessitudinis, quæ mihi cum illo intercessit summa, periucundaque

ob eius suauissimos mores, ingeniumque rerum maximarum usu, & variâ doctrinâ expolitum, vnde vberes sæpè fructus capiebam consilij, fidei, beneuolentiæ, quâ me sui cupidum amplectebatur, nihil prætermittens, quod ad excolendam amicitiam mutuis inter nos officijs, frequentibusque alloquijs spectaret. Quorum cum & memoriâ delecter, & utilitate capiar summopere, enitar, quantum vires poterunt, vt pars eorum aliqua funeri supersit, vobis liberisque vestris (ni me animus fallit) profutura. Consideramus ambo per æstatem pomeridianis horis in conclau, foro prætorio obuerso, liberiori auræ captandę, cum nuncius affertur primores Ciuitatis iuuenes nobis non ignotos; aduersę factionis virum non instrenuum, sibi obuiam factum casûne an fraude incertum, displosis tormentis puluerarijs necasse: prostratumque (ne quid immanitatis deesset) repetitis vulneribus atrocem in modum dilaniasse. Hic ille, vt erat naturâ ad lenitatem effectus, lachrymis obortis inquit. M. A. R. Me miserum, cui senium cornicis contigit, vt talia de ciuibz meis audirem; quę, si sperare olim potuissem, ferre quoque possem æquiori animo. Nunc non mihi minùs inopina surgunt, quàm deflenda. O tempora, ò mores, ò sæculum planè dignum, quod à ferri ærugine dicatur, aut si quid illa nequius, perditius. Ne mirere Præsul (quem si canos respiciam meos, Iuuenem vocauero) si in tragici cothurni modos feror præceps, dum hæc audio; nimia in causâ est ætas, transactique temporis repetita altius memoria. Me iuvene Ciuitas ista, quæ nunc sedes belli ianitricis Discordię habetur, Arcadia illa prisca fuit, festâ pace fruens, citharę sonitu strepens, non armorum; vbi casta Venus cum comitatu suo amatorio; vbi zonis solutis Gratia perpetua Saturnalia agebant. Non suspicio mala, non offensa, non rixa impotens, non vlla supercilij nubecula candorem obducebat animorum, quominus honestâ voluptate fruerentur, suis, alienisque bonis iuxta læti; ciuibz, hospitibus munifici; quâ nunc securitate cir-

te circumobit ædes quisque suas, eadem compita, foras, vicos urbanos, suburbanos nocte dieque pererrabant omnes, innocui non magis, quam illesi. Per noctem concubiam vidisses aliquando Virgines à festo conuentu domum redeunt, Duillij Caudicis in morem, præeunte fistulatore, & *daducho pro armigeris. ALOY. Miserrum istud verbum est, mi Maresi, fuit. Videre ego vellem, quæ tu narras, quàm vidisse. MAR. Et videres utique, & tuorum felicitate mecum fruerere, nisi ipsis bona sua esse fastidio cepissent. ALOY. Huic est ne boni quoque satias, ut mellis? MAR. Quid ni verò sit, præsertim cum dolus, & deceptio accedunt, consultores prauis; nec mentis acies adeò usque pollet, ut ventura eminus tanquam è factorum speculâ prospiciat. ALOY. Communem ego potiùs aut calamitatem reor, ut deteriora semper præsentibus succedant, mundo ipso quotidie magis in interitum vergente: aut errorem senilem, qui ætatis incommoda postremorum temporum, suorum vitio adscribit. ALOY. Ne id quidem nego: sed peculiarem hinc causam animaduerte, quæ tropica hæc fecit, nobismet ipsis malis nostris plaudentibus. ALOY. Quænam hæc, quæso, causa extitit morbi tam vulgaris? MAR. Exoticas merces nimis concupiuit quisquis ille fuit primus, qui, ut nobis illineret peregrinæ nescio quid urbanitatis, colorem omnem natiuum cum ipsâ pænè cute penitus erasit. Parùm ipsi felix Vrbs hæc est visa, nisi sapere illicum pipere ac palmis Veneti transmitterent; ni tabellarijs crebris resciremus, quid in Iberiâ rerum ageretur; quid in Galliâ; quem bello quateret Thracius Tyrannus, exitio finitimorum crescens. Hinc fundi nostri calamitas; hinc floribus, quibus Patria vernabat, Auster immissus. Nam cum primi illi Coloniae huius conditores, Platonis consilium secuti, urbem posuissent non modò procul à mari, verùm etiam à vijs militaribus, quæ ad maximos mercatus, ac negotiationum conuentus ducunt; & fluuius Anaxus nobis obtigisset, cursum ratium

pati ob nimiam rapiditatem non aptissimus, quique semel hinc auectareuehit nunquam, haud difficile fuerat genuinos mores ciuibus seruare, ab exterorum contagione minime infectos: quandoquidem exemplo magis viui, quam ratione compertum est. Quod vbi prouincialem parfumoniâ splendore veluti insolito perstrinxit, non egrè ad sui imitationem omnes trahit, vitio generis humani à frugalitate ad luxuriam procliuioris. Exprimi vix potest, quantum detrimenti moribus attulerit publicus hic cursus institutus; commerciaque inde subsecuta cum externis; qui (quod de Phœnicibus scribit Cicero) mercibus suis auaritiâ, luxuriam, & omnium rerum inexplebiles cupiditates nobis importarunt. Hæc ne vetustiora Troicis temporibus existimes, N. Contareno Prætor contigere, annis abhinc plus minus quinquaginta. Annus ille huic vrbi fatalis fuit, & quouis Climaterē capitalior, non alio lapillo fastis inferendus, quàm quo dies nefasti publicis cladibus signantur. Tunc intra mœnia receptus Sinon arte equus Durateus, exitio Patriam daturus. Exinde hinc in peius ruere, & retro sublapsa referri visa omnia. Ciues primùm, quibus ad suburbani fundi villulam iter, longinquæ peregrinationis instar erat, libido incessit agri Taruisini delitias, collesque generosâ vite confitos visendi. Nec hinc finis errorum fuit. Vltiora peragrarē libuit. Urbem orbis epitomen, Venetias obire; admirandaque, quorum illic inuidiosa admodum copia vndique occurrit, auidis per otium oculis lustrare: publicas, priuatasque opes, & inde prognatum luxum regificum cognoscere. Hinc serus ad penates reditus cupidine habendi faucijs, & forti suæ, quâ sibi beati ante videbantur, subiratis. Non eadem posthac diæta, non animus mansit paucis contentus. Multa in corporis cultu peregrinitas; plurima in ore apparebat; dum magna, præclaraque minantur, & non sui censûs. Fæminæ hinc (vt sunt ad vitia dociles) viros imitari: parentes liberi, omnes sueta fastidire; iam alas maiores nidulo expandere. Hæc

viâ

viâ veluti facto agmine grassatæ urbem inceserunt cupiditas, ganea, dotum abnormitas; mundi muliebris amplitudo; cognominis pultiphagidarum dedignatio; & quod inde subsequi necesse est, patrimonij abliguritio; morbusque hydrophobiâ multo grauior, Calendarum timor: quo semel correptos securitas prisca illa deferit, & risus, iocusque mentis nihil sibi conscia comes. Nonne satiùs fuit raris consensum magis horruisse, quàm stygij portitoris cymbam? Res testata oculari fide multorum est, homines nostros non ante se olim credere Anaxo solitos, quàm (vt moris est non iter, sed animam agentibus) noxis ritè per Sacerdotem expiatis, hæredeque dicto quasi in procinctu charorum turbâ illorum discessum non aliter, ac funus prosequente. Quæ fingi ex ingenio putabis, si cum istis pererrationibus comparare pergas, quibus nunc res & tempus teritur frequenti itu, atque reditu otiosorum. Accessit (vt malum malo plerunque feritur) appetitio externorum, & non rarò imparium connubiorum. Quo commercij genere nihil est damnosius, & quod patrios mores pessundedat magis. Negant peregrina sibi iura nata esse alieni municipij mulieres, & aduersus Oppias leges exceptione se tuentur quàm pertinacissimè. Et quidem (si verum amamus) quis tam ferreus erit, qui Iunonem suam, exteram, de Tyndaridarum genere aliquam, aut Cecropidarum, cui vel ipsum nihil agere laboriosum, ac molestum est (nisi bellaria ocij accedant foliorum lusus, alea, conuiuia) subigere vi speret, aut suadere, vt manus operi admoueat? Non ita se natalium oblîtam inquiet, vt sibi ediscere tam serò vacet ancillarum ministeria; & tyrocinium in collo ponere maritam, cui nunquam virgo affueuerit: gemmis, auro, serico nitere, suas esse artes; natosque iuxta Maiorum suorum disciplinam in armis & palæstrâ educare, truces, contumeliosos, efferos futuros. Hæc cum audiunt Tanaquiles nostræ frugi, quidni suis studiis infensæ,

pen-

pensum cum calathis subito abijciant, secessionemque moliantur à maritis, seruitiorum loco auarè nimis, & restrictè habitæ, peregrinis ex aduerso herile imperium in viros ipsos exercentibus? Sic apud nos matronalis pudor ab aduenarum libertate in exilium hînc actus est longè gentium: liberorum indigena illa indoles corrupta, matrum partim indulgentiâ, partim negligentia parentum. Caue enim, putes, illam ætatem haud paruo negotio induci, ut lusorias scholas pro litterarijs frequentet, ubi bonæ horæ pereunt, quæ melius (ut illis videtur) in facinore aliquo patrando Gyris, & carcere digno collocari possent. Vetus querela fuit melioris æui, ad crepitum disci auditoria deferri Philosophorum. Quid hâc tempestate studijs artium bonarum fiet in licentiâ tantâ iuventutis? Quàm tolerabilius multò sanè foret, bonâ fide agere, & litteras, quarum odium maturè imbibit, prorsus aspernari, aliò studia sua transferentem, quàm eâdem operâ duos (quod dici solet) lepores sectando, neutrum horum assequi? quamvis culpa ista non iuuenum magis, quàm parentum est, qui in liberis suis Iureconsulti titulum miserè admodum depereunt, prærogatiuis Collegij illecti, quæ mirum in modum creuere Iulij Contareni beneficio; abs quo tu Tertius Clero huic præes. Legauerat is (quæ erat charitate) ingentem annum redditum pecuniarium, Iurisconsultorum arbitrio inter egenos vrbs per menses singulos distribuendum. Quod erogandi legatiæris ius longè honestissimum sibi, liberisq; suis honorificum non minùs, quàm fructuosum Ciues reputantes, omnem lapidem mouent, ut domi habeant, si non Scæuolam aliquem, aut Iabolenum, qui ex folio de Iure consulat, at saltem vel nomine tenus Leguleium ex eorum numero; quorum in hoc omnis desudatur labor, ut titulum captent inanem, Simij demùm in togâ, & Iustiniano suo (si vera sunt, quæ Suidas de ipso narrat) magis analphabeti. Nam quantum ad id munus obeundum attinet, quod ipsis saluam mouet, nihil planè refert, vtrum germani sint Iurif-

consulti, an diplomatarij. Omnes ex æquo arcæ præfunt
 per vices: omnes Collegij promos, condos agunt discrimi-
 mine nullo eruditionis; omnes præterea idem manet ho-
 nos, dum cientur, discumbunt, ambulant. Quid multis?
 Ne pilâ quidem ludunt trigonali absque prænominis deco-
 re, & prærogatiuâ, quâ miror eos cristas ad eò erigere, vt
 sui fubeat obliuio; quasi verò in nuncupatione potissimum
 consistat vniuscuiusque excellentia, & non potius conui-
 cium sit minimè ferendum, Labeonum titulo aliquem vo-
 cari, cum sit caprimulgus, aut fossor. Vix me rei indigni-
 tate comprimo, quin in Satyram ferar vel inuitus. Eò ne
 loci processisse publicam fœcordiam, vt nobis fœdam igno-
 rantie barbariem sub personâ Sapientie obtruserit, scor-
 pium scilicet pro percâ? Et Nemesis tantum litteris inui-
 dię conflari patitur? Quotus enim quisque ex his, qui le-
 uiter Musis benè volunt, risu sibi temperat, cum vel istos
 ὄνους ἡμίονους vectos videt nimium pompaticè; aut sermoni-
 bus illorum adest, verbaque excipit infaceto rure inface-
 tiora? Atque vtinam saltem huiusmodi nos portentorum
 arctior prouentus premeret, equiori eos animo ferremus.
 Nunc ita passim formicinâ copiâ suppullulant, vt non ma-
 gis olim Cadmi militię seminium. Quippe alij quoque
 complures sunt, nullius Academię puluere conspersi, mi-
 norum gentium Doctores, nunquam lytę, prolytę nuspian,
 qui, vt repentino imbre fungi nasci solent, sic impostorum
 quorundam nescio quâ virgulâ contacti, Iurisconsulti su-
 bitarij euadunt, Pandectis ne de limine quidem salutatis;
 Codice verò de nomine vix cognito. Cum Trebatio suo
 per Epistolam iocans scribit Cicero, mirificam personam
 induci posse in Mimo Britannici Iurisconsulti. Quod ego
 illius dictum, veluti diuini alicuius vaticinium interpretor,
 cum audio quorundam Iurisconsultorum nostri qui ineptam,
 & supercilio litterario inductam ignorantiam, si non rei fo-
 rensi, at saltem comicę consuluisse illatâ non ita pridem
 nouâ personâ in Orchestram ex legis legum periti (Gratia-
 num

dum vocant) quæ ineptis risum moueat dictarijs; & quibus
 cum litteris nihil sit commune. Sperare ne vnquam putas
 potuisse veteres illos Themidis Antistites affore tempus,
 cum illutibilem hanc socordię notam amplissimo ordini, &
 Regibus affidēre solito litteratę laudis oſores inurerent? quos
 ne credas nihil omnino ad Patriam referre, neglectā bona-
 rum artium disciplinā, scito ipsis potissimum deberi priscę
 apud nos frugalitatis abolitionem, dum Patauij (ne nihil
 agant) pro legibus aleam; pro pacis artibus proteruiam, ac
 rixas; pro parsimoniā, luxuriam ediscunt, quę mox domi alios
 edoceant eiusmodi elegantiarum rudes. Et miramur non
 ampliùs lente, aut Telemachi ollā oblectari iuuentutem no-
 ſtram; armis perſtrepere; eruditionem auorum memoriā
 florentem sic exaruisse, vt vix surculus aliquis sit reliquus ad
 Clericos tuos instruendos? rationabiliùs multò miraturi
 si hæc non forent, corruptionis causis manentibus, viresq;
 acquirentibus in dies. Asclepiadum de stirpe aliquo est
 opus, qui Epidemico isti morbo medicinam faciat non ma-
 gis poculis catharticis, quàm phlebotomiā, quicquid oc-
 cultę in venis est labis, amoturā. ALOY. Prudens mehercu-
 le consilium; si exitum haberet; & malum diutiùs negle-
 ctum non inualuisset, nullā humanā ope (ni me animus
 fallit) medicabile. Cui tu cum triplicem causam affignes:
 peregrinationem, seu animi causā ea suscepta sit, siue cum
 mercaturę exercitio coniuncta; conditiones in maritandis
 ordinibus procul à Patriā petitas; Doctoratum, res indif-
 ferentes, & planè ancipitis euentūs: quis erit tam Lycur-
 geus, qui eiusmodi stirpibus securim admouere velit, vn-
 de nescio maiorā ne damna, an commoda Reip. eueniant?
 Nam ire peregrè si de vitā tollis, & prudentiæ maximè in-
 commodas, quę vix aliter constare potest, & hominem
 mundanum ciuem, intra fines admodum angustos circum-
 scribis non animaduertens, quantum illi Sapientes Græciæ
 profecerint, Ægyptum, atque Indos adeundo. Vnum sanè
 Polytropi cognomen longā tot marium, terrarumque col-
 lustra-

Illustratione comparatum ab Vlyſſe Palladis delitio efficiet, ut noſtras dehortationes auræ hînc ferant, ſi pergimus patriâ ciues egredi minimè probare. Ut omittam domeſtica, (quæ maximam habent vim) exempla, Urbani, Pierij, tuimet ipſius, quorum ille Græciam, atque Palæſtinam erudito labore peruagatus, cuncta in vnum congeſſit vetuſtis litteris inſcripta monumenta, quæ in ſemirutis urbium per Orientem parietinis legebantur. Hic verò ætatem omnem, quæ ſatis illi longæua obtigit, planè contriuit illuſtrium per Italiam bibliothecarum pluteis deſixus, vnde omnigenam illam eruditionem hauſit, decus operibus ſuis olim addituram. Nihil tibi ob os dicam de maximis tuis itineribus Italicis, Auſtricis, Sarmaticis, niſi te eò per virtutem loci deueniſſe, ut ciuibus tuis te imitari plurimùm expediat. Eadem mercaturam deſenſio abſoluet, niſi indictâ cauſâ damnetur. Multis præſtantis ingenij philoſophis pro viatorio commeatu fuit, dum longum iter proficiſcerentur diſciplinæ ergò; Thaleti in primis, Soloni, Platoniq; ac Hippocrati Chio, inter Geometras ſui temporis commemora-bili. Ciuitates prætereà plurimas copiâ, domos diuitijs bea-uit, quas Ariſtoteles haud in poſtremis felicitatis humanæ, virtutumque moralium adiumentis ponit, liberalitatis præfertim, ac magnificentię, abſque opum ope penitùs frigentis. Nec ſacra illas Pagina proſcribit, modò artem eis vtendi calleamus; aut copioſam mercaturam in Salomone reprehendit Regum optimo, ac ſapientiſſimo: cuius claſſe Hieroſolymam aduectum legimus non Phryxi aureum vellus fabulis conſictum, ſed ingentis ponderis talenta ex Ophirâ ſtruendo, ornandoque templo ſuffectura; quod ille Iſrâelis Deo excitabat omnium, quæ Sol circunſpicit, pulcherrimum. Externa verò conubia cur reiſciamus, cauſa non eſt, niſi fortè Heſiodi conſilio de vxore ducendâ ex viciniâ, Legis à Senatu ſcitæ, atque à populo iuſſæ vim tribuimus. Non Nini-uem, aut, quæ centum portis adibantur, Ægyptias Thebas

* *pariam Vr-*
bem.

habitamus, vt nobis Patria indigenas nurus suppetat abundè; sed *μικρόπολιν* montibus suffixam, in quâ plerique omnes ciues non vno inter se cognationis nexu obstringuntur, quo nisi prius per Pontificem Maximum soluto, nubere mutuò non possunt: ne nihil eos habere putes excusationis, si interdum conditiones externas circumspiciunt Romanorum prisce cui ritu, qui tantum abest, vt eiusmodi nuptijs fuerint indelectati, vt in connubialibus solennijs boni ominis causâ vocarent Caias illas suas ex Sabinis. Idem adultâ iam Urbis maiestate vxores non mirâ aliquando, quàm Senatum ex municipijs legebant; nec erat summis familijs pudori maiores suos ex prouinciali nobilitate aliquam matrimonio sibi copulasse, modò moratam, & dotatam probè; quales Circumpadane fuere, ac Massilienses Cornelij Taciti etate; vnde genus traxisse Agricolaë focerim matrem, laudi non postremè illi vertit. Quod restat de Laureâ Doctoratûs, haud difficulter distinctione se tuetur, cuius quantè sint vires in disceptatione omni de rebus controuersis institutâ, non ignoras. Optimum Iurisconsultum esse, & haberi, labor, & honos, & quæstus est multò omnium vberimus: eiusdem facultatis inanem titulum ignorantia suæ aliquem prætexere, vanitatis non dicendæ. Illud præcipuum parentes habent in optatis: hoc contra eorum intentionem, ac vota accidit interdum; non secus ac lolij infelicis, sterilisquæ germen spem ferentis agricolæ deludens. Quid facias? Vno eodemquæ Sole concrefcere lutum, resoluique ceram ille canit. Succus planè idem apes iuxtà, ac crabrones alit; vnde hi venena; illæ mella stipant. Idem dictum puta de peregrinatione, mercaturâ, doctoratu, nuptijs exoticis. Multos hæc omni etate ditant, pauperant, honestant, malâ forde foedant, prout cuiuscunq; merentur mores; aut fors, atq; occasio se vertit, Diuinæ prouidentie pedisequæ. MAR. Audio; sed boni patris familiâs reor interesse etiam cogitare apud se, quod cuique natorum muneris iniungat: ne caudex, aut postremæ gurges prodigalitatis, mercato-

rem

rem agat, sed callidus, solers, & ad rem addictus non magis quærendam, quàm seruandam; né ve, cui mens animi obtigit tam stolidè ferox, tam effusè petulans, præposteraque, vt spinas pro rosis legat, multorum hominum vires, moresque libeat videre, nisi condictâ pactione cum suis, se non ante Calendas græcas domum reuersurum. Olei profectò, atque operæ iactura fuerit cum periculosâ aleâ coniuncta, permittere eiusmodi ingenia vagari, quorum errores nihil planè aliud futuri sunt, quàm errores meri, reditus verò, veluti Cometæ nunquam impunè visi, Patriæ ferales ob sequitiem, gladiatoriamque animi licentiam, quâ sunt in populares soliti grassari, imbellibus truces, strenuis ignavi, omnibus molesti. Nam, quòd spectat ad ** ἀδιαφορίαν* Doctoratûs; <sup>* Indifferen-
tiam.</sup> acquiescerem sententiæ tuæ sanè haud illibenter, ni ea foret complurium Candidatorum Iuris peritiæ obtusitas, quæ omnem prorsus parentum spem tolleret melioris frugis, nisi affectus ipsi suos commodis Reip. præferrent: quam quis ferat à rerum imperitissimis administrari, cui perspectum sit, quantùm inuigilare soleat humana cura, ne maris ignarus manum adhibeat ad clauum; ne ad stiuam agricolationis planè rudis; neu, quam quisque artem non apprîmè callet, in hâc se exerceat; nisi tu in numero rerum ancipitium reponis, & non eodem semper ordine currentium, ad rudimenta Grammaticæ indocilem, doctrinis exactioribus ineptum fore: aut illos probas, qui, cùm auletæ non possint, citharædi euadere nituntur irritò conatu. Figulinam artem ab amphorâ incoahari negat vetus verbum; & nos tam noxiè indulgentes sumus, vt sinamus legum sacra illotis planè manibus tractari, ad quæstum duntaxat, & ambitionem ab his, qui nondum manum ferulæ grammaticorum subduxerunt? Verùm hæc tu videris, qui nouam morum censuram meditaris, Præsul Urbis factus: quo non ita pridem munere suscepto ita mihi vidêris fungi non indiligenter, vt à Grege ne latum quidem digitum abscedas; mihi & viæ parum in stadio hoc vitæ, & curæ istarum rerum haud

multum superest : quam tamen volens libensq; pro alitura Patriæ rependo, permolestè ferens, quotiescunque aliquid perperam à meis ciuibus fit, aut inconfulid. Quale est externas nurus inde sibi petere, vbi parùm viget morum disciplina. Nam vt demus peregrè ob vrbis infrequentiam petendas esse: quis non in eo desideret diligentiam parentum, quod qualiter eductæ, moratæque sint, susque deque habent? Non nego Romanos in maritandis liberis nequaquam aspernatos prouincialem parsimoniam, ac frugalitatem: nec inuitus lego priscum Patauinarum matronarum decus;honorique tributum à Tacito historiæ Romanæ conditore, Agricolaë soceri sui matri, quod Massiliensis domo esset. Neque ideò concedo ex omni gente matrem familiās esse capiendam, vnde recta natorum educatio, vnde domūs regimen speratur. Sponsam nemo sanus, credo, Quiritium duxisset ex Lemno, Gnido, Amathunte, aut de genere Syrophæniissarum, Adonidi inferias ferentium. Cuius rei argumentum habeo non leue, quod Imperator Titus non ob aliam causam Berenici nuntium remiserit Reginæ licet, & sibi perditum in modum dilectæ, quàm ne vrbi Romæ Orientis lasciuia minueheret, atque impotentiam, recenti adhuc Cleopatraræ memoriā omnibus infensam; cuius superba pati fastidia, non secus ac Omphales Alcides, necesse habuit Marcus ille Antonius de Triumuiro factus humani generis Duumuir, qui Augustum imperij Collegam equo animo non tulit. Eant nunc homines nostri, & acres dominas suis ceruicibus asciscant ex Heroinis alienigenis, & postea ab illis sandalio commitigari sibi capita querantur. Nouo quodam modo, Præsul, illarum, ac nostratium Genij dissentiunt; ita tamen, vt ipsæ his nunquam non imperitent, maritis regendis assuetæ. Mirificas turbas cient domi, foris, in viciniā. Nihil à se alienum putant, quod ad viros spectet. Nihil iuris suis coniugibus nouæ Amazones relinquunt, præter prolis procreationem: nam educationis curam omnem sibi vindicant, ne à maternâ stirpe, quod

quod turpissimum putant, degenerare liberos contingat. Horum indolem ita à teneris explorant, vt iratis similes vagiant pertinacissimè; familiarium oculos impetant digitis infestis; patris euellant barbam, ora conspuant; orationis rudimenta ordiantur à fescenninis, ac conuicijs: vt procedente ætate blasphema verba ferijs, ac iocis sæpè internectant, animi plerunque causâ; pædagogos lapidibus incessant; viciniam hostilem in modum infestam reddant clamore incondito, bacchico discursu. Hæc cum mater videt, in gaudium effusa

Oscula delibat natì, dein talia fatur.

Noster eris, si te poteris defendere pugnis.

Mirer? si talibus tyrocinijs imbuti, faces Reipublicæ denique euadunt? incendio cuncta correpturi, ni commodum frigidam infundis vigiliâ, custodiâ, stationario denique præsidio, quod nobis vos Præsules debetis; & quidem, quantum in vobis est, etiam præstatis. Sed nimis miserum est, in longum ita extrahere ætatem, vt in eos mores, ac tempora deuenias, quæ nihil cum his habeant commune, quibus tu florentibus vitam exegisti: quo malo nesciô an vllum senectuti accidat calamitosius. Mihi quidem idem prorsus, quod Gnosio Epimenidi, euênit, postquam diuturnum illum somnum indormierat. Noua mihi omnia, intolerabilia, infueta surgunt, quæ senilem animum, per morositatem leuibus etiam rebus irritabilem, perturbant. Omitto priscas, quæ pessum iêre, consuetudines, mores, instituta patria; externa quoque ista, incessus, cultusque corporis immane quantum, modum excefferunt. Ille vel molliter flexus, ac Ionicè; vel cataphractorum in morem rigidè subnixus: hic regifico luxui, quàm vsui priuato propior. Animitus ingemui superioribus diebus, cum ad meas peruenisset aures, nostratis sponsæ mundum muliebrem æstimatione factâ, subductâque probè ratione sexquialteram proportionem habuisse

ad

ad dotem; Sponsi verò vestem nuptialem ex holoserico sub-
duplam reputans apud me, vt fit per otium, vix tanti Lol-
liæ ornatum constituisse, cui Marcus ille Scaurus auus fuit,
rapinarum sinus. Contemnenda hæc fortassis, & friuola vi-
deri possent alicui nostrarum rerum inexperto, quo quisque
incedat gradu obseruare; quo cultu niteat; verba quo lin-
guæ idiomate deuoluat; nam in hoc quoque vulgò labora-
tur, alijs Tuscum, alijs Opicum sonantibus: nobis, quibus
& ciuium censuales tabulæ non ignotæ sunt, & compertum
existit fati, quantum eiusmodi in moribus vrbani solœcis-
mi, patrimonijs detrimenti adferant; quàmque multos ad
incitas vsque redigant, ne ad restim dicam, longè aliter vi-
detur, nec iniuriâ, ni fallor. Ab omni siquidem mutatio-
ne quantumuis parua, Reip. periculum timeri debet. Quid
cristis leuius ad omnem auræ motum volitantibus? Hæ ta-
men per Italiam Guelfarum tum, Gebillinarumque par-
tium studio infectam, à iuuentute pileis infixæ, instar mili-
taris cuiusdam tesseræ fuerunt. Manet adhuc Albatorum
nomen apud Belgas, à panni colore sumptum, quo capita
tegebat textorum, ac fullonum Gandauenfium colluies
aduersus Principem suum coniurata. Nec nominis omen
tam infaustum eximi æuo potest, quod tot florentes vrbes
illius prouinciæ prostrauit. Romanorum mos fuit constans,
non domi solùm, verùm etiam apud exteras regiones, to-
gatos conspici: ad saga non nisi in tumultu ire; quæ vestis
mutatio, quamuis per se res esset haud maximi momenti,
ob receptam opinionem, mirificam inducebat animorum
perturbationem. Adeò solenne est vestimentis mores de-
clarari: neque de nihilo dici, de togâ ad pallium transire
quempiam, cùm reiectis externarum rerum curis totum se
Philosophiæ dedit excolendum, aut contra de pallio ad sa-
gum, cùm inuersâ serie Philosophi, Castrenses fiunt è ve-
stigio. Andronici iunioris ætate morbus iste non modò popu-
lares Byzantij, verùm etiam Aulæ proceres infecit, vt sum-
pto peregrino cultu alienas, veluti in scenâ personas age-
rent

rent Latinorum, Myſorum, Triballorum, Syrorum: quod & argumentum non obſcurum fuit corruptæ priſcæ diſci-
plinæ, ciuiumque in alia omnia, quàm in inſtituta patria re-
ſpicientium; & nimium triſte augurium cladis non multò
poſt tempore future, quæ Imperij Orientis reliquias miſerè
afflixit. Nam, ubi quiduis potiùs eſſe, & habere cupis: quàm
qui ſis; quidni omnem ſis lapidem moturus, vt is euadas,
quem tam mimicè habitu mentiris? Innatum gentis lepô-
rem præ ſe fert Gallicus ornatas; granditatem Hiſpani-
cam Hiſpanus; quarum cauſas cum homines noſtri procul
habeant, videre neſcio, cur alterutram harum imitari ve-
lint, niſi conditionis proprię pertęſi, agrarias leges, & ta-
bulas nouas concupiſcunt. Fallimur, ſi eos beatè, aut ſaltem
ciuilitè viuere putamus, quos cum ſui cenſus eiufmodi fa-
ſtidia ſubierint, ſumptus non ad agelli redditus, ſed ad aliæ-
næ inſaniæ accommodant; imitationem in veſtitu, reliquo-
que omni domûs inſtrumento. Antiqui patrij mores ſunt
colendi cupientibus prudentis, ſuiſque bonis contenti ciuis
nomen adipiſci. Rhenones, & maſtruce potiùs in alpinos
accolas decerent, quàm quæſita ex Iberis Setaba, aut Atre-
batenſia conchyliata. Vnde maximâ ope eſſet enitendum,
vt ſi non Ædiles, quibus Auguſtus hoc negotij dedit, pace
domi foriſque partâ, at ſaltem primarij Ciuitatis Viri pro-
curarent, vt veſtitus priſtinus reduceretur, edicentes im-
perio non magis, quàm exemplo, ne qua plus ſemunciâ au-
ri haberet; neu verſiculi veſtimento vteretur; ne quis in
foro conſiſteret niſi ſobriè modicèque cultus; contumaces
nota, deriſus, multa ſequeretur. In primis verò ea illos
cura fatigaret, vt reſciſſa inter ciues concordia, mutuusque
amor rursùs coaleſceret: cuius beneficio fiebat, vt Patria,
me iuvene, non Ciuitas ex diuerſis ordinibus, tribubusque
conſtans; ſed familia vna videretur, ab vno ſtirpis authore
in natorum natos propagata arctiſſimo beneuolentiæ vin-
culo deuinctos, eumque animorum concentum inter ſe ſer-
uantes, qui muſicę harmoniæ comparatur; cuius intermiſ-
ſo

ſo ſtudio ſicuti acceptam Arcades ferebant, vt Plutarchus
 tradit, morum ſuorum belluinum in modum efferationem;
 (nam vnà cum canendi, amandiſque artibus, quibus & ma-
 ximè pollebant, & ingenium ferox, naturæque loci con-
 gruens veluti cataplaſmate quopiam emolliebant; huma-
 nitatem quoque ipſam pænè exuèrant) ita nos haud multo
 feliciùs, quàm illi, ſiti, quòd noſtris ciuibus inter ſe non
 conuenit, partem aliquam tribuimus honeſtiſſimarum vo-
 luptatum, liberaliſque Muſices neglectui. Hinc eſt, vt il-
 lorùm ſententiam minùs approbemus, qui omnem omnino
 vel pudentis amoris declarationem in ſperatas iuuentuti in-
 terdicunt. Nimiùm rigidi ſumus, qui in tantâ ſegete di-
 ſcordiarum, atque ſimultatum, quibus noſtra Ciuitas vn-
 dique diſtrahitur, ſpicam aliquam amoris caſti ſuboriri, re-
 ſponſi Piſiſtrati planè immemores, minimè feramus. Ve-
 rùm hæc ne longiùs exequamur, pudor meus facit, ſimul
 anus ætas; cui neſcio quæ mala fabula garrulitatem ideò ad-
 finxit, quòd Tithonus in cicadam verſus memoretur. ALO.
 Neſtori ego te, quàm Tithono in cicadam mutato com-
 parauerim libentiùs; tantùm tua oratio me capit, & rerum
 varietate mirificè diſtincta, & illo reſperſa ſale, quem Te-
 thidem ad Pelleum ſponſum ſecum cum dote attuliſſe fe-
 runt: licèt in eâ quædam ſint, in quibus leuiter à te diſſen-
 tio, quorum accuratiori diſceptationi craſtinum diem di-
 candum cenſeo, niſi tibi aliter videtur. Nam hic iam ad
 occaſum vergit. M A R. Cras adero ex condiçto, modò
 per podagram liceat; cuius baſilicis ediçtionibus ſæpè nu-
 mero mihi eſt parendum, velim, nolim. ALOY. Non adeò
 improbi moris illam eſſe reor, vt nobis indiçtum collo-
 quium inuideat; præfertim cùm differri poſſit, ſi quid te-
 cum conſtitutum habet. His dictis, ille ad Petri, ego in
 hortulum deſcendi.

F I N I S.

ALOY.

ALOYS I LOLLINI

BELLVNENSIVM EPISCOPI,

De Origine malorum Disputatio.

AD DONATVM MAVROCENVM

Senatorem amplissimum.

 Nde mala, si Deus, à quo omnia emanant, atque gubernantur, optimus: sicuti cuilibet quæsitu obuium, ita repertu, & explicatu difficillimum, humanoque ingenio pænè imperuium omniæuo fuit. Neque ideò, quid de totâ hâc quæstione sentiam, seu potius in quibus ab alijs dissentiam, dicere grauabor: tantas apud me vires habent tua non mollia iussa, mi DONATE, cupiditasque summa tibi obsequendi, quæ nunc eò me loci adigit, quò meâ sponte nunquam processissem; quid humeri recusent non ignarus. Age ergo, quando nulla hînc vel leuis commendatio Nominis speratur, mecum reprehensionis aleam subire para conatûs audentioris. Quod ad me attinet, ego huius culpæ, quâ omnino carere potuissem, veniam apud æquos lectores ita deprecor, vt quò eam faciliùs impetrem, nec diù his inhærere salebris necesse habeam, breuitatem vicissim spondeam, maximum tædij leuamen; perpetuumque filum scriptionis, allegationibus nullis interfectum, ne grauissimorum hominum assentari potius auctoritati, quàm rationibus parère videar. Malun, & Dei

Aa

Pro-

Prouidentia adeò inter se dissentanea existimantur, vt vno
 posito alterum de medio tolli oportere è vestigio, multis
 Philosophorum visum fuerit: quorum qui malum in orbem
 introducunt, necessariò Prouidentiae aditum occludunt.
 Contrà verò, qui res humanas Dei curae mandant, ij malo-
 rum omnem segetem stirpitùs euellunt, nec esse, sed videri
 mala potiùs contendunt, cùm minora sint bona à summa
 Bonitate longiùs remota. Vnde illis idem planè accidit,
 quod luci, quæ quo à fonte suo distat longiùs, eò opacis cor-
 poribus magis immiscetur, habetaturq; in aliam atq; aliam
 colorum speciem deniq; degenerans. Hæc si tibi sententia
 probatur, mentem arctis difficultatum nexibus absolueris,
 quibus eorum ingenia torquentur, qui malum simul, & Pro-
 uidentiam inducunt, dum ab ipsis quæritur, vnde origo Ma-
 li, si Deus æternis imperijs omnia gubernat? Neque enim à
 Deo dicent (si cor illis salit) eius Bonitatem, ac Omnipoten-
 tiam reueriti, quarum neutra tam deformem sobolem
 agnosceret. Adeò vt vero propiùs futurum sit malum bonum
 fore, quia boni proles, quàm bonum malum, quia mali
 origo. Ab alio igitur principio, si non à Deo malum ortum
 dicent: quod rursùs rogo, an summo illi primo subcentu-
 rietur. Quod si concedunt, Deo erit imputandum quic-
 quid in eius castris mali à tribunis eius nutui parentibus
 committitur. Si negant, Ioui optimo maximo Veiouem
 opponunt, copias aduersùs eum statim paraturum rerum
 Monarchiæ herciscundæ causâ, quæ duos ex æquo Principes
 non capit. Vt igitur hæc phrenesim Manichæam referentia
 vitemus, adeunda nobis via est, ubi cunabula mali vestige-
 mus, quod varietatem rerum creatarum, quatenus ex
 contrarijs consistunt subsequi, velut corpus vmbra, non
 improbabiliter videtur. Nam cùm malum in his maximè
 appareat, quæ aut contra naturam fiunt, aut contra ratio-
 nem, his ipsis nunquam non alicuius boni causâ, nusquam
 non sub boni specie contingit. Exemplo res fiet clarior.
 Mors malum, imò malorum vltimum videtur, non temerè;
 humano

humano siquidem corpori vim affert, structuramque eius admirabilem euertit. Quod tamen dum facit, neque animis incommodat, quibus, si nequam sunt, peccandi ulterius subtrahit occasionem; si boni, eorum ergastulum effringit, ut liberiores hinc auolent in cælum. Quin elementis, ex quibus corpus nostrum temperatur, rem efficit omnium gratissimam, quæ summopere expetunt ad loca propria tanquam ad lares patrios veluti postlimio reuerti. Mors igitur nunquam alicui est mala, quin & cuiuspiam boni causa sit, & non mala alijs. Par ratio de ijs, quæ ab homine præter rationem fiunt irâ, & libidine menti dominante, quæ iussa ipsius exequi debuerant. Nam Opifex summus hominis bono iram, & concupiscentiam menti copulauit, ut essent, quibus à se nocitura amoueret, profutura autem appeteret. Non igitur contra rationem est simpliciter, si aut ira feruore exardescit, aut libidini quicquam adlubescit, ut in brutis liquet. Nec non menti ipsi non multo erit satius adiacentium sibi passionum irrationabilium motibus turbari, quam per se furere, & ratione omni veluti pecora carere: præsertim cum eiusmodi perturbationes cohibere, & in ordinem cogere, si velit, possit: si nolit, pœna præsto sit, quâ Deus quicquid mali accidit ob rerum (quantum ab ipso longius recedunt) compositionem, imperfectionemque, protinùs rependit. Igitur tur postquam mortale corpus animæ immortalis coniungi, Prouidentia interfuit, rationi quoque aliquâ ex parte fatendum est consentaneum, quod contra rationem fieri videtur. Nam veluti in rebus naturalibus, quod contra naturam fit, eius fit causâ, quod propter naturam agens operatur, ita in homine illud ipsum, quod rationi aduersatur, propter id primùm institutum fuit, quod est secundum rationem: ut mens eo utens ad præscriptum rationis ageret, certè posset, ac deberet. Magnâ hæc, si benè percepta fuerint, Prouidentiam liberant inuidiâ, quam ignari rerum æstimatores illi creant. Quorum ea quoque querela est tam

falsa, quàm in speciem atrox, quòd Prouidentia non æquâ lance bona, vel mala dimetitur vnique pro meritis; sed scelestos quosque de contemptibus exemptos euehit, exornat, diuitijs beat; contra verò bonos viros omni fauore destitutos malis per summam iniuriam premit, ac diuexat. Quasi verò quodeunque speciem, nomenue boni vulgò habet, id continuo ab æquis rerum arbitris in bonorum albo reponi debeat; nec magis inter se adulterinum, & germanum bonum, quàm comicum aurum, & obrizum differat: aut in eo sit Prouidentia culpanda, quòd cuiuscunque studijs perspectis possessionem Virtutis perpetuò fruendam ijs tribuat, qui eius sicuti cultores maximi semper extiterunt, sic cæterarum omnium rerum contemptores; diuitias, & huiusmodi ludrica ad lubitum Fortunæ repositenda alijs relinquens, vt illos depositi cura magis torqueat, quòd secura minus, eò anxior. Quæ nam hæc inuidia est diuersa sequentium, præmia liuentibus oculis mirari, quorum imitari ipse studia nolueris? Auare totâ quas mente petisti, opes habes; athleta vires; honores obsessor fori. Cur ergo bonorum non perquisitorum titulis macrescis? Cur Cato haberi vis, cum sis naturæ prouincijs verrendis? Quid tibi cum insignijs Virtutis, Luxuriæ mancipium? Atqui otio deses, cutique curandæ deditus mercatori Ibero haud quidem inuidet, cuius non inhospitabilis Oceanus, totque terrarum, ac marium pericula iter remorantur, quin pauperiem fugiens alio sub Sole calentes Indos petat. An fudore, & sedulitate parandam Helenam socordiâ, nequitiaque fauitoribus flagitiosissimis exambire speras? Tuque adeo Philosophe, qui Virtutem, amores tuos, Prouidentia munere in sinu foues, cur exhorres plebeculæ contemptum, aut solitudinis incommoda? Cur tibi saliuam mouent Apitiane mensæ; potentum bracteatus splendor; valetudo pugilum; Nirei forma? An docendus adhuc, nescis mangonum nequissimæ fortis hominum hunc esse morem,

rem, venalitorum corpora quòminùs integra, eò conqui-
sitis vndique artis lenocinijs impensius ornata in catastrâ
exponere, vt emptores fallant? Non aliter his, quos tu
beatissimos putas: euenit, externis ornamentis nitent in-
tùs vlceribus scatentes. Ni credis, purpurâ, & reliquo
artis fuco illum exue, qui regio fastu tumens Atridem si-
mulat in scenâ, vilem ouiculam inuenies. De Virtutis
alumnis contra est: omnis eos color, & res decet. Vlyf-
sem Ithacensem detractis omnibus Fortunæ phaleris egen-
tem, nudum, naufragum, in Phæacum littora eiectum
Nauicæ oculis obiecit Pallas, vt natiuam eius pulchri-
tudinem detegeret, quâ Regia puella caperetur. Neque
alio habitu Crates Diotimæ placuisse fertur, nisi quòd nu-
ditati gibber, mirus scilicet amoris illex accedebat. Et verò
si opes, valetudo, dignitas, peculium solius esset probitatis;
contra autem egritudo, pauperies, contemptus in scelestos
tantùm commigraret: quis non Virtutem sectandam non
sui, sed peculij tam ampli causâ: quis non vitium ob malos
vicinos fugiendum diceret? Nunc autem Virtus suo libra-
ta pondere pluris æstimatur, licet eam ærumnarum Ilias cir-
cumstet, quàm vitium, etiamsi supra pondij loco ponas quic-
quid cupidinem humanam irritat. Nam quos aureos Mi-
dæmontes auaritiæ non inficit erugo; quas non vires Intem-
perantia infringit; quem non dominatum deiicit humi re-
pentis animi pusillitas? Cui contrâ dolori Fortitudo; ino-
piæ Continentia; repulsæ Constantia aduersus spem, &
metum decus haud attulit? Quæ cum ita sint, ad pauca respi-
spicere videntur, qui falsò de Prouidentia queruntur. Cu-
ius defensionem id subiungi potest, hominem animo, &
corpore constare, facultatibusq; corpori à Naturâ inditis vti,
quæ cum multiplices sint, & corporeis tantùm commodis
inferuientes, accidit non rarò, vt contemplationi rerum di-
uinarum, quibuscum illis nihil est commune, importunnè ob-
strepant; animumque inde suis turbis auocent alia omnia
agentes. Quod ne fiat, summoperè sapienti enitendum
erit,

erit, vt Dauis istis cuncta interturbantibus dimensum, hoc est materia luxuriandi subtrahatur; eòque necessitatis adigantur, vt nequam illis esse haud liceat ob malam valetudinem, aut esuritiam, quarum suppetitijs adiutus animus nullo negotio rebelles affectuum impetûs retundit. Quæ igitur Prouidentia culpa est, aut cur apud plerosque malè audit, si quæ sapientes maioris boni causâ plerunque expectunt, vltroque etiam arcessunt, ea ipsis non rogata defert? maximâque eos curâ leuat auri, ne ab ipso mergantur, demergendi; ex vrbeque, Græciæ totius saluberrimâ (nam & id Platonem fecisse legimus) in Academiam palustri loco, atque pestilenti sitam transmigrandi. Cuiusmodi sanè loca complura per Italiam visuntur, quo quasi in colonias suorum sodalium examina olim deducebat Franciscus Assisinas diuinitus Cœlestem sapientiam edoctus, & plerique alij ob vitæ sanctitatem Diuis additi. Erítne vnquam, vt Philosophus nominis sui non oblitus huiusmodi rerum aut possessionem alijs inuideat, aut ipse desiderio tangatur, quæ alimenta vitijs ministrant, animoq; sunt impedimento, ne se ipsum colat, suisq; bonis perfruatur? Nec ideo Prouidentia crimen vllum est, quod improbi eius indulgentiâ copijs instructi, habenas cupiditatibus relaxent. Quandoquidem plurimis eorum profuit, non clam malos esse, dum in scelera licentiùs effusi, in monitores plerunque acres, in leges quinetiam vltrices nonnunquam incidunt, quorum animaduersione resipiscunt, immedicabiles forsan remansuri, si nequitia eorum, famulitio opum destituta intra euticulam suam se continuisset. Accedit Virtutem non vnâ, atque solitariam rem esse, sed variâ, atque multiformem, & cui multiplici necesse sit occasione, vt se ipsam omnino explicet, non vnîsq; se rebus habilem ostendet Pentathli præclari instar, cui pugilem tantum esse parum est: omnem gymnasticam callens in saltu, in disco, in iaculo, de se vt periculum fiat, antagonistis optionem defert. Sic cum viris probis agere videbis Prouidentiam, cum hos quidem
coe-

coelestium contemplatione, cui insueuere, longiùs auulsos in medium actionum discrimen proijcit; illos rursus à rerum publicarum curâ, curiæque luce ad pallium, & quietem vocat; vt germanos Asteropœos ambidextros, & in vtrunque versatiles ostendat nunc instrumento actionibus obeundis apto, illis contributo, nunc adempto, prout vsus poscit. Neque aliunde euenit, vt quidam à Patriâ, penatibusque procul acti longinquas quærere terras iubeantur. Sic enim maxima secum exempla virtutum imitari volentibus circumferentes, sideribus similes luminis sui vsuram passim mutuantur. Et his quidem Prouidentia suspicione eâ liberatur, quam ipsi fauor in malos, bonorumque infectatio insperferat. Nam, quod obijci solet à quibusdam, eius si non iussu (at permissu saltem) pari fato imparis vitæ, meriti que homines defungi; nunc nobis erit diluendum. Principiò haud in procliui est, de cuiusq; internâ probitate iudicare, perbellè eam plerisque simulantibus aurè popularis, aut commodi alterius captandi causâ. Nec periculo vacat, censuram vnumquenque subire antea actæ vitæ, pœnas veterum criminum sustinentibus multis, qui in bonam alioquin frugem rediere; Deo verò etiam innocentes hinc ad se nonnunquam commodè euocante, ne illorum sensus, vt diuina edocti perhibent, nequitia præuertat. Deinde vt demus simili interitu dissimilis fortis ciues, inquilinos, hospites perire, vrbe in imos manes dehiscente, aut subito incendio absumptâ: quod Lugduno olim accidisse Annæi Senecæ ætate tantum non lachrymis obortis apud eum legimus: quis erit rerum humanarum adeò ignarus, qui ignoret, quantum discriminis intersit inter proborum, & malorum hominum suprema? illis placidâ morte, & leni somno simillimâ rectâ ad Beatos, his cum gemitu, atque indignabundis Amphiarai, aut Turni Rutulorum regis in modum trans Styga, impijs habitata abeuntibus. Vt omittam non illos omnes, prout diuersa promerentur, pari clade affici; sed vt in vno aliquo conueniunt, communique iure per-

perfruuntur incolarum perituræ Urbis . Verùm de his hætenus . Nunc ad eorum criminationes veniamus , quos Prouidentiam (quandoquidem punire nocentes sui iuris est) lento gradu procedere in scelerum ultione male habet , illius tarditate maximè offensos . Quid enim , inquiunt , iuuat in re tantæ molis cunctatricem esse ? Nonne pænam statim culpam ponè sequi & Reipublicæ vtilius , vnius supplicio pluribus cauenti , & nocenti ipsi fuerit salubrius malis suis quàm citissimè medicinam fieri , quàm tum demum ob commissâ plecti , cùm eorum obliuio iam ipsum cepit ? quod sæpenuerò euenire necesse est maximâ Prouidentia inuidiâ , dum qui clam olim , vel coram , sed impunè deliquere , multo post tempore aliò delati , nullam iustam ob causam , quæ ipsis , vel alijs occurrat , pænas luunt , & indignâ se pati quiritantur , Deo , Prouidentiaque dicam impingentes , quasi inson-tes , nulliusque criminis compertos damnet , improbis manifestarijs , & in flagranti deprehensis crimine igno-scens . Quæ Numen incusantium querelæ , à tarditate pæ-næ maximè exortæ , Fortunæ regnum nobis inuexere , ne Prouidentiâ à rerum procuratione ipsorum suffragijs exactâ deesset , quæ cunctâ pro libidine suâ susque , deque ageret . Hic ego etsi possem modestiam Hebræorum imi-tari , qui vbi fortè in nodum dignum vindice inciderint , dicunt Eliam Thesbitem soluturum , quem ipsi ante ad-uentum Messiaë nimium anxie expectant : dicam attamen non semper fontes , vt polypum plagis , pænis mi-tiores fieri , atque à peccando absterri , sed delicta plerosque castigationibus , delictis castigationes subne-ctentes ob ea , quæ commiserint , puniri , rursusque ea committere , propter quæ iterum iure puniantur ; nec finem vllum nocendi , aut noxam luendi facere , dum viuant , telluris more , in quâ spontè nascentes spinas etiamsi falce millies succideris , nihil planè ege-ris , in succisarum locum alias similes naturâ loci

iden-

identidem fundente. Cur igitur Prouidentia inuidia, quod penas in longum differat, conflatur; si penam non modo semel inflictam, sed ne capiti iam iam impendente improbi mouentur? Optatis potiri vindictae legum quidam praefidentes, etiamsi ob oculos eius aduentantis imago obuerfetur, peccant. Quid verò si nec semper accelerata correctio ex arte est? medicorum optimis, qui Prouidentiam ipsam æmulantur, non tam morborum naturam, remediaque ipsis congruentia, quam tempus, ac occasionem pharmaci adhibendi, in qua maxima artis pars consistit, obseruantibus. An quod Asclepiadum elegantiores summam cum ratione faciunt, id omittat Prouidentia? Cui futura priusquam per vestigia sua reuoluta occasionem secum nobis afferant, presentia sunt, cogniti que articuli omnes opportunitatum? Non obtusa adeo pectora gestamus, ut talia de Prouidentia stultissime dici nobis non suboleat. Prefertim cum animi ægritudines multis partibus sint atrociores, nosque sauius discrucient, quam corporei morbi iecoris quippe, aut renum rerum caducarum, & quarum naturalis status in eo maxime consistit, ut ea vnde constant contra naturam maxime se habeant. Ne Prouidentiam igitur artes suas doce, Sus Mineruam; quando bilem medicis etiam vicanis nihil æquè mouet, quam egrum, aut ægro assistentes de suis iudicijs iudicare velle. Nec si quid in te aliquis ex huiusmodi ægrotorum numero peccarit, quorum ad Prouidentiam pertinet curatio, ad vindictam protinus te para, ni legi Iuliae supplicium debes, maiestatis læsæ crimen illis decernenti, qui munia Principis affectant. Efficiet illud summum primum Numen, penes quod rerum humanarum quantumuis obsitarum iudicium est, cuiusque aures silentij voces æquè adeunt, ac Rhetorum picturata artis coloribus oratio, ut non magis te iniuriâ affectum, quam contumeliatorem te offendisse pigeat. Nunc ne desit, quo te interea solari possis, sic habeto. Malum, quod Prouidentia penis infectatur, labes, ac peruersio

est animi extra semitam rectam deflectentis. Animaduersio contra sanatio eiusdem, in pristinamque naturam restitutio. Proinde sicuti medicinam ulterius differri maxime noxium habetur, ægrotisque ipsis omnium miserrimum, quos iuuat magis conualescendi causâ inediâ penè confici, cauterijs peruri, scalpelloque in viscera adacto lacerari, quàm à medico illorum negligi salutem; sic fontibus, qualescunque illi erunt, loco grauioris pœnæ fuerit potius, quàm indulgentiæ seriùs puniri. Quod perinde est, ac diu animi sui intemperie, morboque perfrui, quo malo nihil inueniri posse execrabilius cognosces, si omnes diras animo reuoluas inimicis impreçari solitas. Harum capita sunt amicis, parentibus, patriâ carere, natis superesse, propudius uxoris erubescere, naufragum, eiectumque in littus hostium hospitio arenæ prohiberi, debilitate membrorum, hebetudine sensuum, complorata valetudinis affici incommodis, &, ne longum faciam, quibus inter se tam malè conuenit, senectute, ac rerum inopiâ grauari. Quæ tamen nemo sanæ mentis non anteferat scelestorum conscientia, occulto admissorum verbere liuenti. O si humanis obtutibus patèret animus Phalaridis cuiuspiam, aut Titij illius, cuius immortale iecur vultur exedebat, quantum nobis incuteret terroris impunita hominum improbitas diuturnitate morbi, incuriâque Medicorum obcalescens. Monet vir florentis eloquentiæ, summæque sapientiæ Synesius amicum, quem sinistra opinio admissi sceleris afflauerat, vt sedulo excussâ prius conscientia, si famam vera locutam comperisset, carcerem statim aduolaret; iudici (hoc est) huiusmodi morborum medico se sifteret, neque pateretur, vt culpa pœnalis medicinæ expers altiùs eius animum inficeret. Idem nos si non persuadere nostris, at saltem suadere persistamus, vt non tam cum Prouidentiâ in gratiam bonâ fide redeant; eamque versis in laudes per palinodiam obtrectionibus, Iustitiæ præsidem, diuinæque legis vindicem agnoscant; verumetiam pro virili parte imitentur in se-

in fera iniuriarum persecutione furentem exardescens iræ
 rabiem ipsius exemplo cohibentes. Quæ non simul ac quic-
 quam sanctionum eius prætermisum est, flagra peccanti-
 bus admouet, aut crucem figit; sed prolationibus vfa,
 diemque de die extrahens moratur; homines interea eru-
 diens in pœnis infligendis pœnitudini, & retractationi tem-
 pus præstituere. Longanimitas, si nescis, affectuum vacui-
 tatis initium quoddam est, * *ἀναισθησία* (quatenus homini licet) ^{* Indolentiam.}
 adipisci cupientibus magnificandum. Hanc tu haud dif-
 ficulter assequare, si te Prouidentia docilem præbueris.
 Duobus maximè à se inuicem ingenio longè distitis iudici-
 cibus iudiciariam facultatem tribuunt, qui iræ, & rationi
 committunt iniuriarum suarum actiones, causasque rerum
 priuatarum dirimendas aduersus eos, qui damnum sibi in-
 tulerunt. Quarum cum altera alteram impediatur, peruer-
 ti iudicium oportet, ni ira præceps, & vindictæ auida de tri-
 bunali deturbetur. Diuinorum peritum audiui, hanc quo-
 que causam dictis adiungentem ferè punitionis scelestorum.
 Aiebat Prouidentiam unicuique pœnam pro meritis repen-
 dere, neque pari modulo imparia scelera metiri. Est ali-
 quis lectissimæ improbitatis ex vitijs peruetustis, & inter se
 dissimilibus conflatus; terribilis viuis; morientibus violen-
 tus hæres; & Virginibus raptor; alienis thalamis adulter;
 fraudum, vbi pellis leonina non fat est, omnigenarum fa-
 bricator mirus; & qui quodcunque auaritiâ corrasit, luxu
 perdat. Hunc Prouidentia non vno ictu puniens confodit,
 sed primùm spectris somniorum terret per quietem, internis
 Conscientiæ tortoribus traditum excruciat, infamiæque no-
 tâ signat, vt suo dedecori superstes quotidie pereat multo-
 ties ab omnibus cane peiùs, & angue odio habitus, conui-
 tijsque impetitus. Deinde vitam illi protrahit ad pœnam
 diuturniorem, si quod tamen diuturnum esse in hac vitâ po-
 test breui desitura. Et verò si vniuersus terrarum orbis hu-
 manæ famæ, atque infamiæ theatrum punctus est infecti-
 lis: si temporis quantuncumque spatium, momentum,

quis miretur eximiae prauitatis, & extrema exempla meritae punitionem in alia interdum loca, temporaque reijci, ubi nec supplicio finis, nec dolori vllum laxamentum ex eorum genere futurum est, quae vel intensissimos cruciatus apud nos solantur? praesertim cum videat malos ne hic quidem ex voto viuere, sed diris furiarum imaginibus Orestis more agitari: & ne repente miserrimi fiant, quod rerum naturae ordo haudquaquam patitur, luendis aeternis poenis, quas illis preceptus animo timor representat, sensim affuescere. Coeterum, ne vllum genus argumenti desit aduersus Prouidentiae calumniatores, adiungam magni ingenij esse, magnaque exempla daturi aliquando, praecleara, vt se occasio praebuit, specimina praebere maximorum vitiorum, ac virtutum, quod quo minus exemplis hinc inde ab omnis aevi historijs petitis probem, consensio illorum facit, qui facta, moresque hominum nouere. Ne igitur ad maxima quaeque nati, deterriti penis animos demittant, sed Dei mandata peragentes, egregia facinora aggrediantur amplissimum reipublice decus allatura: sistit gradum Prouidentia tantisper, dum communi bono consulatur, cuius rei causam non video, cur eius consilium daminari debeat. Nam si lege apud Aegyptios cautum fuisse aucthores prodiderunt, ne mulier capitalis grauida nisi prius enixa plecteretur: quis erit ab omni humanitate tam auersus, qui in eos lege agi iubeat, qui foetus pulcherrimos parturiunt, optima nempè ex hoste spolia, Patriae libertatem, imperij usque ad extremas terrarum oras propagationem, & vt nostra attingam, optimarum artium perfectionem, Ecclesiae tranquillitatem, Christianismi incrementum. Quae cum in lucem editura esset Constantini Imperatoris spectata indoles, iure sibi reddere Prouidentiam equo-rem potuit, ne in eo statim, manifestaque in luce, sed prolatis in longum rebus, dimotaque spectatorum turbam vlcisceretur Crispi filij infantis necem, vxorisque in candenti balneo inclusae miserabile exitium. Scopulosa loca praeterue-

teruectum, & quibus nescio an præruptiora occurrura sint, vasta æquora excipiunt littori illa quidem propiora, sed quæ non multo minori negotio sunt enauiganda. Neque enim non magnis circumseptum difficultatibus videtur, quod de filiis improborum, progenieque illis subinde successurâ quæri solet. Quam plerunque nullius penæ alioquin affinem ob delicta parentum penis agi non tam experientia rerum magistra, quam oracularis illa indubiæ fidei sententia nos docet: *Patres immitem suam esitarunt, & filiorum dentes obstupescunt*. Nonne id eiusdem æquitatis pænè fuerit, quam ob muli calcitrionis noxam clitellas immerentes cadere? Nam aut patres scelerum authores de suo vel viuentes adhuc, vel post fata pœnas exsoluerunt: aut, quod præstigiatores solent, Iustitiæ insomnis utrobique oculos, quasi Ditis galeâ tecti, latuere. Quorum si alterutrum dicamus, aut inexplabilem sæuiendi in infantes ex æquo, fontesque Prouidentiae voluntatem fateri necesse est; aut insignem eiusdem negligentiam summâ cum iniuriâ coniunctam, quæ hæreditatem filium paternæ pænæ cernere compellat, cuius possessionem pater ipse adierit nunquam, nec hæredis arbitrio relinquat, quod per leges licet, ut si malit, tam præclaris, tamque nulli inuidendis bonis ultro cedat. Hoc nos procul biuio relicto, quo aduersarij digitum intendunt, aliam viam ineamus defensionis institutæ hinc exordientes. Non aliter ac ostenti haberetur loco cornos columbas generare, sic rarò admodum contingere, ut non improbi improbis creentur, tanta in hoc mundi in deterius labentis senio inoleuit feminum corruptio, tanta domesticæ disciplinæ deprauatio, quam auctorum vitiorum subsequi emulationem quis miretur? nisi cui ignotum planè fuerit, quantam vim habeant familiaria exempla, moresque vnâ cum lacte hausti à puero. Quod si demus, ut damus non inuiti, Dei benignitate, agricolæque aliquis externi curâ singulari posse fieri, ut ex oleastro
olea

olea euadat; non ideo nobis erit concedendum, quæcunque
 pœnæ nomine vocantur, veras esse pœnas, qualia sunt mor-
 bi, pauperies, despectus, & his grauiora carcer, fidiculæ,
 proscriptio, quibus probi viri, vt supra à nobis demonstra-
 tum est, afficiuntur aliquando magno animarum suarum,
 magno itidem eorum bono, qui alieno exemplo erudiri, sa-
 pereque norint; aut quæ pœnæ propriè dicuntur, punitio-
 nemque delinquentis animi respiciunt, à Prouidentia im-
 merentibus infligi, etiamsi immerentes nobis videantur.
 Vtinam tam præclarè cum moribus sæculi nostri ageretur,
 vt difficulter id probari posset, nec circumspectantibus oc-
 currerent vndique exempla vitia sua prætexentium, vt secu-
 riùs fallant specie aliquâ virtutis: maiorumque suorum no-
 xas albis, quod aiunt, equis præcurrentium. Equidem sic
 cenfeo pœnis diuinitus immixtis non tam piacula admixta
 corrigi, quàm affectiones malas in scelus aliquando erup-
 turas, ni pœna occasionem antevertat: infernis verò suppli-
 cijs de posteritate omnes puniri, qui parentum nequi-
 tiæ imitatores fuerunt. Neque multum interest filiùs ne,
 an seruus abneposis sit, quando non vicinitate ad gentis
 authorem malum contrahi hoc solet, sed similitudine mo-
 rum, quæ in longo interuallo diffitis sapiùs apparet occul-
 tà quadam naturæ sympathiâ: cuius non obscura vestigia
 in humani corporis membris medicus obseruans morbo il-
 chiaci curando non femori, aut parti alicui propiori medi-
 cinam facit: sed venam solius pollicis pertundit membri
 à femore longiùs sepositi. Adulteræ ab Æthyope mæcho
 clanculario compressæ nepos auum, quem natus non expref-
 ferat, colore prodidit, vt Aristoteles refert doctissimus phi-
 losophorum. Nec rarò à nobis visi podagrorum filij celeri-
 pedum palmam nulli concessuri, quorum vicissim natos
 auita podagra diuexaret alternante Naturâ vices ob diuer-
 sitatem diætæ, ac temperamenti. Quod in vitijs quoque
 euenire animorum, pœnisque eis iure debitis non tam mirari
 debemus, quàm cauere, ne in nos meritò vsurpari possit ve-

tus illud dictum, mali corui malum ouum esse oportere. Diuinâ Prouidentiâ, quantum ingenij inniti vires potuere, hunc in modum Epicureis inuitissimis, assertâ, reliquum est, vt malum quid omnino sit, si modò vllum futurum est, Prouidentiâ rerum potente, & vnde ortum ducat, vberius rursus disputemus, ibi, ne tam lubrico in loco prolabamur, vestigia ponentes, vbi inter initia Religionis nostræ pedem fixit Apostolorum æqualis, Paulique doctrinâ æmulus Arcopagita Dionysius Athenarum Præsul. Primùm igitur videri posset malum nullum esse. Nam cùm à Deo summo bono omnia procedant, cùmque non tam proprium summi Boni sit boni causâ vnumquodque agere, & bona omnia creare, quàm rerum creatarum vniuscuiusque boniforme esse, bonumque iure quodam originis appetere, consequi alterutrum necesse est, aut nullum nullibi malum, aut boni appetens malum, particepsque esse: noctem quippe illumem Solis. Præterea si malum est, erit etiam maleficum, sæuumque ex æquo sibi, alijsque: & proinde quatenus tale se ipsum tandem conficiet, atque malè perdet: vel, si sibi parcat, non ampliùs malum, sed bonum fuerit. Postremò cum bonum ipsum ente prius sit, ideoque omnibus rebus vbicunque existentibus boni aliquid inspergat, vnde à bono orta esse ea dignoscantur; si malum inter ea, quæ sunt, adnumeramus, idem necessariò inter bona recensendum erit. Rationes ferè totidem in medium adducunt mali peremptores, quibus talia regerunt, qui contrariam sententiam sequuntur. Non erit contrarium virtuti vitium si tolluntur mala; nec quod ipsi bono aduersatur, mali vim habebit, sed boni potius; quorum propositionum falsitate quid splendidius? Fora vndique strepunt honestissimorum hominum querelis aduersus malos, & flagitij comperitos. Damnantur repetundarum rediuiui Verres; pugnat certamine aperto quasi in arenâ matronarum pudicitia cum effrænis luxuriæ Tarquinijs; vi rapitur res ab effractoribus manifestarijs, quos Spartanæ disciplinæ piget cautè furandi; bel-

di ; bella gerunt extera , ciuilia , fraterna , quinetiam Principes Christiani, quorum an alter iniuste in alterum induerit arma , cum dubium non sit , æquius quæri posset , an vterque . Et tu obstinate mala esse pernegas ? Quàm vellem , vt id pudore incolumi negares . Nunc externis omissis aspicce intestina humani pectoris dissidia , eorumque , qui nondum continentiae assueuere , vocibus aurem admouere ne graueris , quibus illi cum suis affectibus iurgantur . Nunc ira seditionem mouet , nunc libido ; nec dies præterit , quin diuersa in studia scindantur contra obnitente corporis nostri aurigâ , & plerunque in cassum habenas inhibente . Profectò nihil horum fieret , si mala aut minora bona essent , aut nulla essent . Nam bona , qualiacunque illa fuerint , optimè inter se conueniunt , mutuò concorditer conspirant , monitisque Massinissæ Regis iam iam è viuis excessuri , vtrò parent . Minoribus verò bonis nihil periculi timetur à maiori bono : quin consanguinitatis iure , quod ipsi cum illis intercedit , perficiet ea potius , quàm perimat ; præsertim cum bonum maleficum non sit , nec vllâ nocendi facultate præditum , etiamsi nocere velit , sed sibi , alijsque benignum , & salutare . Vt igitur in mundo aliquid remaneat , quod bono aduersetur , neque nobis Pandora vase opus sit , malum erit retinendum , purum inquam , & putum malum , & non quod respectu maioris boni ita nuncupatur , cum ipsum sui naturâ minùs bonum sit . Quòd si damus , (vide quanta inde absurditas sequatur) minus bonum additione bonitatis adolescit , crebrisque paulatim incrementis vsum , in magnum emergit bonum tandem aliquando ; quod malis itidem vitijs continget , intemperantiæ scilicet nec dum obfirmatæ , aut iniustitiæ , cui aliquid adhuc desit ad absolutiorem sui consumationem . Si hæc siquidem mala non sunt , sed minora bona , vt aduersarij comminiscuntur , nequitiâ sui generis minutatim in dies additâ , sensim augetur , bonique semper quanto magis deteriora fiunt , aliquid acquirant , eoque demum nobis sorites iste rem deducet ,

ducat, vt, quod lingua tanquam dictu improbum proferre refugit, summum bonum summa iniustitia euadet. Sit igitur malum his potissimum de causis, simul ne vi omnino noxiâ re destituamur, vnde rebus interire, & desinere contingit. Quemadmodum enim id quod bonum est, sospitatem dilargitur omnibus, ita mali proprium hoc erit, maximè cunctis officere, molestiamque, ac interitum afferre. Quòd si nullum esset principium noxale, maleficamque facultatem in se habens, ne corruptio quidem rerum esset vlla. Corruptione verò de medio sublata, nec generatio ipsa, cum hæc sibi mutuò succedant, relinquetur; nec ætatis, aut valetudinis defectio; & (quod maximi faciendum est) omni suo ornatu carebit orbis iste sublunaris, varietate spoliatus tot rerum naturæ specierum generabilium, ac interibilium, quæ absque mali operâ retineri posse minimè videntur. Et hæc quidem à mali patronis dici solent. Nos autem, vt fori mos est, non tam partium controuersarum argumenta colligere oportet, quàm studijs suspensis expectare, quid super his ratio potior, tanquam Iudex honorarius decernat. Ea igitur litem hunc in modum finit, vt nullum prorsus admittat malum simplex per se, suisque innixum radicibus existens; sed nobis facultatem det mala nominandi rerum creatarum ab opificis Dei perfectione recedentium defectus: qui vel naturæ abortus, vel animi à scopo aberrationes veriùs dicentur, si quando eorum cursus non quò naturâ fuerat directus, sed longè aliò deflectit ob errorem, atque impotentiam, cuius nulla res, cum à Deo discesseris, immunis est. Nam quòd in bono, stabili proposito Angeli persistunt, post præcipitem casum cacodæmonum eiusdem cum illis ordinis, ac dignationis, supremi Statoris Dei munere id habent: vt essent, qui sibi, licet immenso interuallo proximi, de fonte luminis diuinos radios exciperent speculi in summum læuorem expoliti instar, quos huc ad nos postea reflecterent humanæ menti illustrandæ:

nec ullâ mali labe vestibulum pollueretur Deitatis, ante quod ipsi excubant sempiternâ statione. Neque ideò legionum illarum defectricium Præfectus, quia primus omnium defecit, ita mali princeps statuendus est, ac si malus ipse naturâ, mali author, & origo fuerit. Deus meliora. Bonus à summo Bono principio creatus peccati maculam ab incunabulis minimè contraxit: sed in malum suo fine frustratus incidit, exindeque deceptus deceptorem agit generis humani innocentissimum. Alioquin si naturâ malus esset, improbitate vniiformi semper malus esset, nec in eo vestigium extaret vllum bonitatis, quæ falsissimè dici argumento sunt naturales eius dotes, essentia, vita, intellectio, earumque conseruationis appetitio; quibus conditionibus naturæ præditum, quis absolutè, omni que ex parte malum dixerit? & non potius bonum, quatenus talis est, huiusmodique bonis insignitur; malum autem, quatenus non est, quando malum ipsum nihil est aliud, quàm defectio, imbecillitas, prolapsio, munerisque vnicuique naturaliter iniuncti cessatio, præuersioque: quorum nihil essentiam habet, habet deessentiam, si nobis per grammaticorum ferulas dicere sic licet. Eisdem rationibus conuinci potest, ne in homine quidem, mentibus à materiâ seiunctis proximo malum inueniri, nisi eo modo, quo à nobis fuit declaratum. Irasci siquidem, & concupiscere nullum per se malum, sed enharmonicum modum non seruare est affectionibus humanis temperandis. Quod veluti in fidibus imperitiam Citharædi arguit, sic in nobis animi aberrationem, ac improbitatem. Neque in corporibus humanis malo locus erit, quando quidem neque aduersa valetudo, nec deformitas, nec vitia id genus, sui naturâ mala, sed bona potius, licet aliquâ ex parte diminuta ob formæ, & ordinis defectum reputari debent. Nec mali causa animo est corpus, cuius immunes Dæmones etiam si sint, à scopo tamen non minùs, quàm animi, & corpora aberrant. Nam carentia ratione animantia, si affectibus exarmare volueris, corrumpes.

pes. Quid enim Leonis generositati fiet, si irasci definat? quò illi iuba, rugitus, caudæ flagellum animos exacuens, ferarumque confectores vngues? Quid cani relinques, si ringi, & latrare adimas aduersus fures, & ignotos? Succedunt genera plantarum, animantibus proficua, si excipias venena, quæ tamen nec per se mala sunt, nec à Naturâ magis nouercarum maleficijs producta, quàm medicorum amuletis. Lapidēs supersunt, ac metalla omni planè suspitione malicaritura, ni nobis sacram auri famem inuexissent, vnde innumerabilis Ilias malorum. Quod tamen si crimen est, errori potius ingenij humani imputandum est, cui splendor rei haud magnifanè pretij imposuit, raritasque, acris illecebra cupiditatum. De materiâ res est obscurior, cui omnis formæ penitus experti, cùm inesse malum ex accidenti haud possit, necesse est, vt si in eâ malum inuenitur, ab eius essentiâ aliud non sit, sed idem cum eâ prorsus. Quod quibusdam philosophis aded arrisit, vt eam rerum extremam, informem, rudem, indigestam, atque ided à Dei perfectione tanquam mundi sentinam infinitis spatijs sepositam, omnium malorum principem inaugura-uerint, αὐτοπαχον congruo dignitati titulo ipsam salutantes. quod cùm patrij sermonis egestas non permittat, vt vno aliquo vocabulo satis explicetur, verborum vertemus circuitione: *Summum primum malum, & cuius participatione mala reliqua omnia vocentur.* Hic mali primatus, proportionē respondens summo bono fundamenta conuellit maximarum rerum, quibus ordo, ornatuque fulcitur vniuersi; Deumque supremum Dictatorem cogit quasi abiurato magistratu cum extremæ fortis tribuno ex æquo imperium partiri. Qui si Deo ex diametro opponitur, omnisque contrariorum oppositio ex vno aliquo genere, tanquàm ex fonte in diuersa fluit, erit Deo aliquod superius genus, quod ipsum, riualemque suum, summum primum malum comprehendat: quo nihil fingi stultius videtur. Vt omittam materiam haud summè malam, imò ne malam quidem dici posse, quæ in

bonum formæ, ornatumque fertur flagrantissimâ appetitione, & quam Aristoteles comparare audet impotentissimo amorî fæminæ in marem. Equidem sic cenfeo, materiam loqui propriè volenti, neque bonam vocandam esse, neque malam; hoc eius appetitioni conuenit, quâ in bonum tendit, illud informitati. Quid verò si ne illud verum quidem est, priuationem propriâ facultate bono aduersari? Nam vniuersalis, & absoluta priuatio facultate, ac vi omni caret; partialis autem non eâ ratione, quâ priuatio est, aliquâ vi pollet: sed quâ priuatio non est. Quæ si esset absolutè malum, non tam rem, cui inhaeret, quàm se ipsam illi inhærentem interimeret in modum lethalis morbi, qui ad corporis exitium, cuius ipse causa est, extinguitur. Prætereà in elementis, antequàm ex his corpora conflentur, licèt sit priuatio corporum, nullum tamen est malum; futurum proculdubio, si priuatio malum ipsa esset. Cui, quod Magistro Lycæi placuit, facultatem tribuere malefaciendi, vi nedum omni, verumetiam efficaciam ademptâ, quæ formæ propria est, perinde fuerit, ac succisis vnguibus, & pennis auium vexationem miluio permittere. His hunc in modum constitutis, quæri potest, quòdnam malum maius sit Cacodæmonum ne, an animorum, an verò corporum. Et primum quidem grauius malum Cacodæmonum adeò videtur, quod & suæ peruersitati pro auctario additur proteruia, contumaxque propositi immutabilitas, quæ in malo pessima habetur; & humanis malis, qualiacunque illa sint, causam ipsi præbuere. Nam nisi Satan nequitie fermen ingenijs hominum superseuisset, tam vberi segete malorum certè careremus, quibus & corporum inficitur natura, & operationes ipsæ animorum. Qui cùm locum inter corpora, & Cacodæmones medium obtineant participes aliquo pacto extremorum, hinc habent malorum habitum perennitatem, si quando prauitate ecclâ laborant, inde actionum prauarum fines tempore metiri, quod corporum proprium est,

est, quorum ipsę vtuntur instrumentis, dum agunt. Quanto autem corpore mens præstat, quantoque id quod secundum rationem est, eò quòd secundum naturam melius habetur, tantò peius erit à ratione, quàm à naturâ discessisse, cùm id defectum essendi arguat, illud bonitatis, eòque peius sit non esse bonum, quàm simpliciter non esse, quo ens bono dignitate cedit: vt nobis minimè mirum videri debeat, quod in Euangelijs legitur de Iudâ, qui Lumen nostrum, eundemque fontem bonitatis Iudæis prodidit, *melius illi esset, si natus omnino non fuisset*: cui dicto perfimilis videtur illa sententia Biantis, *optimum non nasci*: nisi quòd consuetudinem loquendi minus seruat, quæ melioris vocem pro minori malo ponit aliquando, optimi haud vnquam. Et verò quæ, obsecro, erit tandem hæc optimitas non esse? si ne bonum quidem dici potest, quod non est, nisi ab ijs, qui proprietate nominum reiectâ formulas nouas elocutionum, veluti triumphiri monetales, sibi cudent. Restat, vt pauca dicamus de modo, quo bonis malum permiscetur, quod cùm causam non habeat, à quâ consultâ deliberatione producat, nec vllius rei ergò fiat, neminemue sui amore capiat, inamabile prorsus sit oportet, & illecebrâ ab omni alienum; sed ex accidenti tantùm sub boni ratione obrepens aliud agere aggressis, neque vsquam alibi, quàm in his apparens, quæ aut defectum rationis patiuntur, aut ex rebus constant inter se contrarijs: quarum vni quod secundum naturam est, alterius naturæ aduersatur. Cùm tale, inquam, sit malum, rebus subexistere potius dicetur, quàm existere; quòd existentia illarum rerum solùm est, quæ à proprijs principijs effectæ ad fines diriguntur sibi congruentes. Huiusmodi conditionibus cùm malum omnino careat, de viâ istâ regiâ, quæ à bono principio ad bonum vsque finem rectâ ducit, necesse est, vt planè exorbitet, in præceptaque diuerticulum deflectat præter intentionem agentis, cui in bonum tanquàm in scopum collimanti, perincommodè
ali.

aliquando accidit, ut aliò, quàm quò destinarat, telum iaciat. Non illepidè mali naturam repræsentat, quod historia fabularis tradit de Ixione, qui, cum Iunonis correptus amore, omnem occasionem quæreret (ut mos est amanti) eâ potiundi, in nebulam incidit ipsius instar efformatam; quam Iunonem ratus, & cupidissimè amplexus, ad extremum sensit se vanis imaginibus delusum. Idem planè nobis vsu venit, dum aliud summopere expetimus, aliud nanciscimur animi quadam aberratione, ac paralogismo: cui natura humana, quantàm ab vnitate discedit, maximè obnoxia videtur in varia studia distracta ob affectuum multiplicitatem, non semper aurigæ habenas audientium. De mentibus à materiâ seiunctis alia est ratio. Vnde enim illis affectuum cum ratione intestina altercatio, si à corporis contagione procul absunt? Nec ideo sui naturâ omnis erroris sunt expertes, quia eatenus ab vnitate simplicissimâ recedunt, quatenus cum prius non fuerint, esse aliquando incepere, ex actu, & potentiâ constantes. Patuit, ni fallor, malum rebus subexistere contra agentis votum, præscriptum rationis, naturæ institutum, monstri degeneris in modum, quod Parens ipsa, quæ genuit, genitum exhorret. Nunc videndum est, an quid illud tandem sit, definiri possit. Et verò, si ea tantùm definiri dicimus, quæ principio, & fine terminantur: irritus erit planè labor, malum principio, fineque carens, eoque nomine interminabile, definire velle; nec eius qualicunque notitiâ, quæ ex boni cognitione prouenit, contentum esse; quando hæc est potissima conditio priuationis, ut intellectui nostro innotescat habitus sibi oppositi perceptione. Frustrà sis, si aliâ ratione noscere requiras cæcitatem, quàm eâ, quæ de sensu videndi habetur, & oculi naturâ. Ita se res habet, bono malum debet non magis, quòd aliquo modo quasi in alieno fundo subexistat, semperque fallat sub personâ boni, quàm quòd adulterinâ quadam ratione (sic eam vocat Plato) nobis inclarescat. Cum igitur à summo bono, tanquam ex rerum

omnium

omnium origine procedat bonorum glomus, forma, essentia, vita, potentia, energia (nam & hæc vox nobis usu iam recepta est) terminus, mensura, pulchritudo, & reliqua de genere hoc omnia: extremum malum, summi boni scilicet priuatio his omnibus necessariò carebit, informe, ^{* ἀνόμοιον,} minimè vitale, impotens, inefficax, interminum, immensurabile, fædumque. Quod si quæras, quî fieri possit, vt malum tot notis defectuum, tanquam nequam mancipium, iniustum, bono viribus, ac copijs maximè pollenti aduerfetur: dicam equidem, postquam hæc pauca præfatus fuero, omnimodam priuationem ne hilum quidem posse, sed tantum in subiecto contrarij absentiã arguere, scilicet in glacie, caloris; in flammâ, frigoris. Partiales autem priuationes particularium bonorum cum habitibus oppositis sibi commorantes sicuti eos sui contagione imbecillos reddunt, ita ab his vicissim vires sumunt ad nocendum, eosque proprijs, quod aiunt, pugionibus confodiendum, hederacei generis stirpibus perfimiles, quæ arbori, cui pro pedamento innituntur, vt se humo attollant, malam gratiam rependunt, arctiori complexu illud enecando; nihil omnino nocituræ, nisi ipsius beneficio erectis exinde esse noxijs liceret. A bono itaque malum habet, vt nequam agat: alioquin ne dum omnis actionis; sed facultatis quoque, vnde actio prouenit, immune. Quod quia præter communem opinionem videri posset alicui, enitendum nobis est, vt duplici adminiculo firmetur authoritatis, atque rationis: quarum alteram nobis affert sententia hæc prouerbialis apud Salomonem; *Iniquum tum maximè iniquè agere, cum sibi iniustitiam ascescit.* quasi innuere voluerit: Iniustitiam iustiformi exarmatam specie atque facultate, ignauescere prorsus, ac iacere: idemque omnino ei euenire, quod prædatoribus marinis solet piratico omni iure destitutis: alteram, rationem nempe consideratio ipsa naturæ mali subministrat; cuius si qua facultas, actiõue esset, principio suo ita responderet, vt ad eius incrementa, decrementaque in maius

* Carens substantia.

maius se, aut minus daret, nec tanta improportio conspiceretur inter malum ipsum, & eius opera nequitiam præferentia; quæ plerunque à nequiori malo nulla, vel languidiora; à minori verò vberiora inuerso rerum ordine proueniunt. Nulli dubium est improbitatem reperiri in senibus absolutiorem, quorum animos longiori temporis processu vitij labes altiùs infecit, quàm vt elui nisi ægrè possit; & tamen quia ob instrumentorum torporem admodum euandus est senilis vigor, defectæque vires, accidit, vt tum maximè in eis intemperantiæ opus exarescat, cùm inueteratæ malitiæ habitus in summo est. Quod & ratio ipsa arguit, & experientia testatur in scenam vsque producens senum improba vota, irritos conatus, amoresque vel seruis ipsis ludificabiles: qui quantò magis dedecent canos, tantò minùs florenti ætati iuuenum incongruunt, in quibus tamen ob corporum, vt ait Laberius, præuiridantium robur incontinentia efferuescit vehementiùs, licèt ipsa imbecillior sit. Quid enim, ni imbecillior recens adhuc, & haud difficulter eluibilis? cùm non dum planè adoleuerit, in habitumque transferit naturæ, diuturniori morâ inualescens, vt superuacaneum sit pluribus ostendere conari, malum sine censu, sine peculio, alienis copijs rem agere permixtum bono, vnde illi vires, bono calamitas, atque imbecillitas accedit. Ne putes ipsum prorsus asymbolum in hæc cum bono commercia venire; pro rosis, vt dici solet, sentes redonat. Profectò sic est, vt à nobis supra declaratum fuit, vtrunque alterutri de suo impartitur aliquid; & si mali dona, qualia esse hostium solent, iure dici possint, * δῶρα ἄδωρα, καὶ οὐκ ὀνήσιμα: multòque deteriora æramētis illis, quibus Diomedes Glauci aurum rependit. Si nosti, quomodò vinum acorem contrahat vitio naturæ, cui mutari in deterius contingit, rem totam tenes, vt malum bono admiscetur. Nequitia ipsa acore est, à vino habens, vt non modo sit, verùm etiam, vt palatum vellicet (hoc enim eius operari est) acido sapore; qui tamen non vitij sapor, sed vini culpæ appellat-

* Munera non
munera, &
non scilicet.

pellatur. Hactenus de modo, quo malum agere dicitur, nullâ licet sit agendi facultate præditum, edifferuimus. Nunc pauca de eius differentijs à nobis erunt adnotanda. Cùm igitur tria sint, in quibus malum reperitur, dæmon, anima, corpus: corporisq; bonum in eo consistat, vt secundum naturam sit; animæ, vt secundum rationem; dæmonis verò, vt secundum intellectum; eiusdem malum vicissim fuerit contra intellectum; sicuti animæ contra rationem; & corporis contra naturam esse. Quæ rursùm corporis contra naturam constitutio in duo membra subdiuiditur, in morbum, & deformitatem. Deformitati in dæmone, atq; in animâ humanâ proportionē respondet boni ignoratio, priuatione: morbo affectionum secessio in animâ aduersus rationem; quæ duo bona eius potissima corrumpit, pietatem in Deum, vt humanæ vitæ Authorem; & in homines amorem, vt congeneres. Quibus præclaris bonis, vt in seditione vsu venit, vbi sceleri ius datur, maxima mala gemina succedunt, auersio à Deo, & in homines hostile odium, vindictæq; appetitio. Hem quò rem discordia perducit rationis cum irascendi, concupiscendiq; facultate. Illa, cuius saluti excubare, & procul arcere pericula debuerat, internecionem parat: hæc, studia sua Deo debita aliorsùm vertit rebellis, & omnis officij oblita. Porro non omni pariter bono quodcunq; mali genus infestum est, non herculè magis quàm omni segeti lolium, aut rubigo. Vnumquodq; particulare bonum suam patitur labem, suæ noxæ subiacet, ac calamitati, prout à summâ vnitatem diuersis gradibus digressum, partitione, numeroque definitur, vix rerum vniuersitatibus bona sua sacra tecta conseruantibus aduersus mali appulsam. Cùm itaque satis constiterit mala alicubi reperiri, idem planè orbis quæstionis redit, qui nobis sub initium operis occurrit: cur eorum maleficia diuina Prouidentia rerum à se productarum incolumitati consulens permittat. Nodus est fanè plusquàm Gordianus, & qui faciliùs discindi, quàm dissolui possit. Cuius tamen explicationem sic

aggrediemur, ut scenicos poëtas imitari haud quaquam pigeat. Qui si quando in istiusmodi nodos incidere, Deos statim ex machinâ accersunt, quorum ope fabulam absoluant. Usque adeo verum est à Deo nihil nisi bonum produci, atque procurari, ut ante fidem quàm huic propositioni abrogemus, affirmare potius parati simus malum, si per se existeret, naturæque quidpiam haberet, ac genuinæ facultatis, extra Prouidentia additionem fore. Nunc autem cum satis probatum fuerit τὸ ἀπὸ θεοῦ κακόν (hoc est) *param putum malum* reperiri nusquam, sed rebus permixtum, inde esse, & posse mutuari rationi consentaneum videtur Prouidentia vel malum ipsum, ut est particeps qualiscunque boni, curæ esse; eoque sic eam bene uti, ut non modo alijs, uerum illorum etiam bono, quibus inexistit ob naturæ defectum, conferat. Quod ut euidentius fiat, age mala, quaecunque animæ humanæ accidunt, recenseamus. Ea sunt duplicia, altera, quorum origo in ipsa anima est, altera, quæ à Dæmone illi immituntur, quæ eam duobus potissimum machinis oppugnat voluptate, & ærumnâ. Quarum utraque quàm non ex voto illi succedat, si in fortes, & cordatos incidit, argumento esse possunt Iobus ille inuictæ aduersus externas iniurias Constantiæ, & cui Satan ipse in palæstrâ impar: & Iosephus singulare exemplum castitatis, quem Ægyptia hera æstro amoris percita quasi parum rogare fuerit, attrahere conata est iniectâ manu ad libidinem, quò spontè iuuentus ipsa plus nimio inclinat. Obijcies fortasse non omnes Entellos veteranos esse, qui in istiusmodi pugnâ Dæmoni veteratori tam callido resistent, audio. Verum quid? si ne istorum quidem malum sine bono est, qui se aut à Dæmonis vi ita vinci sinunt, ut dent statim manus; aut eius dolis sic persuaderi, dementarique, ut in omne vitij genus prolabantur? Eorum sententiâ mihi non probatur, qui nos inuitos fato quodam pertrahi ad bonum putant. Non ea Prouidentia mens est, ut res dum vult corrigere, corumpat; quid enim aliud esset arbitrij libertatem nostri ad virtutem

virtutem excolendam vi subigere, nisi hoc moliri; ne liberi amplius effemus? Longè aliorum vergit Diuina cura, quæ vnumquodque agere permittens eo modo, qui suæ congruit naturæ, si quid intereà mali interagendum, vt fit, oboritur, dirigit in bonum. Peccat aliquis abreptus iræ, ac vindictæ æstu; efficiet ipsa, vt si ille iniurius iniuste agit, qui iniuriâ afficitur, iuste patiatur. Similiter patrabit aliquis incesti connubij scelus multò ante meditatum ob cupidinem; ne istud quidem abire finet absque bono; sed, vt medici solent, qui purulentum vlcus cicatrice obductum sedulo recludunt, vt facilius oculis obiectum persanetur: sic illa malo in apricum producto idoneis pharmacis occurrit, quibus vix in recessu cordis abditissimo, vbi prauæ cogitationes nidulantur, patuisset aditus. Non raro est à multis obseruatum, secreto destinatum facinus, idque admodum atrox, inemendatum aliquando iacuisse; quod postquam in lucem prodijt, medicinam protinus inuenit seu à lege scelestis vltrice, seu ab ipsius scelesti conscientia, cuius acrior esse solet obiurgatio, cum malo, quod in animi latuerat secreto, extrema manus admouetur. Tunc enim consummata eius fæditas apparet clariùs; tum pænitere animum subit commissi flagitij ob improbitatem, seu impotentiam; quæ licet ex eorum numero sit, quibus misereri nonnunquam potius, quàm pænas infligere solemus, non ideo tamen in eo est ferenda, qui delinquit sciens, nec opem inde implorat, vnde nemini negatur. Quod si tanta improbitas alicuius animo insedit, vt ne à pænâ admonitus demùm resipiscat; ne id quidem iustitiæ bono carere omnino dixerim, perditum aliquem, & adprimè nequam, bonique desertorem in vitiorum cæno suillum in modum reuolui sinere. Quod enim malum improbo accidit pro meritis, id nemo est, qui non ei iure accidisse dicat. Iuris autem natura adeò cum bono coniuncta est, vt boni expers esse non possit, quod iuri subiaceret. Simili ratione demonstratur in naturæ quoque malis vestigia quædam recti elucere; nec vni

alicui mali quidpiam accidere ; quod in alterius non cedat bonum . Nam vt à nobis suprà dictum fuit , vniuersitati rerum , in quâ singularium rationes continentur , nihil omnino est præter naturam , sed ei non magis generatio conuenit corruptioni necessariò succedens , quàm corruptio in generationem semper desitura . Imò nec rerum singularium naturæ corrumpi , & ægrescere repugnat , vt vniuersitatis partes sunt , sed tantum vt per se considerantur . Nihil ergo minùs Prouidentia diuina regnum obtinebit , licèt malum tanquam postremæ plebis colluies , cuique vix est in sentinâ locus , à bono secedens turbellas concitet ; neque (velit, nolit) ab eius iurisdictione eximetur , saltem quatenus boni causa fit , & bono acceptum refert , quod esse , & agere dicatur , alioquin essendi , agendique expers , ni suas illi bonum operas locaret : vnde nobis Prophetici illius oraculi sensus aperitur , *non esse in ciuitate malum , quod non creauerit Dominus* . Etenim cùm Deus vnicè plura , imò omnia ; mala verò boniformiter etiam cognoscat , earumque rerum omnium sit Opifex , quibus malum subexistens , entis , & boni quodammodo partem aliquam nanciscitur ; eâ ratione , & non aliâ conditor mali dici potest . Restat nobis extremus labor ; de mortuorum inquirere resurrectione . An ipsa quoque Prouidentia legibus sancita sit . Quod vt non absque ratione maximâ credamus , facit in primis diuinæ Prouidentia natura , quæ cùm origo omnigenorum bonorum sit , & habeatur ; hanc ipsam bona liberali manu cunctis dilargiendi facultatem non ita sibi soli propriam , & peculiarem esse voluit , quin Angelis etiam , & humanis animis impartiretur ; vt non tam boni capaces essent , quod rebus omnibus creatis congruit , quàm diribitores , & veluti perennis illius fontis scaturigines ; quæ bonum aliunde haustum , aliò ipsi deriuarent : neque indidem gratuitò semper profluentis copię vsuram rebus sibi inferioribus subiuderent . Hinc ratio elicitur humanorum corporum resurrectionis , quâ Deus humanos animos à mutabilitate eximit ,

mit, corpora à corruptione. Prouidentia siquidem diuinæ interest iustè omnia administranti animos corporibus perficiendis institutos vnà cum corporibus ipsis, quæ ab illis in hâc vitâ perfici sunt apta, nataque, aut per omne æuum bono perfrui ob virtutum opera animi imperio, corporis seruitio exacta; aut boni perpetuâ priuatione affici, supplicijque nunquam desituris, flagitiorum ergo, quæ hîc mutuis operis patrarunt. Quid verò causæ sit, cur animi, postquam hînc excessêre, in corpora propria reuerti velint, paucis expediam. Si variorum artuum structurâ organicum corpusefformatur, quod animo coniunctum totum hominem absoluit, loqui haud improprie videbitur, qui partes hominis vocauerit animum, ac corpus. Porro cùm hominis sint partes, inter ea erunt reponendæ, quæ ad aliquid à Philosophis dicuntur. Neq; enim magis partes, totius partes sunt; quàm totum, partium totum. Vnde alia quoque proprietas partibus accedit, vt quoad vita hominis protrahitur, simul vnà sint, atque cõexistent, neque vna alteram anteeat, aut subsequatur. Alioquin ratio relationis penitus perierit; nexufque ille dissoluetur plusquam Herculaneus, qui partes inter se constringit ingenitâ quadam appetitione vnionis. Hæc igitur appetitio ne perpetuò (Naturâ id ægrè ferente) irrita, ac frustrâ sit, sed sui voti compos fiat tandem aliquando, oportet, vt animi humani corpora resumant eo planè modo, qui licèt mortalibus ignotus, diuinæ tamen Sapientiæ, nullo negotio ardua quæque molienti, erit consentaneus. Cuius secreta iam pudor sit nocturnis oculis amplius rimari.

F I N I S.

ALOY-

sunt corpora corruptione. Prouidentia spirituum diuina
 interit in se omnia administrant animos corporibus per
 cunctis institutis. Cum corporibus ipsis, quae ab illis in
 hac uita delectantur, necesse sunt, necesse aut per omne aeuum
 bono perit ob virtutum opera animi imperio, corporis
 seruicio exacta, aut boni perpetua persequuntur aeterni. Insuper
 triplicem triplicem delectantur, flagrantem ergo, quae hic non
 tantum, sed per totam. Quid vero carnis sit curam, possi-
 quam hinc excelsa, in corpora propria tenet velint, par-
 tis expectant. Si variorum animi functionum organum
 corpus formatur, quod animo coniunctum totum homi-
 nem absoluit, sed non habet in se, videtur, qui partes
 hominis vocantur animi, ac corporis. Porro cum homi-
 nis sunt partes inter easque reponenda, quae ad aliquid
 philosophis dicuntur. Nec enim magis partes totius par-
 tes sunt, quam totum, partium totum. Unde alii quod
 proprietates partibus accedat, ut quod uis hominis pro-
 prietas, simul una sint, necesse coexistant, necesse una aliam
 antecedit, aut subsequitur. Atque ratio relationis penitus
 perit, necesse ille dissolutionem philosophum. Huiusmodi
 qui partes inter se coniungit ingreditur quidam appetitio-
 ne unionis. Hec igitur appetitio ne perit (Natura id
 se recipere) natura, ac uultu, sed in uoluntate com-
 tractum aliquid, oportet, ut animi humani corporis totum
 in se cohaere modo, qui hinc motibus ignis, diuina
 tamen sapientia, nullo negotio alia quaedam melioris
 est conueniens. Quis sciet iam pudor sit nobis
 et his amplius timere.

A LOYS I LOLLINI
 BELLVNENSIVM EPISCOPI,
 DE ELEMENTARI PIETATE.

Dialogus, Interlocutores.

PÆDAGOGVS, VENANTIVS, VICTOR. Pueri.

P A E D A G O G V S.

Ge porrò Christi pullities, grandito gradum, properè appopera. Celoce vobis operâ est opus, si in ludum Pietatis, & non lusionis peruenire vultis non intempestiui. Audin', vt nola de turri concrepet increpans morantes? ventum iam oportuit, tam diu est, ex quo vos itineri dedistis per breui futuro, nisi diuerticula crebra excepissent, dum ludibundi hûc illûc veluti agni segreges diuertitis. Compositos mores in compositis incessus dedecet, & à veteri disciplinâ alienus. Quàm vereor, ne campidoctoris vestri monita animo effluxerint. Bini, Bini incedite honestè; nisi dicto minùs audientes esse pulchrum arbitramini, quàm brutæ omne genus animantes, quæ à Deo euocatæ, suis quæque ordinibus arcam sunt ingressæ properanter: aut quasi locus, quò vos pedes ducunt, arcæ illius Noachi non sit instar, qui ab exundantis cataclysmi fluctibus nos eripit, in quibus pueri rudimentorum Pietatis rudes, profanisque fabulamentis dediti merguntur. Sed optatum en apparet templi propyleum. Ocyus medius fidius appulimus, quàm rebar. Adestote animis. Primùm ego vos ad aram, lustrali aquâ

aquâ irroratos, sistam. Ibi poplitibus flexis mementote
precationis meminisse, quam pridie edidicistis versibus
constantem scitulis, minusculis. PVERI.

Pensum ad cupitum en adsumus

Tenella pubes, blesula

Lingua canentes te Patrem,

Natum ac coeternum tibi,

Qui nos nigrantis Tartari

E faucibus raptos locat

Poli in supremo culmine,

Afflans subinde nos sui

Aura beata Spiritus,

Et rore doctrinae rigans

Purae, ac salubris, patribus

Nostrium parentum caelitibus

Olim reuelatae. Simul

Cum lacte suxisse hanc decet

Lectos puellorum choros;

Fudisse sed nunquam, nisi

Cum sanguine ipso. Paruutos

Stat emulari, qui loqui

Nec dum potentes, pro Flade

Potuerunt alacriter mori.

Felix ceterua, cui datur

Annos viriles ante, honos

Virilis, & decus senum.

PÆD. Benè est. Quisque suam nunc classẽ adeat
probè. Adès dum Venanti. Si strenuè hodie mihi venatus
fueris, præmiolum te manet lepidum, libellus ex arte bel-
lulè conglutinatus, auro interlitus: suggestum modò con-
scende alacriter. Tu Victor ex aduerso stabis, qui, si rem
gefferis nomini tuo consentaneè, imagunculâ donabere
Caroli Diui nuperi iconicâ. Incipite (iam tempus) alternis
inter vos scitari. Præito tu Venanti, Victor subsequetur,
tela

tela non clypeo, sed telis excepturus, haud amentatis, & fabrorum incudibus excusis, verum salutaribus, & quæ cor confauciantia recurant. **VENANTIVS.**

Fare puer: quæ sacra colis, quis diceris, & quò

Flectis iter dubium vitæ? VICTOR. Sequor enthea Christi

Dogmata, deque suo compellor nomine; Cælum

Meta mihi postrema viæ, Sedes quæ beatæ.

VEN. Ecquibus hæ ducibus, memora, acquiruntur? **VIC.** Amore,

Spe, Fide. Prima Fides aditum ad diuina recludit

Præcepta; hanc sequitur Spes inconcussa salutem

Non aliunde peti miseris mortalibus. ambas

Vincit Amor, dilecta super quo cuncta supernum

Ardet inextincto studio mens nostra Parentem;

Unigenamque suum. Cuius de morte resurgit

Vita hominum rediuiua. Manet securus in æuum

Sanctus Amor, comites abeunt, cæloque receptam

Destituunt animam. Quid enim spes inuenerit, oro,

Ante oculos ubi cuncta patent sperata? quis usus

Credendi, cum scire licet, quæ credidit ante?

Nunc age tu contra, dic, in quem credis? VEN. In vnum

Credo Deum Patrem, rerum cui summa potestas,

Cuius opus Cælum astriferum, terræque iacentes,

Et quæcunque latent visum, & quæcunque videntur:

Præterea in Natum vnigenam, cui nomen Iesus,

Aequæuum Patri æterno, per quem omnia in auras

Producta. Ob mortale genus, nostramque salutem

Qui veniens cælo assumpta de Virgine carne,

Flaminis interuentu almi (mirabile dictu.

Factus homo est, fixusque cruci, tumultoque sepultus,

Infernas adiisse domos, superasque petisse

Creditur inde auras triduum post: sydera demum

Ascendisse Patris dextrum ad latus, vnde futurus

Deueniet iudex viuendum, ac luce carentum,

Perpetuus regnator. Adhæc te pronus adoro

Viuisicum Flamen sanctum, Natique, Patrisque

Ec

Pro.

*Procedens ex ore. Simul sacrique Senatus
 Catholicum cœtum agnosco ; purique Lauacri
 Non adeunda iterum mysteria , corpora purgant
 Quæ tactu, virtute animas. Expectoque mortis
 Interitum, vita functi, cum membra resument
 Pristina, & æternis perducent tempora sæclis.*

P Æ D. Iam satîs carminibus à vobis est verbigeratum, quæ (licet adhæc Musarum balbutiat facundia, nec Helicon ipse tantarum rerum pondus pro dignitate ferre possit) non tamen indigna penitus sunt visa, quibus promissa præmiola præstentur bonâ fide. Tu igitur Venanti accipe hunc librum, pusillum illum quidem, sed aureolum; quem si manu assiduâ versaueris, breui tu quidem, qualis diceris, euades Christianillus omnibus punctis absolutus; rudimenta enim continet Pietatis nostræ, quæ te rudiarium efficiant, si non modò perlecta, verùm opere completa fuerint. Nam si illud absque hoc sufficeret, theologistras picas, psittacos hierophantas plures videremus. Tibi hæc icuncula debetur Victor. Vide, vt bellula est, vt tota niteat: Carolum Diuorum nuperrimum præ se fert, qui nobis viuentibus vixit non multis abhînc annis: ne putes humanæ naturæ vires adeò effætasse, vt nequeant tot inter dumeta rosas quoque fundere, si cum curâ excolantur: Deusque (quod est præcipuum, & cuius de fonte ista profluunt) incrementis eas subinde auctet, irrigetque gratiæ suæ rore quàm vberimè. Hunc tu, eius imagine admonitus, quoties is cubitum, vel lectulo desurgis experrectus, venerare supplex, vt tibi apud Deum, quo nunc vtitur per familiariter, exorator sit, tuarumque precum propitius interpret. Idem tuos facere tuo exemplo excitos licebit; imò & te, & illos decebit plurimùm. Neque enim, quæ hoc in ludo ediscuntur, silentio vobis erunt obuoluenda, ac si Cereris Eleusinae sacra forent; sed domum perferenda ad parentes, ad affines, ad familiares, ad postremæ vsque notæ seruos, ac ancillas. Nisi vos, cum liberalis esse hominis putetis, ac vrba-

ni

ni moris, postquam è nundinis rerum promercalium redierit, muneribus prosequi domesticos; idem in hac merce fieri debere non putatis, quam hîc labore maximo cœmitis, estque præstantissima omnium, ac pernecessaria. Contra est: omnibus passim horis, totisque, quæ aiunt, horreis erit profundenda, ut ex tam bonâ femente messis fiat ditatura animos in diem maximis prouentibus virtutum. An vos, qui auidâ aure audiunt parentes fescennina verba; fabellasque Milesias narrantes, iidem grauâtè sunt audituri, si veræ religionis symbola, exordiaque Salutis proferretis? Non id equidem facilis credidero: nec etiam si credam, author vobis sim, ut exterriti statim fileatis, cum eiusmodi allocutiones silentio quouis potiores sint; & vsuuenire plerunque soleat, ut repetita sæpè importuniùs, tempestiua videantur aliquando, modò vos linguæ garrulitate vestræ uti in hoc campo, qui vobis aperitur latissimus, mentem induxeritis, in reliquis morigeri, maiorumque verbo audientes. Etenim qui patri suo mortali, quo cum assiduè viuit, & cuius cum sermone semper, tum exprobratione beneficiorum sæpè excitatur ad gratitudinem, atque pietatem, minimè sati facit; ille quemadmodum, quæso, assuescet cœlesti Parenti diligendo, tam procul à suis oculis semoto? Primùm omnium hîc vobis est tyrocinium ponendum officij erga parentes, atque charitatis. Præsertim cum id & Naturæ scito, & diuino decreto caueatur; quodque nos debet acriùs mouere, Christi salutis nostræ Authoris clarissimo exemplo: qui licet summa rerum omnium Potestas Parentibus tamen ab ineunte vsque pueritiâ subiectus fuisse prædicatur. Sed quid ego ista refero, nemini non cognita? Ciconias vos vidisse aliquando credo, cum agmine litteratim factò, sub aduentum hyemis aliò demigrant. Ijs in more est positum parentes senio fessos succollare, eisque requisita suggerere ad victum perhumaniter. Nunc vos per Deum oro, laturne sitis conuitium vobis fieri ab auibus istis haud multi pretij? Non ita vos degeneres futuros censeo, nec Superos ta-

le dedecus futuros. Agite ergo mea cura, nunquam cogitationem hanc dimittite, cuius estis filij: si nobilitate, & opibus florentis, ne sitis generi indecores: si alicuius facultatibus lapsi, aut de plebe hominis, mementote Curtios plebeios fuisse, qui se pro Patrię libertate deuouere: Curium rapulis pastum, ac Egerium, qui aurum habentibus, quàm auro imperare maluit. Virtus omnes, asseclaq; eius Gloria ex æquo respicit, qui se tollere humo cupidè cupierint. Cauete, ne maternarum vos æumnarum capiant obliuia, ac fastidiorum, quæ nimium longa pertulerunt, vterum gerentes, puerperæ lactantes, nisi vos statim genitos mazam esitasse, nucibusq; luisse creditis: nec potius vagitibus auras complexisse, & matrum miserarum vbera continuo assuctu fatigasse immundos, morosos, refractarios, quietis propriæ impatientes, alienę infensos. Nec infantia exacta laborum finem attulit parentibus. Pueri, adollescentes, viri denique negotium nullo interpolatum otio faceffitis. Horum tot beneficiorum, tam insignium quotidiana merces est ingratitude contemptu (ne quid indignitatis desit) comitata: quâ fit, vt suę fœcunditati irascantur sepius, pignoraq; sua diris agant, vtinam non tam crebrò, quàm iure, & meritò. Quotus. n. quisq; est, qui parentum vel amoris respondeat, vel votis. Nam extitisse quosdam viperei quidem illos, non humani generis, qui matribus pro obsequio conuitium: pro benefactis verbera rependerint, nec viuas vllâ ope, nec mortuas lachrymis saltem personatis, cuiusmodi vel ad nouercarum tumulos funduntur, persecuti fuerint, non equidem operę pretium arbitror vos nosse. Incomperta vobis sint, ac inaudita à quorum emulatione vos quàm longissimè abesse valdè velim. Hæc animo potius insideant clauis (quod aiunt) trabalibus infixæ. Quotiescunq; domum vos recipitis, parentibus salutem blandè, verniliterque impertimini. Illorum iussa non minùs, quàm monita capeffite libenti animo: non ita tamen, vt obliuiscamini vestri esse muneris, non tam mandata excipere alacriter, quàm exequi. Interturbare discursibus, quę fiunt domi, proteruorum est ac
lasci-

lasciuientium. Quibus fore vos dissimiles spem facit indoles vestra non omnino mala, institutis optimis imbuta. Non erit vestrę verecundię decoquere expectationi de vobis iam inde à teneris conceptę. Lusus vestros per breues illos quidem, nec illiberales non domus, non fora, plateę publicę excipiant, sed pomeria vrbis, vel hortorum spatia; vnde mox ad pensum solito aliquantulum vegetiores redeatis. Militia labore assiduo exercita vita ipsa mortalium cum sit, voceturq; ab Icho non verè minùs, quàm disertè, non debet immodicis lufibus vacare. Vt omittam turpe nobis esse à profanis vinci, quorum illa sunt. Laborem sudore madidum ante fores Virtutis assiduum, ac insomnem ianitorem excubare; qui ni velum dimoueat; procul ab Virtutis aditu arceri confluentem turbam. Equidem persępè cogitans hinc impurissimarum voluptatum finem amentiam, dedecus, infamiam, hinc præclarissimarum artium, ac virtutum fructus scientiam, bonam mentem, famę immortalitatem, ita id illarum fugam, harum verò studium animo afficior, vt eas non caro emi putem, etiam si multo pluris veneant, quàm is labor est, quem vos in vestibulo earum exantlatis. Nam vbi per ætatem vlteriùs progredi licuerit, laborem voluptas excipiet vberrima, dum veniet in mentem tantundem pænè differre vulgò præstantem doctrinâ, ac virtute aliquem, quantum homo cæteris animantibus præfertur. Quos in Larario secundum Deum colitis diuinos planè viros; sicuti vos nunc estis, pueri fuere, tyrone, ac rudi animo, antequàm in Domini castris merere stipendia cœpissent. Interdictę aqua ac igni voluptates, lususq; omne genus; continentes afflictationes corporis, exactę per insomniam noctes, per inquietem dies, post diuinum fauorem, qui familiam ducit, effecerunt, vt nunc generi humano ornamento sint, nobis venerationi. Puerum Iesum diu non inuentum, vbi parentes repererint, prætereo, ne diuinitatem eius causimini. De Ioanne Baptistâ non loquor, qui ne in vtero quidem matris infans fuit. Nicolaum Lycium illum, qui Pręsul Myrensis postea creatus miraculorum nomine cele-

celebriseuasit ; & si à recordatione memoriæ nostræ longiùs remotum , ad exemplum voco . Hic fertur nec dum lacte depulsus , à nutricis vberibus abstinuiffe statis per Ecclesiam ieiunij diebus ; talem verò infantiam egisse , qualis si vestra foret pueritia , ac adolescentia , timore nunc non afficeremur , ne vos prauæ consuetudinis , ac ætatis æstu longiùs abrepti in alia omnia iretis , quàm quò vobis digitum intendimus . Et verò quid spei in eis erit reponendum , qui , quod in ludo litterario ediscunt , idem in ludo lusorio dediscunt protinus ? alternis bonæ frugis , alternis perditæ : quorum de numero ne vnquam sitis , nobis , quibus maculam impingit erroris vestri labes , summæ erit curæ . Nunc à Deo veniam precati domum ite . PVERI.

*Exaëto à Superum labore Numen
Precamur veniam pij , secundos
Da cursus rapidi maris per æquor
Vestis puppe breui . Tuum pericla
Est quod naufragij cauemus ; altum
Et quòd nunc sapimus tua in palæstra
Educti à teneris , & eruditi
Pulchrè , pancraticeque strenuèque,
Ut fortes pugilis dolosioris
Fætus fallere noxios queamus .*

F I N I S.

A LOYS I LOLLINI
BELLVNENSIVM EPISCOPI,

De Iuventutis cura, & de non procando.

Nuitus facio Ciues, vt ea, in quibus delinquitis, tanquàm mea vulnera attingam, sed nisi tacta, sanari nequeunt, & vobis profutura, mihi quàm iucunda dicere fas est: postquàm meæ sollicitudini concediti, meo quoque periculo peccatis. Neque ideò sic crimen vulgari volo, vt eodem loco vniuersos habeam. Non ita affectus in vos sum, vt non inuenisse bonos malim, quàm fecisse. Scio quosdam culpæ expertes esse; omnes cupe-rem. Illorum ne contagione sui dissimilium probitas affle-tur: reliquorum ne malum latiùs grassetur, vnâ eâdemque operâ (quantum eniti vires poterunt) curabo, propositâ ob oculos rei grauitate; ne parùm differre arbitremini, vtrùm attentas nec ne aures nobis præbeatis. Nulla vos liberorum vestrorum sollicitat cura, sicuti cæterarum re-rum, quæ ad vos nihil pertinent, immodica. Quibus à te-neris imbuantur moribus, negligitis; adultos quod vitæ genus, quæue oblectent studia, ne cogitatione quidem ve-strâ dignum iudicatis; & (quod longè exitius videtur) eorum sermonem ægrè fertis, qui tam supinæ incuriæ vos admonent, parùm aduertentes, quantas vires habeat con-suetudo cum ætate ipsâ adolescens, vbi callum obduxit, nullis legum remedijs cessurum: quàmque absurdi sit voti, Rempublicam optimam sperare, in quâ iuuentus prauè educa-

educata senibus subcrefcit, progeniem datura multò nequiores. Nam veluti parietes, tecta, fundamenta, domus partes sunt; quæ vitio corruptæ ædium ruinam secum trahunt; ita ex singulis familijs Ciuitates constant, quas frustrà florentes cupias, ni operam des, ne quid priuatis rebus labis subsit, quæ publica commoda corrumpat. Negat author summus Aristoteles Lacedæmoniorum Politiam, licèt miro temperamento institutam à Lycurgo, sine exceptione laudari posse, ob nimiam mulierum licentiam, quâ fieret, vt Ciuitas alioqui frugi, quasi ex dimidio luxuriaret. Id vobis curas iniicere maximè deberet, ne spretâ vtriusque sexûs disciplinâ, ex asse intemperantes meritò vocemini. Id quo minùs accidat; maribus primùm erit succurrendum; illorum ingenia formanda non modò salutaribus præceptis; verùm etiam exemplis optimis, inflammandaque ad decus, pietatem, bonas denique artes capeffendas; quibus ætas illa eruditur: & non calcar spontè in prouum labentibus addendum, laxandæq; ad cursum præcipitem habenæ: vt nullo retinaculo cohibitos alta demum absorbeat vorago alicæ, libidinis, armorum, quibus adhuc inpuberes se alligant, machæris suis planè breuiiores. Vultis hæc singulatim (quamuis memoratu lepida non sint) ne ficta à me putetis, paucis complectar? Parebo. Favete modò linguis, et Præfulis vestri libertatem in dicendo æquo animo perferte, eadem non vltià vobis obiecturi, si sana redierit mens, errorisq; (vti spero) pœnituerit. Litterarios ludos à maioribus vestris institutos, vbi Viri non indocti honesta stipendia merebant, iuuentuti docendæ haud malam omnino operam nauantes; postquàm nihil minùs quàm ludos esse persensistis, à liberis primùm vestris deferri permisistis: deinde, ne vestigium vllum remaneret, quod barbariem exprobraret, profilière, qui sub specie lætabundi impulsûs memoriam Musarum omnem abolere unanimes decreuerint, litteris publicè proscriptis; scholis ceu ærumnarum conscijs, quas studiosa iuuentus

tus ferre solet, infesto ferro diffractis, incensisque. Egre-
gia verò, & ouatione planè digna laus, si liberi vestri per
paternam indulgentiam eruditis laboribus defuncti, libe-
riori otio marcescunt: bonas horas perdit luxu malè per-
dunt, in ludo, comessationibus, popinis; vbi nocturno cer-
tare mero, putere diurno palmarium non minùs putant,
quàm ne de limine quidem salutare Christianæ pietatis of-
ficinas. Vnde ne Fidei rudimenta frustra peterentur, effeci
non ita pridem, vt quàm plurimide Clero, veluti in statio-
ne permanerent, muneri intenti. Quàm vellem eâdem
facilitate pueris vestri persuasum esset, vt operâ illorum
vterentur tam omnibus expeditâ, tam promptâ. Non
mihi nunc occasio daretur obiurgandi negligentiam
vestram, an illorum contumaciam? Irritus omnis la-
bor cessit. Non precibus induci potuère, non munuscu-
lis, vt cultum illum animi induerent, quo sine spes nulla
salutis superest homini Christiano. Hînc concionatorum
querelæ; hînc meæ ipsius lachrymæ, palàm vos de supe-
riori loco obsecrantis per si quid vobis pium, sanctum-
que est, ne sobolem vestram, quâ familiæ spes fortuna-
rumque successio fulcitur, in dies pessimis modis pereun-
tem, perditam velletis. Succurreret ius patrium in natos,
amorque longè omnium acerrimus, ne feris quidem nega-
tus à Naturâ, qui in eo maximè consistit, vt ne proli nocitu-
ra, decepti specie boni, procuretis. Venirent in mentem fu-
nesti casus ciuium vestrorum incuriæ suæ pœnas sanguine lu-
entium. Patrios inquirere in annos ante diem, extremum
non tam scelus, quàm conuitium prisce ætatis fuit, quo ne-
fariam natorum paterni funeris cupidinem incefferet. No-
bis, iure, sæculo nostro ingemiscere licet, quòd Tragicæ
scenæ miserè consulat vberiori prouentu scelestorum, quo-
rum parricidiales dexteræ in patrum, socerumq; iugulum ar-
mantur. Sic par pari redditur. Parentes liberos de stultis
amentes suis obsequijs fecêre. Liberi vicissim, ne officio vin-
cantur, omnem lapidem mouent, vt parentes frenos dedisse

impotenti ætati maxime peniteat. Non Trinacria vobis, aut Campania terrarum vberima aratur, vt fortunæ vestræ supercilium Campanum, mensæue Siculæ conueniant, sed aspreta coluntur montium sarculo magnâ ex parte, non vomere scindenda. Parsimoniâ, & frugalitate alicui est opus, ni velit excusâ quercu Saturniæ diætæ rursus affuescere. Parum alios (mihi credite) fetaba ex Iberis. Bombycumque addecent exuiæ. Cæsar Augustus haud paulo (ni me fallit opinio) quàm vnusquisque vestrûm ditior, laneâ, quoad vixit, tunicâ est vsus à Liuiâ, neptibusq; textâ, credo, vt quibusdam pudori foret, integrum nonnumquam patrimonium indutos, pomparum ferculis similes incedere, spectandosque se adamatarum oculis præbere: quarum ita inuerecundè nuptias expetunt, vt connubiorum præludia, & longa exorsa narraturo honos sit auribus præfandus. Omitto diurnas ante speratarum ædes obambulationes, colloquia, vbi ne prætextatis quidem verbis abstinent; nocturnis horis procari, viciniam bubonum instar circumuolitare, floribus & encarpis ornare postes, ineptis cantilenis puellarum aures obtundere pulchrum reputant. Quasi hæc honestarum nuptiarum initia sint; & non potius rudimenta lupanarium, quibus non peplum Iuno marita, sed Venus vulgaris cestum affert. Et miramur, si Pasiphææ trium natorum mater, Virgo infelix à maximo Vate appellatur; si Germani matronas suas non aliò quàm Virginum nomine salutant? Nec vsus nos adhuc edocuit mirus loquendi magister, virginitatem iam non amplius corporis integritatem esse, sed viriditatem ætatis potius. Quamuis huius nominum peruerfionis non minùs est vsus author, quàm communis morum corruptela. Cui id acceptum quoque referri debet, quod nos Partheniorum annona aëticæ non premit. Contagiosa admodum res est nequitia. Cum nihil prohibet, quo minùs se in maius det; admota quæque corripit incendio.

iam proximus ardet

Valegor.

ille ca-

ille canit. Et quidni ardeat? cui nomen incuria dedit, vestri fundi calamitas ò Ciues? Inachidem Iunonis pellicem Argus, qui totus oculus fuit: Danæem turris ænea seruabat: ambas irritò (vt euentus docuit) conatu; adeò amantium insidiæ vigilum quantamuis solertiam antecunt. Et vos filias vestras, iuuentute libidinis æstro furentur përcitâ, sperare vnquam poteritis Vestales virgines mansuras; non custoditas, non seruatas, sed procantium obtutibus, assiduîsque illecebris expositas? Falsa (ignoscite) spes hæc vos perdet; simul architecturæ ignoratio, cuius cautio est, ne gynæceum, quod vos cum andronite hodie confunditis, vestibulum ante ipsum, primoque in limine, sed in penitiorre ædium recessu construatur. Quod sacris quoq; Hæbreorum etymologijs confirmari potest, apud quos Esther, (quo nomine egregiam illam gentis suæ vindicem, muliebrisque verecundiæ exemplar, vocatam legimus) rem abstrusam, atque absconditam significat, ob raros pudicarum in publicum egressûs. Vnde natum puto, vt qui cognitione sanctæ linguæ idiomatum ornantur, Dauidem contendant, vbi felicitatem pij hominis describit omnibus fortunæ bonis affluentis, inter cætera vxoris castitatem recensere sub his verbis: *Vxor tua domus penetralia seruabit*. Sic illi, quæ nos *latera domus* legimus, vertère, proprietate sermonis patrij innixi. Equidem cum puer apud Authorem veterem obseruasssem, virginitatem innuptarum ex triente tantum in illarum esse potestate, reliquas eius partes aut parentes sibi vindicare, aut illum, cui ipsi sua iura cum dote dederint: cum Euripidis Electram loquentem audissem. *de meis ductijs pater ipse viderit, me ista non sollicitat cura*; putaui (vt est res credula simplicitas) hunc morem ratum passim, ac solennem esse; præsertim cum nobis res non sit cum Armenijs, aut Lydis, quorum filiæ diuulgatione corporis conditiones nanciscebantur, prostitute prius, dein ductæ; sed cum hominibus Christianis, præceptionibus Pauli parentibus; quibus ille patres, liberosque, quid sui officij sit, æquè

enixè admonet. At postquam hîc in statuis mansi, longè
 vsu comperi aliud apud vos ius, alios mores coli; virginum
 arbitrio relinqui, vt qui sibi adlibuerint, eos porro dili-
 gant, deligantque sibi coniuges de multis; ipsæ sibi pronu-
 bę, ipse auspices sint; patres rerum ignari, ne nihil omnino
 agant, actis, transactisq; omnibus plausum dent tandem,
 vt fieri solet in Comædijs (nam vt nuces spargantur nulla
 caussa est) matres verò eodem sæpe nuncio resciscant se ge-
 nero simul, nepotēq; auctas; ea deniq; laudi ipsæ ducant,
 quæ apud alios vitio verterentur. Nam vbi quæso terrarum
 fando inaudistis reperiri homines tam pudoris domestici
 oblitos, qui suarum filiarum procos, iuuenes proiectę petu-
 lantię, luxui vinoq; deditos, quibus non Lex Papia; non fri-
 gidior ætas fibulam imponit, quasi parum sit non arcere adi-
 tu edibus admissos in hypocaustra hyeme deducere? vbi puel-
 las ab acu, & colo, facetijs blandis, & non innoxijs verbis de-
 linitas ad iocos, & ludicra conuertant? Quæ nisi forent
 huiusmodi, vt memorari saluâ verecundiâ vix possint, bre-
 uibus referrem. Nunc illud non reticuisse sit fatis, nihil
 ibi agi, diciue, quod Miles i in suis fabulis omissum velint;
 nihil eorum prætermitti, quæ Naso Romanos suos docuit
 Cupidinis artium interpres. Hęc multos palæstra exercet
 domi, dum bruma riget, ne sine Amore, Ludisq; socijs
 perditissimis, plūs nimio frigeatis in hybernis. Ast vbi
 Ver Zephyrus reduxit, Æstas diem auxit; Autumnus vin-
 demiales ferias indixit multo madidus: egregia iuuentus
 quasi signo dato amores suos de latibulis in apricum pro-
 fert: festos in agro dies, Diuorum memorię dicatos, ne-
 fastos reddit discursatione, clamore incompósito; a-
 menti, & planè Pyrrhico tripudio; cuius exodium per-
 sæpè excipiant rixæ, iurgia, contrucidationes, & reli-
 qua id genus Lapithum bellaria; quibus interesse ne-
 cesse habent Heroinæ vestræ Sabinarum more, iratos
 amantium animos eiulatu, & lachrymis demitigantes.
 En quò loci res deducitur Ciues. En fructum; quem ne-
 glecta

glecta liberorum disciplina refert quàm vberimum. Ex quo primùm hîc asyllum publicæ desidiæ est apertum, istiusmodi lepida spectacula apud vos non desunt; nec postea (vt animus diuinat) deerunt; nisi vos radices, fibrasque omnes euellitis, vnde tot malorum Lerna ortum habet. Quod quâ demum fieri possit ratione; procedens oratio, nisi vobis molesta futura est, paucis docebit; priorem acerbitatem sui repensura vtilitate rerum dicendarum. Ante omnia ab Ioue principium operis sumatis, censeo, non illo ficto, fabulari, nequam; cuius imago cum Danæ picta in pariete, peccandi suada Chereæ olim fuit; sed optimo, potenti, cœpta se digna, hominibusque salutaria iuuante. Is, fat scio, precibus placatus vires dabit, quibus obuia quæque impedimenta submouere nullo negotio possitis iter moratura: ad quod vobis nunc digitum intendo semitas in duas sectum, ingenui scilicet laboris, & animi remissionis liberalis. Hæc facit, vt quod certamen animus aduersus otium aggreditur, constans sit atque diuturnum, alternâ requie corpus refouente: ille, ne desidiæ anfa vlla detur, malorum omnium altrici. Remissionis sunt partes liberalis, ioci intra pomeria nati; cum æqualibus iucundæ colloctiones, pila, cursus, aucupium, venatio, & si quæ ad Gymnasticam veterum, & ad belli simulachra pertinent. Frequentandæ supplicationum solennes pompæ statis diebus ad puluinaria Diuorum institutæ, & id genus alia exercitamenta Pietatis, de quibus infra vberius loquemur. Bonas artes sibi vindicat Labor; earum quippe ianitor; & Virtutis sudore (si Hesiodo credimus) parandæ optimus conciliator. Huic vt liberi vestri primis ab annis assuescant, adnitendum est vobis summâ ope. Quod cur non difficillimum existinem docebo. Scholæ omnibus prouidentia maiorum vestrorum patent. In præceptoribus stipendio publico conductis nulla mora est: assiduo muneri incumbunt solertes viri, tantæque
apud

apud finitimas vrbes authoritatis, vt nostrâ, patrumque memoriâ complures vel ex Venetâ nobilitate elicuerint ad ingenij cultum sub suis signis capeffendum. Nec hypodascalorum quidem operâ caretis. Omnia supersunt, modò bona vestra vobis non ignota sint, voluntasue desit, cui ardua ipsa in procliui sunt: ne dum quæ ab omnibus obuia habentur. Cuiusmodi sunt vnumquenq; dominari in prolem; volentem nolentemq; eam subigere, ne imperium detrectet; præcipere sub quacunq; pœnâ, vt ludos litterarios frequentet; id an sedulò præstet, crebrò ac rigidè exigere; in rem præsentem venire aliquando; magistros suos super filiorum profectu sciscitari; errone demum flagris admonere, non illis impunè cessuram contumaciam. Occurret hîc vestrum aliquis fortassè, non sibi tantum otij superesse inquiens à re familiari, communi, rusticâ, vt his curis insenescere expediat: pedagogorum hanc prouinciam esse, non parentum. Audio, & responsum vicissim do, educationem rectam liberorum non ex earum rerum esse numero, quæ subcisiuis horis aliud agendo fiunt perfunctoriè, nisi apud eos, qui (vt est in prouerbio) capite neglecto reduuiam curant ignari, quantè molis sit liberos non pessimos habere: ob quos reliqua omnia parantur: quàmque graue negotium id fuerit omni æuo habitum, & cuius causâ vadimonium deferendum foret. Scilicet Philippo Macedoni auiti regni procuratio, crebræque in Græciam expeditiones, cuius ille exitio crescebat indies, negotij nihil exhibebant; vt summum per otium ei liceret cogitare, quem spei Alexandri admoueret. Illius, credo, vox immortalitate digna vobis oblita non est, fortunę gratulantis, quòd filij indolis tantæ incunabula in Aristotelis ætatem incidissent Philosophorum præstantissimi; à quo (quasi Regem nasci parùm foret) doctrinæ præceptis erudiri posset. Gratiani Cæsaris Parentes Aufonij Budegalensis professoris ferulæ, filij sceptrum subiecere. Eadem cura plerosque Imperatores Romanos, humani generis Principes exercuit; cuius nunc vos vacatio-

tionem, votis vestris damnandi, anxie exoptatis. Nec redit in mentem, quàm amplum patrimonium sit bonę mentis comes Eruditio; quã non rarò fieri videmus, vt vel depectę conditionis homines ad summas opes, dignitates, Sacerdotia facillè emergant. Scio vos mirè affici memoriã Pierij Valeriani ciuis vestri (neque id immeritò) quòd Patria vestra orbi inclaruerit, illius ingenio debetis. Is (vt ipse de se testatur) patrem habuit solertem virum, patrum verò Urbanum litteratorum sui sæculi doctissimum, & prætereà (si pauperiem excipimus, sororesque indotatas rubiles) omnino nihil, quo vitam ipse suam toleraret. Effecit tamen assiduo in studia labore, hinc admonitu patris, inde patris operâ adiutus, vt iuuenis, adhuc litterarum, ac morum commendatione, & Florentiæ Principibus charus haberetur, & summis Pontificibus acceptus: idem ditissimus etiam, & honorum titulis auctior futurus, nisi externa ista, animi bonis intentus, prorsus contempsisset. Neque ideo planè indonatus Romanã curiã excessit. Tria illi honesta Sacerdotia (id consuetudo illorum temporum ferebat) in agro Bellunensi obtigere; addita Archipresbyteratûs urbana dignitas, sexcentique aurei annui ex Mantuanis proventibus soluti; vnde res sumptibus suppetere, dum ipse dulci commentandi studio correptus, posteritatis negotium agit, in secessum suburbanum abditus: qui mihi sicuti (quoties illac præteruehor) tanti viri renouat recordationem; ita vobis illius exemplum curam intendere deberet liberaliter prolis educandę. Nam parum rationis in eo est, quod excusationis loco de magistrorum munere affertis: quo illi abundè se defunctos putant, si pueros dicto audientes habeant in ludo, dum oculis obuersantur suis: simul ac ex conspectu abiëre, sibi cöercitionis ius in alienam familiam non arrogant, sed parentibus istam sollicitudinem remandant; quam si vos, tanquàm datatim pilã inuicem ludatis, ad eos denuò remittitis, vereor nimis, ne inter duos curatores incurata liberorum indoles spei vestrę decoquat,

quat. Quod ne fortè accidat, postquam res domi angustior
 nonnullos vestrū non finit, vt huic vni curę mentem appli-
 cetis, agite, florentes priscae Græciæ Respublicas Deo be-
 ne iuuante imitemini. Triumuiros pædonomos (sic enim il-
 los veteres dixere) calatis comitijs create Ciues graues, im-
 pigros, & (ne locus sit obiectioni illi Agrippinæ Neronis
 matris in Syllanam, quasi nunquam edito partu materni
 affectus ignara fuerit) parentum amoris in liberos scientes;
 quibus censuram puerilium morum, imperiumque sine
 prouocatione planè dictatorium mandetis. Procliuius vo-
 bis fuerit paucos de multis nancisci huic muneri idoneos;
 quàm singulorum patrum negligentia occurrere; quæ vbi
 longis temporum spatijs inualuit, ægrè expugnatur. Par-
 tes pædonomorum erunt prouidere, ne pueri per fora, &
 compita turbas cieant, discurrant, obstrepant licentiùs,
 ne cœcant in cœtus bacchantium more, vicinis graues, pre-
 tereuntibus infestis; sed statis horis composito incessu scho-
 las petant, domumque repetant; festis verò diebus conuen-
 tus agant in templis, vbi elementa Pietatis Christianæ ad-
 discuntur. Sic existimationi vrbs consulueritis, quæ nunc
 non benè potest audire ob infrenem impuberum ferociam.
 Audire sæpè, credo, potuistis peregrinos, atque hospites,
 honestos viros egregiam hanc laudem vobis tribuentes,
 quasi non filios, sed truces ferarum catulos alatis. Verio-
 ra narrant, quàm quæ apud Sagram euenere. Nusquam
 liberiores liberos reperiri aio. Verùm quia naturâ ita com-
 paratum est, vt remissionem animorum ætas hæc requirat,
 ne quod arcui accidere solet, contentione nimia rumpatur;
 in id Triumuirum cura euigilabit, vt laborem puerilem
 laxamenti aliquid excipiat; modò sit eiusmodi, quò inge-
 nij vires refoueri queant, non resolui. Alius aliud expro-
 mat pro ingenio. Mihi, quod in medium allaturus sum; eò
 rebus nostris conducibilius videtur, quod animos ad libi-
 dinem propensos, ad castitatis cultum, pudorisque studium
 adducit; simul quia expertus sensi, factò in diœcesi pericu-
 lo, rem

lo, rem multis feliciter admodum cessisse. Principiò militiæ quoddam veluti tyrocinium instituatur, cui pueri in varias classes distributi dent nomen; quod exceptum tabularius apud se asseruet. Dein Antesignani, Tribuni, Præfectus eligantur, Tutelaris denique Sanctorum aliquis (cuius sub signis militent) optetur, videlicet Iacobus, aut Ioannes Apostolus virginis senectæ. Castrenses leges sciscantur postmodum, ne quis illiberali se immisceat ludo, turpes cantilenas occinat; procetur impudens; sed pietatem, castosque mores præcipuè colat; solennibus feriis Præfectum agmen agentem comitetur ad templa; ad peripatum, præscriptaque corporis gymnasia. De vxore ducendâ, cum ex ephebis excesserit, nihil statuatur ipse, parentibus integram rem seruet, quorum hæc cognitio in primis est. Qui semel, iterum, tertioque leges violauerit, pænas det arbitrio Præfecti; frequentius atque insanabiliter delinquens de laterculo militari ita expungatur, vt littera appareat ad dedecus, timoremque cæteris incutiendum, ne eiusdem noxæ comperti, sodalitiij munerum, largitionumque perpetuò exortes fiant; quibus tanquam meritorum præmiolis ad gloriæ appetitionem excitare teneros adhuc puerorum animos iuuabit. Puellas eisdem moribus imbuere nullus erit labor, suo pte ingenio ad honestatem, atque verecundiam procliues. Has igitur Matronæ vestræ, velint modò (nec illas nolle putandum est) in potestate morigeras habebunt, docilesque ad omnem disciplinam, quæ cum castimoniâ coniuncta sit. Ab vltimis vsque Urbis originibus Romanorum mos fuit, vt Virgines Dianæ illibati floris Diuæ inter cæcas illas Idololatriæ tenebras habitæ in tutelâ essent: illam in choros diuissæ canerent sæcularibus ludis; illius numini virginalem ætatem consecrarent. Commentitia hæc fuere. Vera vos decet exempla sequi, & puellarum cœtum Diuarum maximè Virgini Deiparæ, quasi mancupio dicare, cuius illi peplus nouis subinde floribus ornetur, fertaque capiti nectantur virginali manu. Equidem non sum nescius

neq; è Rep. esse, neq; persuasum facile puellas omnes innuptas, Electræ more permanere. Nubant, quibus nubere dulce est, Pauli permissu; modò id sanctè, modò ritè fiat, vt Mariæ clientes decet castas, pudoricolas: quarum hoc quoque legitimum sit, diademate virginali redimitas, comitatu coronato prosequente, ad sacra duci nuptiarum sine Hymenæo, & Thalassio, reliquoque obsceno instrumento ethnicorum deliramentorum. Quid enim commercij habent Christianæ Musæ cum profanis veterum Epithalamijs? ubi fescennina locutio & nouam nuptam depudere docet; & sponsi magis acuit nequitiam. Obseptum hîc omnem aditum offendat Cupido amens: Venus verticordia; adamatarum, ac amantium procacitas. Quòd si quæ malo errore abducta in malos, quos memorauimus, mores relabatur, huius ex albo Collegij abraße alloquia, congressusque non secùs deuitet virginalis cohors, quàm solet peste afflatarum. Aut omina me fallunt Ciues, aut ab his initijs progressa Castitas radices altiùs aget, quàm vt vllò vnquam tempore euelli queant. Vetus verbum est: Recentem testam odorem diù seruare, quem imbiberit semel. Idem in puerorum animis obseruare licet. Mores probos, ac prauos retinent ex equo; Virtuti initiatus impuber, non intermisso cursu adolescens, vir, senex erit frugi. Idem bonus celebs, non malus pater familiàs, Ciuis erga Rempublicam optimus euadet. Contraria his omnia euenient prauè educatis, pueritia abnormis; iuuentus licenter inflagitia effusa; virilitas in vitio constans; senectæ quamvis effoetis viribus malesuada tamen, & exemplo noxia. Nec aliter in sequiori sexu res se habet. Virguncularum intemperantia in annos vsque nobiles proserpit; inde, vbi eas Floras pro Caijs effecerit, matronalis quoque vitæ munia corrumpit lasciuiâ, leuitate, domesticarum rerum negligentia. Hînc canos aniles petit, lenonium astum, obscœniloquentiam, ebrietatem secum ferens, comites eximiè malos. Hæc explicatiùs narrare libuit, ne vitium veluti leberidem
exui

exui vnà cum ætate rati frustrà sitis (Æthiops candefiat citius) simul vt hoc vobis biuio ostenso, iter ad decus, & virtutem ducens eligatis, percurratisque Christo prælucente, cui egregia omnia exordia, perfectique cœptorum exitus debentur. Nam via, cui ad hanc vsque diem insistitis, nimium salebrosa est, & vbi vix sine prolapsione ingredi possitis hinc propriâ cuiusque cupidine, illinc humani generis hoste infesta omnia reddente suis vaframentis. Neque enim aliunde permanasse virus credendum est, quo infici connubia aliquando videmus, à Deo Optimo Maximo primùm instituta. Ille (vt sagax est, & maleficij omnis architectus) cœlestis Medici alexipharmacum aduersus libidinem in malum venenum præsentaneum conuertit, vt mors nobis foret, quod salutis causâ concessum fuit. Ferunt Romę olim fuisse Deę Viriplacę facellum, quo vir, vxorque inter se dissidentes vbi conuenissent, mox animis delinitis recedebant. Id nunc si apud nos extaret, creditisne omnibus horis patres, matresque familiâs aliud acturas, quàm viam eò ducentem ire, redireque formicarum more? Pudor vos, credo, vera loqui prohibet, conscientiaque domesticorum arcanorum, cum plerique vestrûm Xantippes habeatis domi, nec ipsi Socrates sitis, vt vxorum conuitia risu vlciscamini. Vnionis animorum nodus veluti Gordianus erat matrimonium. Nunc dissidijs, rixis, iurgijs vndique discinditur. Amoris pudici, ac sinceri pignus: nunc lasciuiæ fomes, ac Zelotypiæ, quæ ibi maximè subcrefcit, vbi vnicâ palumbe à plurimo riuali expetitâ ad extremum aliquis potitur dubius adhuc, competitorésne animos demiserint repulsâ, an veteris memores familiaritatis, occultæ spei aliquid foueant in sinu. Hiusmodi igitur Syrtes, ac futuri maritorum naufragij Symplegadas vnicâ viâ euadetis Ciues: Non procando. Quod vtinam à nobis toties suasum, persuaderi vobis demùm patiamini.

F I N I S.

exi viam cum vultis rati finitibus (Ethiops cadaveribus
 eius) simul et hoc vobis dicit ostendo, nec ad decus, &
 virtutem docens eligatis percuratistisque Christo praelato
 te, cui regis omnia exordia, perfectique corporum exi
 suscitabit. Nam via, cui ad hanc vltimam instans
 minimum salubritas est, & ubi vix sine proleptione ingredi
 possis hinc propriis cupidine, illinc humani re
 hinc possit infesta omnia reddentibus vastamentis. Ideo
 que enim aliunde pernam ille vias credendum est, quo in
 hinc conanda aliquid videntur, a Deo Opinio Maximo
 & animi inficitur. Ille (ut sagax est, & malitiosus) omnia ar
 chitectus) coelestis Medici alexipharmacum adversus libi
 dium in malum venenum praestantem committit, ut
 mors nobis foret, quod saluti causae concessum fuit. Et
 tunc Rone olim fuisse Deo Viriplacae facellum, quo vi
 xorque inter se dissidentes ubi convenissent, mox animis
 delinens recedebant. Id nunc si apud nos exaret, credi
 tunc omnibus horis patres, materque famulibus aliud adu
 tas, quia viam coequentem ite, redireque formidant
 mores, Pudor vos, credo vix locum prohibet, condictio
 rade doctrinam arcantibus, cum plerique velle in
 Nam per habetis domi, nec ipsi Socrates istis, ut vo
 tam conatus tunc velle mini. Vnionis animorum nodus
 vultu Gordianus erat matrimonium. Nunc dissilis, rixis,
 iugis, undique discindunt. Amoris pudor, ac licet pi
 gnis, nunc lacinia fomes, ac Zelotypia, que ibi maxime
 libet, ubi vincta palumbae a plurimo iuali experta ad
 extremum alapis potitur dubia adhuc, competitorum
 animos demerit interpretibus, an veteris memores famulatus
 ista decus spei aliquid foueat in finem. Huiusmodi igitur
 Syres, ac furi maritum rursus, & viriplacae vinct
 vi et istis Cines. Non proando. Quid vnamus nobis re
 tis istum, persuaderi vobis domum parantem.

ALOYS I LOLLINI
 BELLVNENSIVM EPISCOPI,
 SOLILOQUIVM.

Egra anima, quid solitudinem exhor-
 res puerorum more? Cur te tibi relin-
 qui permolestè pateris? Nonne vides
 parùm tibi hucusque profuisse familia-
 res cum amicis collocutiones, condito-
 que mutuo garritu plerunque Soles? An
 morbo adhuc tuo delectaris, quo nihil
 exitiosius his est, qui primoribus cor in labris gerunt? Quin
 tu potius (quando senectus insanabile malum istud facit)
 tecum ipsa loqueris? Quid domus interiori in recessu agi-
 tur, seriò exquiris? Et, si longiori sermone gaudes, exactæ
 ætatis mores, acta, dicta excutis haud perfunctoriè, atro,
 vel niueo lapillo eorum vnumquodque, prout rationi visum
 fuerit; designans? Quod Thracas olim fecisse aiunt Sa-
 pientes abnormes, & nihil disciplinæ Atticæ debentes:
 multò id satiùs omnino fuerit, quàm in Satyram aliena de-
 licta insectando ferri, impendio nulli profuturo. Factita-
 se olim idem fertur Socrates moralis Philosophiæ parens,
 cum Dæmonio suo, hoc est (si maximi Tyrij sequimur in-
 terpretationem) cum Animæ suæ mente fabulari solitus.
 Multòque ante Socratem, Palladis delitium Vlysses; diui-
 no ingenio præditus Pythagoras; &, cuius maximè exem-
 plo sapere nos decet, Augustinus Afer facundissimus Epi-
 scoporum Soliloquijs, quæ etiam litteris mandauit, se ip-
 sum

sum erudiens, & (si de tanto Viro dicere fas est) acriter ob-
iurgans aliquando : credo equidem non tam humilitatis te-
standę causâ , quæ in eo eximia emicuit , quàm vt nos eius
vestigia sectantes , aliorum censurâ ob propriæ naturæ im-
becillitatem eiuratâ , partem manticæ , quæ nobis à tergo
est , accuratiùs introspiceremus . Meminisse te iuuentæ
reor , qualiter te Iouis ciuem fors primùm nascendi fecerit ,
eodem natali solo tibi attributo , quo se ille iactat : vsq; adeò
amœnitate , cultu , opibus beato , vt antiquitas magis er-
rasse videatur cunabula Ioui , quem volebat pro summo
Numine haberi vlla affingendo , quàm quòd errore abrepta
per consuetudinem à totâ Græciâ recepto , Cœlitum su-
premo pulcherrimam terrarum omnium , quas Sol circun-
spicit , adiudicarit . Accedebat patriæ nobilitati paren-
tum hinc non obscura conditio , satis amplis subnixa diui-
tijs , inde in natos effusa indulgentia , quæ nostra quoque
vota anteibat . Meus quid optarem , explicare labor ; illis
optata effecta reddere fas erat . Quàm vellem , ne me in finu
tam molliter Fortuna à teneris fouisset . Longè vberiores
fructus percepissem studiorum ; simul Virtuti plus assueuis-
sem , quæ nescio quo pacto aduersis obluendo inualescit .
Quòd eloquentiæ , variæque eruditionis floribus parcius or-
namur ; quòd biceps Parnassi cacumen spectamus eminus :
quòd demum scientiarum orbem lento perreptauius pro-
uectu , Cretæis delitijs debemus . Hæ ingeniolo Echenei-
des fuere , quo minùs velis remisque per vastum Sophiæ
æquor ferreretur . Eedem me in Syrtes , credo , impulissent ,
ni Turcicæ classis timor post Cypri insulæ excidium Patriæ
minantis , mandata peragens Diuinæ voluntatis , me ver-
tere solum cōegisset . Isterror (quod minimè rebamur) ve-
luti Tribunus violentus ruinæ intercessit nostræ . Periera-
mus planè , nisi pænè perijssemus . Nam postquàm Vene-
tias transuecti , vnde nostræ gentis origo est , luxum fruga-
litate deducimus , pronius nobis iter fuit ad animi cultum
capeffendum . Præsertim cùm in ea tempora aduentus
noster

noſter incidiffet, quibus magnus hominum prouentus ex-
titit omni doctrine genere præſtantium, quorum ſub auſpi-
cijſ proficeremus. Præluxit nobis in Græcâ litteraturâ
Attica Siren Claudius Acantherus Gallus; in Logicis Iaco-
bus Zabarella, ſæculi ſui phænix; in Phyſicis Federicus
Pendafius, ſecretorum naturæ conſcius; Doctore in Meta-
phyſicis Thomâ Peregrino uſi ſumus: in Theologicis Au-
guſtino Iuſtiniano; in Mathematicis Moletio: in peritiâ
iuris, Pancirollo, uiris magnis, & quorum nominis gloriæ
ne id quidem obefit, quòd nati annis melioribus non fue-
rint. Rarus (non inficior) honos, ſub talium Heroum ſi-
gnis meruiſſe. Sed vereor, ne tibi Animula pudori ſit rudem
pro rudiariâ videri, quæ tandiu fueris in ludo. Quòd ſi hanc
culpam mihi regeras, quòd tibi cum corpore res ſit affecto
quidem ſemper, perſepè egro; cui curando plus operæ im-
pendas, quàm otioſis litterarum ſtudijs incubantem decet;
recriminatione me legitimâ tuebor: quando nullâ vnquam
valetudine tentatum memini, quam iure affectibus tuis
non retulerim acceptam; in primis quæ iræ peſtilenti malo,
quæ mihi ſanguinem totum feruefaciens, præcordijs ipſis
faces admouebat. Verùm hæc olim fuere. Nunc ira qui-
dem ætatis frigore deferbuit; ſed multò auctior moroſitas
manet, ſuccedit quæ in dies obliuio rerum perceptarum:
quam ego contra cùm nullum præſentius alexipharma-
cum, ſummâ quæ magis cum voluptate coniunctam ſim
expertus meditatione; facio libenter, vt eius operâ re-
rum, ac perſonarum iam iam abeuntem memoriam de
fugâ retraham; præcipuè quæ amicorum, quorum com-
memoratione eo delector magis, quo longiùs ab ipſis vi-
tam dego. Horum principem locum nuper occupabat
Auguſtinus Valerius Eccleſiæ Romanæ præſes Cardina-
lis, Veronenſium autem Episcopuſ, qui non ita pri-
dem bonis omnibus collachrymantibus exceſſit, nulli
tamen flebilior quàm mihi: quem ille ſuo teſtimonio
ornare; authoritate tueri; conſilio regere ſolebat.

Deus

Deus immortalis: mirum est, quod patior. Doleo, & me ipse nouo quodam modo consolatur dolor. Nollem minùs amasse, vt dolerem minùs. Iuuat tanti Viri tumultu fletu parentare, dulcemque lamentationum amaritiem encomijs miscere laudum suarum; quæ tamen non Rhetorum more nobis sunt dicendæ, sed carptim animi mærorem leuandi causâ. Creuit Augustinus in sinu auunculi Bernardi Naugerij Cardinalis doctissimi simul & integerrimi, liberalibus disciplinis, pietate in Deum, Charitate in homines imbutus singulari, morum verò grauitate tantâ, vt ab his nondum exephebis egressus, pater audiret, quorum ipse filius esse per ætatem posset. Togâ virili sumptâ parentum hortatu Patriæ tyrocinium perfoluit, in collegium adlectus ordinariorum Sapientum (sic Veneti rerum publicarum iuniores Consultores vocant). Exinde egregiam prouinciam suscepit, Senatûs consulto sibi demandatam, publicitûs Philosophiam profitendi. Quo in munere abundè sibi, atque auditoribus suis satisfecit. Nam & docendo, disceptandoque assiduè ingenium, memoriamque excolebat, & iuuentutis animos ita exemplo ad decus doctrinarum inflammabat suo, vt breui ex eius Scholâ Ciues magni nominis prodierint, qui nunc Reipublicæ ad clauum sedent. Ex his regendæ iuuentutis rudimentis Diuina bonitas eum euocauit ad ingentium populorum salutis procuracionem capeffendam. Episcopus fit, nihil tale cogitans. Veronam Italiæ ocellum adit: ibi vitæ suæ figit tabernaculum, perpetuis excubijs Gregi sibi à Deo credito inuigilando. Per quadraginta & eo ampliùs annorum spatium Ecclesiam illam rexit, sermone omnes vrbano, rusticos erudiens, excitans exemplo, scriptis etiam condocefaciens, omni genere monumentorum, quæ ad pietatem, & cultum spectant animorum, in lucem edito. Vnde nominis sui fama latiùs emanans, sibi optimi cuiusque studium conciliabat. Cui non cum laude dictus Augustinus? Vbi non inaudita tanti viri virtus? Præcipua Christiani orbis lumina Palæ-

tum,

tum, atque Borromæum Cardinales flagrantissimus cum primis eius amor cepit. Hinc crebræ illorum apud Gregorium XIII. Pontificem Maximum efflagitationes, quibus probatissimum senem fatigabant, vt amplissimum Ecclesiastici Senatûs ordinem Augustini coöptatione honestaret, sibi purpuræ suæ fulgorem minùs arridere cum eo minimè communem, qui maxima quæque laborum præmia promeruisse. Nunquam se vilius precibus exorabiliorem præbuit Summus ille Parens, quàm illorum votis. Norat enim vtrunque fauitorem esse maximum Virtutis, non Ambitionis. Augustinus itaque omnium approbatione ad culmen summo proximum euectus, socios honoris habuit Romanæ curiæ primores Castaneum, Sfrondratum, Fachinettum, Medicem, Viros commemorabili dignitate præditos, Pontificesque maximos suo quemque tempore futuros. Actum tam insigni titulo cura mox excepit Romæ de more reuiscendæ. Lateri hærebam non tam itineris comes, quàm particeps cogitationum, quibus ille in diuersa trahebatur, dum hinc Sponsæ suæ, Veronenfis Ecclesiæ amplexu se auellegrè fert, inde officij desertor, ingratusque erga Pontificem videri timet. Mirum dictu: prisca moris Virum, priuatis Gregis sui curis occupatum, cuique cum ambitione nihil rei esset, tam celebri populi concursu, tam prono fauore excipi potuisse aulicorum. Tantum illi philtum Natura indiderat ad genus humanum sibi demerendum. Ipsum illud os probum, caputque præcoci canitie decorum etiam aliud agentes excitabat ad sui venerationem. Hinc factum, vt ad Cathedram Petri viduatam Urbani obitum vnanimis meliorum consensio illum extolleret. Benè merenti turbauère decus paucorum consilia, adeò non ægrè id ferente Augustino, vt tunc semel ex occurfu viscos lenissimis verbis compellarit, habere se illis gratias maximas professus, quorum beneficio munere vacaret tam sublimi, & oneroso, vt ei ferendo impar esset. Vbi nunc tantam moderationem animi inuenies in modicæ fortis homine, quanta in

Principe Senatûs fuit? Exinde propenso magis atque magis
 affectu tanto viro blandiri fauor hominum, & in eo ornando,
 fouendoque vix virtuti cedere. Vidiffes celebrari ædes
 solito frequentius: illum maximis de rebus consuli Religio-
 nis: Pontificem ipsum non parum illius gratiæ tribuere, plu-
 rimum authoritati. Quibus ille præfidijs adiutus innu-
 meros sui memores merendo fecit, fauori opes superad-
 dens: quæ ideò illi per amplæ benignitate Dei obligere, vt
 pauperes locupletem haberent trapezitam, vnde caelestem
 facerent versuram, scito in id nostri Augustini ioco, quem
 à me in familiari colloquio exceptum lectorum memoriæ
 consignandum duxi bonâ fide. Inciderat fortè (vt fit) men-
 tio de Ecclesiasticis redditibus, quibus nonnulli nostrorum
 hominum in summas opes emerferunt: cùm ex amicorum
 vnus, qui tunc sermoni aderat, vir ad rem intentior, iacta-
 bundus ait. Ego aureis bis millenis annuis (neque enim
 pluris Sacerdotium æstimatur, quod in agro Brixiano ha-
 beo ad Pontis vicum) sexagies millena superlucratus hære-
 di sum: cùm tu interim ex vberiori multis partibus prouen-
 tu, ne teruncium quidem tibi quæsiuisti. Hic ille subri-
 dens (vt erat remisso ad hilaritatem animo) bona verba
 quæso, inquit, mi homo: non ita (vt putas) ignauiter, ad-
 uersusue Mercurio rem gessi, quin mihi ingens aurivis in
 nominibus supersit: simulq; calendarium puerum poposcit,
 in quo summa perscripta erat expensarum in egenos, qui-
 bus cum ille solis nomina facere solebat proxenetâ, &
 sponse Christo; qui nunc in Cælo illi sortem cum centu-
 plici fœnore ex condicto luit. His mercimonijs animum
 exercuit, dum vixit, tenuibus salutaris. Principibus viris cha-
 rus, eruditis admirabilis, omnibus dilectus, digniorque
 habitus nascente, quàm iam senescente Christianâ pietate.
 Sæculi nanque vitio fieri putarim, quo minùs animum in-
 ducamus imitari, quem tam libenter laudamus. Senuerat
 famulus Dei senectute vberi, & Cælo, quàm rebus huma-
 nis propior postremum iter meditabatur ad beatos, an-
 ni

ni LXXV II. spatium emensus. Rebus tunc malè dilabentibus in febrim ad extremum incidit ex ægitudine animi contractam : quam ei postremam Deus esse voluit, ne eius oculis subiiceret, quæ horrescens sæpè mente reuolvebat. Obuium negotium fuit febri cum sollicitudinum, & curarum cohorte fœderatæ corpus valetudinarium, vigilijsque ac iunijs quassatum, frustrà contranitente medicorum ope, expugnare. Iam in dies labare vires, habetari oculorum aciem, aduentantis mortis signa apparere cerneret; gaudio verò animum gestire, cui indubiam spem Christus faceret in Beatorum consortium breui abiturum. Multa (verborum, rerumque copiam Philosophiâ, atque Eloquentiâ suppetitante) conuersus ad amicos circumstantes de immortalitate animorum; de piorum præmijs differuit: non parùm in eorum dolore consolando sermonis atque operæ insumpsit. Omnibus deinde dimissis repente in complexu piorum Sacerdotum exitum ei facilem precantium spiritum efflauit. Funus equalibus penè populorum studijs, & pari celebritate procuratum Romæ, Venetijs, Veronæ. Monumenta quoque insignibus titulis præscripta leniendo dolori, simul memoriæ Viri præstantissimi quàm diutissimè retinendæ causâ decreta. Fuit barbâ & capillo cygneus; colore ex subfusco rubens; procæ, ac insignis staturæ; aspectu decoris pleno; lateribus (quantùm frugalis vitæ ratio sinebat) firmis; oculis latis, & vsque ad extremum senium vigentibus; valetudine (si postremos vitæ annos excipis) apprimè integrâ: voce non ingrâtâ; nam hæsitatiōnem, & titubantiā oris industriâ, & anxio lentè ac meditatè loquendi exercitio correxerat. Præclaras animi dotes admirabor potiùs, quàm verbis exequar, præsertim cùm manibus omnium terantur varia eruditionis eius monumenta. Neque ideò silentio inuoluam egregium ingenij præcellentis specimen, quod multis præsentibus edidit non semel. Eodem plerunque tempore per vices tribus amanuensibus ægrè verba notis subsequentijs historias rerum

Venetarum, epistolas ad familiares, & sermones ad populum dictabat. Nam quę elaborationis erant scriptionis, qualia pleraque adhuc extant, manę ab actuarijs excepta, postea per otium ipse recudebat diligentius. In lecticā nonnulla opuscula conscripsit. Libellum, cui Somnij titulus præfixus est, nouissimum euigilauit sub tempus comitiorum Pontificiorum. Adeo ingenium innumerato illi fuit, promptaque ad subita facundia, quā fiebat, ut ex occasione non minus, quā destinato, sermone latino commode atque affluenter vteretur: carminibus etiam puris, & natiuo quodam lepore perlitis aliquando luderet cum amicis: quorum ego nonnulla ad me scripta in Musarum thesauris asservo, amoris in me sui mnemosynon posteris futura: quamuis maiora, & vberiora habeam necessitudinis nostrę, & beneficiorum suorum pignora. Nam quod dulcia sunt faucibus meis eloquia tua Deus, & super meliori meo, ori inquam, quod assiduā profanorum authorum lectione desipuerat, quod infanienti Sapientię, quam efflicti ab ineunte etate deperibam, imposuerim modum; quod non oneri succubuerim grauiissimo aliene salutis procurandę, cum a te, tuisque miserationibus discessero, Augustino refero. Ipse viam mandatorum tuorum currere me docuit, ipse arcanorum interpretes fuit, quibus Ecclesię tuę mysterijs initiamur. Quod seruis tuis charus, acceptusque fuerim, muneris est sui, hoc est tui, qui in eo admiranda aggrediebaris. Ipse me primū Mediolanum duxit ad amores suos Carolum Borromęum Cardinalem, cui vel innotuisse præclarum duxerim. O me fortunatum nimis, qui par illud nobile athletarum Christi propius aspexerim, conspectuque cupito oculos bearim. O ter, & ampliùs felicem, si bona nouissem mea iuuenis adhuc, & cœlestium deliciarum rudis, quibus illorum sermones affluebant. Tum mihi doctas & cœleste nescioquid spirantes voces audire, tum diuinā forte datum fuit epulis accumbere Diuū. Hortus erat reclusus, fons irriguus auditorum pectora inundans, os eorum;

corum; eloquia verò tanquàm iacula ignita vehementer, penetrabiliora gladio ancipiti. Cernebam in corpusculo serui tui Borromei animum fortem, & te Imperatore dignum cum affectu, imò planè conclamata valetudine pugnantem, dum purpurâ cilicio suffulta se afflicat, ieiunioque iugi preces alit altaribus tuis pronolutus. Quâ in statione excubantem (certa fides, & asseueratione plurium testata) aggressus monachus ille Diaboli fatelles, Albatorum Sodalitij defector, glande plumbeâ explosâ tormento puluerario impetijt; quæ ita extremæ cuti corporis innoceûe adhæsit, vt non vi immissa, sed leui apposita manu videretur. Scilicet tu Deus latus militis tui loricâ Fidei munieras, tela omnia contrâ hostis infensissimi. Non ab simili periculo olim eripueras famulum tuum Augustinum: quod paucis perstringam, piorum auribus lautissimum epulum daturus. Ediderat Ecclesia Veronensis (vt falli faciles sunt matres ob amorem in vitijs natorum dignoscendis) sub Clerici formâ inexhaustæ libidinis, projectæque audaciæ portentum, cuius in odium non aliâ de causâ incurrit Præsul mollissimi affectûs in suos, quàm quia eum non ita effusè videri nequissimum sinebat. Igitur Diabolo in consilium adhibito, concepit scelus omnium teterrimum trifurcifer ille perdendi sacrum illud Caput non vi apertâ, quam, qui eius in publicum prodeuntis latera tegebant, repulissent haud difficulter: sed occultis, & facile parabilibus insidijs: nec secretum, aut animus piaculo patrando defuit. Cauum Episcopali folio subiectum nitrato puluere constipat, ignem deïn eâ arte admouet, vt non nisi Episcopo assidente, horâ audiendis sacris concionibus dicatâ, formitem corriperet, sedemque simul & fessorem flammâ, atque impetu per auras disiectum ferret: quod & accidisset proculdubio, nisi tu Deus parricidæ consilium indicio furmi confertim de Cathedrâ prosilientis, exsuflasses ad Viri illius diuturniorem incolumitatem, in tui nominis gloriâ impendendam. Borromæum tanquàm Polycleti regulam ad

vinguem sibi imitandum iure proposuerat Augustinus noster, subinde repetens, neminem illi Viro similem sæculi nostri homines visuros. Quod eius iudicium Ecclesia Romana innerranti suffragio firmavit, dum non multò postea sacrandas Numini eius aras, honoresque Diuis exhiberi solitos decreuit. Felix virtute tuâ Vir innocentissime: felix fociorum, qui tibi vnanimis in Domini exercituum castris meruere. Quis mihi tribuat, vt famam Viri tam præclare de me promeriti dem in omne æuum, litterarum monumentis nunquam inter morituris, nisi tu Deus meus? qui memoriam æternam iustis polliceris, nec promissa fallis. Te dextram, calamumque regere par est, absque ope tuâ nihil audentem. Vix dolor, quem mihi Augustini obitus inflixit, conticuerat, cum Cæsaris Cardinalis Baronij suprema vulnus refricarunt; Viri rerum Ecclesiasticarum consultissimi, qui mihi erat in amore non multo interuallo Augustino proximus. Annales ille ingentis laboris opus, ex iam pridem suscepto Protonotarij Ecclesiæ Romanæ munere elucubrauerat, in vndecim tomos distributum, cui nonnulla græcorum scriptorum testimonia ad rem, quam præ manibus habebat, vt sibi videbatur pertinentia, à me primùm latinè reddita intexuit, pannum, quod dici solet, purpuræ Inaudierat fortè (vt erat huiusmodi rerum curiosus) ad me litterariam suppellectilem, vetustos scilicet Authores manuscriptos, nusquam editos, Venetias transfectos ex Patmo Ægei maris insulâ, Ioannis Euangelistæ secessu inclytâ. Horum indicem cum ad se misissem, si quando dignus vindice nodus inter commentandum incidisset, per epistolam agebat mecum, vt præcipuos quosque ex ipsis Authores, qui eosdem, quos ille, locos pertractarant, sedulò consulerem, illique familiaribus litteris significarem, quid sentirem. Quod & pro virili in suæ spem gratiæ præstabam admirans subinde hominis facilitatem, qui meis æramenis thesauros suos ditari posse confidebat. Eodem authore animum adiecimus ad interpretandum Amphilochem, & Gregorium Nyffe-

Nyssenum in Eunomium gratissimos Orientalis Ecclesiae scriptores. Quorum ille Basilij Magni fuit studiorum socius, hic naturæ lege, affectu, eruditioneque germanus frater. Sed de his aliàs. Nunc institutum iter virgeamus. Incredibile est, quàm inuitus & obluctanti animo pertrahi se fuerit Baronius ad apicem Cardinalatus à Clemente VIII. optimo virtutis assertore: cui etiam in Pontificatu summo successisset, ni id recusare perstitisset pertinaciùs, vulgato in id Episcopi Aemoniensis dicto Baronium dicentis eadem virium contentione dignitates fugere, quàm reliqui omnes illas sectarentur. Nouerat vir pius, & contemplationi ac quieti natus, quantis molestijs atque animi solitudinibus exercita, quàm brevis ac bracteata felicitas illorum esset, qui reliquis præsumunt, vel præesse student. Meminerat Maximorum Pontificum complures multis fuisse partibus beatiores, antequàm Beatissimi salutarentur; itaque summo opere cauebat, ne sibi imponeret tantæ dignitatis cupidus contentus præclare à se actæ vitæ conscientiam, ingentiq; nominis sui famam, quàm viuens adhuc (quod paucis contingit) ab annalium editione fruebatur: atque vtinam historiarum seriem, vti constituerat, ad sua vsq; tempora perpetuo filo perduxisset, Liuium rerum Christianarum haberemus. Sed aliter tibi Domine est visum, qui vitæ hominum lapides finales posuisti, quos nemo transgredi potest, nisi te volente. Tibi ille vixit, & cursum, quem dederas, in famulatio tue clarus atque celebris peregit: tibi mortuus est septuagenario maior, morte exoptatâ, & in conspectu tuo pretiosâ; tibi nunc Cœlo receptus coram adest, eternâ beatitate fruiturus. Nobis, qui eius obitum inconsolabiliter lugemus, legati loco memoriâ relictâ nominis & virtutis suæ, quàm interim ad sui æmulationem, quantum virium permittit imbecillitas, accendemur. Et si vereor (quæ nostra socordia est, quæ perfectionis eius numeris omnibus absoluta excellentia) ne tanta viri virtus & laudetur apud nos, & algeat: sed vtcunque ceciderit, nunquam non mœstus, honoratusque nobis ille dies
erit

erit, quo virum amicissimum amisimus, eiusque recordatio maximè iucunda, quando suauitatis aliquid inesse vel lachrymis ipsis censuit Homerus, dignam ob causam oborientibus. Quas precor quàm diutissimè superfit, qui pijs officijs abstergat; neque sinat, vt mihi rerum mearum tutelam deesse sentiam, Iacobus Peronus Cardinalis, Galliae suae lumen, Romani Senatûs columen; quo amicorum maximo incolumi, florenteque, quæ me Nemesis ferat, si potentis vllius opem, aut patrocinium desiderauero? quamuis hæc me cura non admodùm sollicitet, in amicitijs parandis non tam beneficia quærentem, quàm pares in amore vices, quas ab amplissimis his Rei litterariæ Triumuiris abundè mihi fateor repensas. Illud malè habet, quòd non tantum vsui necessitudo nostra illis fuerit, quàm nobis decori, atque ornamento ipsis placuisse. Alter iam à decimo quinto annus agitur, ex quo aspreta hæc montium incolimus, intenti pascendo gregi; cùm interea nulla aut rara nobis occasio se dedit amicos illos magnos inuisendi; neque ideò tam longum humanæ vitæ spatium de ipsorum memoriâ aliquid decerpfit. Manet adhuc, manebitque, quoad viuam, recens, pijs officijs exulta, testataque non modò quotidianâ colloctione cum his, qui apud me sunt, quàm monumentis litterarum, quibus hac potissimum de causâ plusculum delector, quòd mihi amicos vel in cælestes iam transcriptos Tribûs, vel hînc longo terrarum interuallo diffitos præsentis faciunt. Hos ego sæpè numero adesse mihi fingo animo, functionum mearum testes, conscios curarum. Quod quanti momenti esse putas ad animi affectus cohibendos, munerique ipsi incumbendum etiam alacrius? Quis perlustrando gregi exiguo lassescat, cui Augustinus in ore, in oculis versetur, Veronensem diœcesim, quàm lata, patensque est, tertio quoque anno circumiens? tot populos, ac populorum Pastores semitas tuas Domine erudiens, quæ rectâ ad æterna pascua conducunt? Quis in iure dicundo, decernendoque tædij molestiam molestè ferat, qui me-

mine-

minerit neminem ex tam frequenti, accolisq; refertâ ciuitate, cui eo conuento opus esset, ab eius aditu reiectum? Querbat olim ab eo Veronę delicatus, & clarę nobilitatis hospes Iacobus Superantius, ecquam prandio diei horam destinasset per æstatem? cui ille ostensâ interuentorum turbâ, quæ plurima limen obsidebat, quam (inquit) istorum mihi commoditas, aut importunitas relinquit. Hinc eueniebat, vt sepè impransus cenaret tantum: nonnunquam ne cœnaret quidem. Alienis interdum horis assumptâ bucellâ panis structoris, cocique operam fallebat. Et verò cuius præcipua hæc cura gregis animo infedit, hunc non necesse est ad alium Solarium vitæ suę tempora disponere. Vindicat sibi totum hominem ars ista, quam *Θεοδιδασκων* cum Paulo vocabis græco verbo, hoc est *diuinitus perceptam*, si eius conditiones introspexeris. Vnde. n. ardor ille venit animorum, lupis, aprisq; pascua turbantibus, pro ouium custodiâ periculis caput obiectandi? in vincula, in ferrum hostile ruere, ipsumq; mori, quod horrescimus naturâ omnes, perpulchrum ducere, quibus in scholis discitur, quàm tuis Domine virtutum? qui filium tuum equum tibi, celestisq; collegam regni in eam humilitatem deiecisti, vt pro humanâ salute factus homo, ærumnosissimam vitam turpissimâ morte seruilem in modum commutarit. Tu & mira nobis in ludo tuo proponis; & ingenio das vires ad percipiendum, quę præceperis. Ni faceres, non profecturo labore littus araremus. Quotus quisq; .n. tam ignarus est sui, qui fontem se, extremaq; meritum non sentiat, etiam si vulgò habeatur frugi? Quis munus Pontificale tuis formidandum Angelis susciperet? cui tu conditionem addidisti haud facilem repertu, operum nempè innocentiam, cordis puritatem? Paulus arcanorum celestium interpretes Episcopum irreprehensibilem decernit, & nos vllis vel exorari precibus, vel minis subigi permittimus, vt infula tam grauis capiti aptetur? Eam ut dignè geramus, nil nisi miseratione effecerit tua, quam sicut alijs exorabilem, ita nobis ipsis propitiam precamur. O me pueriliter leuem,

propriæque salutis prodigum, cui nunc agitante mentem afflatu tuo, maximè succurrit, quàm ine piscopaliter hucusque Episcopi personam egerim; quàm sub excubitoris in somnis nomine in aurem (quod dici solet) vtramvis sterterrim fecurus, quid serus Vesper veheret pecori, pecorisque magistro. Ignosce Domine culpam agnoscenti, oram deprecanti; facque tuâ noctem abige, quæ oculorum aciem obtundit; vt te videam Solem in occiduum, radijs tuis cuncta collustrantem; vt gratus dona tua noscam, verba illa Dauidis vsurpans. *Bonum mihi Domine, quia humiliasti me,* locum peregrinationi meæ deuum, & extra Solis, Cæli, lique vias positum designans, quem pastoritiam vitam degens molestijs & labore refertissimam incolem. Scilicet tu Deus, qui fingis singillatim corda hominum, eorumque rimaris cogitationes, spiritum meum noueras, quem ad luminis oras prodituro afflauisti, in præceptis trahi, prolabi que facilem, dum recti specie deceptus splendorem rerum humanarum vitreum cum cælestis regni gloriâ componit; neque satis liquidò discernit, quid inter comicum, & obrizum aurum intersit, ineptus iudex, & si sui arbitrij res sit, obuijs vlnis flammam amplexurus, quia lucet. Bis Romam non multo interiecto tempore adieram, celebritate illectus tam multis vrbibus differtæ Urbis, cuius præstantia vel hinc cognoscitur, quod orbis terrarum Europa, Europæ Italia, Italiæ Roma Regina sit. Ibi me aliquandiu commorantem non tam genius loci, reliqueq; pristinæ dignationis cum tot præclaris pietatis nostræ coniunctæ monumentis tenere, quàm Ecclesiasticorum Procerum regificus planè splendor, & Romalidum illorum veterum Senatûs æmula maiestas. Fateor, vitio generis humani concupiui talis esse, quales illi mihi videbantur; non multum differre ratus consequi dignitates, an mereri. Prouidentia igitur diuinâ coniuente, an consilia in melius vertere parante? excubitor euasi salutis alienæ, qui in meâ procurandâ indormieram plus fati. Verè abyssus iudicia tua Domine, mortalium oculis

oculis inuestigabilis. In salebrofas angustias me alia omnia cogitantem, nescio, vti cogere potuerint aliena consilia: dum in eo essem, vt per vastum ambitionis æquor secundis fortunæ auris velificarer, maioraque, quam eram consecutus, non modo spe improbâ conciperem, verum etiam iam iam apprensarem manu. Dexteræ Excelsi opus istud fuit proculdubio, qui me erronem, & de fugâ mediâ retractum, ne altius euectus scopulis illiderer, in locis famæ imperiis seposuit: vbi inani illâ cupidine amplificandi honoris præcisâ, Spartam, quam nactus sum, si non eo, quo decet, decore exornarem, at saltem minimè defererem; muneri que, cuius ante nulla cura tangebât animum, sedulo incumberem, nullis inde auocamentis aliò distractus, nullis illectus ventosæ gloriæ blanditijs. Atque vtinam viuens, moriensque famam rerum fallam, inuidiamque humanæ comitem prosperitatis, omnibus alijs inglorius, meis non inutilis, quibus vtcunque de me promeritis, quod reliquum est vitæ, debeo, commodis eorum impendendum. Hæc mea mens: postquam aurem mihi vellit summus ille Pastor, cui reliqui pastores omnes ouium loco sumus. Nec Romam cenfeo frustra inuisisse; aut in mentem venit profectus penitere. Loca pijs magnâ veneratione adeunda ob memoriam Sanctorum perlustraui. Pontificem Clementem VIII. suo nomine dignissimum propius suspexi, colui, allocutus sum etiam non semel, quantum negotiorum ferebat moles, supremumque Dignitatis fastigium. Familiariter Gulielmo Sirleto Cardinali, cui nihil in litteris nescire licuit, innotui, eiusque Collegis amplissimi nominis, Antonio Caraffæ, Seraphino, Columnæ, & Antoniano, quibus in omnigenâ eruditione, morumque humanitate, quos anteferre possim, paucos habeo. Accessit ingens ille Fortunæ fauor M. Antonij Mureti, & Fuluij Vrsini amicitia, quorum ego doctrinam tanti feci, vt eorum colloquijs interfuisse, pretium non impar existimem peregrinationis quantæcunque. De Quérengo, Cobellucio, Burgio quid dicam? Erit

ne vllus in terris locus mihi gratior, quàm qui tam præstantes virtute Viros noscendos obtulit? Quorum me sic afficit necessitudo, vt fortunam ipsam fortunis meis anteire ob idipsum videar. Maximus est vsus, atque fructus amicorum in familiari colloctione, in mutuis officijs, in ipsoque adeò conspectu iucundissimo consistens, nec minor animi voluptas, dum actæ cum illis vitæ tempus in mentem reuocat, crebrisque de ipsis cogitationibus præsentibus reddit, etiam dum absunt. Cobellucius meus Urbem colit, Pontifici Summo intimus, eiusque Epistolarum breuium Magister. Burgium in Etruscâ regione gregis cura tenet. Querengus Curiâ fecesit: Mutinæ moratur, Estensique Cardinali suo omnia est. Hos ego tamen tam inter se disfitos, tam à me remotos, cum libuit, Bellunum dicto ocyus arcesso, quadrigis nullis, nullo viali vsus instrumento, sed Cupidinis vnus operâ, quem Magum esse omnium vaferimum, fuit, cum Academicis non crederem; nunc expertus scio, fruorque admirabili hac arte, quæ mihi sæpè solitudinis tedium abstergit, mentemque hilaritate perfundens singulari, subinde excitat ad Deo maximas gratias agendas, qui, plusquàm amabilis essem, à pijs, doctisque Viris me amari voluit. Quod ego sicuti inter præcipua recenseo fortunę bona, ita precor, vt & lætis amicorum rebus propria incommoda rependam; & vitę pars nulla mihi peteat; sed quodcunque publicis negotijs recedit, studijs accedat, animusque vicissim aut curam impendat populis; aut otia Musis, modò dirigam cursum ad hanc Helicen, quam mihi vnicam proposui sanctorum Præsulum imitationem. Quorum qui familiam ducit Nazianzenus, Theologiæ homonymus ob rerum sacrarum eximiam cognitionem, versus enodes, ac teretes complures fecit, ne calorem opponas iuuentutis, planè senex: Orationes verò Demosthenicæ granditatis æmulas decerptis ex omni genere doctrinæ floribus adeò referfit, vt scholiastas eruditissimos homines meruerit, qui earum selectioris elegantia locos enarrarent. Quæ illi ingenij præcla-

præclari laus cum Basilio Magno, Gregorio Nysseno, Cyrillo Alexandrino, Damasceno, Clemente, qui Stromata conscripsit, virginisq; senectæ Origene, ac Didymo communis fuit, quorum opera neminem nisi iratis Musis genitum prætereunt. De Apollinario, & Nono Panopolitâ res est obscurior: quòd eorum pœmata egregia licet, non omnibus obuia habentur. Extat apud me manuscriptus codex Methodij Martyris authoris celeberrimi de Castitate, seu Conuiuium inscriptus, vbi virgines inducit mutuâ vicibus loquentes, dialogumq; choreâ claudentes strophis, antistrophisq; Pindaricum in morem interiectis. Quo opere si me nihil ornatus legisse dixerò, fides mihi non erit abroganda, præsertim cum lectionem libri tam præclari nemini inuideam. Quòd si id gentile peculium Graiorum esse causaberis, latinæ Ecclesiæ Proceres ciebo, Damasum, Tertullianum, Cyprianum, Christianæque fidicinem Lyra Ambrosium tot populorum instructorem; & propter quem Nola visitur (nam ceteros omitto libens) Paulinum. Vnde hæc dices ad Phasin nauigatio? hinc nempè, vt Lycurgeos quosdam, ac nimium rigidos censores demitigem, qui nobis, quòd non habeamur infantissimi, succensent, vetusq; illud monitum infusurant de Hieronymi doctissimi Theologorum vibicibus, lorarioq; illo Angelo flagris senile tergum non perfunctoriè cædente. Pudoris non sum adeò proiecti, vt me eadem penâ dignum putem, quam Hieronymo sua eruditio inflixit. Immunem me facit huiusmodi animaduersionis ruditas mea mihi probè cognita. Neque ideo vltra quàm satis est, terroribus istis afficior, assiduâ Scripturarum sacrarum edoctus lectione, quæ me non finit ignorare, aut obliuisci Domine Sceptringeritharædi tui Dauidis, ad numerumq; plorantis Hieremiæ Patriæ ruinas; vt Iubalem Musices parentem, Moyse, Iobiq; carmina præteream primordiis mundi propiora. Quæ me tamen non eò adigunt, vt credam Psalterium Iambo, Alcaico, Sapphico decurrere, quod

quod nonnullos credidisse miror, cum psalmi nullâ syllabarum quantitate vinciantur, rythmorum necessitate, & caractere poëtico contenti non aliter, ac Arabum ipsorum scriptiones, ut idiomatis illius non ignari obseruarunt. Exempla tot omnis æui eloquentissimorum hominum cum abundè suppetant, quos omnes credibile non est tergo, ut Hieronymus, luisse, qui possim ego Musis, quibuscum à puero aliquandiu consueui, nuncium remittere, eisque, ut res suas habeant, edicere? Cum etiam si furcillis precipites eijciam, recurrant, suâque extundant importunitate, ut velim nolim illis obsecunder aliquando. Quod tamen à me fit eâ ratione, ut non partem aliquam temporis publicis commodis, aut grauioribus studijs erogari solitam subducam, quam huiusmodi ludicris impendam: sed de somno detraham nonnihil, qui hybernis mensibus mihi perquam breuissimus obtingit, credo ob cœnæ, quæ commeatus est somni, breuitatem. Has ego horas verè aureas diem ac noctem interiectas, quarum hæc amica silentia ministrat, illa ingenij excitat alacritatem, secretorum meorum conficias assumo. In his ipse mihi viuo, mecum habito, mei consuetudine perfruor quàm familiariissimè; harum beneficio denique retineo, siquid annis melioribus perdidici, alioquin euolaturum inter tot mentis auocationes, quas dies obortus secum affert. Huius suauissimi temporis vsuram pallore, macie, valetudinis incommodo quæsitam, neminem fore arbitror, qui mihi inuideat, ex his, qui genio consultum volunt, aut vitio vertat, quòd Musas puellas frugi, siccas, pudoricolas de nocte tum demum in cubiculum admittam, imò potius vltro irrumperes non excludam, cum animus, ut à longâ cogitatione euenire assolet, defatigatione affectus, laxamenti aliquid exposcit. Quod si non est eiusmodi, ut alios etiam oblectet, non me ideò mei instituti multum pœnitet, qui hæc non alijs enarrem, sed mihi, tibi que naturæ meæ Deo, cui otij negotijque mei rationem cupio probari.

F I N I S.

FRANCISCO BARBARO

PATRIARCHÆ AQVILEIENSI.

A L O T S I V S L O L L I N V S

Bellunensium Episcopus. S. D.

Vm Venetias superioribus mensibus venissem, nihil mihi fuit antiquius, quam ut te Vir Amplissime observantiæ causâ inuiserem; coramque de communibus studiis (quæ tua est humanitas) sermonem fererem. Qui cum plurimus, variusque extitisset, omnigenæque eruditioni tuæ consentaneus, factum est nescio quo pacto, ut inter alia mentio incideret de Græcorum Patrum commentarijs, quibus illi sacrorum librorum interpretationem sunt complexi. Horum ego dum pietatem laudo, doctrinam, atque elegantiam admiror, occasionem tibi præbui flagrantissimum Francisci Hermolai, Danielis, præclarorum hominum gentilium tuorum studium in his perquirendis memorandi. Quod mihi, qui eos ita colo, ut non nisi inter melioris ævi Heroas numerare soleam, cupidinem iniecit sciscitandi, extarent ne apud te huiusmodi thesauri reliquiæ; an eas longa dies, & interiecti sui cuique casus absumpsissent. Extare codices adhuc complures in tuâ bibliothecâ adfirmasti, tantorum virorum diligentia, doctrinaque testes; eosque (ne quid mihi ad voluptatem deesset, quâ in huiusmodi antiquitatis monumentis peroluendis maximâ perfundor) exhibendos non multos post dies percurasti. Erat in his manu exarata Adriani elementaris Introductio in Scri-

in Scripturam sacram. Cuius quidem nomen cum mihi, (vt tum repente videbatur) parum esset notum, coepi mecum ipse cogitare, essetne idem plane opus cum eo (nam de argumenti similitudine memineram) quod apud me adferuatur, Africano illi veteri adscriptum, cuius & epistola circunfertur de Susannæ historiâ ad Origenem, & mentio habetur apud Hieronymum, atque Eusebium. Nec me diutius suspensum hæc tenuit dubietas. Collati inter se paulo post codices non indiligenter. Mirificam in reliquis consensionem, discrimen tantummodo in nomine Authoris indicarunt. Quod incuriâ librarij accidisse dicerem, pro no ob similitudinem vocabulorum lapsu: ni Adrianum quendam inter alios à se perfectos authores numerare Photium in Bibliothecâ obseruasssem. Verum de nomine pluribus inquirere eius sanè fuerit, qui nullam rerum rationem habeat; quas Isagoge ista continet haud sanè inutiles, nec scitu iniucundas. Quæ hominibus nostris ne ignotæ essent, dedimus operam, vt si non Ciuitate Romana (quis enim id à nobis exigat? in eâ præsertim scriptione, quæ ob exemplorum crebritatem nullo orationis nitore illustrari potest) at Latij saltem qualicunque iure donarentur, tibi que Illustrissime Antistes, qui nobis non tantum harum conscius curarum, verum etiam author fuisti, mitterentur, obseruantia in te meæ obsides futuras. Tuæ humanitatis erit, hoc quaecunque est muneris, boni consulere, meque inter tui præcipuos cultores recensere. Vale.

Belluni Idibus Maij MDC XI.

A F R I C A N I

S E V

ADRIANI INTRODVCTIO

IN SCRIPTVRAS SACRAS

AB ABALOTSIOLLOLINO

E Græco manuscripto Codice Latinè reddita.

Ebraici dicendi generis idiomata sunt tria; quorum primum in sententijs, alterum in dictione, in compositione tertium consistit. Ad sententiarum idioma ea referuntur, quæ cum nobis propriè insint, Dei tamen actionibus attribuuntur, siue illa hominum bono, siue malo fuerint. Cuiusmodi sunt, quæ à membris, à sensibus, à motionibus animi, & corporis; à perturbationibus, à dispositionibus, à communi prætereà opinione; à dignatione, à professione, à loco, à cultu, ornatuque corporis, à figuræ habitu, à moribus, à toto denique homine ducuntur. A membris (exemplis enim res fiet clarior) illa sunt desumpta. (Oculi Domini super iustos. Palpebræ eius interrogant filios hominum. Os Domini locutum est. Exibit de ore meo iustitia. Bonum mihi lex oris tui. Vultus Domini super facientes mala. Opera manuum tuarum sunt Cæli. Dextera Domini fecit virtutem. Adorabimus, ubi steterunt pedes eius.) Et quæ his similia. Ad sensus verò pertinent illa. (Respexit è Cælo Dominus, & vidit omnes filios hominum. Voce meâ ad Dominum clamaui, & exau-

K k

diuit

diuit me. Et odoratus est Dominus odorem suauitatis. Emitte manum tuam; & tange ossa eius. Qui tangit montes, & fumigant. Contrectabo omnem iniquitatem terræ illius. Non manducabo carnes taurorum.) Et quod de se ait Seruator noster. (Ego cibum habeo ad manducandum, quem vos nescitis. Cibus meus est, vt faciam voluntatem Patris mei.) A motionibus rursus animi hæc videntur sumpta. Conculcaui eos in irâ meâ. Domine ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripas me.) A motibus verò corporeis, quæ sequuntur, (Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Exurge Domine Deus meus in præcepto, quod mandasti. Expectans me in die resurrectionis meæ.) Et illud. Deus deambulabat in Paradiso ad meridiem.) Ad perturbationes respiciunt animæ quidem illa. (Pœnituit Deus fecisse hominem. Tentauit Deus Abraham. Oblitus es legum Domini, & ego obliuiscar filiorum tuorum. Accensa lucernâ scrutabor Ierusalem. Adam vbi es? & Nolite contristare Spiritum Sanctum.) Corporis autem hæc, quæ subiungam. (Exurge, quare obdormis Domine? Exurrexit tanquam dormiens Dominus. Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel.) Rursus à dispositionibus deducta. (Iacob dilexi, Esau verò odio habui. Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Zelauit Ierusalem, & Sion.) Et quæ sunt eiusmodi. A communi opinione. (Despondi te mihi in æternum. Nunquid non ista vxor mea est, & ego vir eius? Dedi ei libellum repudij. Factus sum Israël in patrem. Et Ephraim primogenitus meus est.) A dignitatibus verò. (Dominus regnauit exaltet terra. Qui sedes super Cherubim manifestare) A professionibus. (Qui tegit aquis superiora eius. *שׂוֹמֵר* siquidem est proprium fabrorum tignariorum, qui ædibus culmina imponunt.) (Construit in Cælo ascensum eius. Hominem plasinauit. Manu meâ depinxi muros tuos. Macerâ sepsi, circumuallaui, & plantaui te vineam Sorëch. Et ædificaui turrin in medio eius, & torcular effodi. Viam eius

eius fudibus infixis sepiam: Iaciam rete meum super eum. Cadant in retiaculo eius peccatores.) A loco (Exaltare super Cœlos Deus. Ascendisti in altum, captiuam duxisti captiuitatem. Inclinauit Cœlos, & descendit. Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum. Quare recessit longè Dominus. Ecce Dominus egreditur de loco eius, & ascendit super excelsa terræ.) A cultu & ornatu corporis. (Indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se. Accingere gladio tuo super femur tuum. Indutus lumine sicut vestimento. Quis iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Quare rubrum est vestimentum tuum? Iste decorus in ornatu eius.) A moribus. (Auertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus, Quare Domine amoues à me animam meam? Reiectus sum à facie oculorum tuorum.) Solent enim irati auersari, neque conspectum eorum ferre posse, quibus irascuntur. A figuræ habitu. (Dominus subfannauit eos. Extollam in Cœlum manum meam. Quare auertis manum tuam?) A toto homine in carnem & animam distincto (Caro mea ex ipsis) apud Oseam. (Neomenias, & Sabbata eorum abominatur anima mea.) Et hæc quidem exempli causâ fati sit libasse. Nunc paulò explicationem enarrationem, quò dictorum sensus fiat planior, subtexam. Cognitio itaq; Diuina, quam nihil latet, per similitudinem oculorum, & palpebrarum exprimitur. In bonum quidem, vt (Oculi Domini super iustos) in malum autem; (Oculi eius super gentes respiciunt.) Clemens verò illa, exorabilisq; placabilitas quo aptius sensu significari potuit, quàm auditu, cuius ministerio preces admittuntur? Nam quòd ad os, & verba inde profluentia attinet, sicuti nos, internas notiones animi his interpretamur, ita Deo eadem affingimus arcanis, quatenus homini ea nosse expedit, voluntatis suæ declarandis. Cibus eius itidem vocatur, nostri ad ea, quæ vult, arbitrij cōcursus, eò quòd in homine per gustatorium sensus naturalis indigentia suppletur. Olfactus autem Dei nostrum in eum flagrantissimum studium significat, atque

pietatem: sicuti facies eius poni solet pro obiectu rerum
 diuinæ notioni: sunt enim nobis manifesta maximè,
 quæ ori obuerfantur. Rursus manuum, siue digitorum
 utimur appellatione, ubi vestigium euident apparet Di-
 uinæ operationis. Quia nos operi, quod accuratè vo-
 lumus effectum, manûs admouemus. Nec aliunde
 est ortum nomen contrectationis, nisi quòd diligen-
 tiam respicit impensio. Significatus verò dexteræ
 auspiciator in secundis rebus usurpari solitæ, ob potio-
 ris partis dignitatem. Pedum quin etiam, atque in-
 cessus appellatione intelligitur Numinis propensio ad
 ferendam opem opportunam eâ indigentibus. Cuius-
 modi est illud. (Inclinavit Cœlos, & descendit.)
 Præterea Dei, summi quippe boni, voluntatem pra-
 uitati hominum perditissimorum aduersantem, est quan-
 do per iram, & furorem explicant Scripturæ diuini-
 tûs inspiratæ: An quia nos infesto odio solemus in-
 sequi, quibus aduersamur? Hinc illud est in Psal-
 mo. (Ex tunc irâ tuâ.) Hoc est ab initio, & sem-
 per, tanquàm Deo cum iniquis æternas inimicitias
 suscipiente, gerenteque. Exurgere item Deus di-
 citur tunc, cum bonis in subsidium venit, aut ho-
 stibus præfens excidium intentat: tentare verò ali-
 quem, cum sui cupidos ad opus excitat, quo Virtus
 eorum, pietasque in Deum magis magisque innote-
 scat, inclarescatque. Sic tentauit olim Abrahamum
 Parentem tot populorum subcrescentium futurum.
 Proinde cum suorum spem in longum ducit, solitumque
 præsidium, ac protectionem differt eorum difficilimis
 temporibus, tunc obliuione tangi Deus dicitur. Simi-
 liter cum improbos maximo bonorum malo florere, no-
 cereque patitur; tunc ne dum somnum illi obrepisse
 vulgò dici solet; verum etiam tanquàm hesternâ cra-
 pulâ grauatum stertere. Quid facias? sic loquendi
 fert

fert consuetudo . Hominibus non nisi humano more , affectuque vel de Deo ipso loqui datum est . Haud ab- simile huic schema est , cum absoluta perceptio , atque cer- titudo diuinæ scientiæ , quam Deus de rebus habet , in- nuitur per propositi executionem , quæ fit actione su- sceptâ . Ex rebus siquidem , quàm ex verbis fides apud nos fit certior . (Descendens , inquit , inspiciam , an ve- ritas rumori consonet :) tanquàm relatione facinoris per- motus , in rem præsentem ire statuat Prætorum more ad pleniorē rei deprehensionem . Rursus ineuitabili iræ , vindictæque Numinis habitus tribuitur exquisitè disqui- rentis aliquid ; qualis eius est , qui circumlatâ ardenti faculâ , omnia conquirat , excutit , scrutatur . Et hæc quidem ad passionēs animorum pertinent , sicuti & il- lud , cum nostram conuersationem diuinis præceptis , con- silijsque consentaneam , amorem Dei vocamus : odium autem , cum eius voluntati contratendimus . Simili di- cendi modo Zelum , quo suos ad bonam reducit frugem Deus corrigendo . Vnde illud (Zelauit Dominus terram suam .) Item Samariæ , & Hierosolymorum amicitiam , & quasi longo vsu coalitam necessitudinem cum Deo , desponsationem nominat , tractâ à mulieribus metapho- râ , quarum sub genere vrbes nonnunquam poni so- lent : sicut & Vrbes ipse pro incolis per metonymiam . Nec aliunde ortum , vt Isræelitarum cum Idolis nimia familiaritas adulterium vocetur . Cuius causâ Hieroso- lymis nuncius remittitur à Deo , & repudij libellus . Ne- que minùs apparet in eam gentem particulare quoddam amoris diuini philtrum hinc nominis paterni , illinc pri- mogeniti vsurpatione . Præpotentis verò Dei vim , at- que iudicium , sedem & thronum vocare ideò consueue- re Diuina Scripta , quòd hi , qui apud mortales iurisdic- tionis præsumunt , non priùs flagitij alicuius compertos damnant . Quàm pro tribunali confederint .

Sedi-

Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.) Et hæc quidem dignitatum propria. Professionum autem illa, cum rerum omnium Author, atque Procreator Deus artificis in morem aliquid manu suâ moliri, accessingere inducitur. Cuiusmodi sunt: (Inferere, pingere: munire viam: iacere vericulum:) & plurâ his finitima, quæ à nobis omittuntur breuitatis ergò, & quia sunt non tam repertu, quàm cognitu facilia. A loci proprietatibus desumuntur schemata, vbi propinquitas, aut distantia Dei à nobis ponitur, pro eius aduentante, aut sero, dilatoque auxilio. Cultus similiter Dei, ornatuque corporis vocatur species illa, sub quâ nobis innotescit, causæ nostræ Deum defensorem esse. Vnde illa sunt. (Dominus regnavit, decorem indutus est. Qui indutus est lumen sicut vestimentum.) Manifestâ enim in luce refulget Numinis tutela. Nostras autem si quando preces Deus non admittit, tunc nos ab eo reijci, & repelli iure dicimur; pari que modo manum suam auertit à nobis, cum protectionem nostram intermittit. Idque à more, specieque auersantium aliquem elicitur. Animam demum, & carnem Dei Diuina Scriptura vocat, cum de eo non secundum relationem ad aliud, aut operationem quampiam ex earum genere, quæ foras vergunt, sed speciali quodam modo verba facit. Et hæc quidem de schematibus, quæ in sententijs consistunt, pro captu humano differuimus, quatenus Dei inaccessa, & incomprehensibilis sublimitas nostræ ignorantie se sedemittit. Nunc de Hebraicæ dictionis idiomate dicamus: quod cum multiplex sit, vnaquæque eius species facilioris doctrinæ gratiâ productis in medium exemplis erit nobis singillatim persequenda. Solent igitur Hebræi pro actione, seu fruitione Dei nonnunquam audiendi, videndi, noscendique vti verbis. (Auditui meo dabis gaudium,) pro lætitiâ me afficies. (Vt videam in bonitate Electorum tuorum.) pro frui tuâ erga nos, quos elegisti, bonitate. (Notas mihi fecisti vias vite.) Hoc est, efficisti, ut vitâ fruërer. In illo autem ex psalmis, (Doce me, quia tu Deus salu-

salutaris meus.) Doce: tantundem valet, quàm si dixisset, præsta mihi te Deum salutarem. Semel; verò pro immutabili Dei decreto plerunque ponitur. (Semel locutus est Deus. Semel iuravi.) Ibi: autem non tam loco attribuitur, quàm actioni. (Ibi ceciderunt omnes operantes iniquitatem.) Iustitia haud rarò non pro humanâ accipitur virtute, aut diuinâ, qui sensus germanus est huius dictionis, sed pro iustâ auxiliij petitione, præstationeue, vt in illo (Exaudi Domine iustitiam meam.) Tanquàm David ipse iure quodam veluti clientelari opem exigat, quam Deus non immeritò sit illi allaturus, iustus præmiorum pro meritis repensor. Per antapocrisin, siue responsionem ex aduerso de omni populo dicuntur illa prosperitatem publicam significantia, (O Domine age salua nos: O Domine benè prosperare. Benedictus, qui venit in nomine Domini) tanquàm idem ipsum vnoquoque de populo dicente, editis, redditisque vicissim vocibus. Similiter amandi verbum in Deo per amplificationem locum habet. (Diligit misericordiam, & iudicium. Iudicium, & iustitiam dilexit,) hoc est est, iustè iudicauit. Prætereà plerunque parabola exprimuntur metaphoricè ad maiorem dictorum emphasin. (Qui ascendit super Cælum Cœli ad Orientem,) vbi per metaphoram Oriens ponitur loco principij diei; Sole siquidem exoriente reducitur dies. (Ab altitudine dierum non timebo,) pro non timebo ab initio. (Congregatio taurorum,) hoc est permagnorum, præpotentiumq; Syllaba quin etiam (vt) comparationi plurimùm inferuit, est quando etiam comprobationi. Prioris generis exempla in his habes (Pone eos vt rotam, vt stipulam:) posterioris in illis (Vt bonus Israël Deus,) hoc est nimium bonus; & (Gloriam vti Vni- geniti à patre,) veri nempe primogeniti. Neq; enim aliter debuit interpretari ὡς græcum. Abscondere pro custodire, & tueri ponitur; (Abscondes eos in abscondito vultus tui: Abscondit me in tabernaculo suo. Quàm multa est bonitas tua Domine, quam abscondisti timentibus te,) pro,
quam

quam custodisti . (In corde meo abscondi eloquia tua :)
quod alius, custodiui, diceret . Dormire autem pro quiescere,
& securitate perfrui . (Si dormiatis inter medios celos .
In pace in idipsum dormiam, & requiescam .) In sinu
pro inseparabili, indiscretoque, est, vbi legitur in Sacra
Paginâ . (Redde illis septuplum in sinu eorum .) Inseparabilem
nempè ab illis redde multiplicem castigationem . (Quod promifisti
in sinu meo multarum gentium . Oratio mea in sinum meum reuertetur .
Unigenitus, qui est in sinu Patris .) Mendax quin etiam pro inconstanti,
ac instabili, vt in psalmo . (Omnis homo mendax .) Cùm misericordiâ
diuinâ veritas sæpenumero coniungitur ob eius inconcussam firmitatem .
(Misericordia, & veritas obuierunt sibi . Misericordia tua, & veritas
tua semper susceperunt me . Misericordiam, & veritatem eius quis
requirit ?) Lauare autem manus significat non communicasse cum
scelestis, neque ad facinora cùm eis manus admo-
uisse . Erat enim antiquis id lege cautum . (Lauabo inter
innocentes manus meas . Manus eius lauabit in sanguine peccatoris .)
hoc est, expertem se cædis peccatoris demonstrabit . Quod à Pilato
vsurpatum fuit in capitali pœnâ Christo infligendâ . Similitudo
plerunque ponitur loco rei ipsius, cui assimilatur . (Et similis
ero descendantibus in lacum .) Quod simpliciùs alius dixisset,
in lacum descendam . Parabolis etiam vtuntur absque vt, aut aliâ
particulâ similitudinibus inseruienti . (Eduxit me de lacu miseriæ .
Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem .
Transiimus per ignem, & aquam . Catulus leonis Iuda . Ascendunt
montes . Et lupus pascetur simul cum oue . Egredietur virga de radice
Iesse .) Hoc est, sicuti virga propagabitur . (Ecce ego præparabo
lapidem tuum carbonem . Equi insani amatores fœminarum . Ignis
depastus est speciosa campi . Lignum vitæ est . Conuersus sum in
ærumnâ meâ, dum configitur spina . Bibebant ex spiritali, consequente
eos petrâ . Flumina ex ventre eius fluent

fluent aquæ viuæ). Item sub nomine cuiuspiam membrorum corporis , actionem eius innunt (Iniquitas calcanei mei circundedit me . Ipsi calcaneum meum obseruabunt . Et supplantauit me) pro actu me circumuenit (Confundamus linguas eorum) hoc est voces . (Lingua canum tuorum) , pro latratu . (Aures perfecisti mihi) pro effecisti , vt dicto tibi sim audiens . Pro actione quoque ipsâ viæ vocabulum vsurpant . (Beati immaculati in viâ . Absconderunt Sacerdotes vias suas . Viæ tuæ fecerunt tibi ista) Prætereà patientia in re quapiam pro expectatione ponitur in Canonicis Scripturis , cum spe melioris euentûs duramus in malis , & nos rebus secundioribus seruamus . (Patientia Israël Dominus . Patientia mea nōne Dominus ?) Contraria quoque, aut confectaria , vel quæ ex euentu sunt, videmus nonnunquam posita causarum vice . (Ego in iudicium veni in mundum , vt videntes non videant . Lex data est , & vt abundet præuaricatio . Vt ea faciatis , quæ non vultis . Venit Philippus , vt ne hodie quidem opus facerem) . Consensus item , & communicatio actionis habetur loco . (Cum iniqua gerentibus non introibo) hoc est iniquus non ero . (Beatus vir , qui non abiit in consilio impiorum) idest impiè non egit , & quæ his similia . Iuramentum in re itabili , & mansurâ vsurpari solet . (Iuravi Daud seruo meo . Iuravit Dominus contra superbiam Iacob) . Dispositio verò mala perditorum hominum verbis quibusdam eam significantibus , tanquam ab ipsis probata fuerint , exprimitur . (Dixerunt , quis videbit eos ?) hoc est , facinus patrarunt quasi nemine circumspectante . (Et dixerunt , venite , & disperdamus eos . Hæreditate possideamus Sanctuarium Dei . Dixerunt in corde suo , non est Deus . Dixi in excessu meo , non mouebor in æternum . Qui dixerit fratri suo raccha , aut fatue) . Animi enim fastum , & tumorem eorum castigat Dominus , qui proximum adeò

fastidiunt, contemnuntque, ut nullam eius rationem habeant. Malum pro multâ, & punitione Diuinâ multis in locis inuenitur. (Ego pacem faciens, & creans mala) pro ego pace eos florere facio, & belli incommodis conteri permitto. (Adijce illis mala Domine. Non erit malitia in ciuitatibus. Sufficit diei malitia eius): ubi dies ponitur pro diurno opere, quod mortalibus laborum, & dolorum occasionem præbet innumerabilium. Calix itidem pro cruciatu sumi solet, & supplicio (Ignis, sulphur, spiritus procellarum pars calicis eorum. Ecce sumpsi de manu tuâ calicem casûs, ruinæque. Calicem, quem ego bibiturus sum.) Septenarius numerus pro nimietate (Septies in die) hoc est multoties. (Redde vicinis nostris septuplum. Erexit columnas septem). De Deo ita nonnunquam loquitur Scriptura Sacra, ut personæ enallage utatur. (Sagittæ tuæ acutæ in corde inimicorum Regis.) hoc est, tuorum ò Rex. (Pluit Deus in Sodomâ ignem, & sulphur à Domino. Et dabit illi Dominus inuenire misericordiam apud Dominum. Qui prædestinatus est Filius Dei ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri). Manè etiam pro eo sumit, quod fit velociter. (Manè exaudies vocem meam. Adiuuabit eam manè diluculo). Gaudium itidem, & vitam, lucis: contrâ verò dolorem, & mortem, tenebrarum nomine appellat. (Lux orta est iusto. Deus meus illumina tenebras meas.) hoc est mœrorem meum in lætitiâ verte (Posuerunt me in lacu inferni, in tenebrosis, & in umbrâ mortis.) Luminarium hebetudinem vocat, ipsorum, atque vniuersi interitionem (Sol, & Luna obscurabuntur, & Stellæ non dabunt lucem suam). Humanæ prauitatis opus, quia id Deus inhibere, si vellet, posset, ita exprimit, ac si à Deo proficeretur. (Ne declines cor meum in verba malitiæ. Cur errare fecisti nos à vijs tuis? Indurasti corda nostra. Indurans indurabo cor Pharaonis. Dedit eos in reprobum sensum). Caro cum pro hominum prauitate, tum pro mortalitate, est ubi pro cognatione usurpatur, ut exempla, quæ subiungimus

gimus, demonstrant ex tribus hisce generibus arcessita .
 (Non requiescet Spiritus meus in hominibus, quia caro sunt . Omnis caro fœnum . Caro mea ex ipsis . Ecce ossa, & carnes tuę sumul) pro summâ tecum necessitudine coniungimur . Filium hominis pro homine dicere hebraismus purus putus est (Quid est homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quia visitas eum ?) Consimiliter catulus leonis pro leone . Agnus pro oue . (Sicut ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente) . Præterea spiritus in Scripturis diuinis multifariam accipitur . Nam & propositum significat, & domum, & Angelum, & animam, & vocem, & æerem . Propositum quidem, seu intentionem (Et spiritum rectum innoua in visceribus meis . Et nunc spiritu alligatus vado in Ierusalem . Beati pauperes spiritu) . Charisma autem, siue donum (Spiritu principali confirma me . Spiritus sapientię, & intellectûs, spiritus consilij, & fortitudinis) . Angelum autem (Et venit super me Spiritus, et suscepit me) . Animam verò (Egredietur spiritus eius, & reuertetur in terram suam) . Vocem (Verbo Domini Cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum . Orabo spiritu, & mente) . Ventum, seu æerem (In spiritu vehementi conteres naues Tharsis . Misisti spiritum tuum, & cooperuit eos mare) . Itidem donec aduerbium apud Hebræos non semper terminum aliquem respicit temporis, vt sui moris est, sed nonnunquam continuationem rei in eodem statu notat . (In umbrâ alarum tuarum sperabo, donec pertranseat iniquitas) . Neq; enim desiturus erat Deo confidere ab iniquitatis pertransitione . (Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum) . Quid enim honori illius confessionis officere debuit subiectio inimicorum ? (Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consumationem sæculi) . Consimili modo (Non cognouit eam, donec peperit Filium suum primogenitum) quod simpliciter intellectum, errore lectoris animum temerè inuoluit . Enallage temporis crebrò vititur, futuri

semper pro preterito, ut in illo (Lauabo per singulas noctes lectum meum. Meditabor, ut columba). Contra vero preteriti pro futuro. (Ad Dominum clamaui, & exaudiuit me) pro exaudiet. Aeternitatem, siue seculum tripliciter sumit. Primum pro vniuscuiusque ætatis mensurâ: secundò pro vniuersi temporis extensione: tertio pro æternitate indeficienti. Primi generis sunt. (Dedisti ei longitudinem dierum in seculum seculi. In seculum confitebor tibi) hoc est, dum viuam. (Non commouebitur in seculum, qui habitat Hierusalem. Et seruiet tibi seculum. Non edam carnem in æternum. Non lauabis mihi pedes in æternum. Non fitiet in æternum) Ad secundum genus ista referuntur. (Vsq; in seculum non videbit lumen) hoc est quàm diù hæc mundi constitutio manebit. Quis.n. tam obtusi ingenij est, qui velit hac dictione resurrectioni mortuorum derogatum? Similia his (Opprobrium sempiternum dedit illis. In memoriâ æternâ erit iustus) hoc est diuturnâ. (Iudæa in seculum habitabitur. Semen eius in seculum dirigetur.) Aeternitas continens, & sine omni caritura illa est, de quâ exempla ista proponuntur. (Sedes tua Deus in seculum seculi. In æternum Domine verbum tuum permanet in Cœlo. Vitam æternam possidebitis. Regnum eius regnum sempiternum). Optanda quin etiam sub imperandi modo efferre aliquando Hebraici moris est. (Deleantur de libro vitæ. Magnitudine brachij tui destruantur). Reliquum est, ut de schematicis compositionis pauca scribamus ad propositæ Isagoges absolutionem. Ellepsis in Davidis præcipuè psalmis obseruatur. Cuiusmodi illa sunt (Et erit tanquam puluis. Ad Dominum, cùm tribularer, clamaui). Vbi adiungenda esset ista vox, dicens. (De profundis clamaui ad te Domine, Domine eripe animam meam. Cantabo, & psallam Domino. Aduersus Dominum, & aduersus Christum eius) de est, dicentes (Non loquimini aduersus Deum iniustitiam). Tautogiâ autem passim vititur dem Regius Vates: exemplo sint pauca hæc de multis. (Ecce .n. in ini-

qui-

quitatibus conceptus, & in peccatis concepit me mater mea. Ego dormiui, & soporatus sum. Quique terrigenę, & filij hominum. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Factus est mihi Dominus in refugium, & Deus in adiutorium spei meę. Dominus locutus est, & vocauit terram). Hyperbata itidem, & transpositionem haud rarò occurrunt; qualis illa (Dum superbit impius, incenditur pauper. Quoniam laudatur peccator. Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, dum configitur mihi spina). Nam illud (conuersus sum in æramnam meam) refertur ad id (dum clamarem totâ die). Per exaggerationem item hæc dicuntur. (Castigans castigauit me Dominus. Expectans expectaui. Et benedicens benedicam Dominum) Particulę autem: ecce: sed: etenim: ex abundanti sæpiùs ponuntur: vt (Ecce enim veritatem dilexisti. Sed & frustrâ conturbatur. Etenim frater meus est). Prępositionem quoque: in: pro: cùm: Dauid maximè vsurpat. (Ego autem in simplicitate meâ ambulabam. Ascendit Deus in iubilo. Vox Domini in magnificentiâ. In baculo meo transiui Iordanem. Iuit in tribus vitulis). Hinc occasione arreptâ similia confectari studiosi poterunt in Scripturis Sacris, vbi harum figurarum seges est vberrima, sicuti & subsequentiũ; Metaphorę nempè, vt (Pascere Iacob seruum suum) pro regere (Faciam vos piscatores hominum. Dominus diluuium inhabitare facit) vbi diluuium pro vastitate, & desolatione ponitur. (Sub vmbrâ alarum tuarum protege nos). Parabolę: vt (Factus sum sicut nycticorax. Sicut ouis, sicut vter in pruinâ). Comparationis, cùm vetera nouis conferuntur: Baptismus nempè mari Erythręo: Mystici panis sumptio manne, quâ vescebantur Patres nostri in deserto. Synecdoches: vt (Caro mea requiescet in spe. Animam meam conuertit. Ex vtero ante Luciferum genui te) pro ante vniuersi constitutionem. Exempli: vt (Cognouit bos possessorem suum. Erat quidam pater familiars. Homo quidam erat diues.

Meto-

Metonymiæ (Calix tuus inebrians quàm præclarus est . Volute naues Tharsis . Hierusalem quæ occidis Prophetas . Letentur insulæ multæ). Antiphrasis, vt (Nisi in faciem benedixerit tibi) pro maledixerit . Periphrasis, vt cùm pluribus verbis dilatantur , quæ breuibus perstringi poterant . (Ecce alienigenæ , & Tyrus , & populus Æthiopum , hi fuerunt illic) . Recapitulationis , cùm diffusè priùs enarrata contrahuntur , ut (Liber hic est creationis Cœli , & Terræ) . Abusionis , vt (Custodi me Domine , vtpupillam oculi . In te inimicos nostros ventilabimus cornu) . Prosopœiæ , vt cùm rebus inanimis , & plerunque non subsistentibus personam , & verba tribuit . (Eleuamini portæ æternales . Cœli enarrant gloriam Dei . Conuenerunt stirpes , vt vngerent sibi Regem . Iustitia & Pax osculatæ sunt) . Et illa quæ de Sapientiâ dicuntur . (Sapiencia ædificauit sibi domum .) Cultus , habitusque humanæ conformationis , quam Græci schematismum dicunt , ut (Astitit Regina à dextris tuis) cum reliquis , quæ illic subtexuntur graphicè . (Flumina plaudent manu) . Mirus autem schematismus ille in Iobî historiâ , vbi Diabolus coram Deo post orbem peragratum sistitur . Allegoriæ , vt cùm innumeræ gentes aquæ vocantur , & harum incurfio diluuium . (Et erit tanquam lignum , quod plantatum est secus decursus aquarum) . Hyperboles , vt cùm de his , qui mari in magno fluctibus iactantur , dicitur . (Ascendunt vsque in Cœlos , & descendunt vsque in abyssum . Lauabo per singulas noctes fletu stratum meum) et (Facilius est camelum intrare per foramen acûs . Nesciat sinistra tua , quæ facit dextera tua . Si vos tacueritis , lapides clamabunt . Si oculus tuus scandalizat te , erue eum . Iota vnum , aut vnus apex non præteribit à lege . Cœli , & terra transibunt) & de locustâ (Dentes eius dentes leonis .) Derisionis , vt cùm recensitis his , quæ dedecus afferunt , subiungitur Euge . Aut cùm dicitur (Sume citharam , & cane dulciter , quia naues non amplius venient à Tyro . Prophetiza nobis Christe , quis est , qui te

qui te percussit?) . Ironiæ , vt (Vitis exuberans Hierusalem ,
vbi est leonum domicilium . Descendit in infernum gloria
tua) . Sarcasmi , cùm alicuius vtilitatem exaggerat , vt
(Ego sum vermis , & non homo . Pulicem , & canem mor-
tuum ò Rex persequeris) . Anigmatis , cùm narratio
incongruè exponitur , vt (Argentum vestrum adulteri-
num ; caupones tui aquam vino admisceant . Falces mit-
tite , adest enim vindemiator) . Comminationis , vt cùm
noxam , aut interitum denunciat . (Nisi conuersi fueritis ,
gladium suum vibrabit . Illic erit fletus , & stridor den-
tium . Bipennis arbori admota est .) Obticentiæ , vt (Et
erit Hierusalem sancta , & alienigena non transibit per
eam) . Ibi enim reticetur , nisi præuaricata fuerit . (Nisi
quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu Santo) vbi Bap-
tismus cruentus , seu per sanguinem supprimitur . Pa-
rænesis , quâ omnis ferè Scriptura scatet , nunc verbis ,
est quando rebus ipsis ad bonos mores capeffendos ad-
monens . Porro cùm in duas sint Sacra Scripta distributa
species ; in historicam nempe , ac propheticam , earum
vtraque ex tribus temporum constat differentiis : præ-
terito , cuiusmodi Moyfis est historia primordialis de
opificio mundi : præfenti , qualis est Elisei disquisitio de
Giezi leprâ ob aurum clanculum receptum : futuro ,
vt arcanum illud ingens de Christi Domini aduentu ,
quod verbis , apparitionibus , opere fuit reuelatum .
Verbis quidem , vbi sic ait . Ecce dies veniet , & dabo do-
mui Israël , & domui Iuda testamentum nouum) . Ap-
paritionibus (Et facta est manus Domini super me .
Et ecce in nubibus quasi filius hominis veniens) . Opere ,
vt in iussione ad Abrahamum . (Sume filium tuum , quem
diligis Isaac) . His hunc in modum definitis , oportet enar-
ratorem diuinitus editarum Scripturarum primùm quidem
ad argumenta , sententiasque dictorum animum adijcere ,
easque , quantum homini licet , cogitatione penitus com-
plecti ; deinde verborum aggredi interpretationem . Quæ
prio-

priori illâ disquisitione, quæ ad sententias pertinet, neglectâ, nihilo magis commodè procedet, quàm temerè suscepta nauigatio, antequàm is, qui ad clauum sedet, quò dirigendum sit iter, exploratum habeat, in quâ necesse est nauem diù, multùmque fluctibus iactatam, portum quidem sæpenumero præteruehi, scopulis autem, ac breuibus hærare. Et verò si in pœtarum figmentis interpretandis primus iste labor Grammaticorum esse solet, authori propositum in scribendo scopum vt intelligant, quis ferat sacrosanctæ lectionis studium, vnde & cultus animorum, & salus petitur, aliter institui? Vniuersa Legis, ac Prophetarum constitutio animalis similis videtur, cuius quidem corpus sit ipse verborum contextus, anima verò intellectus inuisibilis in verbis reconditus, vnde explicatis, dimotisque velis mysteria in lucem proferuntur ab his, qui occulta per ea, quæ perspecta sunt, speculari valent. Permultum sanè interest in arte qualibet, quæ certâ methodi ratione constet, habere peritum itineris ducem, qui viam non tam præeat, quàm muniat, compendiorum omnium scientem, & quem absque prolapsionis metu subsecutus, Sacrarum Litterarum tropos, idiomata, figuras elocutionis penetrare possis. Nec me fallit esse ex his, qui huiusmodi studijs ducuntur, quosdam, quorum quidem progredi volare est; quibusque celesti quadam contigit forte, diuinitus sacra erudiri. Sed hi admirandi potius, quàm imitandi cæteris proponi debent, quibus labore improbo, præceptoreque non indiligenti opus est ea, quæ ignorant, perdiscenda. Quos prætereà cupio admonitos, vt consequentem orationis seriem obseruent quàm accuratissimè. Eâ enim tanquam filo nostra vestigia reguntur in flexuosis, & obscuris Sacre Scripturæ locis: siue eæ pedestri oratione sint conscriptæ, quæ ipsarum maxima pars est, seu metros & harmoniâ constant, quas inter Dauidis Psalmi recensentur, & si quæ

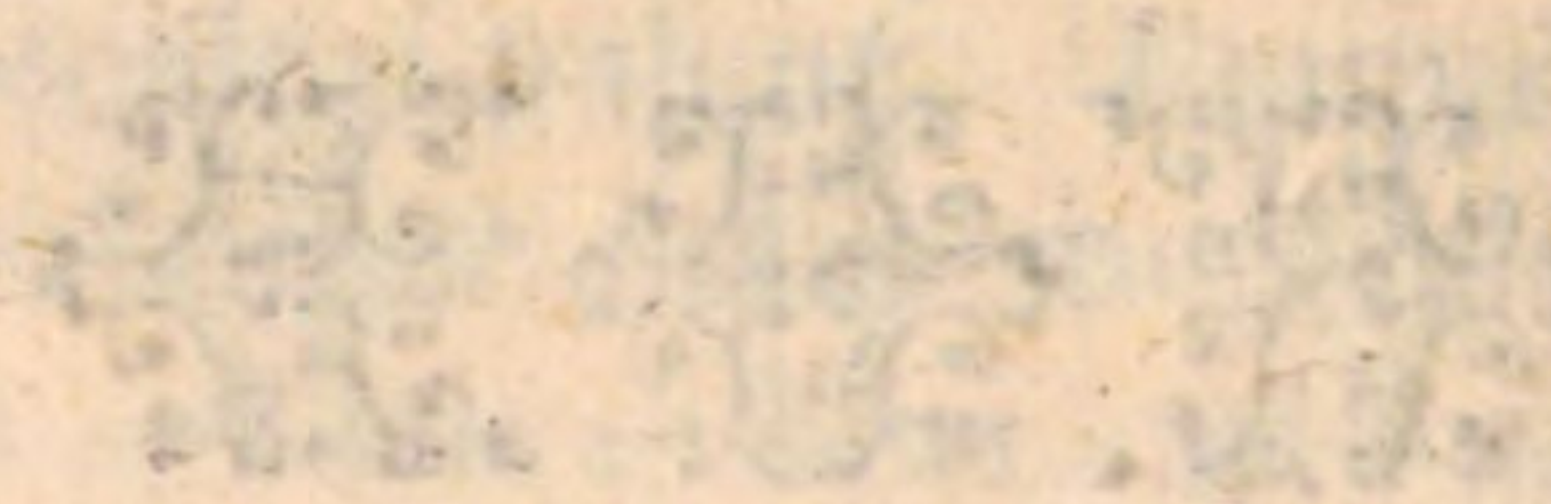
Vates in Exodo , aut Deuteronomio epinicia Deo cecinerunt : seu solo metro absque modulatione , quales sunt Iobi , & Solomonis libri simplici versu exarati . Et hæc quidem ad oraculorum diuinorum lectionem accedentibus , elementaris introductionis loco funto .

F I N I S .

Vnde in Exodo, et Deuteronomio et in Iud. ccc.
 et in Iud. ccc. et in Iud. ccc. et in Iud. ccc.
 et in Iud. ccc. et in Iud. ccc. et in Iud. ccc.
 et in Iud. ccc. et in Iud. ccc. et in Iud. ccc.

21

ALOY-

M.

A LOY S I L O L L I N I
B E L L V N E N S I V M E P I S C O P I ,

De *Scopendi* verbo in Psalmis posito.

Ad Donatum Maurocenum Virum Clarissimum.

Nimaduerti, DONATE Amicorum optime, Platonis summi Philosophi lege prohiberi, ne quis aquatum eat ad vicini domum, nisi prius in suo fundo cuniculis in altum actis, figularem argillam pro scaturigine inuenerit: quod à te obseruari æquum erat, Academię studijs à teneris vnguiculis exculito: præsertim cum, ne aliunde tibi sit hauriendum, non modò putealem venam domi habeas, sed perennem fontem viciniæ toti suffecturum: nisi fortè à me petis, non vt sitim expleas, verùm vt gustûs iudicio percipias, quàm multo tua alienis præstent. Accipe igitur, quod quæsitissimis precibus petisti, cum id tuo iure flagitare posses. Cur *spiritum suum scopere* latinus Dauid dixerit in Psalmo LXXVI, ambiguum nobis reddunt variæ interpretum commentationes, qui dissolutas scopas hunc in locum afferunt, & multa congerunt vocabula, vt vni nec obscuro lucem adhibeant. Ex hebraicâ linguâ, aut versione græcâ, quarum altera diuino Vati Patria fuit procul dubio, altera multis est nostrâ sæculis antiquior, & *scrutabar*, & *excutebam spiritum meum* legunt: apud Septuaginta *ἐσκαλλον* haberi referunt, i *sarriebam*, seu *sodiebam*, insigni profectò sermonis tropo, & nesciò an vlli translationum elegantium secundo. Nam posteaquam antiquis illis rerum nomenclatoribus è Republicâ littera-

riâ est visum metaphoras vocabulis proprijs adijcere ornatûs causâ; simul quia propriè dici omnia non poterant. copiâ rerum vocabulorum censum longè superante, *Vsus* loquendi magister optimus obtinuit, vt de fundo ad animum humanum, vocabulum cultûs transferretur; ita vt non minùs aptè dieeremus operâ, non impensâ constare animi culturam, quàm agri. Indidem verba illa emanarunt agere sulcos, serere, subigere, herbas noxias euellere, perducere ad bonam frugem, & sexcenta alia in omnium ore posita, cùm sermo incidit de memoriâ, animo, ingenioq; per artes excolendo. Vt mirum non sit, agricolationis quoq; instrumenta in animi culturâ vsurpari. Cuiusmodi Sarculus est, quo David non secùs ac fundum in putres glebas nondum resolutum, *animum suum fodere*, domareq; quasi ad semetipsum dixit, patrij, græciq; sermonis non omnino inuenusto schemate. Quoniam verò vox illa, & *scopebam* in latinâ antiquitûs vulgatâ versione reperitur, diuinæ Ecclesiæ calculo firmata, è cuius autoritate, tamquàm è faciâ anchorâ pendet; hincq; illi *stat honos, & gratia viuax* licet vñanimi veterum Romanorum consensu sub ipso flore linguæ ciuitate donata non fuerit, nullus tamen debuerit vel eam improbare, vel in psalterio officium suum non relinquere misellis scopis, quibus nescio quis locum dederat in Euangelio, vbi mulierem dixit totam euerrere domum, non euertere, vt nunc est, drachmam perditam quæritando. In eo etenim sunt Interpretes plerique omnes, vt *scopebam* non scopis mundabam, aut purgabam, sed verrebam, agitabam, torquebam, aut rotabam significet, aded vt scopere, sine scopis purgare sit. Ast mihi satis significanter videtur verbum *scopebam* exprimere piam Davidis sollicitudinem, quâ diuinarum rerum meditationibus se exercens spiritui suo munditiem consueuerat accurare. Nam quod D. Hieronymi saliuam præseferunt imbibisse, qui in Commentario semel, & in Epistolâ iterum ad Suniam dixerit scopere spiritum non aliud significare quàm fodere, & veluti sarculos sarrire: non id equidem

equidem utroque pollice laudauerim, quod ingenuè fatear me apud D. Hieronymum non agnoscere. Et te per fortunas oro, putas ne tanti Doctoris eruditionem, peritiamque linguarum latuisse scoparum, ac sarculi officium non parum inter se differre? Quis unquam pro synonymis hæc posuit, scopis asarotum pauimentum aliquod congesta in unum scobe repurgare, & sarculo idem minutatim fodere? Apage à Theologiæ fidere Hieronymo, cuius splendore obscuriora quæque loca collustrantur, huiusmodi acyrologias. Demus autem ita vertisse: non sic interpretatum fuisse porro dixerim istud verbum, nullius interpretationis indigens, ut eius sensum non aliter potius præuerterit, quam si quis ubi hebraicè oculus habetur, lingua redderet, continuòque subijceret glossæmatis loco linguam esse, quâ colorum differentias percipimus. Namque si in Commentario *scopebam* exponitur *fodiebam*: censuisse aliquos nouimus, lucubrationem eam falsò D. Hieronymo adscribi. In Epistola verò ad Suniam non interpretatur verbum, sed asserit, pro *scopebam* septuaginta ἑσκαλλον posuisse, propriè verò σκαλισμὸν sarritionem in agricultura esse, seu sarculationem. Cumque egregio interpreti venerit in mentem dicere Hieronymum nouo, & inusitato vocabulo hoc in loco usum: non ab eo dissentirem, si, quod *scopebam* est, *scaptebam* fortè fuisset: quod fanè coniectandum mihi aliquando opinabar. Iure insolitam vocasset vocem huiusmodi, peregrinam, & quam græcam puram putam esse, licet latino modo inflexam vel Diomedis aues nouerint, à Barbaris Græcos instinctu naturæ dignoscere suetæ. Neque id, quia peregrinum est, à latinâ interpretatione sacrorum librorum alienum dixeris; se, suamque tuebitur sedem agmine infinito exemplorum consimilium. Etenim non ita latinæ linguæ nitori ætas illa studuit, quæ sacros interpretes eduxit, ut nil nisi Quiritium auribus exauditum, dictum vellet Ciceronis more, qui græca latinis immiscebat, tunc cum aut per epistolam, quicquid in buccam venerat, cum Attico garriret, amicorum intimo, græcarumque litterarum peritissimo:

aut

aut patrij sermoniseum cogeret egestas, verbum verbo reddere negantis. Idem non valde quæsitum est à nostris in Divinis Scriptionibus vertendis; sed interpretes contenti fuisse sui sæculi facundiâ. Præsertim cum non Tarentinis scriberent, aut Consentinis, vt Lucillius: sed Romani nominis hominibus, qui in omni regione si non Martis iure, at commercij causâ degebant. Vnde factum, vt neque hebraicis, Syrisq; verbis abstinerint, nec Punicis, si Augustino credimus, mammonenomen non aliunde deriuanti; nec græcis deniq; quorum maximam copiam offendes ipse per te inter legendum, si in id mente incubueris, etiam vbi non deerant latina, quibus sensus non minùs aptè, quàm græcis explicari poterat. Nos nonnulla, vt se memoriæ dabunt, sine delectu percurreremus *Biblia* vocamus, vocabulo græco, & (si quid ad rem facit) papyraceo ingens illud alucare, quo sacrorum eloquiorum mella continentur, *Libros* equè benè dicere possemus. *Paracletum* itidem legimus, *Baptisma*, *Ecclesiam*, *Psalms*, *brauium*, *Pentecosten*, *Euangelium*, *Angelos*, *Prophetas*, *Apostolos*, *Presbyteros*, *Diaconos*, *Episcopos*, *Clerum*, *neomeniam*, quam vt magis mirer remansisse in codice latino, facit huic voci explicandæ non ineptum Calendarum nomen, quo ipsi vicissim Græci, ne nihil ipsis negatum arbitrere, carent prorsus. Prætereà *Agapas*, *Eleemosynas*, *Charismata* recepta vsu ita retinemus, vt ne glossographos quidem de eorum significatione consulamus; quamuis totidem latine voces in promptu sint, ad eadem explicanda non inferiores. Quid facias? ita illis Ecclesiæ Proceribus est visum, nunquam sine ratione maximâ loquentibus, etsi ad eam nos ob ingenij tarditatem caligamus. Quæ igitur lex, aut plebiscitum vetat, quominus, veluti ab psalte psallo, à plaste plasmo non inuiti legimus, sic hoc in loco ἀπὸ τῆς συναπάνης scaptendi, seu scapendi verbum reperiri potuisse coniectemus, nisi fortè latina coniugatio in verbo græco aures offendit. At non impari ausu *aporiari* dixit Pauli interpretes: *enceniare* Augustinus: Ennianus Neoptolemus *philosophari*; *clepere*, *badigare*, *contechuari*, *harpagare*. Plautus, nullo ob id litem intentante

apud

apud Tribunos litterales? Et quidem, si Cicero sub lingue Romanæ flore à floccifacio verbo haud dubiè indigenâ floccifacteon deduxit: Plautus verò à comedendo comedesticon græcâ, ut vides, terminatione: quis erit rigidæ adeò censuræ, qui obelo iugulanda censeat vocabula græca latino modo à nostris vsurpata, quorum ætatem plurima barbaries infecerat? Licuit, licebitque semper verba mutuari à linguâ ad inuidiam vsque omnium ditissimâ, si volet vsus. Cuius tantam fuisse vim etiam in sacris, ait Augustinus, ut inuitissimis grammaticis ad sua vsq; tempora ossum retinuerit in Psalmo centesimo trigesimo octauo, ne os fortè ob homonymiam falleret indoctos, quorum tunc non minùs, quàm eruditorum manu psalmi versabantur, communi omnium profectu, voluptateque. Nam & res vtcunq; perceptæ ad pietatem maximè excitabant, & rythmus illis inditus animos mirificè afficiebat naturâ ad harmoniam, ac musicen propensos: scito in id Ioannis Chrysostomi admonitu, Constantinopolitanum populum hortantis, ut in otio, negotio, itinere, conuiuio denique, ac epulis, præclaris Dauidis carminibus canendis assuescerent, ne Pater nequitie Orcinus, cui mille nocendi artes, obtruderet otiosis suorum cantuum lasciuiam. Admiraturum te fat scio, tam multa de verbulo dici potuisse: sed me in Asiaticissimum penè inuitum egit quantiuis operis materiæ suffectura diuinæ paginæ fertilitas: simul meum in te studium effusius, quod intra Laconum pomaria contineri nequit.

F I N I S.

ALOY-

ALOYSI LOLLINI
BELLVNENSIVM EPISCOPI,

De Stirpium creandi Regis causâ Conuentu

EX ISRAELITARVM LIBRO.

N Sacris Hebræorum litteris narratio haud sanè illepida Apologi veteris habetur de conuentu Stirpium Regem sibi inaugurare cupientium ; vbi cùm calatis, vt fit, comitijs Oliuam, cui rerum concrederetur summa, primum designassent, illaque pinguedinem suam, quæ Superis, & hominibus vsui habetur, causata respondisset, sibi tantum non esse otij à rebus suis, vt Rempublicam capefferet ; de spe, quam conceperant animis, deiectæ ad Ficum suffragia omnes contulêre, quâ rursum ob sui suauitatem munus recusante, in eam sententiam pedibus iuêre, vt Vitis (si in id precibus induci posset) regnandi prouinciam susciperet. Quod minimè ab illâ obtineri potuit ; liquoris sui præstantiam, quo læti admodum homines redderentur, excusationis loco prætexente. Plantæ itaque à tot Optimatibus, maiorumque gentium Stirpibus reiectæ (quod fieri plerunque solet, vbi res ex voto minimè succedunt) Rhamnum spinis asperrimis horrentem, quando feliciores arbores non aliter, ac iugum, sceptrum detrectabant, Reipublicæ Caudicaræ haud liquido sanè augurio præficiunt, qui arreptâ cupidè conditione,

N n

nimiùm

nimiùm Phalaricè auspicatur imperium à minis ijs, qui
 minùs dicto paruissent, flammis, & mera incendia in-
 tentans. Quid enim aliud à Rhamno erat expectandum?
 à quo ignem potiùs excusseris, quod Histaspes ille apud
 Xenophontem de Aglaitade dicere solebat, quàm risum?
 Hucusque Idumæus Apologus, quo Iohatamus in Abime-
 lechum virum sanguinarium, & fratricidam vsus fuit, oble-
 ctavit aures; quæ nisi Midæ planè fuerint, requirent (cer-
 tò sciò) tam doctæ fabulæ interpretamentum. Nam neq;
 Plantis à Naturâ solo, tanquam seruis glebæ adscriptitijs,
 defossis circumcurfare, ac prensare licet, quod fieri in cam-
 po à candidatis consuevit; neque, si per pedes etiam liceret,
 annonæ, aut congiarij gratiâ mouentur ad res nouas, ali-
 mento, quod illis Terra mater suggerrit, contenta. Quid
 igitur? Num tanti actæ earum urbana arbitrabimur, vt hi-
 storijs diuinis inferi meruerint? an quod Apostolus de bo-
 bus, nos de arboribus commodè dicemus? sub earum nem-
 pè nomine hominum res agi, quos Plato arbores inuerfas,
 ferione an ludens? definit. Hominum siquidem iste mos
 fuit iam inde ab orbe condito per manus traditus, Regem
 maximo plerunque generis malo concupiscere, quod de-
 monstrasse nobis satis fuerit vnico exemplo Isrælitarum.
 Florebant ij sub Samuelis Prophetæ præfecturâ belli, pa-
 cisque artibus: cum diuturnæ felicitatis veluti pertæsi,
 Regem efflagitare occæperunt obnixis precibus à Deo, cu-
 ius etiam responsum extat, priusquam eos inconfulti voti
 compotes efficeret, dementiam eorum obiurgantis; iura-
 que edicentis regia, vt scirent, quas se spontè in angustias
 redigerent. Quibus illi minimè deterriti, quin potiùs ma-
 gis in amorem dominationis regię allecti, tandem quod
 flagrantissimè petierant, Rege sunt Saule potiti, sæuo si-
 quis vnquam, implacabili, irâ inardescere furenter solito,
 & vt verbo dicam, rhamnæ asperitatis homine, qui eos
 magno detrimento Reipub. edocuit viros mitioris ingenij,
 nedum ipsos affectare regnum, verùm ne vltro delatum à
 popu.

populis capefsere . Neque id iniuriâ , ni fallor . Nam cum homines naturâ liberi , ingenijque ſint mutabilioris , fieri non poteſt , niſi vim admoueas , vt vel ſubijciantur alijs inuiti , ob voluntatis libertatem ; vel ſi primò etiam conſenſerint , volentes diutiùs regantur , ob naturæ humanæ inconstantiam , quâ fit , vt nos etiam ante cupitorum facile pœniteat . Nunc mihi Apologum introſpice , inuenies nihil aliud , niſi quod à nobis fuit explicatum , ſub tegumento ſtirpium latere . Nam , vt de Ficu dicere incipiam , quid eius fructu vtilius , quid commendabilius ? cui tanta ineſt ſuaui-
tas , vt partem aliquam inuidiæ veterum Heluetiorum di-
luat , ſi Ficuum , & Vini , vt fertur , cupiditate capti Ro-
mam infeſtis ſignis inuaſerunt . Primum quidem , quod ſummam munificentiam arboris declarat , bona ſua nullis vallata ſpinis , nullo loricata putamine plenâ manu profert , ingeritque omnibus : deinde (ne quod tempus ſit , quo eius liberalitate minimè fruamur) biſero , & nonnunquam tri-
fero prouentu , primitiuo nos , ac recenti per æſtatem , at-
que autumnum ficu , per hyemem , quàm longa eſt , ca-
ricis enutrit . Huic tu Plantæ ſimilem virum ſi quem-
piam repereris , putâsne ei vllâ dicendi copiâ perſuaſum
iri , vt omiſſâ ſui ingenij ſuauitate , prouinciam ſuſcipiat
longè omnium miſerrimam , ac ærumnoſiſſimam alios re-
gendi ? Si tibi periculum per Fortunam facere non licet , ex-
perto crede Antiocho regi Syriæ dicenti : Si homines noſ-
ſent quantam malorum Lernam tegat regium iſtud geſta-
men Diadema , ne proiectum quidem humo tollerent . De-
mus enim aliquem Iouis (vt in prouerbio eſt) pullum , di-
uinâ quadam ſorte pericula , indeque prouenientes me-
tus , ac ſolicitudines deuitare poſſe , quis morum iucun-
ditati locus erit in munere tam trifti , tam ſeuero ? vbi fer-
reus ni ſis , pœnam priuſquam ab alijs exigas , ipſe des , oportet . Idem planè iudicium de Vite , homineque Viti non
abſimili feremus , ſi liquoris eius lætificam vim , plenam-
que hilaritudinis conſiderabimus . Quem enim Genius læ-

titiæ dator nascentem viderit, is forum, putealque Libo-
 nis alijs relinquens, conuiuijs, ac iocis oblectabit animum,
 Epicuri Numen imitatus, quod festâ pace, quieteq; fruens,
 nec negotij ipse quicquam habet, neque alteri faceffit. De
 Oliuâ ne diuersa sentiamus, facit olei opimitas, nomenq;
 ei inditum à Græcis cum misericordiâ commune. Vtrun-
 que enim illi eodem penè vocabulo significant, quod &
 filij Hebræorum vsu venit, quorum illud est in psalmis,
Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Vt
 omittam vim ipsam insignem molliendi, quæ tanta in oleo
 est, vt & ferrum bello inferuiens ad ferendi vsum ine-
 ptum reddat, & in mare effusum decumanos fluctus, tem-
 pestatesque horridas tranquillet. Proinde vir Oliuæ natu-
 ram referens, ad lenitatem, atque misericordiam procli-
 uior, cane peiùs, & angue bella, quæ regum nostrorum
 sunt delitiæ, exhorrescet, vectigalibus, quorum odore ma-
 gis, quàm amaracino capiebatur Vespasianus Imperator,
 tanquam Reipubl. damnosis offendetur, à reorum condem-
 natione, etiam si fontes fuerint, ita eius animus refugiet,
 vt malit non litterarum peritiâ solùm (quod de Nerone
 adhuc iuuenenarratur) sed ipsis quoque manibus carere,
 quàm nigrum theta capitali sententiæ præfigere. Euenit
 aliquando, vt Clementia apud consultores Principum aga-
 tur rea, tanquam Caio illi Cæsari, qui primus Romanis post
 Reges exactos imperauit, necis causa fuerit, eoq; nomine in
 regiarum virtutum albo non inter primas reponendam esse
 censeant, ne Iustitiæ, quæ in distributione non tam præmio-
 rum, quàm poenarum, prout quisque meruit, maximè con-
 sistit, frigidam suffundat. Et profectò mollior iste animi
 affectus haud quidem iudicia labefactat minus, si Caium
 Sallustium recipimus, quàm inimicitia, atq; odium, non ra-
 re tribunalium pestes. Verùm hæc Philosophi, qui mores in-
 struunt, latius pertractent. Nos, quod reliquum est, de
 Rhamno pauca afferamus ad absolutiorem huius Apologi
 explorationem. Est igitur Rhamnus, vt in glareosis vadis vi-
 situr

fitur, vbi frequens ad hominis proceritatem arborescit, stirps cortice cinereo, acerbo fructu, ramis in asperrimas cuspides rigentibus, firmitate, & duritie iniuriæ inferendæ, quàm accipiendæ aptior: sentibus enim horrens præacutis & lacinias prætereuntium discindit, & manus contractatus vulnerat; ignem quin etiam excuti ex eius attritu prodidere, quibus talia noscendi cura fuit. His Rhamni conditionibus qualitates compara illorum, qui non precario, sed proprijs obnixi viribus regna administrant; videbis sibi inuicem mirè respondere. Nam Regis viuida virtus ea esse debet, quæ corpus, atque animum obfirmet laboribus militiæ ferendis, seu hostes ille inuadat, repellatue; seu ciues in officio contineat, ne detrectent iugum. Equidem cum Ramni imaginem, aut Paliuri, (nam esse hanc quoque Rhamni speciem contendunt nostri sæculi Crateuæ) oculis perlustro, Abimelechum ipsum, aut Pyrrhum aliquem Epirotarum Regem cataphractum, flammæ aduerso sole reuoluentem, minaciter in confertum hostium agmen incitatum videre videor. Nec minùs eiusdem fruticis naturam præ se ferunt nonnulli æui nostri Proceres, qui (licet Thucydidis ætate, & postea orbe Romani legibus parente barbari moris heberetur, telo extra aciem accingi) ipsi tamen, (tantus ferri amor) & publica, priuataque munia obeunt armati, & mirum ni admoto cervicali pugione somnum quoque petant. Irâ verò, quæ rationi ab Aristotele pro armigero tribuitur, adeò efferuescunt, vt non illis ad obuia quæque exurendum ignis sit desiderandus; ni ita faciant, vt ipsi sibi persuadent, contemptum vix euitaturi. Caue enim putes Caci tantum ore flammæ erupisse: idem potentioribus plerisque accidit, cum animis à legum timore liberis incandescere; de quibus scitum illud Michææ Prophetæ scomma: *Qui optimus inter eos est quasi palmarum, & qui relictus quasi spina de sepe*. Plura ex animantium genere proposito huic nostro inseruientia adducere hinc inde possem, si longiore sermone lectoris aures morari vellem; sed breuitatem

uitatem professo vna Aquila sufficiat, Augustæ insigne, & exemplar Maiestatis; cui auium Respublica, licet proceribus volaticis abundet, Ioue, vt creditur, suffragatore Regni fasces dedit; nullâ neque Pauonis habitâ ratione tam gemmatæ auis, nec vario colore picturati Porphyryonis; & (quod magis mireris) nec Phœnicis ipsius, quamuis æui immortalis ales purpureis pennis circumfulgeat. Verumtamen (vt à specie exordiar, quæ Regibus non parum affert dignitatis) Aquila ab his, quæ eam norunt, describitur colore pullo, rictu minaci, genis truculentis, fronte toruâ, vnguibus aduncis, vt vel ex ipso corporis habitu possis intelligere quietis inimicam esse auem, rapinis, & prædationibus natam; & quasi parum sit carniuoram esse, ossifragæ quoque titulo ornari: oculos præterea ei lynceos indidit Natura, vt prædam quamuis à longinquo, speculetur; vocem, seu potius clangorem terribilem, querulam, exanimatricem, quam nullum animalium genus non exhorret: rostrum verò, quod illi * γρυπότητι respondet, quæ Persas tantopere in Rege delectabat, adeò aduncum, vt in senectute solo sanguinis suctu vitam inuisam omnibus producat. Accedit munus, quo inter Cœlites perhonorifico perfungitur, vt irato Ioui fulmina ministret, furoremque eius armis acuat. Iam hoc symbolum protinus agnoscent, qui periculum fecerunt aliquando, quàm sunt formidandæ Principum vel ioco prolatae minæ; quantumque ex vero traxerit conuitium illud * δημόβορε βασιλεῦ ab Achille in in Agamemnonem iactatum. Quamuis extitisse Principes tradatur, qui non conuitij loco, sed egregiæ laudis habuerint (tanta morum feritas in illis fuit) Aquilæ cognomen. Antiochus certè non aliter gaudebat Accipitrem se à suis vocitari, quam si * Σωτήρ, aut Augustus salutaretur à Senatu. Addidit hoc Augurum collegium, vt, si cuius ædibus Aquila infederit, imperium ei portendatur, vt mirum nemini videri debeat, si ex vniuersis auibus vna visa sit idonea Aquila; ex omni verò stirpium genere Rhamnus, quæ

* Nasus aduncus.
tati.

* Verator Populi
li Rex.

* senator,

quæ imaginem Regis representent. Methodius martyr memorabilis facundia, & doctrina author, cuius frequens, & honorifica mentio fit ab Epiphanio, & Hieronymo, eundem locum tractans in Libro de Castitate, qui apud nos extat manuscriptus, à nostrâ sententiâ diuersus abit, seu Virginitatis studio abreptus (hanc enim rhetorum more sibi sumit egregijs laudibus ornandam) seu, quod credibilius est, hypothesis deceptus falsitate, quam suis disceptationibus substernit; pro vno siquidem, ac eodem accipiens Rhamnum, & Agnum frutices nec viribus, nec aspectu similes, rem eò deducit, vt Virginitati, (quid enim aliud Agnus aptius significet, castus ob id à latinis dictus?) principem inter virtutes locum, & regia insignia deberi tradat. Quod vt irrefragabilius peruincat, subsidiariam manum sacrarum Scripturarum adhibet de Virgine Deiparâ, de Christo Domino, mirifico Virginitatis Assertore, de Agno, quem tot millia Virginum cursibus sequuntur in Apocalypsi; quæ sicuti sunt omnia verissima, ita huic aptari loco haud commodissimè videntur, vbi non de Agno, sed de Rhamno sermo instituitur. Quod si vtrum horum fruticum dicatur, parum admodum differre putas, per me (quamuis pharmacopolarum pueri facilitatem hanc meam sint admiraturi) tibi Rhamnum supponere matronarum Atticarum cubitis licebit, quos illæ Agno fulsisse in Thesmophorijs traduntur; modò sentes euellas prius: alioquin væ illarum manicis, væ brachijs. Verùm hæc liberius in ioco dicta. Pari licentiâ, nime fallit opinio, vtuntur, qui ea, quæ hîc de Rhamni dicuntur regno, ad Christi referunt crucifixionem, quod spinæ Coronâ redimitus pro salute nostrâ oppetierit. Quasi verò Natura vnum inter dumos Rhamnum spinis asperarit: aut pauciores authores numero, vel pondere extiterint, qui Coronam illam ex marino iunco plexam, antiquissimarum imaginum secuti fidem, comprobarunt. Multa præterea in hunc locum commenta Rabbini congerunt, quæ cum videre

dere voles, apud eorum popularem Nicolaum Lyranum, & Alphonsum Tostatum sunt congesta. Nos duo ex his præcipua selegimus, vt habeas, vnde coniecturam facias de cæteris. Per Ficum intelligunt Delboram, quia nomen eius in hebræo interpretatur apis; quasi verò apémne, an-Ficum dicas, parùm distet: digni sanè ob huiusmodi subtilitatem, quorum os apes impetant aculeis. Quod pertinet ad vitem, per eam innui volunt Gedeonem, hoc vni-co subnixa argumento, quòd Gedeon fuerit de Iosephi stirpe, Iosephus autem alicubi vocetur filius accrescens. Vide hominum blitteum acumen, quibus ex tot plantarum generibus nihil aliud accrescit præter vnam vitem. Alium quærant, cui huiuscemodi centones farciant; mihi hæc conficta ab illis parùm concinnè, & contra fidem historiæ videntur.

F I N I S.

BELLVNI, MDCXXIX.

Typis Francisci Viaceri.

Lollino, Luigi,

Characteres

Bellunium 1630

4 Asc. 577

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10223231-5